

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słotwórczą "Aktionsarten" w języku rosyjskim i polskim. T. 2, Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi w konfrontacji przekładowej (na materiale rosyjsko-polskim i polsko-rosyjskim)

Author: Jadwiga Stawnicka

Citation style: Stawnicka Jadwiga. (2010). Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słotwórczą "Aktionsarten" w języku rosyjskim i polskim. T. 2, Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi w konfrontacji przekładowej (na materiale rosyjsko-polskim i polsko-rosyjskim). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Jadwiga Stawnicka

**Studium porównawcze
nad kategorią
semantyczno-słowntwórczą *Aktionsarten*
w języku rosyjskim i polskim**

Tom II

**Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi
w konfrontacji przekładowej
(na materiale rosyjsko-polskim
i polsko-rosyjskim)**

**Studium porównawcze
nad kategorią
semantyczno-słowotwórczą *Aktionsarten*
w języku rosyjskim i polskim**

Tom II

**Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi
w konfrontacji przekładowej
(na materiale rosyjsko-polskim
i polsko-rosyjskim)**

NR 2796

Jadwiga Stawnicka

**Studium porównawcze
nad kategorią
semantyczno-słowntwórczą *Aktionsarten*
w języku rosyjskim i polskim**

Tom II

**Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi
w konfrontacji przekładowej
(na materiale rosyjsko-polskim
i polsko-rosyjskim)**

Redaktor serii: Językoznawstwo Słowiańskie
Henryk Fontański

Recenzent
Roman Laskowski

Publikacja będzie dostępna — po wyczerpaniu nakładu — w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wstęp	7
Cel i przedmiot pracy. Korpus materiałowy. Metoda opisu	7
1. Modyfikacje temporalne w języku rosyjskim i polskim	21
1.1. Modyfikacje fazowe w języku rosyjskim i polskim	21
1.1.1. Ekwiwalenty inicjalnego rodzaju akcji	23
1.1.2. Ekwiwalenty finalnego rodzaju akcji	63
1.1.3. Podsumowanie	72
1.2. Modyfikacje determinatywne w języku rosyjskim i polskim	75
1.2.1. Ekwiwalenty determinatywno-augmentatywnego rodzaju akcji	77
1.2.2. Ekwiwalenty determinatywno-deminutywnego rodzaju akcji	86
1.2.3. Ekwiwalenty determinatywno-momentального rodzaju akcji	105
1.2.4. Podsumowanie	117
1.3. Modyfikacje relacyjne w języku rosyjskim i polskim	119
1.3.1. Ekwiwalenty iteratywno-prospektywnego rodzaju akcji	121
1.3.2. Ekwiwalenty iteratywno-reduplikatywnego rodzaju akcji	130
1.3.3. Ekwiwalenty iteratywno-suplementarno-deminutywnego rodzaju akcji	134
1.3.4. Ekwiwalenty komitatywno-deminutywnego rodzaju akcji	139
1.3.5. Podsumowanie	143
2. Modyfikacje kwantyfikacyjne w języku rosyjskim i polskim (kwantyfikacja stopnia realizacji akcji)	146
2.1. Modyfikacje augmentatywne w języku rosyjskim i polskim	146
2.1.1. Ekwiwalenty ponadnormatywnego rodzaju akcji	148
2.1.2. Ekwiwalenty augmentatywnego rodzaju akcji	152
2.1.3. Ekwiwalenty augmentatywno-iteratywnego rodzaju akcji	179
2.1.4. Podsumowanie	188
2.2. Modyfikacje deminutywne w języku rosyjskim i polskim	190
2.2.1. Ekwiwalenty podnormatywnego rodzaju akcji	192

2.2.2. Ekwiwalenty deminutywnego rodzaju akcji	194
2.2.3. Ekwiwalenty deminutywno-iteratywnego rodzaju akcji	210
2.2.4. Podsumowanie	223
3. Modyfikacje iteratywne w języku rosyjskim i polskim	226
3.1. Modyfikacje jednokrotne	226
3.1.1. Ekwiwalenty semelfaktywnego rodzaju akcji	227
3.2. Modyfikacje niejednokrotne	242
3.2.1. Ekwiwalenty iteratywnego rodzaju akcji	243
3.2.2. Ekwiwalenty dystrybutywno-augmentatywnego rodzaju akcji	252
3.2.3. Ekwiwalenty kumulatywno-augmentatywnego rodzaju akcji	271
3.2.4. Ekwiwalenty przemiennej rodzaju akcji	279
3.3. Podsumowanie	284
Zakończenie	288
Wykaz źródeł	298
Bibliografia	302
Резюме	307
Summary	309

Wstęp

Cel i przedmiot pracy. Korpus materiałowy Metoda opisu

Celem niniejszej pracy — będącej drugim tomem opracowania *Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słotwórczą Aktionsarten w języku rosyjskim i polskim*, napisanego w ramach projektu *Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słotwórczą Aktionsarten w językach słowiańskich*¹ — jest zbadanie sposobów przekładu czasowników z formantami modyfikacyjnymi z języka rosyjskiego na polski i z języka polskiego na rosyjski. Tom pierwszy: *Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi* poświęcony został charakterystyce kategorii semantyczno-słotwórczej *Aktionsart* w języku rosyjskim i polskim w celu stworzenia synchronicznego opisu tej kategorii semantyczno-słotwórczej w obu językach. Przedmiotem badań opisanych w tomie pierwszym były zatem środki wyrażania rodzajów akcji we współczesnym języku rosyjskim w konfrontacji ze środkami wyrażania rodzajów akcji w języku polskim. Podjęto próbę — po pierwsze — wskazania podobieństw i różnic semantycznych między rodzajami akcji należącymi do tego samego typu, po drugie — objaśnienia podobieństw i różnic między językiem rosyjskim i polskim w rozkładzie środków wyrażania rodzajów akcji. W badaniach wykorzystano nie tylko materiał ze źródeł leksykograficznych, ale także materiał pochodzący z rosyjskiej i polskiej literatury pięknej, zasobów bibliotek wirtualnych, korpusów tekstowych języka rosyjskiego i polskiego oraz z innych internetowych źródeł tekstowych rosyjskich i polskich. Analiza semantyczna wykazała, że po-

¹ Projekt został sfinansowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Numer projektu N104 012 31/0898.

dobieństwo w planie znaczeniowym realizuje się w badanych językach za pomocą tożsamych lub zróżnicowanych środków wyrażania.

Tom pierwszy składa się z *Uwag wstępnych* i trzech rozdziałów. W części wstępnej wyjaśniono szereg kwestii teoretycznych i pojęć, związanych z analizowanymi w pracy problemami, wskazano problem rozgraniczenia pojęć „modyfikacja” i „mutacja”, wyróżnienia rodzajów akcji w literaturze lingwistycznej, a także korelacji aspektu i rodzajów akcji. Scharakteryzowano także parametry klasyfikacji rodzajów akcji w języku rosyjskim i polskim. Rozdział 1. poświęcony został charakterystyce temporalnych rodzajów akcji, rozdział 2. — charakterystyce rodzajów akcji, wyrażających kwantyfikację stopnia realizacji akcji, a rozdział 3. — charakterystyce iteratywnych rodzajów akcji w języku rosyjskim i polskim. W *Zakończeniu* zaproponowano klasyfikację rodzajów akcji w języku rosyjskim i polskim, scharakteryzowano rodzaje akcji wyrażane czasownikami poliprefiksalnymi w języku rosyjskim i polskim, a także opisano podobieństwa i różnice (jakościowe i ilościowe) w dystrybucji formantów słowotwórczych w języku rosyjskim i polskim dla poszczególnych rodzajów akcji. Termin *Aktionsart* — „rodzaj akcji werbalnej” obejmuje grupy semantyczno-słowotwórcze czasowników, wyróżniane na podstawie modyfikacji znaczeniowych podstaw werbalnych z punktu widzenia charakterystyk kwantytatywnych w sensie szerokim² (STAWNICKA, 2009).

W tomie drugim: *Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi w konfrontacji przekładowej (na materiale rosyjsko-polskim i polsko-rosyjskim)* zmierza się do wyznaczenia odpowiedników tekstowych rosyjskich *Aktionsarten* w języku polskim. Materiał badawczy zaczerpnięto z tekstów rosyjskiej literatury pięknej (9 powieści), tłumaczonych na język polski. Są to teksty z tego samego przedziału czasowego (teksty XX-wieczne)³. Kierunek postępowania badawczego przebiega od tekstu rosyjskiego zawierającego czasowniki należące do rodzajów akcji, dla których określono odpowiedniki tłumaczeniowe w przekładach na język polski. W celu konfrontacji wniosków płynących z analizy materiału rosyjsko-polskiego przeprowadzono również badania w kierunku odwrotnym — polsko-rosyjskim. W tym celu przebadano XX-wieczne polskie teksty artystyczne (9 powieści) oraz ich przekłady na język rosyjski. Sporządzony korpus zawiera przykłady z czasownikami wyrażającymi rodzaj akcji w języku wyjściowym i odpowiadające im fragmenty tekstu w języku docelowym. Na podstawie przykładów zarejestrowanych w zebranym korpusie sformułowano wnioski dotyczące sposobów tłumaczenia czasowników z formanta-

² Kwantyfikacja pojmowana jest szeroko jako wyróżnienie faz akcji, stopnia rozciągłości temporalnej interwału wypełnionego akcją, stopnia ilościowej i jakościowej charakterystyki akcji, kwantyfikacji subiektów i obiektów, a także kwantyfikacji samej akcji (jej charakterystyk iteratywnych w przeciwstawieniu do ciągłości akcji).

³ Wykaz wykorzystanych dwutekstów źródłowych rosyjsko-polskich i polsko-rosyjskich zamieszczono na końcu pracy.

mi modyfikacyjnymi z języka rosyjskiego na język polski, a także z języka polskiego na rosyjski. Oczywiście, wnioski te są na tyle obiektywne, na ile pozwolił to stwierdzić badany materiał.

Korpus liczy 18 powieści (9 powieści w języku rosyjskim i 9 powieści w języku polskim). Obejmuje 13 866 przykładów, tj. 7 041 par zdań (fragmentów tekstu) w obu językach. Na korpus rosyjsko-polski przypadają 10 202 przykłady, czyli 5 101 par zdań (fragmentów tekstu), a na korpus polsko-rosyjski — 3 664 przykłady, czyli 1 832 pary zdań (fragmentów tekstu).

Wskaźniki użycia rodzajów akcji (dalej: RA) w rosyjskich utworach poszczególnych pisarzy przedstawiają się następująco (kolejność malejąca): Б.Л. Пастернак: *Доктор Живаго* — 1 029 użyc / 286 stron⁴; А.Н. Рыбаков: *Дети Арбата* — 717 użyc / 396 stron; И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок* — 841 użyc / 251 stron; И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев* — 822 użyc / 251 stron; М.А. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера* — 334 użyc / 123 strony; М.А. Булгаков: *Собачье сердце* — 330 użyc / 63 strony; А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга* — 308 użyc / 78 stron; А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света* — 489 użyc / 84 strony; А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер* — 231 użyc / 100 stron.

Dane liczbowe oraz procentowe wystąpień czasowników należących do RA w poszczególnych rosyjskich powieściach zestawiono w tabeli I.

W celu wskazania zróżnicowania częstotliwości wystąpień czasowników należących do RA w poszczególnych powieściach w języku rosyjskim sporządzono tabelę, w której zamieszczono dane liczbowe oraz procentowe doty-

TABELA I. Dane liczbowe i procentowe wystąpień czasowników należących do rodzajów akcji w powieściach rosyjskich

Powieść	Wystąpienia czasowników deminutywnych	
	liczba	procent
<i>Жизнь господина де Мольера</i>	334	6,55
<i>Собачье сердце</i>	330	6,47
<i>Двенадцать стульев</i>	822	16,11
<i>Золотой теленок</i>	841	16,49
<i>Доктор Живаго</i>	1 029	20,16
<i>Дети Арбата</i>	717	14,06
<i>Волны гасят ветер</i>	231	4,53
<i>Далекая радуга</i>	309	6,05
<i>За миллиард лет до конца света</i>	489	9,58
R a z e m	5 101	100,00

⁴ Podana liczba stron jest liczbą stron komputeropisu (czcionka — 12 punktów, odstęp — pojedynczy).

TABELA II. Liczby wystąpień czasowników należących do rodzajów akcji (*Aktionsarten*) i ich powieściach rosyjskich

Rodzaj akcji \ Powieść	<i>Жизнь господина де Мольера</i>		<i>Собачье сердце</i>		<i>Двенадцать стульев</i>		<i>Золотой теленок</i>	
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
Augmentatywno-iteratywny	13	8	4	2	25	15	42	26
Augmentatywny ⁵	35	14	10	4	19	8	27	11
Augmentatywny rodzaj akcji ⁶	22	6	19	5	38	10	45	11
Deminutywno-iteratywny	20	9	11	5	46	21	40	18
Deminutywny	—	—	12	7	30	18	19	12
Determinatywno-augmentatywny	3	4	1	1	7	9	18	24
Determinatywno-deminutywny	37	8	10	2	41	9	61	13
Determinatywno-momentalny	15	5	19	7	52	19	34	12
Dystrybutywno-augmentatywny	13	7	4	2	26	14	10	7
Finalny	4	6	3	4	7	10	6	9
Inicjalny	110	7	115	7	342	22	292	19
Iteratywno-prospektywny	4	3	2	1	6	4	9	6
Iteratywno-reduplikatywny	8	32	3	12	1	4	2	8
Iteratywno-suplementarno-deminutywny	2	10	2	10	2	10	3	15
Iteratywny	8	8	2	2	4	4	6	7
Komitatywno-deminutywny	1	4	1	4	7	25	5	18
Kumulatywno-augmentatywny	3	6	4	8	14	27	5	10
Podnormatywny	—	—	—	—	1	6	1	6
Ponadnormatywny	1	4	—	—	1	4	—	—
Przemienny	1	2	—	—	1	2	9	24
Semelfaktywny	34	4	108	13	152	19	207	25
R a z e m	334		330		822		841	

czące wystąpień poszczególnych RA w każdej powieści. Rozkład statystyczny czasowników należących do poszczególnych RA ukazuje interesujące różnice indywidualnego stylu autorów badanych dzieł literackich (zob. tabelę II).

Wskaźniki użycia rodzajów akcji w polskich utworach poszczególnych pisarzy przedstawiają się następująco (kolejność malejąca): A. Sapkowski: *Pani Jeziora* — 973 użycia / 282 strony; A. Zbych: *Stawka większa niż życie* —

⁵ Formacje prefiksalne.

⁶ Formacje prefiksально-postfiksalne.

udział procentowy w ogólnej liczbie przykładów poszczególnych rodzajów akcji w badanych

<i>Доктор Живаго</i>		<i>Дети Арбата</i>		<i>Волны гасят ветер</i>		<i>Далекая радуга</i>		<i>За миллиард лет до конца света</i>		R a z e m	
liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
48	29	13	8	7	4	5	3	7	5	164	100
55	22	50	20	21	8	8	3	25	10	250	100
138	34	76	19	10	3	15	4	35	8	398	100
31	15	25	11	14	6	15	7	18	8	220	100
25	15	25	15	5	3	26	16	22	14	164	100
21	27	14	18	3	4	4	5	5	8	76	100
85	18	105	22	32	7	25	5	77	16	473	100
18	6	29	10	24	9	40	14	50	18	281	100
83	46	38	21	2	1	—	—	4	2	180	100
26	37	9	14	2	3	2	3	11	15	70	100
254	16	148	9	48	3	87	6	173	11	1 569	100
54	38	31	22	12	8	9	7	16	11	143	100
3	12	3	12	4	16	—	—	1	4	25	100
1	5	9	45	1	5	—	—	—	—	20	100
32	35	32	35	6	7	2	2	—	—	92	100
3	10	2	7	2	7	5	18	2	7	28	100
17	33	5	10	1	2	—	—	2	4	51	100
6	35	6	35	2	12	—	—	1	6	17	100
16	62	8	30	—	—	—	—	—	—	26	100
18	45	10	25	—	—	1	2	—	—	40	100
95	12	79	10	35	4	64	8	40	5	814	100
1029		717		231		308		489		5 101	100

190 użyć / 443 strony; W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie* — 186 użyć / 308 stron; J. Chmielewska: *Pafnucy* — 178 użyć / 343 strony; B. Prus: *Lalka* — 110 użyć / 1 041 stron; B. Czeszko: *Pokolenie* — 68 użyć / 236 stron; T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyzmy* — 46 użyć / 188 stron; A. Zaniewski: *Cywilizacja ptaków* — 43 użycia / 374 strony; K. Boruń: *Próg nieśmiertelności* — 34 użycia / 91 stron.

Dane liczbowe oraz procentowe wystąpień czasowników należących do RA w poszczególnych polskich powieściach ilustruje tabela III.

TABELA III. Dane liczbowe i procentowe wystąpień czasowników należących do rodzajów akcji w powieściach polskich

Powieść	Wystąpienia czasowników deminutywnych	
	liczba	procent
<i>Próg nieśmiertelności</i>	34	1,85
<i>Pafnucy</i>	178	9,74
<i>Pokolenie</i>	68	3,72
<i>Kariera Nikodema Dyzmy</i>	46	2,52
<i>Lalka</i>	110	6,03
<i>Pani Jeziora</i>	973	53,22
<i>Cywilizacja ptaków</i>	43	2,35
<i>Stawka większa niż życie</i>	190	10,39
<i>Na tronie w Blabonie</i>	186	10,18
R a z e m	1 828	100,00

W tabeli IV zamieszczono dane liczbowe oraz procentowe dotyczące wystąpień poszczególnych RA w każdej z powieści w języku polskim.

TABELA IV. Liczby wystąpień czasowników należących do rodzajów akcji (*Aktionsarten*) i ich powieściach polskich

Powieść Rodzaj akcji	<i>Próg nieśmiertelności</i>		<i>Pafnucy</i>		<i>Pokolenie</i>		<i>Kariera Nikodema Dyzmy</i>	
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
1	2		3		4		5	
Augmentatywno-iteratywny	2	5	4	10	6	14	7	17
Augmentatywny ⁷	—	—	5	17	—	—	1	3
Augmentatywny rodzaj akcji ⁸	4	3	8	6	2	1	10	8
Deminutywno-iteratywny	—	—	6	11	8	14	2	4
Deminutywny	—	—	1	2	9	18	1	2
Determinatywno-augmentatywny	4	27	1	7	2	13	2	13

Łącznie przeanalizowano 5 605 stron tekstu, w tym 2 299 stron tekstu w języku rosyjskim oraz 3 306 stron tekstu w języku polskim. W wyjściowym tekście rosyjskim odnotowano 5 101 wystąpień rodzajów akcji, natomiast w wyjściowym tekście polskim — 1 832 wystąpienia (2,8 razy mniej czasowników). W badanym materiale rosyjskim na jedną stronę komputeropisu przypadają średnio 2 czasowniki należące do RA, natomiast w języku polskim — jeden czasownik należący do RA na dwie strony.

⁷ Formacje prefiksalne.

⁸ Formacje prefiksально-postfiksalne.

Po odnotowaniu przykładów zawierających rodzaje akcji w każdym z języków dopasowano do fragmentów tekstu języka wyjściowego fragmenty tekstu języka przekładu zawierające ekwiwalent danego rodzaju akcji.

Punktem wyjścia niniejszych rozważań jest aksjomat o przekładalności, sformułowany przez W. KOLLERA (1997: 183)⁹: „Wenn in jeder Sprache alles, was gemeint werden kann, auch ausdrückbar ist, so muß es prinzipiell möglich sein, das, was in einer Sprache ausgedrückt ist, in jede andere Sprache zu übersetzen”, zgodnie z którym za pośrednictwem środków językowych może być wyrażona dowolna treść myślowa¹⁰.

Charakter związków między tekstem oryginału a tekstem przekładu jest przedmiotem licznych badań prowadzonych w ramach translatoryki. Uznanie zasady przekładalności wysuwa na plan pierwszy zagadnienie ekwiwalencji przekładowej¹¹. Na zróżnicowanie definicji ekwiwalencji zwraca uwagę A.D. Szwiejcer (ШВЕЙЦЕР, 1988: 76): „Подобно тому как различные определения перевода соответствовали этапам развития науки о переводе, различные понимания эквивалентности отражали эволюции взглядов на сущность перевода”.

udział procentowy w ogólnej liczbie przykładów poszczególnych rodzajów akcji w badanych

<i>Lalka</i>		<i>Pani Jeziora</i>		<i>Cywilizacja ptaków</i>		<i>Stawka większa niż życie</i>		<i>Na tronie w Blabonie</i>		R a z e m	
liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
6		7		8		9		10		11	
—	—	13	31	3	7	1	2	6	14	42	100
—	—	14	47	2	7	7	23	1	3	30	100
33	25	35	26	7	5	20	15	14	11	133	100
1	2	14	25	5	9	2	4	18	31	56	100
11	22	7	14	1	2	9	17	12	23	51	100
1	7	2	13	—	—	2	13	1	7	15	100

⁹ W sformułowaniu W. Kollera *prinzipiell* świadczy o istnieniu wyjątków. B. KIELAR (1988: 89) pisze w związku z tym o stopniowości przekładalności, tekst może bowiem być bardziej lub mniej przekładalny.

¹⁰ Por. także stwierdzenie A.W. Fiodorowa (ФЕДОРОВ, 1968: 144): „Каждый высоко-развитый язык является средством, достаточно могущественным для того, чтобы передать содержание, выраженное в единстве с формой средствами другого языка”.

¹¹ Teoria przekładu charakteryzuje ekwiwalencję jako m.in. formalną i dynamiczną (NIDA, 1977), komunikatywną i maksymalną (JÄGER, MÜLLER, 1982), totalną, tj. całościową (*totale Äquivalenz*), częściową (*partielle Äquivalenz*) i zerową (*Nulläquivalenz*) (GLADROW, 1977: 14—15; 1979: 12—16; por. także WOTJAK, 1982: 115—119).

1	2		3		4		5	
Determinatywno-deminutywny	3	3	17	19	5	6	2	2
Determinatywno-momentalny	4	4	5	5	—	—	—	—
Dystrybutywno-augmentatywny	3	1	20	15	9	7	6	5
Finalny	—	—	—	—	1	10	—	—
Inicjalny	8	1,3	59	10,4	11	1,9	12	2,1
Iteratywno-prospektywny	—	—	2	10	—	—	—	—
Iteratywno-reduplikatywny	—	—	1	25	—	—	—	—
Iteratywno-suplementarno-deminutywny	—	—	—	—	2	25	—	—
Iteratywny	3	3,6	6	7	7	8,3	3	3,6
Komitatywno-deminutywny	—	—	—	—	1	25	—	—
Kumulatywno-augmentatywny	3	17,6	2	11,8	—	—	—	—
Podnormatywny	—	—	—	—	3	43	—	—
Ponadnormatywny	—	—	—	—	—	—	—	—
Przeciwny	—	—	—	—	—	—	—	—
Semelfaktywny	—	—	41	9	2	9,3	—	—
R a z e m	34		178		68		46	

J.I. Recker (РЕЦКЕР, 1974: 10) definiuje ekwiwalenty (kategorie odpowiedników) szeroko — jako ekwiwalenty *sensu stricto* (stała równoznaczność niezależna od kontekstu)¹², warianty i odpowiedniki kontekstowe (obecność w języku przekładu kilku możliwości realizacji znaczenia jednostki wyjściowej) oraz wszystkie typy transformacji¹³.

W. Koller, dla którego ekwiwalencja oznacza rodzaj stosunku (*Äquivalenzrelation, Übersetzungsbeziehung*) między tekstem (elementami tekstu) języka oryginału i tekstem (elementami tekstu) języka przekładu, wyróżnia 5 typów ekwiwalencji przekładowej (rodzajów stosunków ekwiwalencji):

- ekwiwalencja denotacji (*die denotative Äquivalenz*) — typ ekwiwalencji zorientowany na rzeczywistość pozajęzykową (*außersprachliche Sachverhalt*); opiera się na przekładzie zawartych w tekście oryginału znaczeń denotatywnych;
- ekwiwalencja konotacji (*die konnotative Äquivalenz*) — typ ekwiwalencji odnoszący się do sposobów werbalizowania, zachowania stylu;

¹² J.I. Recker (РЕЦКЕР, 1974: 10) wyróżnia pełne i częściowe ekwiwalenty (te ostatnie różniące się stylistycznie i ekspresywnie).

¹³ Por. „[...] любое соответствие слову или словосочетанию подлинника в данном конкретном контексте, или другими словами, любое правильно найденное соответствие микроединице перевода” (РЕЦКЕР, 1974: 10).

cd. tab. IV

6		7		8		9		10		11	
3	3	33	36	—	—	19	21	9	10	91	100
1	1	77	82	—	—	5	5	3	3	95	100
12	9	34	25	15	12	9	7	26	19	134	100
—	—	2	20	—	—	4	40	3	30	10	100
17	3	294	52	8	1,3	85	15	75	13	569	100
1	5	5	25	1	5	11	55	—	—	20	100
—	—	3	75	—	—	—	—	—	—	4	100
—	—	5	62,5	1	12,5	—	—	—	—	8	100
29	34,5	22	26,2	—	—	10	12	4	4,8	84	100
—	—	1	25	—	—	—	—	2	50	4	100
—	—	2	11,8	—	—	1	5,9	9	52,9	17	100
—	—	—	—	—	—	4	57	—	—	7	100
1	50	1	50	—	—	—	—	—	—	2	100
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	409	90	—	—	1	0,1	3	0,6	456	100
110		973		43		190		186		1 828	100

- ekwiwalencja normy tekstowej (*textnormative Äquivalenz*) — zachowanie normy tekstowej;
- ekwiwalencja pragmatyczna (*die pragmatische Äquivalenz*) — ukierunkowanie na wiedzę odbiorcy;
- ekwiwalencja formalna (*die formal-ästhetische Äquivalenz*) — zorientowana na cechy formalno-estetyczne tekstu oryginału (KOLLER, 1997: 215—216).

Ponieważ tłumaczenia tekstów artystycznych stanowią podstawę materiałową niniejszej pracy, uzasadnienia wymaga wybór przekładu jako działania językowego¹⁴. Odtwarzanie właściwości tekstowych oryginału za pomocą materiału języka przekładu może być realizowane na różne sposoby, w zależności od celu, jaki przyświeca tłumaczowi, i różnie oceniane. Pojawiają się pytania: W jakim stopniu z przekładów może korzystać praktyka leksykograficzna? W jakiej mierze są to przekłady ekwiwalentne? Ekwiwalenty zaproponowane przez tłumacza wzbogacić mogą zasób źródeł leksykograficznych. Z kolei badania konfrontatywne wykorzystywane w teorii przekładu i praktyce translatorskiej — mogą dać odpowiedzi dotyczące celowości zastosowania w przekładzie takich czy innych strategii translatorskich (ΓΑΚ, 1979: 16). Dlatego

¹⁴ W pracy abstrahuję od oceny artystycznej i literackiej jakości przekładu, nie dokonuję także wartościowania przekładu.

z badań przekładowych korzystać może praktyka leksykograficzna. Znaczenie badań tekstowych będących źródłem materiału przekładowego dla opracowania odpowiedniości przekładowych podkreśla A. BOGUSŁAWSKI (1997: 7—22). Charakterystyka jakości strategii translatorskich nie może być zatem ograniczona do materiału leksykograficznego, spełniającego jedynie rolę pomocniczą i zawierającego przyporządkowania bezkontekstowe¹⁵.

J. WAWRZYŃCZYK (2000: 5—21) pisze o korzyściach, jakie może przynieść autorom słowników rosyjsko-polskich studiowanie dwutekstów¹⁶. Zwraca uwagę leksykografów na drukowane XX-wieczne przekłady rosyjskiej literatury pięknej na język polski jako bezcenne źródło informacji przekładowej (WAWRZYŃCZYK, 1995)¹⁷.

Zebrany przeze mnie korpus przykładowy, zawierający pary języków rosyjsko-polski i polsko-rosyjski, można więc będzie wykorzystać w pracach nad korpusem równoległym, obejmującym dwa języki lub więcej¹⁸. Korpus równoległy, w którym zestawiane byłyby teksty oryginalne i tłumaczenia, umożliwiłby formułowanie i testowanie hipotez związanych z procesem tłumaczenia oraz przyczyniłby się do otwarcia możliwości testowania systemów wspomagających tłumaczenie automatyczne. Badany materiał może zatem okazać się przydatny w leksykografii przy redagowaniu słowników zarówno jednojęzycznych, jak i przekładowych, a także w praktyce translatorskiej. Zdaję sobie przy tym sprawę z tego, że — mając do czynienia z dwoma rodzajami tłumaczenia:

¹⁵ W pracy uwzględniam założenia teoretyczne konfrontacji przekładowej sformułowane przez A. BOGUSŁAWSKIEGO (1976a: 295 i nast.; 1997: 7—22; БОГУСЛАВСКИЙ, 1976), odnoszące się do posługiwania się materiałem tekstowym w badaniach konfrontatywnych. Nie omówiono natomiast szczegółowo problemów translacji. Zainteresowanych czytelników odsyłam do bogatej literatury z tej dziedziny (m.in. BOGUSŁAWSKI, 1978: 39—52; 1997: 7—22; CATFORD, 1965; GLADROW, 1977: 14—15; 1979: 12—16; JÄGER, MÜLLER, 1982; KIELAR, 1988; KOLLER, 1997; NIDA, 1977; SNELL-HORNBY, 1988; WAWRZYŃCZYK, 1991; WAWRZYŃCZYK, 1982, 1995, 1997, 2000, 2001; WOTJAK, 1982: 113—124; ГАК, 1979: 16; КОМИССАРОВ, 1980, 1990, 1999; РЕЦКЕР, 1974; ШВЕЙЦЕР, 1988).

¹⁶ W rezultacie prac analityczno-krytycznych w zakresie konfrontacji przekładowej języka rosyjskiego i polskiego zespół pod kierunkiem J. Wawrzyńczyka zgromadził ponad 120 tys. wyrazów hasłowych (BARTWICKA, 2005: 4). W ten sposób zdobyto niezwykle cenne źródło nie-notowanych nigdzie par przekładowych, mogących znacznie wzbogacić leksykografię rosyjsko-polską. J. WAWRZYŃCZYK jest autorem kilku opracowań leksykograficznych (1995, 1997, 2000, 2001). H. BARTWICKA (2005: 6) podkreśla, iż badania tego typu stanowią bardzo ważne, pomocnicze narzędzie, przydatne nie tylko w studiach słownikarskich, ale także w innych badaniach lingwistycznych (konfrontatywnych i kontrastywnych) na płaszczyźnie syntaktycznej, semantycznej, pragmatycznej, onomazjologicznej.

¹⁷ Obok tekstów publicystyki, prac naukowych oraz popularnonaukowych.

¹⁸ Materiały zebrane przez B. Tošovića, drugiego wykonawcę realizowanego projektu, dotyczące języka serbskiego, chorwackiego i bośniackiego, mogą być również wykorzystane przy tworzeniu korpusu paralelnego. W ramach niniejszego projektu B. Tošović przygotował dwie książki: *Способы глагольного действия в сербском, хорватском и бошняцком языках* (Katowice 2009) i *Трансакционал русског и сербског/хорватског/бошнячког языков* (Katowice 2009).

filologicznym i artystycznym — wybór takiej czy innej strategii translatorskiej jest uzależniony od celu, jaki postawił przed sobą tłumacz, oraz od jego kompetencji językowej. Dlatego do analizy wybrano teksty różnych tłumaczy. Teksty z języka polskiego i rosyjskiego są autorstwa 15 tłumaczy. Teksty rosyjskie — 7 tłumaczy, natomiast polskie — 8 tłumaczy. Ze względu na indywidualne cechy języka tłumacza tekst przekładu, zachowując relację ekwiwalencji, może w pewnej mierze różnić się z tekstem oryginału, co znajduje odzwierciedlenie przy charakterystyce poszczególnych grup ekwiwalentów. Chociaż nie będę podkreślać tego przy charakterystyce każdej grupy ekwiwalentów, zachowuję świadomość takiego stanu rzeczy. Celem nie jest ocena artystycznej i literackiej jakości przekładu. Pominięto zatem przypadki zróżnicowań treści między przekładem i oryginałem, wynikające z niezrozumienia tekstu lub ze stosowanej techniki translatorskiej. Uwzględniono jednak nie tylko konteksty, w których znaczenia czasowników reprezentujących różne rodzaje akcji są realizowane w polskich i rosyjskich translatach, ale również przypadki braku realizacji w translatach znaczeń odpowiadających wyrażonym morfologicznie modyfikacjom czasowników bazowych w obu językach.

Materiał scharakteryzowany został według następujących zasad. Kolejność omawiania ekwiwalentów poszczególnych grup jest podporządkowana klasyfikacji zawartej w tomie pierwszym *Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi*. W rozdziale 1. scharakteryzowano w poszczególnych podrozdziałach ekwiwalenty rosyjskich temporalnych rodzajów akcji (modyfikacji fazowych, determinatywnych i relacyjnych) w języku polskim oraz polskich temporalnych rodzajów akcji w języku rosyjskim. Rozdział 2. poświęcony jest charakterystyce ekwiwalentów rosyjskich kwantyfikacyjnych rodzajów akcji wskazujących kwantyfikację stopnia realizacji akcji (modyfikacje augmentatywne i deminutywne) w języku polskim oraz polskich kwantyfikacyjnych rodzajów akcji w języku rosyjskim. W rozdziale 3. omówiono w podrozdziałach typy ekwiwalentów rosyjskich iteratywnych rodzajów akcji (modyfikacje jednokrotne i niejednokrotne) w języku polskim oraz polskich iteratywnych rodzajów akcji w języku rosyjskim.

Struktura podrozdziałów podporządkowana jest temu samemu schematowi: najpierw charakteryzowane są typy ekwiwalentów wyróżnione na podstawie części korpusu, w którym językiem wyjściowym jest język rosyjski, a językiem docelowym — język polski, następnie w tym samym schemacie prezentowany jest wyjściowy materiał polski wraz z rosyjskimi odpowiednikami przekładowymi. Charakterystyki ekwiwalentów poprzedzone zostały informacją o przynależności RA do danego typu. Podano również znaczenia wyrażane tymi RA oraz wskazano formanty modyfikacyjne dla każdego RA w obu językach¹⁹. Informacje te zostały zamieszczone w układzie tabelarycznym.

¹⁹ Ponieważ niniejsza książka stanowi tom drugi opracowania *Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słotwórczą Aktionsarten w języku rosyjskim i polskim*, nie odnoszę się

Wyróżniono kilka typów ekwiwalencji, sytuujących się na skali od wystąpienia w przekładzie czasownika tego samego rodzaju akcji do swobodnego tłumaczenia czasowników. Przy każdym typie ekwiwalentów w poszczególnych podrozdziałach podano liczbę przykładów z korpusu oraz przykłady par odpowiedników przekładowych odpowiadających danemu typowi ekwiwalencji, po czym przytoczono zdania z badanych tekstów wraz z ich tłumaczeniami²⁰. Brak grupy ekwiwalentów został odnotowany w każdym z podrozdziałów. Przy omawianiu poszczególnych typów ekwiwalentów przyjęto taką samą kolejność prezentacji materiału. Zdaję sobie przy tym sprawę z tego, że prezentacja poszczególnych typów ekwiwalentów jest z konieczności związana ze schematyzmem. Schematyczna organizacja monografii ma z kolei ułatwić — moim zdaniem — porównanie danych przytaczanych w poszczególnych jej częściach. Żywię nadzieję, że przytoczenie obszernego materiału ilustrującego przyczyni się do jasności wywodów i nie utrudni percepcji.

Ekwiwalenty czasowników z formantami modyfikacyjnymi zostały podzielone na dwie grupy: ekwiwalenty werbalne oraz ekwiwalenty pozawerbalne. Wśród ekwiwalentów werbalnych wyróżniono ekwiwalenty z formantem modyfikacyjnym oraz ekwiwalenty wyrażone czasownikiem bez formantu modyfikacyjnego. Ekwiwalenty werbalne z formantem modyfikacyjnym mogą być czasownikami tego samego RA (*расплакаться* — *rozplakać się*) lub innego RA; w tym drugim przypadku mogą wyrażać znaczenie danego RA (*потанцевать* — *zatańczyć*) lub innego RA (*наговориться* — *porozmawiać*). Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem bez formantu modyfikacyjnego znalazły się zarówno ekwiwalenty ze znaczeniem danego RA (*приоткрыть дверь* — *uchylić drzwi*), jak i bez znaczenia danego RA, a wśród tych ostatnich — ekwiwalenty czasownika bazowego²¹ (*посапывать* — *sapać*) oraz inne ekwiwalenty (*подрегулировать* — *wyregulować*). Natomiast ekwiwalenty pozawerbalne są związkami stałymi lub związkami luźnymi. Związki stałe potraktowano szeroko jako skonwencjonalizowane wyrażenia, włączając do nich frazeologizmy, kolokacje, analityzmy werbo-nominalne²². Ekwiwalenty

w każdym z podrozdziałów do tomu pierwszego *Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi*, zawierającego charakterystyki środków wyrażania rodzajów akcji we współczesnym języku rosyjskim w konfrontacji ze środkami wyrażania rodzajów akcji w języku polskim.

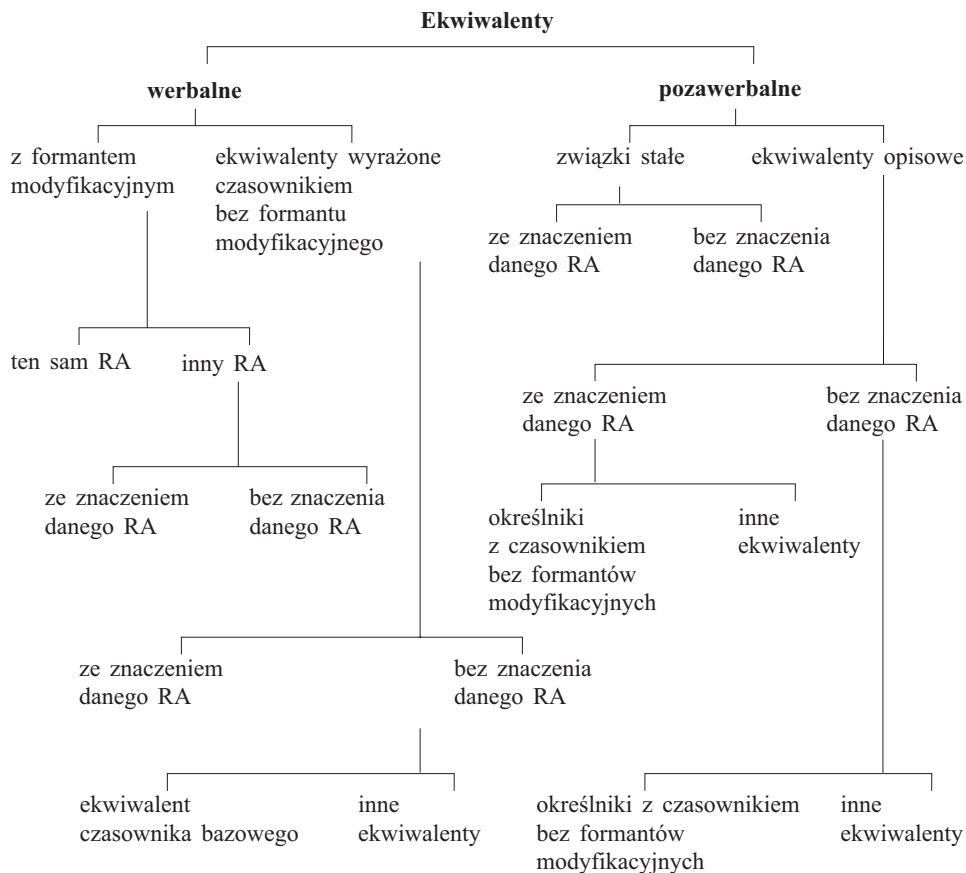
²⁰ Przy każdym przykładzie odnotowano skrót informujący, z jakiego źródła pochodzi przykład i na jakiej stronie został odnotowany.

²¹ Czasownik bazowy to czasownik języka wyjściowego stanowiący bazę derywacyjną dla czasownika z formantami modyfikacyjnymi.

²² Terminów „konstrukcje” / „zwroty” / „analityzmy werbo-nominalne” używam za E. JĘDRZEJKO (1992, 1998, 1999) i P. ŻMIGRODZKIM (2000). Por. także termin „konstrukcje z czasownikiem funkcyjnym (opisowe)” (HARTENSTEIN, 1994: 45—63). Idiomatyczny charakter tych jednostek oraz ich przynależność do obszaru słownictwa i składni równocześnie podkreśla E. JĘDRZEJKO (1998: 19—20, 47). „[...] mechanizm nakładania sensów i ich metaforyzacji sprawia, że czasownik pełnoznacznym w takich związkach stopniowo traci swoją podstawową wartość

będące związkami stałymi wyrażają znaczenie wyjściowych RA (*заснуть — zapaść w sen*) lub nie wyrażają ich znaczenia (*заботать языком — mleć językiem*). Ekwiwalenty opisowe oddają znaczenie wyjściowych RA (*заснуть — zapaść w sen*) lub nie oddają ich znaczenia (*заботать языком — mleć językiem*). Wśród ekwiwalentów przybierających formę związków luźnych wyróżniono ekwiwalenty wyrażające znaczenie danego RA (*заняться — być pochłoniętym pisaniem*)²³ lub niewyrażające jego znaczenia (*почувствовать себя счастливым — być wniebowziętym*).

Podział ekwiwalentów przedstawia schemat I.

SCHEMAT I. Podział ekwiwalentów czasowników rodzajów akcji w języku docelowym

kodową, a rzeczownik nabywa dodatkowych znaczeń — całość zaś przestaje być prostą sumą swoich części, nabiera więc charakteru typowego frazeologizmu i podlega swoistej »leksykalizacji«, stając się nieciągłym znakiem słownym” (JĘDRZEJKO, 1998: 27).

²³ Wśród nich określniki modyfikacyjne z czasownikiem bez formantów modyfikacyjnych oraz inne ekwiwalenty. Do określników modyfikacyjnych należą przede wszystkim adwerbia

Zakończenie każdego z podrozdziałów zawiera podsumowanie, wskazujące podobieństwa i różnice o charakterze kwantytatywnym i kwalitatywnym poszczególnych grup ekwiwalentów w przekładach na język polski i rosyjski²⁴. W części końcowej tomu podsumowano rezultaty analizy oraz przedstawiono w układzie tabelarycznym charakterystykę ilościową i jakościową ekwiwalentów korpusu rosyjsko-polskiego i polsko-rosyjskiego²⁵.

i wyrażenia adverbialne temporalne, np. określniki duratywne (*весь день* — *cały dzień*; *некоторое время* — *jakiś czas*), określniki augmentatywne (*здорово* — *nieźle*; *до смерти* — *śmiertelnie, bardzo, strasznie*), określniki deminutywne (*немного* — *nieco*; *слегка* — *lekko*; *троchę*), określniki iteratywne (*со дня* — *co dzień* — *ежедневно*; *часто* — *często*; *редко* — *очень редко*), a także inne, np. wskaźniki kontekstowe dystrybucyjności (*все, wszyscy, всё*), wskaźniki kumulatywności (*множество* — *mnóstwo*).

²⁴ Są to dane na tyle obiektywne, na ile pozwolił to stwierdzić badany materiał.

²⁵ Łącznie w książce zamieszczono 21 tabel.

1. Modyfikacje temporalne w języku rosyjskim i polskim

Temporalne parametry kwantyfikacyjne związane są z wyróżnieniem temporalnego ograniczenia akcji oraz relacji temporalnych między akcjami. Ograniczenie akcji może być jednostronne (fazowość) lub dwustronne. Ustalenie relacji temporalnych między akcjami prowadzi do wyróżnienia relacji nierównoczesności, związanych z relacją poprzedzania lub następstwa, oraz równoczesności.

1.1. Modyfikacje fazowe w języku rosyjskim i polskim

Modyfikacje fazowe odnoszą się do temporalnego jednostronnego ograniczenia akcji. Przy ograniczeniu jednostronnym wyróżnia się parametry: ‘inicjalność’ i ‘finalność’. Modyfikacje fazowe w języku rosyjskim i polskim wyraża inicjalny i finalny rodzaj akcji. Inicjalny RA wiąże się ze wskazaniem przejścia w nowy stan z poprzedzającym procesem (grupa inchoatywna inicjalnego RA) lub z bezpośrednim przejściem od fazy przedinicjalnej do fazy intraterminalnej / przebiegu (grupa ingresywna inicjalnego RA). Inicjalność może być połączona bądź z augmentatywnością, bądź z krótkotrwałością akcji (determinatywno-momentalny RA). Zarówno w języku rosyjskim, jak i polskim w obrębie inicjalnego RA wyróżniono grupę inchoatywną (*зацвету — зацветать*; *zakwitnąć — zakwitać*), ingresywną (*заплакать; zamieszkąć*) oraz inicjalno-augmentatywną (*раскричатся; rozplakać się*).

Zakończenie akcji może być wynikiem przerwania akcji lub doprowadzenia do końca fazy finalnej poprzez osiągnięcie kresu delimitacyjnego i/lub upływ czasu przeznaczony na realizację akcji. Z fazą finalną związana jest w obu językach grupa finitywna (*омыуметь; przebrzmieć*), kompletywno-deminutywna (*донуть; dopalić się*) i limitywna (*доидеть до вечера; domieszkować do wiosny*).

W tabeli V zamieszczone zostały fazowe rodzaje akcji w języku rosyjskim i polskim — ich znaczenie i formanty słowotwórcze, charakterystyczne dla obu RA, oraz przykłady w obu językach.

TABELA V. Fazowe rodzaje akcji w języku rosyjskim i polskim

Język rosyjski	Formanty modyfikacyjne	Język polski
Inicjalny rodzaj akcji		
Znaczenie: przejście w nowy stan z poprzedzającym procesem, połączenie inicjalności z fazą intraterminalną, połączenie inicjalności z akcją krótkotrwałą		
<i>взвыть, возненавидеть</i>	<i>vz-/vs- // voz-</i>	—
<i>зазвенеть, заплесать</i>	<i>za-</i>	<i>zamieszkować, zapachnieć</i>
<i>полюбить, полететь</i>	<i>po-</i>	<i>pobiec, pokochać</i>
—	<i>z-</i>	<i>znenawidzić</i>
<i>увидеть, услышать</i>	<i>u-</i>	<i>uwierzyć</i>
Finalny rodzaj akcji		
Grupa finitywna		
Znaczenie: zakończenie / przerwanie akcji		
<i>доцвести</i>	<i>do-</i>	<i>dobrzmieć</i>
—	<i>o-/ob-</i>	<i>okwitnąć</i>
<i>отгреметь, отработать свое</i>	<i>ot-/od-</i>	<i>odtrąbić, odśpiewać</i>
<i>отвоеваться</i>	<i>ot- + -sja</i>	—
—	<i>prze-</i>	<i>przebrzmieć</i>
Grupa kompletywno-deminutywna		
Znaczenie: zakończenie końcowej fazy akcji		
<i>донуть воду, дочитать книгу</i>	<i>do-</i>	<i>dopić sok, doczytać książkę</i>
Grupa limitywna		
Znaczenie: końcowa granica interwału temporalnego		
<i>долежать до вечера</i>	<i>do-</i>	<i>dospać do rana</i>

1.1.1. Ekwiwalenty inicjalnego rodzaju akcji

1.1.1.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników inicjalnego rodzaju akcji w języku polskim (1 569)

1.1.1.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (1 053)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (680). Wśród rosyjskich czasowników inicjalnego RA w badanym korpusie wystąpiły czasowniki z przedrostkami: *за-*, *по-*, *вз-/вс-*, *воз-/во-*, *с-*, *у-*¹. Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *за-* są polskie czasowniki z przedrostkiem *za-*. Wśród ekwiwalentów² znalazły się derywaty od czasowników oznaczających wydawanie dźwięków i procesy werbalne: *заверецать* — *zajazgotać*; *завизжать* — *zapisać*; *завыть* (о ветре) — *zawyć* (o wietrze); *загреметь* — *zabrznieć*, *загрмзеть*; *загрохотать* — *załomotać*; *задребезжать* — *zabrzęczeć*, *zadrzeć*; *занеть* — *zaśpiewać*; *заплакать* — *zapłakać*; *запрецать* — *zaterkotać*, *zatrzeszczeć*; *заушпиать* — *zaszeleścić*; *забарабанивать* — *zabębnić*; ruch nieukierunkowany i wirowy: *заходить* (о нижней челюсти) — *zadygotać* (o dolnej szczęce); *закрутиться* — *zawirować*; krotność akcji, np. *задрожать* — *zadrzeć*; *замахать руками* — *zamachać rękami*; *затрястись* — *zatrząść się*; *зашататься* — *zakołysać się*; stan psychiczny i fizyczny: *забеспокоиться* — *zaniepokoić się*; *заболеть* — *zachorować*; *заснуть* — *zasnąć*; derywaty od czasowników ze znaczeniem 'być zajęтым czymś': *задвигать пальцами* — *poruszyć palcami*; *зажечь* — *zapalić*; *заинтересоваться* — *zainteresować się*; *заплясать* — *zatańczyć*, a także od czasowników perцепcyjnych: *заискриться* — *zamigotać*; *запахнуть* (о кофе) — *zapachnieć* (o kawie), i modalnych: *захотеть* — *zachcieć się*, *запрagnąć*. Oto kilka przykładów:

*Шариков изнутри тотчас **загрохотал** кулаками в дверь.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*Szarikow od środka od razu **załomotał** pięściami w drzwi.*

(М. Булһаков: *Psie serce*)

*Разгоревшиеся дрова вспыхнули и **запрецали**. Печурка захлебнулась пламенем.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

¹ Wnioski wypływające z relacji między znaczeniem czasownika a typem kontekstu przy wyważaniu znaczenia inicjalnego, sformułowane na podstawie badanych tekstów, zamieszczono poniżej.

² Podano wybrane przykłady czasowników z języka oryginału oraz ich ekwiwalenty przekładowe w kolejności alfabetycznej.

*Drwa w piecyku zajęły się i **zatrzeszczały**. Piecyk zachłysnął się płomieniem.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Произнеся эту жалобу, старик **заплакал** и, шаркая ногами, побежал по тропинке вокруг дома.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Wyrzuciwszy z siebie tę skargę, staruszek **załkał** i szurając nogami, zaczął dreptać po ścieżce dokoła domu.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote cielę*)

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *no-* są czasowniki polskie z przedrostkiem *po-* utworzone od podstaw oznaczających ruch ukierunkowany: *побежать* — *pobiec*; *полететь* — *polecieć*; *помчаться* — *pognać*, *помкнąć*; *поплыть* — *porpłynąć*; *поползти вперед* — *popelznąć naprzód*; *потянуть* — *posciągnąć*; *потечь* — *porpłynąć*; stan subiektu: *полюбить* — *pokochać*; *почувствовать* — *porzuć*, zajęcie: *полюбопытствовать* — *zainteresować się*, percepcję: *послышать шаги* — *usłyszeć kroki*³, oraz relacje: *подпрыгнуть* — *zaprzyjaźnić się*. Oto kilka przykładów:

*Перескакивая через лужи, они **побежали** к выходу.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Przeskakując kałuże, **pobiegli** w stronę wyjścia.*

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*Роберт сделал к нему несколько неуверенных шагов, а потом сложив голову **помчался**, оглябывая вышку.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

*Robert zrobił w jego kierunku kilka niepewnych kroków, a potem na lew boku **pomknął**, omijając wieżę.*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

*Он испустил протяжный рык и, брыкнув ногами, **помчался** на четвереньках в лес.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

*Zaryczał przeciągle, bryknął i **pognał** na czworakach w dżunglę.*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

— Почему вы меня полюбили? — спросила Зося, трогая Остаса за руку.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— Dlaczego pan mnie pokochał? — spytała Zosia, dotykając ręki Ostasa.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote cielę*)

³ Znaczenie inicjalne przeplata się w nich ze znaczeniem rezultatywnym, podobnie jak w przypadku czasowników z przedrostkiem *za-*.

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkami *вз-/вс-*, *воз-/вос-*⁴ (także z postfiksem *-ся*) są czasowniki z przedrostkami *за-* i *з-*, łączące się z podstawami wyrażającymi wydawanie dźwięków: *взвыть*, *взреветь* — *zawyć*, stan emocjonalny: *взбунтоваться* — *zbuntować się*; *взволноваться* — *zdeenerwować się*; *встревожиться* — *zaniepokoić się*; *возненавидеть* — *znienawidzić*. Oto kilka przykładów:

*На открытом месте она **взревела** так, что заложило уши, и покатила на север затыкать прорыв, окутавшись облаком рыжей пыли.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

*На открытой przestrzeni **zawyła** ogłuszająco i spowita obłokiem rudego pyłu, pojechała na północ wypełnić lukę.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

*Александр Иванович ничего не понял, но так **взволновался**, что сжег телеграмму на свечке.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Aleksander Iwanowicz nic nie zrozumiał, ale tak **się zdeenerwował**, że spalił depeszę nad świecą.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

*Балаганов, которому достался золотой арбатовский участок, **встревожился** и тогда же заявил, что нарушения эксплуатационных норм не потерпит.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Bałağanow, któremu przypadł w udziale złotodajny okręg arbatowski, **zaniepokoił się** i natychmiast oświadczył, że nie dopuści do naruszenia norm eksploatacyjnych.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Часовники з передrostkiem *у-* tłumaczone są za pomocą czasowników z różnymi przedrostkami: *уехать* — *pojechać*; *узнать* — *dowiedzieć się*; *уснуть* — *zasnąć*; *услышать* — *usłyszeć*; zob.:

*Царь, говорит, в заграницу **ухе**л, сейчас невозможно.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Car, powiadają, do zagranicy **pojechał**, teraz to jest niemożliwe.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Утром он слышал, как хозяева собираются на работу, приотворился спящим и действительно **уснул**, а когда проснулся, в доме никого не было.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

⁴ N.S. Awiłowa (АВИЛОВА, 1976: 275) przypisuje ingresywom z przedrostkiem *вз-/вс-* odcięć intensywności, szczególnie w połączeniu z postfiksem *-ся* (typ *всплакаться*).

*Rano słyszał, jak starzy zbierają się do pracy, udał, że śpi, i rzeczywiście **zasnął**, a kiedy się obudził, w domu nikogo już nie było.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*Подходя, Луза **услышала** звучный голос: — Мебель в стиле шик-модерн.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Zbliżając się, **usłyszała** wypowiedziane dźwięcznym głosem słowa: Mebelki szyk-modern.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Przy omawianiu typów ekwiwalentów rosyjskich czasowników inicjalnego RA w języku polskim należy uwzględnić współdziałanie elementów kontekstu ze znaczeniem leksykalnym czasownika inicjalnego w wyrażaniu znaczenia rozpoczęcia akcji⁵. Przy użyciu czasowników inicjalnych ważną rolę odgrywają bowiem elementy kontekstu, które wskazywać mogą na kontynuację akcji czy też jej przerwanie.

Czasowniki inicjalne od podstaw wyrażających akcje długotrwałe z naciskiem na początek akcji (*zamieszkać*, *zapachnieć*, *zastrajkować*) są najbardziej zbliżone do rosyjskich ingresywów (czasowników typu *заговорить* ‘zacząć mówić’, *закричать* ‘zacząć krzyczeć’), np.:

*А потом **заживем** в Самаре, возле своего заводика.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*А potem **zamieszkamy** w Samarze przy naszej fabryczce.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

***Забастовала** Московско-Казанская железная дорога.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

***Zastrajkowała** Kolej Moskiewsko-Kazańska.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*В нем **запахло** лиственной сыростью распаренного веника, как при входе в предбанник.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

***Zapachniało** wilgotnymi liśćmi rozgrzanej łaziennej miotłki, niczym w przedśionku łaźni.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Wśród czasowników wyrażających akcje krótkotrwałe z naciskiem na początek akcji najwięcej jest czasowników oznaczających wydawanie dźwięków; zob.:

⁵ O roli kontekstu w wyrażaniu inicjowania akcji zob. m.in.: БОНДАРКО, 1971: 94—97; 1996: 26—29; ПЕТРУХИНА, 2000: 62; ПРОКОПОВИЧ, 1982: 109—110; STAWNICKA, 2002: 135—142; 2005b: 9—22; 2006: 10—17.

*Виктор Михайлович завертелся, **застонал**, словно курица, снесшая яйцо, и побежал к Владе с Никешей.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Wiktor Michajłowicz zatrzepotał się, **zagdakał** jak kura po zniesieniu jajka i pognął do Wołodi i Nikieszy.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Обитатель верхнего дивана придирчиво **закашлял**.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Pasażer z górnego łóżka **zakaszał** znacząco.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote cielu*)

Czasowniki od podstaw rozczłonkowanych (multiplikatywnych) oznaczają akcję składającą się z kilku (wielu) aktów, np. *zamrugać* ‘poruszyć szybko powiekami, mrugnąć kilkakrotnie’; zob.:

*Лидочка встrepенулась, часто-часто **замигала** и провела пальцами по лбу.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Lidka drgnęła, szybko **zamrugala** powiekami i przesunęła dłonią po czole.*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

*Засверкали топоры, **закачались** факелы, земля разверзлась, и воронные драконы понесли его на пожар городского театра.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Błysnęły przed nim toporki, **zakołysały się** pochodnie, zadudniła ziemia i para potężnych jak smoki karych ogierów ruszyła z kopyta, wioząc go pod stojący w ogniu teatr miejski.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Kolejną grupę stanowią czasowniki kompleksowe, niezawierające determinacji akcji⁶, np. *zadziwić się, zawstydzić się, popatrzeć, posłuchać, usłyszeć*. Czasowniki te tworzone są od podstaw wyrażających stany duchowe i mentalne. Często trudno określić, czy chodzi o stan krótkotrwały, czy o zainicjowanie akcji; zob.:

*Я подождал и снова надавил звонок, и не отпускал кнопки до тех пор, пока не **послышались** шаги и голос Вечеровского спросил: — Кто там?*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

⁶ Por. uwagi C. PIERNIARSKIEGO (1969: 136) o „czystej” postaci dokonaności nierelacyjnej. W przypadku czasowników *spróbować, powąchać* kompleksowość jest związana z zakończeniem akcji (PIERNIARSKI, 1969: 137).

*Odczekałem, znowu nacisnąłem dzwonek i nie odejmowałem palca tak długo, aż **usłyszałem** kroki i głos Wieczеровskiego zapytał: — Kto tam?*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Współdziałanie elementów kontekstu ze znaczeniem leksykalnym czasownika inicjalnego przejawia się poprzez wyróżnienie dwóch typów znaczeń temporalnych w czasie przeszłym: znaczenia aorystycznego i znaczenia perfektowego (STAWNICKA, 2009).

Przy wyrażaniu znaczenia aorystycznego akcje następują jedna za drugą — rozpoczęcie następnej akcji jest uwarunkowane zakończeniem akcji poprzedzającej, np.:

*Вайнгартен **зашуришал** сигаретной пачкой, заглянул в нее, смял и спросил вполголоса: „Сigaretы у кого есть еще?”*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Weingarten **zaszeleścił** paczką po papierosach, zajrzał do niej, zgniótł i zapytał półgłosem: „Czy ma ktoś jeszcze papierosy?”*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Następowanie akcji jedna po drugiej związane jest także ze wskazaniem logicznego następstwa wydarzeń — rozpoczęcie kolejnej akcji następuje po zakończeniu poprzedniej, na której zainicjowanie wskazuje czasownik (lub przynajmniej na jej krótkie trwanie z naciskiem na początek), np.:

*Вода **зашумела** по трубам и полилась.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*Вода **zaszumiała** в rurach, а потом chlusnęła.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

Inicjowanie i finalizowanie akcji może być wyrażone w kontekście w sposób eksplicytny:

*Звезда говорила со звездой по азбуке Морзе, **зажигаясь и потухая**.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Gwiazdy porozumiewały się ze sobą alfabetem Morse’a, **zapalając się i gasnąc** на przemian.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Użycie czasowników wyrażających zachowania werbalne lub innych w funkcji *verba dicendi* w prepozycji bądź postpozycji w stosunku do fragmentu mowy zależnej i niezależnej nadaje czasownikom znaczenie zewnętrznego ograniczenia akcji. Czasownik inicjalny może stać się węzłem zespajającym w narracji:

— Уйди из-под ног! Скорей, скорей, скорей! — **Закричал** Филипп Филиппович на все стороны и стал звонить во все звонки, как показалось псу.

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

— Nie płacz się pod nogami! Prędzej, prędzej, prędzej! — **krzyknął** Filip Filipowicz na wszystkie strony i jak się wydało psu, zaczął naciskać wszystkie dzwonki.

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

Przy wyrażaniu znaczenia perfektywnego kontekst zawiera charakterystykę sytuacji po rozpoczęciu akcji:

И, когда оркестр **заиграл** румбу, он очутился возле столика Вари, сделал общий поклон и, обращаясь к Виталию, попросил разрешения пригласить его даму.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

I gdy orkiestra **zagrała** rumbę, podszedł do stolika Wari, uklonił się wszystkim, i zwracając się do Witalija poprosił o pozwolenie zatańczenia z jego damą.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Z wyrażeniem znaczenia perfektywnego związane jest również użycie czasowników mówienia w środku wypowiedzi:

— Что вы еще спрашиваете? — Злобно **заревел** профессор, — все равно он уже 5 раз у вас умер. Колите!

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

— Pan się jeszcze pyta? — wściekle **zaryczał** profesor. — Wszystkie jedno, on już i tak zdechł panu co najmniej pięć razy. Niech pan kłuje!

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

Когда на сцену вышел куплетист в рубчатой бархатной толстовке, сменивший певицу, известную в Марьиной роще, и **запел**, Ипполит Матвеевич уже порядочно захмелел и, (...) захолопал в такт ладошами и стал подпевать.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Kiedy po znanej w podmoskiewskich kabaretach śpiewaczce wszedł na estradę kuplecista w aksamitnej kurtce i **zaśpiewał**, Hipolit Matwiejewicz, dobrze już podpity, zaczął (...) klaskać rytmicznie w dłonie i podśpiewywać.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (373). Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem innego rodzaju akcji pojawiły się zarówno ekwiwalenty ze znaczeniem inicjalnym (62), jak i ekwiwalenty nie-

mające znaczenia inicjalnego. Do ekwiwalentów ze znaczeniem inicjalnym należą czasowniki ewolutywne, wyrażające inicjalność zespoloną z augmentatywnością. Komponentu znaczeniowego augmentatywności (ewolutywności) nie zawierają czasowniki rosyjskie: *взбесить* kogo-л. — *rozwścieczyć* kogoś⁷; *заболеть* — *rozchorować się*; *закашляться* — *rozkaszleć się*; *заплакать* — *rozplakać się*; *зареветь* — *rozplakać się*, *rozszołochać się*; *заохотать* — *rozeźmiać się*; *засмеяться* — *rozeźmiać się*; *загореться* — *rozgorzeć* (o zuchowałości); *залиться* — *rozdzwonić się*. Oto kilka przykładów:

После измены Расина Мольер вновь заболел, и его все чаще стал навещать постоянный его врач Мовиллэн (...)

(M. Bułhakow: *Жизнь господина де Мольера*)

По zdradzie Racine'a Molier znów się rozchorował, coraz częściej zaczął go odwiedzać jego lekarz domowy (...)

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

Вот я и сговорила вас, — прибавила она и заплакала.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

От, zaręczyłam was — dodała i rozplakała się.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Wśród ekwiwalentów wyrażonych za pomocą innego niż inicjalny RA, niewyrażających znaczenia inicjalnego (311), dominują ekwiwalenty semelfaktywnego RA. Są wśród nich przede wszystkim czasowniki od podstaw oznaczających wydawanie dźwięków, w tym *verba dicendi*: *вскричать* — *krzyknąć*, *закрикнуть*; *забормотать* — *bąknąć*, *mruknąć*; *заверещать* — *wrzasnąć*; *завопить* — *krzyknąć*, *wrzasnąć*; *завыть* — *wrzasnąć*; *закричать* — *krzyknąć*, *wrzasnąć*, *wykrzyknąć*; *заорать* — *wrzasnąć*; *запищать* — *pisnąć*; *засвистать* — *gwizdnąć*; *застонать* — *jęknąć*; *заушентать* — *jęknąć*, *szepnąć*; konkretną czynność fizyczną: *задрожать* — *wstrząsnąć*; *поташить* — *pchnąć* kogo (w jakim kierunku); postrzeganie zmysłowe: *запахнуть* — *buchnąć*; *засверкать* — *błysnąć*; *засветиться*, *засиять* — *błysnąć*; *затрясти* — *wstrząsnąć*; zjawiska w przyrodzie: *повалить* (o густом дыме) — *buchnąć* (o gęstym dymie); *повалить* (o снеге) — *sypnąć* (o gęstym śniegu); *политься* (o воде) — *chlusnąć* (o wodzie); *посыпаться* (o дожде) — *sypnąć* (o deszczu).

Czasowniki semelfaktywne jako ekwiwalenty rosyjskich czasowników inicjalnych stosowane są przede wszystkim do wyrażania znaczenia aorystycznego, co stanowi uzasadnienie ich użycia jako ekwiwalentów rosyjskich czasowników inicjalnych; zob.:

⁷ Rosyjskie czasowniki inicjalne z przedrostkiem *вз-* zawierają odcień augmentatywny (ЗЕМСКАЯ, 1955: 14; АВИЛОВА, 1976: 275).

*Он посмотрел на них просветленными глазами, **забормотал**, всплеснул руками и, заливаясь смехом, произнес: — Высокий класс!*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Spojrzał na wróble rozjaśnionym wzrokiem, **mruknął** coś do siebie, klasnął w dłonie i zawołał głośnym, perlistym śmiechem: — Pierwszorzędne!*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Тут меня **затрясло**, и я привалился задом к мойке.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

***Wstrząsnął** mną dreszcz i oparłem się o zlewozmywak.*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Czasowniki mówienia pojawiają się w stosunku do zdania wprowadzającego cudzą wypowiedź w prepozycji:

*Но тут Диксон поднял на руки очередного малыша и, обернувшись, передал его кому-то в тамбуре, и тогда за спиной Горбовского женский голос истерически **закричал**: „Толик мой! Толик...”*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Ale oto Dickson podniósł na ręce kolejnego brzdąca i, odwróciwszy się, przekazał go komuś do przedsionka, a wtedy za plecami Gorbowskiego kobiecy głos **krzyknął** histerycznie: „Mój Tolik! Tolik...”*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

oraz w postpozycji:

*Что здесь произошло? — **Закричала** она вдруг.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Co tu się stało?! — **krzyknęła** nagle.*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Zdarza się także wystąpienie czasownika semelfaktywnego w środku wypowiedzi, co powoduje przesunięcie punktu ciężkości na pierwszą część wypowiedzi w przekładzie:

*Идиот! — **Заорал** он — Ты хоть вниз спускался?*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Idiota! — **wrzasnął**. — Czy ty chociaż zszedłeś na dół?*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Czasowniki inicjalnego RA tłumaczone są także za pomocą czasowników determinatywno-momentalnych. W skład korpusu wchodzi również czasowniki mówienia i wydawania dźwięków⁸: *забормотать* — *wymamrotać*; *за-*

⁸ Te ostatnie w funkcji czasowników mówienia.

ворчать — warknąć; заленетать — wybełkotać; залопотать что-то — wyszeptać coś; зарычать — warknąć; засунуть — wychrypieć; зашептать — wyszeptać; zob.:

Поп залопотал что-то непонятное, но, видно, умилительное...

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

Pop wyszeptał coś niezrozumiałego, ale bez wątpienia błagalnego.

(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

Инженер, не оглядываясь, зарычал.

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

Inżynier warknął, nie odwracając się.

(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

W tekście przekładu czasowniki determinatywno-momentalne pojawiają się w stosunku do zdania wprowadzającego cudzą wypowiedź zarówno w prepozycji:

Матушка присела на стул и боязливо зашептала: — Новое дело затеял...

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

Małżonka przysiadła na brzegu krzesła i z lękiem wyszeptała: — Znowu jakiś interes obmyślił...

(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

jak i w postpozycji:

— Едут! Едут! — стремительно сухо зашептал он побелевшими губами, когда сани стрелой вылетели снизу (...)

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

— Jadą! Jadą! — wyszeptał pośpiesznie suchymi pobląkłymi wargami, kiedy sanie jak strzała wypłynęły z dołu (...)

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

oraz w środku wypowiedzi:

— Господин Обри, — зашептал Барон, — он очень плох, бегите за священником!

(М. Булгаков: Жизнь господина де Мольера)

— Panie Aubry — wyszeptał Baron — z nim jest bardzo źle, niech pan biegnie po księdza!

(M. Bułhakow: Życie Pana Moliera)

Czasownik zawołać wystąpił w przekładzie jako ekwiwalent następujących czasowników: взволноваться, воскликнуть, заволновался, закричать, заголосить, загорячиться, замычать, захрипеть, пр.:

— *Стой!* — **закричал** вдруг отец Федор вознице.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

— *Stój!* — **zawołał** nagle ojciec Fiodor do woźnicy.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzesel*)

— *Ах ты господи!* — **заволновался** старик.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— *O mój Boże!* — **zawołał** staruszek.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote cielę*)

— *Бендер,* — **захрипел** он вдруг, — вы знаете, как я вас уважаю, но вы ничего не понимаете!

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— *Panie Bender* — **zawołał** nagle — *wie pan, jak pana szanuję, ale pan się na niczym nie zna.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote cielę*)

W nielicznych przykładach ekwiwalentem czasowników inicjalnych są czasowniki determinatywno-deminutywnego RA: *закивать* — *pokiwać*; *задремать* — *zdrzemnąć się*; *заговорить* с кем-л. — *porozmawiać*; *задремать* — *przysnąć*, augmentatywno-iteratywnego RA: *закричать* — *nawoływać*, kumulatywnego RA: *задымил* — *nadymiło się*, oraz dystrybutywnego RA: *побежать* — *rozbiec się*. Oto kilka przykładów:

Он спрятался под одеяло и, грустно размышляя о своей полной тревоге жизни, задремал.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Укрыл się pod kołdrą i rozmyślając żałośnie o swoim pełnym trosk życiu, zdrzemnął się.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzesel*)

— *Стройся! Стройся!* — **закричали** линейные.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— *Równaj, równaj!* — **nawoływali** porządkowi.

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Публика наконец разошлась, и актеры побежали прохладиться.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Wreszcie publiczność się rozeszła, aktorzy zaś rozbiegli się w poszukiwaniu ochłody.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzesel*)

W analizowanych przekładach odnotowano także jednostkowe przykłady czasowników augmentatywnego RA grupy finalno-melioratywnej: *заподозрить* — *domyślić się*:

*Юрий Андреевич был достаточно образован, чтобы в последних словах ворожьи **заподозрить** начальные места какой-то летописи, Новгородской или Ипатьевской, насливающимися искажениями превращенные в апокриф.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Jurij Andriejewicz był dostatecznie odczytany, by w ostatnich słowach wiemy **domyślić się** początkowych fragmentów jakiegoś latopisu, Nowogrodzkiego czy Hipackiego, zamienionych w apokryf przez narastwione deformacje.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

1.1.1.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych (258)

Wśród ekwiwalentów werbalnych bez formantów modyfikacyjnych występują zarówno ekwiwalenty ze znaczeniem inicjalnym (69), jak i ekwiwalenty niewyrażające znaczenia inicjalnego: ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych (68) oraz ekwiwalenty inne (121).

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem inicjalnym pojawiły się czasowniki: *spojrzeć, spostrzec, ujrzeć, zajrzeć, zauważyć, zobaczyć*, jako ekwiwalenty rosyjskich czasowników: *увидеть* ← *spojrzeć, spostrzec (się), ujrzeć, zauważyć; почувствовать* ← *spostrzec; полезть в сумку* ← *zajrzeć do torebki; nr.*

*На углу улицы Ленских событий и Ерофеевского переулка Воробьянинов **увидел** своего компаньона.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Na rogu ulicy leskich Wydarzeń i Jerofiejewskiego zaułka Worobianinow **ujrzał** swojego wspólnika.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Воробьянинов поднял голову и только теперь **увидел**, что в комнате никого нет.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Worobianinow podniósł głowę i dopiero teraz **spostrzegł**, że w pokoju nie ma nikogo.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Znaczenie inicjalne ma również czasownik *rozlec się / rozlegać się* 'dać (dawać się) się słyszeć; rozbrzmieć (rozbrzmiewać)', który wystąpił jako ekwiwalent czasowników *завывать, слышаться* oraz *услышать*; zob.: *завывать* (o głosach) ← *rozlegać się* (o wyciu); *слышаться* (o głosie, o silnym стуку, o zwanie kopyt, o brzęczeniu kluczy, o szmerze, o płaczącym łamencie, o sapaniu, o krokach, o wrzasku); *услышать* (o głosie) ← *rozlec się* (o głosie):

— Наследили за собой, как свиньи! — **услышал** он старушечий голос с нижней площадки.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

— Ależ naświnili na schodach! — **rozległ się** na niższym piętrze jakiś starczy głos.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Топала она до тех пор, покада со сцены не **послышался** голос Подколесина: — Граждане!

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Topała tak długo, aż ze sceny **rozległ się** głos Podkoliesina: — Obywatele!

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Czasownik *ruszyć* ‘zacząć posuwać się w jakimś kierunku, rozpocząć wędrówkę, jazdę dokądś’ występuje w korpusie jako ekwiwalent czasowników: *побежать, поехать, пойти, помчаться, зашагать, повалить* (кучею), *заработать*, пр.:

И они **пошли** на речку мимо белых, уже успевших накалиться на жарком, только что взошедшем солнце, каменных развалин.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

I **ruszyli** nad rzeczkę obok białych kamiennych ruin, które już się zdążyły nagrzać na słońcu.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Он кивнул и уехал, а Горбовский неспешно **зашагал** по шоссе рядом с другими людьми, так же неторопливо бредущими в город.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

Skinął głowę i odjechał, a Gorbowski bez pośpiechu **ruszył** szosą wraz z innymi ludźmi, tak samo, w żółwym tempie, wlokącymi się do miasta.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

Ekwiwalentami czasownika *заговорить* są czasowniki fazowe *зачаť, подjąć* ‘rozpocząć coś, zwykle rozpocząć coś ponownie’:

Заговорил о молодых людях.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Зачаť о młodzieży.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Сталин замолчал, продолжая медленно и неслышно ходить по кабинету, потом **заговорил** снова (...)

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Stalin zamilkł, nie przestając wolno, bezszelestnie spacerować po gabinecie, po czym **podjął** znowu (...)

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Znaczenie inicjalne wyrażane jest także za pomocą czasowników ze znaczeniem ruchu ukierunkowanego: *затопать вон* — wymaszerować z kuchni, przemieszczenia: *побежать куда-л.* — udać się dokąd; *подуть* (o ветре) — zerwać się (o wietrze), przez przedrostkowy czasownik mówienia: *заговорить* — przemówić, czasowniki wyrażające stan emocjonalny, do których należą ekwiwalenty czasownika *почувствовать* z przedrostkami *од-* i *вы-*: *почувствовать что-л.* — wyczuć; *почувствовать всю степень несчастья* — odczuć cały ogrom nieszczęść; *почувствовать опасность* — wyczuć niebezpieczeństwo, oraz ekwiwalent czasownika *взбеситься* — wściec się:

Подул ветер.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Zerwał się wiatr.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

(...) она снова **почувствовала** всю степень несчастья, обрушившегося на ее сына: меченый, гонимый, отверженный, бесправный.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

(...) znów **odczuła** cały ogrom nieszczęść, które spadły na jej syna: napiętnowany, zaszczuty, otoczony pogardą, pozbawiony wszelkich praw.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Czasowniki polskie bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem inicjalnym, które występują w korpusie jako ekwiwalenty rosyjskich czasowników inicjalnych, są zarówno czasownikami niemotywowanymi: *подjąć*, *rozlec się*, *ruszyć*, *spojrzeć*, *spostrzec*, *ujrzeć*, *zacząć*, *zajrzeć*, *zobaczyć*, *wściec się*, jak i derywatami od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego: *odczuć*, *przemówić*, *udać się*, *wyczuć*, *wymaszerować*, *zerwać się*⁹.

Pojawiające się w przekładzie polskim ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych odnoszą się do fazy przebiegu akcji lub zaistnienia stanu rezultatywnego. Typ przekładu, w którym odnotowano różnicę faz między językiem oryginału a językiem przekładu, w opracowaniu *Aktionsarten in der russischen Sprache* i ich *deutsche Übersetzungen* został nazwany permutacjami¹⁰ (STAWNICKA, 2002). Permutacje związane są z przekładem znaczeń fazowych. Charakteryzują się różnicami w wyrażaniu fazy akcji między językiem oryginału i językiem przekładu. Różnice te ujawniają się poprzez wystąpienie ekwiwalentu wskazującego sąsiednią fazę akcji (poprzedzającą lub następującą). Obecność w przekładzie czasownika wskazującego fazę intraterminalną presuponuje — podobnie jak wskazanie stanu rezultatywnego — zrealizowanie się fazy inicjalnej.

⁹ Czasownik *зauważыть* jest derywatem odmiennym.

¹⁰ Por. termin „permutacje” mat. ‘zestawienie elementów danego zbioru skończonego w określonej kolejności; także każda wybrana kolejność tych elementów’.

Wśród ekwiwalentów rosyjskich czasowników bazowych wyróżnić można dwie podgrupy. W pierwszej znalazły się czasowniki, od których w tekście przekładu możliwe byłoby utworzenie czasownika należącego do inicjalnego RA, natomiast w drugiej — takie, od których w tekście przekładu nie jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego inicjalny RA. W obu przypadkach tłumacze użyli ekwiwalentu czasownika bazowego, chociaż można byłoby eksplicytnie wyrazić inicjalność; w pierwszej podgrupie także przy użyciu czasownika inicjalnego.

Do pierwszej podgrupy należą: czasowniki wyrażające dźwięki, w tym czasowniki mówienia: *завывать* (o व्योगे, o клаксонах) — *wyć* (o zamieci, o klaksonach); *заклекотать* — *ryczeć*; *занять* — *deklować*; czasowniki ruchu: *пойти* — *iść*; *завертеться* — *wirować*; *поплыть* (o красных кругах перед глазами) — *wirować* (o czerwonych kołach przed oczami); *потацивать* — *ciągnąć*; czasowniki ze znaczeniem 'być zajęтым czymś': *забастовать* — *strajkować*; *заинтересоваться* — *interesować się*; *замолчать* — *milczeć*; czasowniki ze znaczeniem krotności: *задышать* — *sapać*; *затрястись* — *trząść się*; czasowniki percepcyjne: *послышаться* — *słysząc*; *послышались* (o шагах) — *słysząc* (o krokach); *увидеть* — *widzieć*; *услышать* — *słysząc*; czasowniki oznaczające stan fizyczny lub psychiczny: *влюбиться* — *kochać się w kims*; *уснуть* — *spać*; *закипать* (o ярости) — *kipieć* (o wściekłości); *почувствовать* — *czuć*; czasowniki oznaczające wydzielanie światła: *заалеться огнями* — *płonąć światłami*; modalne: *захотеть(ся)* — *chcieć*, *pragnąć*, np.:

*Он машинально продолжал держать предводителя за горло, но колени у него **затряслись**.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Wprawdzie trzymał nadal nieszczęsnego marszałka za gardło, ale kolana **trzęsły mu się** ze strachu.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Паша, Липа, Кологривовы, деньги — все это **завертелось** в голове у ней.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Pasza, Lipa, Kołogriwowowie, pieniądze — wszystko to **wirowało** w głowie Lary.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Тотчас же лопнули по обводу его многочисленные овальные люки, и высыпали из них на площадь длинноногие, загорелые, деловитые, громкоголосые, — высыпали и **потацили** какие-то ящики с ратрубами.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Błyskawicznie pękły na jego obwodzie niezliczone owalne luki i na plac wysypali się długonodzy, opaleni, rzeczowi, hałaśliwi chłopcy, **ciągnąc** jakieś lejowato zakończone skrzynki, rozwijali węże z dziwnymi końcówkami.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

Do drugiej podgrupy, obejmującej czasowniki, od których w tekście przekładu nie jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego inicjalny RA, należą: czasowniki oznaczające dźwięki: *заговорить* — *mówić*; *заговариваться* (o оттепели) — *gaworzyć* (o odwilży); *заикаться* — *jąkać się*; *закричать* — *wołać*¹¹; stan fizyczny i psychiczny: *возбуждать* (отвращение) — *budzić* coś (o wstręcie); konkretną czynność fizyczną: *задышать* — *oddychać*; *засуетиться* (далее) — *krzętać się (nadal)*, np.:

Борменталь засуетился дальше.

(M. Bułhakow: *Sobacze serce*)

*Bormental **krzętał się** nadal.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

*Она скорчилась, застонала, закрыла глаза, тяжело **задышала**.*

(A. Rybakow: *Дети Арбата*)

*Skurczyła się, jęknęła, zamknęła oczy, **oddychała** coraz ciężiej.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Czasowniki będące ekwiwalentami rosyjskich czasowników bazowych występują jako ekwiwalenty zarówno czasowników dokonanych, jak i niedokonanych. Jeśli w języku rosyjskim użyty został inicjalny czasownik dokonany, natomiast w przekładzie — niedokonany, to ta sama akcja prezentowana jest z dwóch różnych punktów widzenia: jako akcja zainicjowana (faza inicjalna) oraz jako akcja w przebiegu (faza intraterminalna):

*Гудок на обед! Саша упал возле штабеля. Красные круги **поплыли** перед глазами, монотонный гул разламывал голову.*

(A. Rybakow: *Дети Арбата*)

*Syrena, przerwa obiadowa! Sasza padł obok stosu beczek. Czerwone koła **wirowały** mu przed oczami, monotonny huk rozsadał czaszkę.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

W tekście rosyjskim czasownik niedokonany odnosi się do zainicjowania fazy inicjalnej lub powtarzalności akcji, np.:

*Я, кажется, **заболеваю**.*

(B. Pasternak: *Доктор Живаго*)

*Чыба **jestem chory**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

¹¹ Czasownik *заволаć* wyraża determinatywno-momentalny RA (*заволаć* ≠ *зачаć* *волаć*).

W korpusie pojawiły się również ekwiwalenty wskazujące stan rezultatywny (czasownik *быть* + przymiotnik): *задействовать* — *быть справным*; *полюбопытствовать* — *быть curious*; *заболевать / заболеть* — *быть chorym*¹²:

*Впрочем, в клубе полярников автоматика **задействована**, тепло, уютно, а в баре прекрасной радугой светятся сосуды с жидкостями, предназначенными для озарения тьмы полярных ночей.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Zresztą w klubie polarników automatyka **była sprawna**, ciepło, przytulnie, a w barze, jak wspaniała tęcza, świecą naczynia z płynami do rozjaśniania ciemności polarnych nocy.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

Inny typ permutacji związany jest z użyciem w języku rosyjskim *verba dicendi* oraz ich ekwiwalentów funkcjonalnych w mowie niezależnej w środku wypowiedzi. Należy wskazać różnicę interpretacji czasowników w postpozycji (lub prepozycji) w stosunku do mowy niezależnej oraz w środku wypowiedzi w zakresie rozłożenia akcentów znaczeń fazowych, tj. przesunięcie akcentu z fazy inicjalnej na intraterminalną fazę przebiegu:

— *Давай деньги! Деньги давай!* — **закричал** он сердито.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

— *Dawaj forszę! Dawaj forszę!* — **krzyczał** groźnie.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

— *Остановите его!* — **закричала** женщина в соломенной шляпе. — *Он сгорит!*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— *Zatrzymajcie go!* — **wołała** niewiasta w słomkowym kapeluszu.

— *Zginie w płomieniach!*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

W poniższym przykładzie użycie czasownika niedokonanego w przekładzie wynika z zastosowania formy czasu teraźniejszego w znaczeniu czynności przyszłej zaplanowanej:

— *Я уж **пойду**, Дмитрий Алексеевич, проводите меня... Спокойной ночи, Лидочка.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

— ***Idę**, Dymitrze Aleksiejewiczu, może mnie pan odprowadzi do drzwi? Dobranoc pani.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem bez formantu modyfikacyjnego, niewyrażających znaczenia inicjalnego oprócz ekwiwalentów rosyj-

¹² Por. *zadzialać, zaciekawić się, zachorować*.

skich czasowników fazowych pojawiła się także dość zróżnicowana grupa innych ekwiwalentów. Wśród nich wyodrębniają się derywaty od ekwiwalentów rosyjskiego czasownika bazowego lub ich synonimów. Są to czasowniki od czasowników ruchu: *побежать вниз по лестнице* — *zbiec po schodach*; *пойти на кухню* — *wyść do kuchni*; *пойти к двери* — *podejść do drzwi*; *полететь* — *odlecieć*; *полезть в кабинет* — *włazić do gabinetu*; *потечь* — *spływać*:

Малянов взял чайник и пошел от Валькиного срама на кухню.

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

Malanów wziął czajnik i wyszedł do kuchni, żeby nie oglądać hańby Weingartena.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Эх, чорт, полетели, спугнули.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

O, do diabła, odleciały, spłoszyły się.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Czasowniki *powiedzieć* i *ответить* pojawiły się jako ekwiwalenty następujących *verbów dicendi* lub czasowników występujących w ich funkcji: *возмутиться* — *powiedzieć* ('oburzyć się')¹³; *загалдеть* — *ответить* ('wszczać hałas')¹⁴; *заговорить* — *поведzieć* ('zacząć mówić'); *закричать* — *ответить* ('krzyczeć, krzyknąć, zakrzyczeć'); *заманерничать*¹⁵ — *powiedzieć*; *заорать* — *поведzieć* ('zacząć krzyczeć; zawrzęszczeć')¹⁶:

— Андрей Михайлович! — *закричал* женский голос из комнаты. — Не морочь мне голову!

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

— Andrzej Michajłowiczu! — *ответи́л* mu z pokoju kobiecy głos. — Nie zwracajcie mi głowy!

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

— Але! — *Заорал* Малянов. — Валька, слушай...

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

— Halo! — *поведи́л* Malanów. — Słuchaj, Walka...

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Celowe jest wyróżnienie wśród pozostałych ekwiwalentów czasowników niemotywowanych oraz motywowanych. Wśród ekwiwalentów będących czasownikami niemotywowanymi występują czasowniki ruchu ukierunkowanego i przemieszczenia: *побежать за кем-л.* — *rzucić się za kims*; *поехать вмес-*

¹³ W nawiasach podano ekwiwalenty według WSRP.

¹⁴ W WSRP podano również pot. *zahłasować, zawrzęszczeć*.

¹⁵ Brak w WSRP.

¹⁶ Abstrahuję od uwag na temat zróżnicowania odcienia augmentatywnego w przekładzie.

те — *wybrać się* dokąd; czasowniki wyrażające wydawanie dźwięków: *заговорить, заинтересоваться, заныть, залебезить* — *odezwać się*; *заговорить* — *przerwać*; *закричать* — *wtrącić*; czasowniki percepcyjne: *послышаться* — *wydać się* komuś, *здавать się*; *почувствовать* — *pojąć*; czasowniki ze znaczeniem konkretnej czynności fizycznej: *зашиататься* — *runąć*; czasowniki oznaczające procesy myślowe: *почувствовать* — *pojąć*; *увидеть* — *przekonać się*; *полюбопытствовать* — *zastanawiać się*; *вздумать* — *postanowić*; czasowniki wyrażające stan fizyczny i psychiczny: *возмутиться* — *oburzyć się*¹⁷; *захворать* — *zanięść*. Oto kilka przykładów:

Собравшись с силами, Анна Ивановна заговорила: — Вот, исповедывать хотели.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Chora zebrała siły i odezwała się: — Chcieli, żebym się wypowiedała...

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Весною 1632 года нежная мать захворала.

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

Wiosną 1632 roku czuła matka zaniemogła.

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

— *Что это за шутки еще? — возмутился Алеша Попович.*
— *Я голоден. Едем скорее куда-нибудь!*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— *Co to za głupie kawały? — oburzył się Alosza Popowicz. — Jestem głodny. Jedźmy dalej!*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Wśród ekwiwalentów będących czasownikami motywowanymi wystąpiły derywaty od czasowników ruchu ukierunkowanego i przemieszczenia: *полезть* — *sięgnąć*; *посыпаться* (o bumażkach) — *wrzucić karteczki*; od czasowników wyrażających wydawanie dźwięków: *возвестить* — *ogłosić*; *закричать* — *zgromić kogoś*; *закашляться* — *odchrząknąć*; od czasowników percepcyjnych: *послышаться* — *dobiec* (o warknięciu), *doлеcieć* (o zrządzeniu); *увидеть* — *uświadczyć sobie*¹⁸; *услышать* — *podchwycić*; *услышать шум* — *dobiegł kogoś odgłos czegoś*; od czasowników konkretnej czynności fizycznej: *задвигать плечами* — *wzruszyć ramionami*; *зашевельнуться* — *ożywić się*; *засуетиться* — *ożywić się*; *заторопиться* — *przyspieszyć*; *рвануть рогажy* — *zderzyć / zdzierać pokrycie*; od czasowników oznaczających procesy myślowe: *почувствовать* — *zrozumieć*; *почувствовать* — *uświadczyć sobie*; od czasowników oznaczających stan fizyczny i psychiczny: *полюбить*

¹⁷ Czasownik ten może oznaczać zarówno rozpoczęcie akcji, jak i krótkotrwały stan ducha. Kontekst (środek wypowiedzi) wskazuje na znaczenie inicjalne.

¹⁸ Jest to czasownik odrzeczownikowy.

— *przywiązać się*; wydzielanie światła: *заиграть* (o солнце) — *odbić się* (o słońcu). Oto kilka przykładów:

Сегодняшний сыр-бор загорелся в людской оттого, что днем кто-то неловко повернулся в узком проходе из буфетной и нечаянно толкнул официанта Сыся в тот самый момент, когда он, изогнувшись, брал разбег из двери в коридор с полным подносом на правой, поднятойверху руке.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

*Dzisiejsza awantura **wybuchła** w pokojach służbowych dlatego, że ktoś obrócił się niezręcznie w wąskim przejściu i niechcący potracił kelnera Sysoja właśnie w chwili, gdy ten, pochylony, brał rozbieg z drzwi na korytarz z pełną tacą na prawej, uniesionej w górę ręce.*

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

Перед отъездом он вымыл ее водой, и на неровных боках „Антилопы” заиграло солнце.

(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

*Przed wyruszeniem w drogę wypuszczał wóz i w pogiętych błotnikach „Antylopy” **odbiło się** słońce.*

(I. Ilf, E. Pietrow: Złote ciele)

1.1.1.1.3. Związki stałe (60)

Badany korpus zawiera również związki frazeologiczne ze znaczeniem inicjowania czynności (36 przykładów), np. *забить в колокола* — *uderzyć w dzwony* ‘zacząć dzwonić’; *задвигаться: все задвигалось* — *zrobiło się poruszenie*; *заработать вовсю* — *ruszyć pełną parą*; zob.:

*На соседней желтенькой с белым колокольне что есть мочи **забили** в колокола. С колокольни посыпались галки, помитинговали над площадью и унеслись.*

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

*Na pobliskiej biało-żółtej dzwonnicy z całej siły **uderzono** w dzwony. Z dzwonnicy poderwało się stado wron, które odbywały nad placem wiec i odleciały.*

(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

*С того момента, как я прочитал телеграмму, все мысли и чувства были у меня как бы анестезированы, а сейчас вдруг разом разморозились, **заработали** вовсю.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: За миллиард лет до конца света)

*Od chwili, w której przeczytałem depezę, wszelkie moje myśli i uczucia były jakby znieczulone, a teraz nagle odrętwienie ustąpiło, wszystko **ruszyło pełną parą**.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: Miliard lat przed końcem świata)

Odnotowano frazeologizmy z komponentem — czasownikiem ruchu i przemieszczenia: *закрутиться* (о машине) — *machina poszła w ruch*; *по-нестись стрелою* — *pomknąć jak strzała*:

Закрутилась машина, искали документы, готовили справки.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Machina poszła w ruch, wyszukiwano dokumenty, przygotowywano zaświadczenia.

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Она *понеслась* стрелою.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Klacz pomknęła jak strzała.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

a także związek z czasownikiem *ruszyć* (*зашагать*, *потащиться* — *ruszyć w drogę*):

Утро было так прелестно, что даже Ипполит Матвеевич, *спрыснутый* горным воздухом, *зашагал* бодрее вчерашнего.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Ranek był tak piękny, że nawet Hipolit Matwiejewicz, *orzeźwiony* górskim powietrzem, *ruszył w drogę* rańniejszym, niż poprzedniego dnia, krokiem.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Na zainicjowanie nowego stanu wskazują związki: *загореться* — *wybuchnąć płomieniem*; *задремывать* — *wpadać w drzemkę*¹⁹, *западать в sen*; *заснуть* — *zapaść w sen*; *засыпать* — *zapadać w sen*; *задрематься* — *spłonąć rumieńcem*²⁰; *почувствовать облегчение* — *doznać wyraźnej ulgi*; *почувствовать всю важность минуты* — *zdać sobie sprawę z powagi sytuacji*, np.:

Остap сразу же сердито заснул, *заснули* Балаганов с Козлевичем, а Паниковский всю ночь сидел у костра и дрожал.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Ostap natychmiast mocno zasnął; Bałaganow i Kozlewicz także *zapadli w sen*; tylko Panikowski całą noc siedział przy ognisku i dygotał.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Zainicjowanie stanu emocjonalnego wyrażają np. ekwiwalenty *заплакать* — *wybuchnąć płaczem*, *ударить в плач*; *засмеяться* — *wybuchnąć śmiechem*, *парsknąć śmiechem* ‘zacząć się śmiać’; *захотеться* — *przyszła komuś*

¹⁹ Por. *зapaść в drzemkę* ‘pogrążyć się we śnie, w zadumie, zasnąć, zamyślić się’ (modyfikacja wymieniająca; wymiana na czasownik z tego samego pola semantycznego).

²⁰ Jest to modyfikacja związku *облаć się rumieńцем* ‘zaczerwienić się mocno na twarzy’.

*ochota*²¹; *подпрыгнуть* — *zawrzeć przyjaźń* ‘poznać kogoś, zacząć się z kimś przyjaźnić’; *почувствовать к кому-л. жалость* — *zrobiło się komuś kogoś żal*; zob.:

Зрители засмеялись.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Widownia wybuchnęła śmiechem.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

И вдова заплакала.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

I wdowa uderzyła w płacz.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Он явно выделял меня среди прочих курсантов, мы подружались и первые годы встречались, можно сказать, регулярно.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

Dania wyraźnie mnie faworyzował, zawarliśmy przyjaźń i w pierwszych latach spotykaliśmy się, można powiedzieć, regularnie.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

Frazeologizm *что-то przyszło, wpadło komuś do głowy* ‘ktoś wpadł na jakiś pomysł, ktoś nioczekiwanie pomyślał o czymś, czego dotąd nie brał pod uwagę’ wystąpił jako ekwiwalent czasowników *вздумать, всплыть*, a także związku *взбрести в голову*, np.:

Марк на свободе, по-прежнему начальник строительства!.. Дело не в нем! Как такое взбрело ему в голову?

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

A więc Mark jest na wolności, nadal kieruje kombinatem! To nie o niego chodzi! Że też coś takiego mogło mu w ogóle przyjść do głowy?

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Если вы вздумаете тут же скоростно скончаться, то поставите меня этим в глупое положение.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Gdyby panu przyszło do głowy w jakiś raptowny sposób rozstać się z życiem, wpakowałby mnie pan w nader kłopotliwą sytuację.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Pojawiły się ekwiwalenty czasowników *забеременеть* — *zająć w ciążę* oraz *зайść*²², a także *зажить иначе* — *zmienić się w życiu na lepsze*²³:

²¹ Modyfikacja wymieniania związku *odeszła komuś ochota do czegoś*; komponent wymieniany i wymieniany pozostają w relacji antonimicznej.

²² Elipsa związku *зайść в ciążę*.

²³ *Zmienić się na lepsze* ‘polepszyć się, poprawić się’. Modyfikacja rozwijająca związku poprzez dodanie członu. Modyfikacje stałych związków występujące w przykładzie zostały sklasy-

*Мрачно, с таким видом, будто Лена **забеременела** только для того, чтобы досадить ему, добавил:*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Ponuro, z taką miną, jakby Lena **zaszła w ciążę** wyłącznie po to, żeby zrobić mu na złość, dodał:*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Ekwiwalenty niewyrażające znaczenia inicjalnego (24 przykłady) wskazują na fazę intraterminalną (przebiegu), np. frazeologizm *mleć językiem* (← *заработать языком*):

***Заработал** языком!*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Jak katarynka! **Miele i miele** tym językiem!*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

a także analizy werbo-nominalne (*захотеть* — *mieć ochotę, być w stanie* ‘mieć możliwość, siły, moc (coś zrobić)’; *захотеться откашляться* — *mieć ochotę odchrząknąć*).

Znaczenie krótkiego trwania akcji wyrażają ekwiwalenty czasowników: *заревать* — *wydać krzyk*; *зашипеть*: *зашипеть вслед* — *rzucić szeptem*; *зашипеться* — *zamienić szeptem kilka słów*²⁴; a także *завопить* — *wydać okrzyk*; *затрясти*: *кого-л. затрясло* — *dreszcz wstrząsnął kimś*, np.:

*Несколько секунд ребяташки, открыв рты, смотрели на него, потом кто-то весело взвизнул, кто-то воинственно **завопил**, и всей толпой они побежали за Габой, который уже выглядывал с рычанием из-за деревьев.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

*Przez kilka sekund dzieciaki z otwartymi ustami patrzyły na niego, potem któreś wesoło pisnęło, inne **wydało okrzyk** bojowy i wszystkie hurmem rzuciły się za Gabą, który przemykał rycząc pomiędzy drzewami.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

*При виде своих коммерческих врагов Безенчук отчаянно махнул рукой, остановился и **зашипел** вслед Воробьянинову: — Уступлю за тридцать два рубля.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

fikowane m.in. przez: S. BĄBĘ (1989), J. LIBERKA (1998), A. PAJDIŃSKĄ (1993), J. STAWNICKĄ (1997).

²⁴ Modyfikacja rozwijająca związku *zamienić z kimś słowo, pół słowa, dwa słowa, dwa zdania* itp. ‘porozmawiać z kimś przez chwilę’.

*Na widok swoich handlowych konkurentów Bezenczuk desperacko machnął ręką i **rzucił szeptem** za oddalającym się Worobianinowem:*
— Oddam za trzydzieści dwa rubelki.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

1.1.1.1.4. Ekwiwalenty opisowe (198)

Wśród ekwiwalentów wyrażających znaczenie inicjalne (162 przykłady) wyróżnić można podgrupę z czasownikiem fazowym *zacząć*²⁵. W podgrupie tej przeważającą większość (83%) stanowią połączenia czasownika fazowego *zacząć* z ekwiwalentem czasownika bazowego lub jego synonimem. Czasownik fazowy *zacząć* wystąpił z ekwiwalentem czasownika bazowego lub jego synonimem oznaczającym wydawanie dźwięków: *вскричать* — *zacząć wołać*; *забормотать* — *zacząć tamrotać*; *завизжать* — *zacząć piszczeć*; *заговорить* — *zacząć mówić*, *zacząć rozmawiać*; *зажужжать* — *zacząć brzęczeć*; *закричать* — *zacząć krzyczeć*; przemieszczenie w przestrzeni: *забегать* — *zacząć biegać*; *завертеться* — *zacząć się obracać*; *заговорить по-немецки* — *zacząć mówić po niemiecku*²⁶; *запрыгать* — *zacząć skakać*; *заходить по комнате* — *zacząć spacerować po pokoju*; *зашагать* за кем-л. — *zacząć iść za kimś*; *поплыть* — *zacząć płynąć*; *потянуть* — *zacząć ciągnąć*; krotność akcji: *задрожать* — *zacząć dygotać*, *зачать* trząść się; *закашляться* — *zacząć kaszleć*; *зачонеть* — *zacząć sapać*; zajęcia profesjonalne i nieprofesjonalne: *заиграть* — *zacząć grać*; *занеть* — *zacząć śpiewać*; *заработать* — *zacząć pracować*; *зачонеть* — *zacząć ssać fajkę*; *затанцевать* — *zacząć tańczyć*; *захлопотать* — *zacząć się krzątać*; stan fizyczny i psychiczny: *засмеяться* — *zacząć się śmiać*; *заулыбаться* — *zacząć się uśmiechać*; procesy przyrody: *зазеленеть* (o roście) — *zacząć się zielenić* (o zagajniku); *пойти* (o śniegu) — *zacząć padać* (o śniegu); procesy mentalne: *заподозрить* — *zacząć kogoś podejrzewać*; wydzielanie światła: *засверкать* — *zacząć błyskać*; zob.:

*Винты **завертелись** в обратную сторону.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Śruby parowca **zaczęły się obracać** w przeciwną stronę.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Едва, выйдя за порог, она быстро **заговорила**. — Тише, оборони Бог, услышат.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Ledwie wyszli za próg, **zaczęła mówić** pośpiesznie: — Ciszej, na miłość boską, bo usłyszą.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

²⁵ W jednostkowych przykładach *я́дъ*: *захлопать* — *я́дъ trzaskać*.

²⁶ Znaczenie umiejętnościowe.

*В ответ в запертой ванной по стенам что-то **запрыгало**, обрушились тазы, дикий голос Шарикова глухо проревел за дверью: — Убью на месте...*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*W odpowiedzi w łazience coś **zaczęło skakać** po ścianach, spadły miednice i dziki głos Szarikowa zaryczał za drzwiami: Zabiję na miejscu...*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

Znalazły się tu także przykłady reprezentujące typ kontekstu „sprzężenie faz inicjalnych”²⁷. W języku polskim pojawił się w takim kontekście czasownik fazowy z bezokolicznikiem czasownika będącego ekwiwalentem rosyjskiego czasownika bazowego, np.:

*Но часам к девяти в разных концах города **замурлыкали, засопели и засвистали оркестры**.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Ale koło dziewiątej, w licznych punktach miasta **zaczęły warczeć, sapać i prychać orkiestry**.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Все **захохотали и захлопали**, приняв это за сознательную остроту (...)*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Wszyscy **zaczęli się śmiać i klaskać**, biorąc to za zamierzony dowcip (...)*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Odnotowano kilka przykładów z czasownikiem *zacząć* oraz stałymi związkami: *зажить интеллектуальной жизнью* — *zacząć prowadzić życie intelektualne*; *затаскать кого-л. по судам* — *zacząć ciągać kogoś po sądach*; *закричать во всю глотку* — *zacząć wrzeszczeć na całe gardło*; *заплакать ледяными слезами* — *zacząć płakać lodowatymi łzami*²⁸; *зачастить в гости* — *zacząć częściej chodzić w gości*; a także z ekwiwalentami opisowymi: *заерзать в кресле* — *zacząć niespokojnie kręcić się na krześle*; *заиграть свое* — *zacząć wykonywać swój repertuar*; *затопонуться* — *zacząć przyspieszać kroku*; *защентаться* — *zacząć się шепотом наradzać*:

*Не придя ни к какому соглашению, обе стороны остались на месте и упрямо **заиграли** каждая свое.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Wobec niemożności porozumienia się, obie strony pozostały na placu boju i każda z nich **zaczęła wykonywać** swój repertuar.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

²⁷ O typie kontekstu „sprzężenie faz inicjalnych” („сопряженность начальных фаз”) zob.: БОНДАРКО, 1971: 187—188; 1987: 254; STAWNICKA, 2009.

²⁸ W przekładzie wystąpiła kalka; por. *пłakać рzewnymi łzami* ‘płakać żałośnie’ (USJP).

*Мужчины **зашептались**.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Мężczyźni **zaczęli się szeptem** naradzać.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

W przekładach użyte zostały także ekwiwalenty opisowe z czasownikiem fazowym *зача́ть* i czasownikiem wyrażającym inny RA: augmentatywny: *заподозрить* — *зача́ть się doszukiwać* czegoś; deminutywno-iteratywny: *затянуть* — *зача́ть podśpiewywać*; *загremеть* (o топорах) — *зача́ть postukiwać* (o siekierach); *закряхтеть* — *зача́ть postękiwać*; *занесть* — *зача́ть podśpiewywać*; zob.:

*Потом, томимые неясным предчувствием, они тихонько **затянули**: „Быстры, как волны, дни нашей жизни”.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Następnie, pod działaniem niejasnego przeczucia, **zaczęli cichutko podśpiewywać**: „Szybko, jak fale, płyną dni życia”.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

*Он забежал по комнате и **занел**.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Zaczął biegać po pokoju i podśpiewywać.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*И тут же в Бурбоне **загremели** топоры и полетела гипсовая пыль.*

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

*I zaraz **zaczęły** w Petit Bourbon **postukiwać** siekiery, wzbił się do góry gipsowy pył.*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

Odnotowano również nieliczne przykłady połączeń czasownika *зача́ть* z rzeczownikiem odczasownikowym od czasownika będącego ekwiwalentem czasownika bazowego: *заводить разговор* — *зачына́ць rozmowę*; *заговорить* — *зача́ць rozmowę*²⁹; *зadвигаться*: *толпа задвигалась* — w tłumie *zaczął się gwar*; *за шуметь*: *толпа зашумела* — w tłumie *zaczął się ruch*; *засыпаться* — *заче́ла się krzątaniina*; *забегать* — *заче́ло się bieganie*; *замашать руками* — *заче́ло się machanie rękami*:

*Толпа **зашумела** и задвигалась.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

*W tłumie **zaczął się gwar i ruch.***

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

²⁹ Także *заговорить* — *wszczać rozmowę*.

W korpusie pojawiły się ekwiwalenty opisowe, których komponentem jest czasownik *rozlec się* oraz *ruszyć*, np. *заплодироваться* — *rozlec się* (o okłaskach); *засмеяться* ← *rozlec się* (o śmiechu); *завизжать*: *все завизжало* — *rozległ się przeraźliwy zgrzyt*; *захохотать* — *rozlec się* (o chichotach):

Все завизжало, и Инполиту Матвеевичу показалось, что он попал в царство зубной боли.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Nagle rozległ się przeraźliwy zgrzyt. Hipolit Matwiejewicz miał wrażenie, iż nagle znalazł się w królestwie bólu zębów.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

W jednym przykładzie w języku rosyjskim użyty został czasownik niedokonany od czasownika inicjalnego, wskazujący rozpoczęcie fazy inicjalnej:

Всем стало неудобно. Петр Кузьмич крикнул, Всеволод Сергеевич перевел разговор на другое, и только Саша, закиная гневом, но сдерживая себя, встал и попросил расписать пулюку.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Wszyscy poczuli się niezręcznie. Piotr Kuźmicz chrząknął. Wsiewołod Siergiejewicz zmienił temat rozmowy i tylko Sasza czując narastający gniew, nie potrafił się opanować, wstał i poprosił o podliczenie partii.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

oraz wystąpił ekwiwalent opisowy z negacją: *замолчать* — *nie odezwać się*.

W korpusie pojawiły się ekwiwalenty opisowe niewyrażające znaczenia inicjalnego (36): z czasownikami innego rodzaju akcji: *взломиться* — *zawołać błagalnym głosem*³⁰; *заволноваться* — *zawołać z przejęciem*; *закричать* — *zawołać chórem*; z czasownikami bez formantów modyfikacyjnych i niewyrażającymi RA: *заволноваться* — *poruszyć się gwałtownie*; *замолчать*: *они оба замолчали* — *zapadła cisza*³¹; *заскакать* — *podskoczyć w miejscu*; *зашептать* — *powiedzieć coś szeptem*; *полюбопытствовать* — *spytać z zaciekawieniem*:

— *Верно, верно, могут услышать, — зашептал Остап быстро.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

— *Racja, racja, mogą usłyszeć — powiedział Остап zdyszаным шептом.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

³⁰ Czasownik determinatywno-momentaalnego rodzaju akcji. O interpretacji typu inicjalności decydują czynniki kontekstowe.

³¹ *Запасть* w znaczeniu 'nastać, nastąpić' (USJP).

*Pojechała wprost na łukowaty most nad spokojną rzeką. Gdy podkowy klaczy **zadzwończyły** na kamieniach, obejrzała się. Kobieta wciąż stała przed karczmą.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Она направилась прямо на дугообразный мост над спокойной рекой. Когда подковы кобылы **заввенели** по камням, она оглянулась. Женщина все еще стояла перед трактиром.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

*Pani jest nielitościwa. A gdybym **zachorował**, a nie byłoby w pobliżu lekarza?...*

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyzmy*)

*Вы безжалостны, А если я **заболею** и вблизи не будет врача?*

(Т. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызмы*)

*Ciri **zatańczyła**, balansując wyciągniętymi rękami.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Цири **заплясала**, балансируя вытянутыми руками. Он отступил к носу, опустил меч.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

*W oczach Nikodema Dyzmy **zawirowała** biała obszerna sala, czarne plamy fraków, barwne suknie pań.*

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyzmy*)

*Просторный белый зал, черные кляксы фраков, разноцветные пятна дамских туалетов **закачались** в глазах Дызмы³⁴.*

(Т. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызмы*)

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *za-* są czasowniki z przedrostkiem *в-*, *вс-*/*вс-*: *zakochać się* — *влюбиться*; *zaniepokoić się* — *встревожиться*; *zawuć* — *взвуть*, *np.*:

*Пафнучу **zaniepokoił się** poważnie. Wiedział już od dawna, że nie powinien pokazywać się ludziom, (...)*

(J. Chmielewska: *Пафнучу*)

*Пафнутий **встревожился**. Он уже давно понял, что ему не следует показываться людям, потому что, в отличие от зверей, им никак не втолкуешь, какой ты добрый, смирный и хороший медведь.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

*W Balbinie **zakochał się** na śmierć i życie od pierwszego spojrzenia (...)*

(J. Chmielewska: *Пафнучу*)

³⁴ Zainicjowanie akcji i trwanie podkreśla czynność towarzysząca. Zainicjowanie akcji wynika z mnożności subiekta i z wiedzy ekstralingwistycznej.

*Тут уж остолбенел Пафнутий. Правда, в Бальбину он **влюбился** с первого взгляда, **влюбился** так сильно, что сильнее и нельзя, **полюбил на всю жизнь** (...)*

(Й. Хмелевская: Пафнутий)

Czasowniki z przedrostkiem *po-* tłumaczone są przez czasowniki z przedrostkiem *no-*. Wystąpiły wśród nich ekwiwalenty od czasowników ruchu: *poścwałować* — *помчаться*; *poścłapać* — *пошлепать*; *pojechać* — *поехать*; *polecieć* — *полететь*; *powlec* — *потянуть*; od czasowników oznaczających stany: *porzuć* — *почувствовать*, oraz od innych czasowników: *powiać chłodem* — *повеять холодом*; *posypać się* (o pytaniach) — *посыпаться* (o вопросах)³⁵:

*Padły znowu dwa strzały i znowu dwa. Jadący przed nami szwadron zatrzymał się; dwie armaty i dwa jaszczyki galopem popędziły naprzód, kilku jezdnych **poścwałowało** na najbliższe wzgórza.*

(B. Prus: Lalka)

*Снова дважды грянула пушка, потом еще и еще раз. Ехавший перед нами эскадрон остановился; две пушки с зарядными ящиками **помчались** галопом вперед, несколько всадников поскакали на ближайшие холмы.*

(Б. Прус: Кукла)

*Szła lekkim, swobodnym krokiem, gdy **porzuła** na sobie czyjś ważny wzrok... Jednak wyróżniała się w tym tłumie!*

(A. Zbych: Stawka większa niż życie)

*Она шла легким, свободным шагом и вдруг **почувствовала** на себе чей-то внимательный взгляд... Видимо, она чем-то отличалась от толпы.*

(А. Збых: Ставка больше, чем жизнь)

Wśród ekwiwalentów wyrażanych czasownikami z innymi przedrostkami wystąpiły jednostkowe przykłady: *usnąć* — *уснуть*; *usłyszeć* — *услышать* oraz ekwiwalenty czasownika *zdeenerwować się*³⁶: *занервничать*, *встревожиться*:

— *Teraz **usnął**, więc jakby się zapadł, mogę powiedzieć — nie ma go.*

(W. Żukrowski: Na tronie w Blabonie)

— *Сейчас он **уснул**, стало быть, как бы пропал, вроде и нету его.*

(В. Жуковский: На троне в Блабоне)

³⁵ W jednostkowym przykładzie pojawił się inny przedrostek: *posłyszeć pisk* — *услышать*.

³⁶ Czasownik kompleksowy, niezawierający determinacji akcji.

— *O czym wy, (...) mówicie? — **zdenewował się** Geralt. — He?*
Może ktoś wreszcie zdradzi, o co tutaj chodzi?

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *O чем, (...) вы говорите? — **занервничал** Геральт. —*
А? Может, кто-нибудь скажет наконец, в чем тут дело?

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Do czasowników kompleksowych niezawierających determinacji akcji należy czasownik *usłyszeć*, np.:

— *Vogel — **usłyszeli** głos Pfistera — proszę przyjechać natychmiast do sztabu.*

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

— *Фогель, — **улышали** они голос Пфистера, — прошу вас немедленно прибыть в штаб.*

(А. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

Uwzględnienie współdziałania elementów kontekstu ze znaczeniem leksykalnym czasownika inicjalnego prowadzi do kilku spostrzeżeń. W korpusie pojawiły się czasowniki wyrażające akcje długotrwałe z naciskiem na początek, najbardziej zbliżone do rosyjskich ingresywów³⁷, np.:

***Zapachniało** oraną ziemią. Дымом.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

***Запахло** пашиней. Дымом.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Czasowniki od podstaw rozcłunkowanych (multiplikatywnych) oznaczają akcję składającą się z kilku (wielu) aktów, np.:

*Regały **zadrżały**, stosiki ksiąg **zadygotały** i runęły (...)*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Стеллажи **задрожали**, стопки книг **закачались** и рухнули (...)*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Znaczenie aorystyczne wskazuje na następstwo akcji, które może być związane także ze wskazaniem logicznego następstwa wydarzeń. Rozpoczęcie kolejnej akcji następuje po zakończeniu poprzedniej, na której zainicjowanie wskazuje czasownik:

*Na sąsiednim drzewie coś **zaszeleściło**, spadła szyszka i na gałęzi pokazała się wiewiórka.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

³⁷ Czasowników typu *заговорить* ‘zacząć mówić’, *закричать* ‘zacząć krzyczeć’.

*На соседнем дереве **защелестели** ветки, упала шишка и появилась белка.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

W kontekście w sposób eksplicytny może być wyrażone inicjowanie i finalizowanie akcji:

*Pień **zadymił**, **zasyczał** i **przygasał**. Słoniątko znów **nabrało** w trąbę wody i znów **wylało**.*

(J. Chmielewska: *Rafnicy*)

*(...) **дерево задымилось, зашипело**. Слоненок облил его еще раз — и огонь совсем погас.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

Użycie czasowników wyrażających zachowania werbalne lub innych w funkcji *verbów dicendi* w prepozycji lub postpozycji w stosunku do fragmentu mowy zależnej i niezależnej nadaje czasownikom znaczenie zewnętrznego ograniczenia akcji:

*Zoltan Chivay **zaryczał** w głos. — Wy tak nie sądzicie, panowie?*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Золтан Хивай **зарычал** во весь голос: — Вы так думаете, господа?*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

*— Geralt... — **zajęczał** rozdzierająco poeta.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*— Геральт... — душераздирающе **застонал** поэт.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Przy wyrażaniu znaczenia perfekтового kontekst zawiera charakterystykę sytuacji po rozpoczęciu akcji, wskazując na stan rezultatywny:

*Przed nami **zamajańczyło** światelko, płynęły dwie dłonie, osłaniając chwiejny płomyk świecy.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Перед нами **замаячил** свет — две руки плыли, осторожно заслоняя пламя свечи.*

(B. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

Z wyrażeniem znaczenia perfekтового związane jest również użycie czasowników mówienia w środku wypowiedzi:

*— Wasza miłość, ja... — **wybelkotał**, przyklękając, jeden z nosicieli złotych łańcuchów. — Ja nie chciałem... Martwić... Niepokoić... Wasza miłość...*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Ваше сиятельство, я...* — **забормотал**, преклоняя колени, один из золотоносцев, позвякивая цепями. — *Я не хотел... огорчать... беспокоить... ваше сиятельство...*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Występujące w kontekście typu „sprzężenie faz inicjalnych” czasowniki inicjalne są tłumaczone na język rosyjski również przez czasowniki inicjalne, np.:

*Pan Schweitzer **zadygotał** mocno, **zacharczał**, **zaświszczał** i **zazgrzytał**. Potem ścichł i znieruchomiał.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Господин Швайцер сильно **задрожал**, **захрипел** и **застонал**. Потом затих и замер.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

*Ptaki skuliły się, **zadrżały**, jakby je sparzył promień lub uderzył gwałtowny podmuch. **Zakwiliły**, **zaśpiewały**, **zaklekotały**, **zaświształy**, **zaćwierkały**.*

(A. Zaniewski: *Cywilizacja ptaków*)

*Птицы съежились, **задрожали**, как будто их обжег солнечный луч или ударил резкий порыв ветра. Они **защебетали**, **запели**, **заклекотали**, **засвистели**, **зачирикали**.*

(А. Заневский: *Цивилизация птиц*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikiem innego rodzaju akcji (56). W roli ekwiwalentów polskich czasowników inicjalnych wystąpiły czasowniki augmentatywne grupy ewolutywnej (14 przykładów)³⁸, np. *zapłonęły* (o oczach) — *razgorеться* (o глазах); *zapłonąć* (o niebie) — *расцветиться* (o небе); *zaśmiać się* — *рассмеяться*; *zdeperwować się* — *разнервничаться*, *разгневаться*; *zirytować się* — *разволноваться*; *znieczepliwić się* — *рассердиться*, np.:

*Ciemne oczy Filipy **zapłonęły** zimnym gniewem. Ale ta, która się odezwała, była Sheala de Tancarville.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Темные глаза Филиппы **разгорелись** холодным гневом. Но заговорила не она. Заговорила Шеала де Танкарвиль.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

— *Na litość boską, nie zadawajcie tu żadnych pytań* — **zdeperwowała** się Marianna. — *Zaczekajcie, aż on zje! Przecież to jest nie do zniesienia, ten bełkot!*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

³⁸ Ewolutywa wyrażają oprócz inicjalności m.in. odcień narastania intensywności akcji.

— Ради Бога, дайте ему спокойно поесть! — **разгневалась** Марианна. — Видите же, все равно ничего не получается. Подождите немного. Уж как он меня нервирует, как нервирует!

(Й. Хмелевская: Пафнутий)

Nagle ktoś z tłumu **zaśmiał się**. Kilka osób zawtórowało. A za chwilę ze śmiechu ryczeli już wszyscy.

(A. Sapkowski: Pani Jeziora)

Неожиданно кто-то из толпы **рассмеялся**. Несколько человек поддержали. А через минуту хохот охватил уже всех.

(А. Сапковский: Владычица озера)

W roli ekwiwalentów inicjalnego RA pojawiły się także czasowniki innych RA (42 przykłady), przede wszystkim semelfaktywne. Wśród semelfaktywów będących ekwiwalentami polskich czasowników inicjalnych wystąpiły czasowniki od podstaw oznaczających wydawanie dźwięków, w tym *verba dicendi*: *zachichotać* — *хмыкнуть, улыбнуться*; *zachrzękać* — *кашлянуть, прокашляться*; *zarechotać* — *хихикнуть*; *zaskrzypieć* — *скрипнуть*; *zawyć* — *крикнуть*; od podstaw krotnych: *zachwiać się* — *покачнуться*; *zadrgać* — *дрогнуть*; *zakolebać łodzią* — *качнуть лодку*; *zakołysać* — *шелохнуться*; *zakołysać łodzią* — *качнуть лодку*; *zakołysać się* — *покачнуться*; od podstaw oznaczających wydzielanie światła: *zaśnić* — *блеснуть*; określających konkretną czynność fizyczną: *zanurkować* — *поднырнуть, нырнуть*.

Czasowniki semelfaktywne jako ekwiwalent polskich czasowników inicjalnych pojawiają się przede wszystkim przy wyrażaniu znaczenia aorystycznego:

Lampa zgasła. **Zaskrzypiała** deska podłogi, potem fotel.

(K. Boruń: Próg nieśmiertelności)

Лампа погасла, **скрипнула** доска пола, потом кресло.

(К. Боруль: Грань бессмертия)

Czasowniki mówienia występują w postpozycji w stosunku do zdania wprowadzającego cudzą wypowiedź³⁹:

— Bardzo bliskiej? — **zarechotała** Angouleme.

(A. Sapkowski: Pani Jeziora)

— И очень близкого? — **хихикнула** Ангулема.

(А. Сапковский: Владычица озера)

Odnotowano także wystąpienie czasownika semelfaktywnego w środku wypowiedzi:

— Ciotka! — **zawyła** Angouleme. — Ciotka, nie umieeeraaaj!

(A. Sapkowski: Pani Jeziora)

³⁹ W korpusie brak przykładów, w których czasowniki inicjalne, mające jako ekwiwalenty semelfaktywa, wystąpiłyby w prepozycji.

— *Тетечка!* — **крикнула** Ангулема. — *Тетечка, не умирай!*
Тетечка!

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Polski czasownik *zawyc* ma znaczenie krótkiego trwania akcji z naciskiem na początek, co jednak w tym kontekście powoduje różnice w usytuowaniu punktu ciężkości wypowiedzi między oryginałem a przekładem.

Czasowniki determinatywno-momentalne RA oznaczające dźwięki, w tym dźwięki wydawane przez człowieka, odnotowano w powieści A. Sapkowskiego *Pani Jeziora*⁴⁰, np. *zabrzmieć* — *прозвучать*; *zaburczeć* — *пробурчать*; *zagrzmieć* (o wystrzale) — *прогреметь* (o выстреле); *zaryczeć* — *прохрупеть*; *zaseplenić* — *прошепелявить*; *zasyczeć* — *прошипеть*; *zaszeptać* — *прошептать*, np.:

*Тым razem mężczyzna uniósł twarz, ogorzałą, ciemną jak garbowana skóra. **Zaburczał**, zachrzakał, ruchem pokrytego siwą szczecinę podbródka wskazał na zamocowane na burcie drewniane motowidło niknącą w wodzie linkę, napiętą ruchem łodzi.*

(А. Сапковский: *Pani Jeziora*)

*На этот раз крепше поднял загорелое, темное как дубленая кожа лицо, что-то **пробурчал**, прокашлялся, движением заросшего седой щетиной подбородка указал на укрепленную на борте деревянную моталку и скрывающуюся в воде леску, натянутую движением лодки.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Czasowniki, których ekwiwalenty wyrażają znaczenie determinatywno-momentalne, wystąpiły w stosunku do fragmentów mowy niezależnej zarówno w postpozycji:

— *Гłów nie uniesiem...* — **zaszeptał** ktoś za plecami Puszczyka.

(А. Сапковский: *Pani Jeziora*)

— *Не сносит нам голов...* — **прошептал** кто-то за спиной у Филина.

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

— *Było raz tak* — **zasyczał** Bonhart — *że porządni ludzie bali się wiedźminów bardziej niż potworów.*

(А. Сапковский: *Pani Jeziora*)

— *Было время,* — **прошипел** Бонарт, — *когда порядочные люди боялись ведьмаков пуще чудовищ.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

⁴⁰ Ponad połowa przykładów (37), w których w roli ekwiwalentu czasownika inicjalnego występuje czasownik determinatywno-momentalny, pochodzi właśnie z tej powieści.

jak i — dość często — w środku cudzej wypowiedzi⁴¹:

— *Nie mów mi tylko — **zaburczała** — że to z nim musiałabym...
Że to on... Jeśli to on, to nigdy w życiu.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Только не говори, — **пробурчала** Цири, — что мне при-
шлось бы с ним... Что это он... Если это он, то никогда в жи-
зни...*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Odnotowano jednostkowe przykłady z czasownikiem determinatywno-de-
minutywnego RA: *zapukać do drzwi* — *постучать в дверь*⁴²:

*Ktoś **zapukał do drzwi** zakrystii. Ksiądz wstał i otworzył. Na progu
stała stara Indianka.*

(K. Boruń: *Próg nieśmiertelności*)

*Кто-то **постучал в дверь** ризницы. Священник открыл ее. На
пороге стояла старая индианка.*

(K. Борунь: *Грань бессмертия*)

1.1.1.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych (65)

W 6 przykładach ekwiwalent, chociaż nie jest wyrażony czasownikiem ini-
cjalnego RA, wyraża jednak zainicjowanie akcji: *pójść do swego pokoju* —
отправиться в свои комнаты; *pójść* — *двинуться*; *posłyszeć* — *раздаться*
(o głosach); *poręczyć w las* — *броситься в лес*; *zabłysnąć na twarzy* — *по-
явиться на лице*; *zamigotać* — *показаться*:

— *Ta dziewczynka szła i nagle coś zawołała. Wtedy ją zobaczyły.
Spłoszyły się oczywiście i dosyć gwałtownie **popędziły** w las, jak to
jest z dzikami, bezmyślnie narobiły okropnego łomotu i przeraziły ją
do nieprzytomności.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

— *А девочка шла и шла. И вдруг что-то крикнула. Только
тогда они ее увидели. Ну, как водится, переполошились и **броси-
лись** в лес. С топотом и треском, знаете ведь, какой шум подни-
мается, когда бегут кабаны. Вот и перепугали бедняжку.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

*Rozmawiano jeszcze kilka chwil, po czym Dyzma **poszedł** do swego
pokoju.*

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyzmy*)

⁴¹ Korpus nie zawiera przykładów polskich czasowników inicjalnych występujących w pre-
pozycji w stosunku do fragmentów mowy niezależnej, których ekwiwalentami byłyby rosyjskie
czasowniki determinatywno-momentального RA.

⁴² W znaczeniu czasownika inicjalnego zawarte jest kilkakrotne powtórzenie akcji.

*Поболтали еще немного, и Дызма **отправился** в свои комнаты.*

(Т. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызмы*)

*Następny ciemnoróżowy dziób **zamigotał** w otworze skorupki i Kea rozkrzyczała się ze szczęścia.*

(А. Заневский: *Цивилизация птиц*)

*Вот еще один темно-розовый клювик **показался** в отверстии скорлупки, и Кея закричала от счастья.*

(А. Заневский: *Цивилизация птиц*)

W przekładzie pojawiły się ekwiwalenty polskich czasowników bazowych lub ich synonimy (20 przykładów). W przypadku wszystkich odnotowanych przykładów, w których ekwiwalentem polskich czasowników inicjalnych są ekwiwalenty czasowników bazowych lub ich synonimy, możliwe jest w tekście przekładu utworzenie czasownika wyrażającego RA: *poturlać się po murawie* — *лететь по траве*; *zalkać* — *рыдать*; *zakolebać się* (o tłumie) — *колебаться*; *zamieszkać* — *жить*; *zarukać* — *стучать*; *zadudnić* — *стучать*; *zafurkotać* (o proporcach) — *полоскаться* (o знаменах); *zadudnić* (o bębnie) — *бить* (o барабанах); *zawuć* — *выть*.

Wybór ekwiwalentu polskiego czasownika bazowego powoduje wyekspozowanie fazy intraterminalnej czasowników czynnościowych:

*Tłum się w milczeniu **zakolebał**, przestępując w niecierpliwości z nogi na nogę.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Толпа молчаливо **колебалась**, от нетерпения переступая с ноги на ногу.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

*Wchodzili do ciasnej kuchenki małego mieszkanka w jednym z bloków osiedla robotniczego na Kole, w którym **zamieszkali** urzędnicy i jedynie ci z robotników, których stałe zarobki były ze wszech miar zagwarantowane.*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

*Ребята входили в тесную кухню маленькой квартиры в доме на Kole, где **жили** служащие и рабочие, имеющие постоянный заработок.*

(Б. Чешко: *Поколение*)

Pojawienie się ekwiwalentu polskiego czasownika bazowego czasowników oznaczających zainicjowanie nowego stanu powoduje wskazanie fazy postterminalnej po zaistnieniu tego stanu:

*Kaśka nieufnie ręką dotknęła grubej Księgi. Lak **zapachniał** żywicą w całej kuchni.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Каська недоверчиво прикоснулась к толстой Книге. От сургуча **пахло** смолой на всю кухню*⁴³.

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

W obrębie ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem niebędącym ekwiwalentem czasownika bazowego oraz bez formantów modyfikacyjnych pozabawionych znaczenia inicjalnego (39) wyróżnić można ekwiwalenty będące czasownikami motywowanymi i ekwiwalenty będące czasownikami niemotywowanymi⁴⁴.

Czasowniki niemotywowane są czasownikami przemieszczenia: *pojechać wprost — направиться прямо*; konkretnej czynności fizycznej: *zaatakować — напасть*; *zakłębić się — сомкнуться*; *zalicytować — объявить*; stanu: *почуіć — оцутить*:

*Zbiry **zaatakowały** ich tuż za zakrętem korytarza, niedaleko zdobnego archiwoltą portalu.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Разбойники Скеллена **напали** на них сразу за изломом коридора, неподалеку от украшенного архивольтом портала.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

*Nim zdołano dać mu pomoc, straszliwy cios bojowego cepa zmiotł go na ziemię. Piechota **zakłębila się** nad nim.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Прежде чем ему успели прийти на помощь, страшный удар боевого топора смел его с коня. Пехота **сомкнулась** над ним.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

— Dwa trefle — **zalicytował** Ulanicki, podnosząc krzaczaste brwi.
— To zagrajmy trzy trefle — dodała grająca z Ulanickim pani Przełęska.

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyźmy*)

*Две тrefли — **объявил** Уляницкий, поднимая кусты своих бровей.
— Тогда мы скажем: три тrefли — вставила игравшая в паре с Уляницким пани Пишеленская.*

(Т. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызымы*)

⁴³ Por. także wystąpienie ekwiwalentu czasownika bazowego w mowie niezależnej w środku wypowiedzi:

— Gaaaasiiiiiii! — **zawył** dziko Houvenaghel, widząc, że ogień przerzuca się na browar i spichlerz. — Ludzieeee! Do wiader! Do wiadeeeeer!

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— Тууууишите! — дико **выл** Хувенагель, видя, что огонь перекидывается на пивоварню и амбары с зерном. — Люююди! За ведра! За ведра!

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

⁴⁴ W korpusie brak przykładów ekwiwalentów będących połączeniem adwerbiów i wyrażań adwerbialnych z czasownikiem niewyrażającym RA.

Wśród ekwiwalentów będących czasownikami motywowanymi⁴⁵ można wyróżnić derywaty od czasowników ruchu ukierunkowanego i przemieszczenia: *poszybować* — *пролететь*; *pojechać skrajem urwiska* — *проехать по краю обрыва*; *zaturkotać* (o wozie) — *проезжать* (o телеге); *podreptać do tyłu* — *отступнуть*; *pognać w dół wąwozu* — *промчатся вниз по теснине*; oraz od czasowników oznaczających stan fizyczny i psychiczny: *zarumienić się* — *покраснеть*; *zadrzeć z gniewu* — *сердито передернуться*⁴⁶.

Nagle sówka poszybowała z chichotem, a za siatką zakłębił się pościg (...)

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

Вдруг с хохотом пролетела совка, а за сеткой за клубилась погоня (...)

(В. Жуковский: *На троне в Блабоне*)

Oddziałek ostrym galopem pognął w dół wąwozu, przemknął jak wicher doliną strumienia, wpadł w las.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Отряд промчался вниз по теснине, вихрем пронесся по долине речки, влетел в лес. Здесь пришлось притормозить.

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

1.1.1.2.3. Związki stałe

Wśród ekwiwalentów polskich czasowników inicjalnego RA w języku rosyjskim brak związków stałych.

1.1.1.2.4. Ekwiwalenty opisowe (13)

Wśród rosyjskich ekwiwalentów opisowych wyrażających znaczenie inicjalne wymienić należy przykłady, w których pojawia się czasownik bez formantu modyfikacyjnego, wyrażający jednak znaczenie danego rodzaju akcji (2 przykłady), np. *zapukać* — *раздаться* (o стуке); *zazgrzytać* — *раздаться* (o скрежете):

Ktoś zapukał do drzwi, uchyliły się, stanęła w nich panna von Tilden.

(A. Zbых: *Stawka większa niż życie*)

*Раздался стук в дверь. На пороге появилась фрау фон Тильден*⁴⁷.

(А. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

⁴⁵ Na podkreślenie zasługuje wystąpienie w większości rosyjskich ekwiwalentów przedrostka *про-*.

⁴⁶ W jednym przykładzie wystąpił czasownik odrzeczownikowy: *zaraportować* — *докладывать*.

⁴⁷ W jednym przykładzie w funkcji czasownika mówienia *заякнул* się wystąpił czasownik inicjalny *начать* z przysłówkiem *неуверенно* w środku wypowiedzi:

W badanym materiale w roli ekwiwalentów opisowych wystąpiły także inne ekwiwalenty niewyrażające znaczenia inicjalnego (11 przykładów), np. *zaciekać kogoś czymś* — *очень захотеться знать*; *zadudnić* — *отдаться громким смехом*; *zająknąć się* — *не сразу ответить*; *zakotłować się* — *образоваться* (o толкучке); *zaprzyjaźnić się* — *стать друзьями*; *zaraportować* — *продолжать докладывать*; *zarzucić przeraźliwe* — *издать три оглушительных «Муу-муу-муу»*; *zawyrokować* — *вынести приговор*. Oto kilka przykładów:

— Nie wiem... — **zająknęła się**. — Wasza Cesarska Mość... Ja... Ujął jej rękę. Poczuł, jak drgnęła, drgnienie przebiegło po jego dłoni, ramieniu, barku.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— He знаю... — **не сразу ответила** она. — Ваше императорское величество, я...

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Pognałem po schodach, aż **zadudniło...**

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

Я бегом протоптал по лестнице — шаги мои **отдались громким эхом...**

(B. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

— Wielu poznałem później, już w czasie wojny, z niektórymi **się** nawet **zaprzyjaźniłem**.

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

— Со многими я познакомился во время войны, с некоторыми из них мы даже **стали друзьями**.

(A. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

Komponentem ekwiwalentu opisowego może być czasownik innego RA: semelfaktywnego RA: *zakląć* — *изрыгнуть мерзкие ругательства*; *zaśmiać się* — *блеснуть* (o uśmiechu), oraz przemiennego RA: *zaświergotać* — *придаться переговариваться*:

Znowu przypatrzyła mu się. Nagle oczy jej **zaśmiały się**, a na twarz wystąpił rumieniec.

(B. Prus: *Lalka*)

Она снова внимательно поглядела на него. Вдруг в глазах ее **блеснула уśmieшка**, щеки покраснелись.

(B. Прус: *Кукла*)

— W radzie książęcej... — **zająknął się** Jarre. — E Ellander znaczy, mówiono, że zwycięstwo w tej wielkiej wojnie dlatego jest tak ważne, bo...

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— В княжеском совете, — неуверенно **начал** Ярре, — в Элландере, значит, говорили, что победа в этой гигантской войне важна потому, что...

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Пафнучы одетchnął z ulgą, ptaki cichutko zaświergotały.

(J. Chmielewska: *Пафнучы*)

*Пафнутый облеженно вздохнул, птицы оживились и **принялись** потихоньку **переговариваться**.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутый*)

1.1.2. Ekwiwalenty finalnego rodzaju akcji

1.1.2.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników finalnego rodzaju akcji w języku polskim (70)

1.1.2.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (38)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikiem tego samego rodzaju akcji (31). Wśród ekwiwalentów rosyjskich czasowników finalnego rodzaju akcji w języku polskim wyróżniono ekwiwalenty grupy kompletywnej, finitywnej i limitywnej.

Ekwiwalenty grupy kompletywnej tego samego RA zawierają przede wszystkim przedrostek *do-*. Są wśród nich zarówno formacje dokonane od czasowników mówienia (*договорить* — *dopowiedzieć*), od czasowników oznaczających konkretne czynności fizyczne (*допить коньяк, стакан* — *dopić koniak, szklankę*; *доплету* — *dopleść*; *дочитать* — *doczytać*⁴⁸), jak i formacje niedokonane ze znaczeniem wydzielania światła (*догорать* — *dopalać się* (o świeczkach, ognisku, łuczywie), *dogasać*) oraz konkretnej czynności fizycznej, w tym ze znaczeniem ‘przyjmować pokarm’ (*доедать обеды* — *dojadać resztki*; *допивать коньяк* — *dorijać koniak*; *дошлепывать* — *dostukiwać*):

*Он немного посидел в кресле, **допил свою рюмку**.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Чwilę posiedział w fotelu, **допил свой коньяк**.*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

***Дочитав**, он сухо плюнул через плечо и машинально запел сквозь зубы: — Све-е-етит месяц... Све-е-етит месяц... Светит месяц...*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*Кiedy **doczytał**, splunął sucho przez lewe ramię i machinalnie zanucił przez zęby: — Świeeeci miesiąc... świeeeci miesiąc... świeci miesiąc...*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

*— Какой там черт! Отец был судебным следователем в Вильно — горестно ответил Борменталь, **допивая коньяк**.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

⁴⁸ Także z przeczeniem: *не договорить* — *nie dopowiedzieć*.

— *A skądże znowu, u diabła. Mój ojciec był sędzią śledczym w Wilnie — z goryczą odparł Bormental, **dopijając koniak**.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

W niektórych przykładach pojawił się określnik kompletywny *do końca* w przekładzie (*дочитать* — *doczytać do końca*; *допить бокал* — *dopić napój do końca*) lub w oryginale i w przekładzie (*додумать до конца* — *domyśleć do końca*):

*Чтобы все же **дочитать** сообщения, он стал смотреть по сторонам в поисках какого-нибудь освещенного места, защищенного от снега.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Aby mimo wszystko **doczytać do końca**, zaczął się rozglądać w poszukiwaniu jakiegoś oświetlonego miejsca, osłoniętego przed śniegiem.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Уже услышав гудки, я сообразил, что Вечеровского быть дома не должно, что он сегодня принимает экзамены у аспирантов, но прежде чем я успел **додумать** это до конца, он снял трубку.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Już słuchając sygnałów, przypomniałem sobie, że Wieczerowskiego nie powinno być w domu, że ma dziś egzaminy aspirantów, ale zanim zdążyłem to **domyśleć do końca**, ktoś podniósł słuchawkę.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Ekwiwalentem czasownika *дотерпеть* (*do końca seansa*) jest czasownik *dosiedzieć* (*do końca seansu*):

*Впрочем, до конца сеанса **не дотерпели**.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

***Nie dosiedzieli** zresztą do końca seansu.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

W przekładzie pojawiły się w grupie finitywnej czasowniki z przedrostkiem *od-* utworzone od czasowników oznaczających konkretne czynności fizyczne zarówno w aspekcie dokonanym: *отслужить свою службу* — *odsłużyć swoje*; *оттанцевать свои балетные выходы* — *odtańczyć swoje baletowe zejście*; jak i niedokonanym: *отрабатывать председательскую ставку* — *odsiadywać swoją prezesowską pensję*; *отсиживать* — *odsiadywać wyroki*, np.:

*Этот аппарат уже **отслужил** свою службу и больше в таком виде ему не нужен (...)*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Ten aparat **odслужи**ł już swoje i w takiej postaci nie jest tu więcej potrzebny (...)*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*Тут хирурги и аптекари **оттанцевали** свои балетные выходы, и спектакль закончился.*

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

*Chirurdzy i aptekarze **odtańczyli** swoje baletowe zejście i przedstawienie się skończyło.*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

*Значит, вы собираетесь **отсиживать** сами? Так бы сразу сказали. Зачем же вы морочите мне голову уже два часа?*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*I zamierza pan osobiście **odsiadywać** wyroki? Trzeba było tak od razu gadać. Niepotrzebnie od dwóch godzin zawracam sobie głowę.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (7). Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikami innego RA pojawiły się ekwiwalenty niewyrażające znaczenia finalnego (7 przykładów). W grupie kompletywnej w roli ekwiwalentu rosyjskiego czasownika *досмеиваться*⁴⁹ wystąpił czasownik augmentatywno-iteratywny *zaśmiewać się*:

*Остан уже давно пошел умываться, а новые пассажиры все еще **досмеивались**.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Ostap już dawno poszedł się myć, a nowi pasażerowie **zaśmiewali się** w dalszym ciągu.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Ekwiwalentem czasownika *досыпать* jest czasownik augmentatywnego RA w znaczeniu saturatywnym:

*И нарастающее разочарование: опять не то, опять пустышка, хорошо бы махнуть на все это рукой и отправиться домой **досыпать**.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*I narastające rozczarowanie, znowu nie to, znowu pudło, najlepiej byłoby machnąć na wszystko ręką, wrócić do domu, **wyspać się**.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

Wśród ekwiwalentów czasowników finitywnych pojawiły się czasowniki determinatywno-momentального RA: *отбарабани*ть (дождь комьев) — *za-*

⁴⁹ Czasownik ten w znaczeniu kompletywnym został odnotowany w БАС: *досмеиваться* ‘кончить смеяться; смеяться до конца’. Wystąpił wskaźnik kontynuacji akcji *все еще* — *w dalszym ciągu*.

dudnić (o deszczu brył); *отпарпоровать* — *zaraportować*; *отгудеть* (o pojeździe) — *zagwizdać* (o pociągu); *отгрохотать* (o pojeździe) — *zagrzmieć* (o pociągu), pr.:

Отбарабанил дождь камьев, которыми торопливо в четыре лопаты забросали могилу.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Zadudnił deszcz brył, którymi pośpiesznie, czterema łopatami, zasypywano mogiłę.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

(...) по второму пути разъезда мимо стоящего без движения эшелона промчался на всех парах и обогнал его курьерский старого образца, *отгудел, отгрохотал* и, мигнув в последний раз огоньками, бесследно скрылся впереди.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

(...) po sąsiednim torze obok stojącego eszelonu przemknął całym pędem pośpieszny starego typu, *zagwizdał, zagrzmiał* i mignąwszy światłami, znikł w oddali.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

oraz augmentatywnego RA grupy saturatywnej:

— *Да, отпрыгалась, бедная. Поехала, стрекоза, отдыхать.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

— *Tak, tak, nafrowała się nasza łątka. Teraz odpoczywa.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

1.1.2.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych (23)

Ekwiwalenty ze znaczeniem finalnym (11). W grupie ekwiwalentów czasowników kompletywnych⁵⁰ wyrażonych czasownikiem bez formantu modyfikacyjnego ze znaczeniem fazy finalnej akcji (11) pojawiły się derywaty od czasownika fazowego *kończyć* → *dokończyć, skończyć, ukończyć*: *договорить* — *dokończyć* (z przeczeniem), *закончить*; *доесть кашу* — *dokończyć kaszę*; *дописать рассказ* — *dokończyć opowiadanie*; *дописать* — *ukończyć*, pr.:

Вдруг Остап, не договорив, бросился за каким-то гражданином, шагов через десять настиг его и стал оживленно с ним беседовать.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Ale Ostap nie dokończył, tylko rzucił się w pogoń za jakimś przechodniem, dopędził go i wdał się z nim w ożywioną dyskusję.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

⁵⁰ Brak przykładów czasowników finitywnych i limitatywnych w tej grupie ekwiwalentów.

*Потом от вещей отстоявшихся и законченных перешел к когда-то начатым и брошенным, вошел в их тон и стал набрасывать их продолжение, без малейшей надежды их сейчас **дописать**.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Następnie od rzeczy przemyślanych i ukończonych przeszedł do rozpoczętych niegdyś i zarzuconych, odtworzył ich nastrój i zaczął szkicować ciąg dalszy, bez najmniejszej nadziei, że je teraz **ukończy***⁵¹.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Do ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych i niewyrażających znaczenia kompletywnego należą ekwiwalenty wyrażone czasownikiem niebędącym ekwiwalentem rosyjskiego czasownika bazowego (12)⁵². Są to derywaty od ekwiwalentów rosyjskiego czasownika bazowego z przedrostkami wy-, u-, zarówno dokonane: *домыть последнее блюдо* — *umyć ostatni talerz*, jak i niedokonane: *дожорать* (o лучине) — *wypalać się* (o łuczywie), a także czasowniki niebędące derywatami od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego, też zarówno dokonane: *допить воду* — *przelknąć wodę*, jak i niedokonane: *не договаривать* — *ukrywać coś*⁵³; *дописывать* (o искусстве) — *dopełniać* (o prawdziwej sztuce), pr.:

*Он **домыл** последнее блюдо, поставил его в сушилку, кое-как затер лужу на линолеуме и пошел в большую комнату.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

***Umył** ostatni talerz, postawił na suszarce, byle jak wytarł kałużę na linoleum i poszedł do dużego pokoju.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

⁵¹ W poniższym przykładzie znaczenie wnoszone czasownikiem *поправить* można interpretować również jako suplementarne:

*Наборный кованный кончик ремня, которым он прикрутил дугу к оглоблям, он затащил узлом на одной из оглобель, намотав его в несколько оборотов на ее конец, потом, упершись ногой в бок лошади, туго стянул расходящиеся клешни хомута, после чего, **доделав все остальное**, подвел лошадь к крыльцу, привязал ее к нему и пошел сказать Ларе, что можно собираться.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Ozdobną skuwkę rzemienia, mocującego dułą do holobli, przeciągnął pod rzemieniem na dyszlu i okręcił ów rzemień kilkakrotnie na końcu holobli, potem, wpierając nogę w bok kobyły, **ściągnął mocno kleszcze chomąta**, po czym, **poprawiwszy jeszcze to i owo**, doprowadził konia do ganku, przywiązał i poszedł zawiadomić Larę, że można jechać.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

⁵² Brak natomiast ekwiwalentów będących ekwiwalentami rosyjskich czasowników bazowych dla czasowników danego RA.

⁵³ Czasownik polski jest ekwiwalentem rosyjskiego czasownika z negacją.

*Ее зубы мелко стучали по краю кружки, она сделала один трудный глоток, жадно **допила** воду и, обессиленная, склонилась к подушке.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Zęby Leny szczękały o krawędź naczynia, z trudem **przelknęła wodę**, potem łapczywie wypila wszystko i wyczerpana opadła na poduszkę.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

W omawianej grupie jako ekwiwalenty czasowników finitywnych pojawiły się: *zaręczyć się* (← *отпраздновать помолвку*), *uczcić przyjęcie planu* (← *отпраздновать принятие плана*), np.:

Отпразднуем принятие твоего плана.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*I wiesz co, musimy **uczcić** przyjęcie twojego planu⁵⁴.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

1.1.2.1.3. Związki stałe (2)

Do ekwiwalentów wyrażanych związkami frazeologicznymi należą: *u schyłku życia* i *ładne czasy*⁵⁵. Jedynie pierwszy z nich wyraża znaczenie finalne:

*Когда-то он был метрдотелем в Москве у известного Мартьяныча и теперь **доживал свои дни** заведующим нарпитовской столовой у Куриного базара.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*(...) był niegdyś maitre d'hotel w słynnej restauracji Martianycza w Moskwie, a teraz **u schyłku życia**, prowadził jadalnię na Kurzym Bazarze.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

*— **Дожили**, — говорил брандмейстер, — скоро все на жмых перейдем.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*— **Ładne czasy** — mówił naczelnik straży ogniowej. — Niedługo będziemy jedli otręby.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

1.1.2.1.4. Ekwiwalenty opisowe

Wśród ekwiwalentów opisowych ze znaczeniem finalnym (50) pojawiły się ekwiwalenty typu „określnik finalny z czasownikiem niewyrażającym RA” (5).

⁵⁴ W korpusie brak ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem nienależącym do RA, będących ekwiwalentami rosyjskich czasowników bazowych.

⁵⁵ Por. *ładne kwiatki, ładna historia, ładny bal, gips, interes* itp. ‘wyrażenia oznaczające niezadowolenie, nieprzyjemne zdziwienie, zaskoczenie’ (USJP).

Występuje określnik *do końca* z derywatem od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego: *допить воды — выпić wodę do końca*, np.:

Я допил воду и попытался поставить стакан, но рука у меня не слушалась.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

Выпил водę do końca, spróbowалем odstawić szklankę, ale ręka nie słuchała mnie.

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

oraz wskaźnik kontynuacji akcji *dalej* z ekwiwalentem rosyjskiego czasownika bazowego: *дочитывать — dalej czytać*:

Секретарь помялся, вспомнил, что он и впрямь уже староват, вздохнул и пошел дочитывать увлекательную передовую.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Sekretarz zawahał się, uświadomił sobie, że istotnie jest już niemłody, westchnął i poszedł dalej czytać fascynujący artykuł wstępny.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Określnik pojawił się także w tekście oryginału: *дослушать до конца — wysłuchać do końca*, np.:

Дослушав до конца, Тойво некоторое время молчал, а потом произнес, тщательно подбирая слова: — Это нужно обязательно включить в рапорт.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

Wysłuchawszy do końca, Тойво czas jakiś milczał, a potem powiedział, starannie dobierając słowa: — Należy to koniecznie włączyć do raportu.

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

Odnutowano również czasownik fazowy z bezokolicznikiem ekwiwalentu czasownika bazowego: *договорить — skończyć mówić*:

Он не договорил, вскрикнул и испустил дух.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Nie skończył mówić, krzyknął i skonał.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

oraz czasownik fazowy z rzeczownikiem: *докурить — skończyć papierosa*:

Я докурил, привстал с табуретки и сунул окурок в помойное ведро.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

Skończyłem papierosa, uniosłem się z taboretu i wrzuciłem niedopałek do wiadra.

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

W korpusie znalazły się 2 ekwiwalenty opisowe niewyrażające znaczenia finalnego:

Это предлагается домыслить.

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

Jest gdzieś między wierszami.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

Юра доживал последние месяцы свободной беззаботной жизни и старался жить как можно интереснее.

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Ostatnie miesiące beztroskiego studenckiego życia Jura starał się spędzić jak najbardziej interesująco.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

1.1.2.2. Ekwiwalenty polskich czasowników finalnego rodzaju akcji w języku rosyjskim

1.1.2.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (7)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (4). Wśród ekwiwalentów tego samego RA pojawiły się w przekładzie polsko-rosyjskim czasowniki z przedrostkiem *do-* konkretnej czynności fizycznej, zarówno dokonane: *dopić* — *допить*; *dorżnąć* — *допезать*; jak i niedokonane: *dopijać* — *допивать*, np.:

Dopił ostatni łyk mocnej i bardzo słodkiej kawy, jeszcze raz rzucił okiem na tajniaka w drugim końcu stołu.

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

Клос допил кофе и еще раз бросил взгляд на шпика.

(A. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

Kussau właśnie dopijał herbatę, Simone stała obok niego.

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

Там уже сидел Куссау, допивая поданный ему чай, а Симона стояла около него.

(A. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

Ekwiwalentem czasownika *odsiedzieć* (swoje) jest rosyjski czasownik *отсидеть* (свое):

Pukło musi swoje odsiedzieć, pobił strażnika i obraził sąd.

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

Бухло свое отсидит — отдубасил караульного и оскорбил суд.

(B. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (3)⁵⁶. Wśród ekwiwalentów wyrażonych innym RA pojawiły się ekwiwalenty czasowników limitywnych należące do augmentatywnego RA (3): *doczekać* — *дождаться* (także z przeczeniem), np.:

*Выпоздечи, подкормieni добре, **doczekaliśmy** носу.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Пока **дожидались** ночи, отдохнули, плотно поели.*

(B. Жуковский: *На троне в Блабоне*)

1.1.2.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych⁵⁷

Korpus zawiera 2 ekwiwalenty niewyrażające znaczenia finalnego: derywat od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego: *dopalać się* (o rozmowie) — *угасать* (o разговоре):

*Rozmowa **dopalała się**. Fosforyzowane wskazówki zegarka, tykającego cicho obok spodka ze stearyną, wskazywały godzinę pierwszą. Czas ciężył.*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

*Разговор **угасал**. Светящиеся стрелки часов негромко тикавших возле блюда со стеарином, показывали час. время тянулось томительно медленно.*

(B. Чешко: *Поколение*)

oraz czasownik odprzymiotnikowy *утихнуть* jako ekwiwalent czasownika finitywnego *przebrzmieć*:

*Nim jeszcze **przebrzmiał** крик птиц и алармujące рżenie jednorożца, Ciri już obracała klacz i podrywała ją do галопу.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Еще не успел **утихнуть** гомон птиц и тревожное ржание единорога, а Цери уже заворачивала лошадь и посылала ее в галоп.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

1.1.2.2.3. Związki stałe

Brak ekwiwalentów finalnego RA należących do związków stałych.

⁵⁶ Brak ekwiwalentów ze znaczeniem finalnym.

⁵⁷ W korpusie brak adwerbiów i wyrażen adwerbialnych z czasownikiem niewyrażającym rodzaju akcji, ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem nienależącym do rodzaju akcji i wyrażającym znaczenie danego rodzaju akcji oraz ekwiwalentów polskich czasowników bazowych.

1.1.2.2.4. Ekwiwalenty opisowe (1)

W jednym przykładzie czasownik limitywny *dociągnąć do...* został przetłumaczony opisowo:

(...) *Sądziли, że dociągną do końca wojny...*

(A. Zbych: *Ставка większa niż życie*)

(...) *мечтали, чтобы война скорее кончилась...*

(A. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

1.1.3. Podsumowanie

Liczba czasowników inicjalnego RA w tekstach rosyjskich (1 569) jest prawie trzykrotnie większa od liczby czasowników inicjalnych w tekstach polskich (569).

Największą grupę zarówno w części rosyjsko-polskiej, jak i polsko-rosyjskiej korpusu stanowią ekwiwalenty wyrażone czasownikiem tego samego RA (680 przykładów, czyli 43,3% w korpusie rosyjsko-polskim i 435 przykładów, czyli 76,4% w korpusie polsko-rosyjskim)⁵⁸. Interpretacja inicjalności (znaczenie aorystyczne lub perfektywne) jest uzależniona od współdziałania kontekstu ze znaczeniem leksykalnym czasownika. Mniejszy udział ekwiwalentów wyrażonych inicjalnym RA w tłumaczeniu z języka rosyjskiego na polski (por. wartości 43,3% i 76,4%) wynika z tego, że w tłumaczeniu na język polski pojawia się znaczna liczba (198 przykładów, czyli 12,7%) ekwiwalentów opisowych wyrażonych przede wszystkim przy pomocy konstrukcji analitycznych typu „czasownik fazowy *zacząć / zaczynać* z bezokolicznikiem”, a także z ekwiwalentem opisowym i — rzadziej — rzeczownikiem odczasownikowym od czasownika będącego ekwiwalentem rosyjskiego czasownika bazowego (*за-работать* — *zacząć pracować*; *загоронуться* — *zacząć przyspieszać kroku*; *заговорить* — *zacząć rozmowę*). Natomiast udział ekwiwalentów opisowych w części korpusu polsko-rosyjskiej jest niewielki (13 przykładów, czyli 2,3%).

W tłumaczeniu z języka rosyjskiego na polski w kontekstach typu „sprzężenie faz inicjalnych” pojawia się czasownik fazowy z bezokolicznikiem czasownika będącego ekwiwalentem rosyjskiego czasownika bazowego. Z kolei w tłumaczeniu z języka polskiego na rosyjski w kontekstach typu „sprzężenie faz inicjalnych” zostają zachowane czasowniki inicjalne.

Polskie czasowniki inicjalne zajmują miejsce pośrednie między inicjalnym a determinatywno-momentalnym, determinatywno-deminutywnym i semelfaktywnym RA, wyrażają bowiem krótkie trwanie akcji z podkreśleniem jej zaini-

⁵⁸ W podsumowaniach podawana jest najpierw liczba ekwiwalentów w rosyjsko-polskiej, a później polsko-rosyjskiej części korpusu oraz udział procentowy tych grup w ogólnej liczbie ekwiwalentów danego RA obu części korpusu.

cjowania (STAWNICKA, 2007). Rola kontekstu w wyrażaniu znaczenia inicjalnego jest znaczna, ponieważ kontekst może uściślać typ znaczenia inicjalnego, wskazując na kontynuację akcji bądź krótkotrwałość akcji / przerwanie akcji, o której rozpoczęciu informuje czasownik inicjalny.

Różnice zauważa się także przy porównaniu liczby ekwiwalentów należących do innego RA. W przekładzie rosyjsko-polskim odnotowano 373 przykłady, co stanowi 23,8% wszystkich ekwiwalentów inicjalnego RA, a w polsko-rosyjskim — 56 przykładów, czyli 9,8%.

W przekładzie rosyjsko-polskim wśród ekwiwalentów innego RA dominują czasowniki semelfaktywne, które przede wszystkim wyrażają znaczenie aorystyczne. Pojawiają się także czasowniki determinatywno-momentального RA, a przy połączeniu inicjalności z augmentatywnością — czasowniki grupy ewolutywnej oraz nieliczne przykłady innych RA. Język rosyjski charakteryzuje się bowiem „nieograniczoną” produktywnością czasowników inicjalnych typu *заговорить, запеть, задрожать, заботать*, podczas gdy polskie czasowniki inicjalne typu *zadrzeć, zapłakać* wyrażają akcję krótkotrwałą z naciskiem na jej początek. Rosyjskie czasowniki inicjalne są zatem tłumaczone poprzez konstrukcje z czasownikiem fazowym *zacząć / zaczynać*. Często w przekładzie używane bywają także rosyjskie semelfaktywa.

W przekładzie polsko-rosyjskim również pojawiają się przede wszystkim semelfaktywa, czasowniki determinatywno-momentального RA, czasowniki grupy ewolutywnej i jednostkowy przykład determinatywno-deminutywnego RA.

Wśród polskich ekwiwalentów werbalnych bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem danego RA (69 przykładów, czyli 4,4%) występują zarówno czasowniki niemotywowane (*podjąć, rozlec się, ruszyć, spojrzeć, sportrzeć, ujrzeć, zacząć, zajrzeć, zobaczyć, wściec się*), jak i derywaty od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego (*odczuć, przemówić, udać się, dokąd, wyczuć, wymaszerować, zerwać się*). Wśród rosyjskich ekwiwalentów odnotowano jedynie 6 przykładów (1,1%). Są to zarówno czasowniki niemotywowane (*броситься, отправиться, раздаться*), jak i derywaty (*двинуться, появиться, показаться*).

W tłumaczeniu na język polski jest 3 razy więcej ekwiwalentów czasowników bazowych (68 przykładów, czyli 4,3%) niż w tłumaczeniu na język rosyjski (20 przykładów, czyli 3,5%). Obecność w tłumaczeniu ekwiwalentu czasownika bazowego wskazuje na fazę intraterminalną lub stan rezultatywny. Biorąc jednak pod uwagę trzykrotnie większą liczbę czasowników inicjalnych w tłumaczeniu rosyjsko-polskim niż polsko-rosyjskim, udział tego typu ekwiwalentów w ogólnej liczbie ekwiwalentów danej części korpusu jest podobny.

Proporcja między liczbą ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem nienależącym do RA i niebędącym ekwiwalentem czasownika bazowego w języku rosyjskim i polskim zostaje zachowana (121 przykładów polskich, czyli 7,7%, oraz 39 przykładów rosyjskich, czyli 6,9%).

TABELA VI. Ekwiwalenty fazowych rodzajów akcji w języku polskim i rosyjskim

Typ przekładu	Typ					
	ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi				ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem danego RA	
	ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego RA		ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego RA		ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem danego RA	
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
Inicjalny						
Przekład rosyjsko-polski	680	43,3	373	23,8	69	4,4
Przekład polsko-rosyjski	435	76,4	56	9,8	6	1,1
Finalny						
Przekład rosyjsko-polski	31	44,2	7	10,0	11	15,7
Przekład polsko-rosyjski	4	40,0	3	30,0	—	—

W tłumaczeniu na język rosyjski w korpusie nie pojawiły się ekwiwalenty należące do związków frazeologicznych i kolokacji, natomiast w tłumaczeniu polskim wystąpiło 60 przykładów (3,8%), np. *завесу чоп — wdać się w sprzeczkę; понестись стпелою — pomknąć jak strzała*.

W obu językach brak ekwiwalentów będących połączeniem adwerbiów i wyrażen adverbialnych z czasownikiem niewyrażającym rodzaju akcji.

Liczba czasowników finalnych w tekstach rosyjskich jest siedmiokrotnie wyższa (70) niż w tekstach polskich (10). W obu językach największą grupę stanowią ekwiwalenty wyrażone czasownikiem tego samego RA. W przekładzie na język polski odnotowano 31 przykładów (44,2%), przy czym są to przede wszystkim czasowniki kompletywne. Z przekładu na język rosyjski wyekscerpowano 4 przykłady (40%).

Drugie miejsce pod względem liczebności ekwiwalentów zajmują ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych, niebędące ekwiwalentami czasownika bazowego (12 przykładów, czyli 17,2%). Wśród nich pojawiły się derywaty od ekwiwalentów rosyjskiego czasownika bazowego z przedrostkami *wy-*, *u-*: *домыть последнее блюдо — umyć ostatni talerz*, a także inne czasowniki: *допить воды — przelknąć wodę*. W tłumaczeniu na język rosyjski odnotowano przykłady jednostkowe (2 przykłady, czyli 20%)⁵⁹. Czasowniki te nie wyrażają znaczenia kompletywnego.

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem nienależącym do RA ze znaczeniem kompletywnego RA w tłumaczeniu na język polski pojawiły się derywaty od czasownika fazowego *kończyć* → *dokończyć, skończyć, ukończyć*.

⁵⁹ Za przykłady jednostkowe uznaję grupy o liczebności do 10 ekwiwalentów.

(charakterystyka kwantytatywna)

ekwiwalentu								R a z e m	
ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych niewyrażające znaczenia danego RA				związki stałe		ekwiwlenty opisowe			
ekwiwalent czasownika bazowego		ekwiwalenty niebędące ekwiwa- lentem czasownika bazowego							
liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
rodzaj akcji									
68	4,3	121	7,7	60	3,8	198	12,7	1 569	100
20	3,5	39	6,9	—	—	13	2,3	569	100
rodzaj akcji									
—	—	12	17,2	2	2,9	7	10,0	70	100
—	—	2	20,0	—	—	1	10,0	10	100

W przekładzie na język rosyjski brak takich przykładów. Podobnie brak przykładów w tłumaczeniu na język rosyjski określników finalnych z czasownikiem niewyrażającym rodzaju akcji oraz związków frazeologicznych. Przekład na język polski zawiera przykłady jednostkowe reprezentujące te grupy ekwiwalentów. Ekwiwalenty wyrażone czasownikiem innego RA i opisowe są także w obu częściach korpusu przykładami jednostkowymi.

Charakterystykę kwantytatywną ekwiwalentów fazowych rodzajów akcji przedstawiono w tabeli VI.

1.2. Modyfikacje determinatywne w języku rosyjskim i polskim

Modyfikacje determinatywne związane są z ograniczeniem dwustronnym akcji. Ograniczenie dotyczyć może interwału o znacznej rozciągłości temporalnej (augmentatywność temporalna) i niewielkiej rozciągłości temporalnej (deminutywność temporalna)⁶⁰.

⁶⁰ Także przy „lim → 0” oraz z możliwością podkreślenia granicy końcowej (do jakiegoś czasu). Względność ustaleń stopnia rozciągłości interwału wypełnionego akcją determinuje możliwość użycia czasowników z określnikami różnego typu, np. *posiedział / przesiedział z nami jakiś czas*. Cecha deminutywności i augmentatywności odnosi się zatem do relacji temporalnych (znaczna, niewielka rozciągłość interwału temporalnego wypełnionego akcją), stopnia intensywności.

W obu językach wyróżniono: determinatywno-augmentatywny RA (*посидеть некоторое время; przetańczyć całą noc*), odnoszący się do interwału o znacznej rozciągłości sfinalizowania akcji, determinatywno-deminutywny RA (*посидеть некоторое время; posiedzieć kilka minut*), związany z interwałem o niewielkiej rozciągłości⁶¹, i determinatywno-momentalny RA (*позвучать; zadrzeć*), odnoszący się do akcji rozciągłości punktowej.

W tabeli VII przedstawiono determinatywne rodzaje akcji w języku rosyjskim i polskim.

TABELA VII. Determinatywne rodzaje akcji w języku rosyjskim i polskim ze wskazaniem formantów modyfikacyjnych

Język rosyjski	Formanty modyfikacyjne	Język polski
Determinatywno-augmentatywny rodzaj akcji		
Wypełnienie akcją interwału o znacznej rozciągłości		
<i>отслужить два года в армии</i>	<i>ot- i od-</i>	<i>odstać godzinę</i>
<i>проболеть два месяца</i>	<i>pro- i pere- oraz prze-</i>	<i>przepracować cały dzień</i>
<i>выстоять час</i>	<i>vy- i wy-</i>	<i>wystać gdzieś kilka godzin</i>
Determinatywno-deminutywny rodzaj akcji		
Wypełnienie akcją interwału o nieznacznej rozciągłości		
<i>постоять в очереди несколько минут</i>	<i>po-</i>	<i>popracować dwie godziny</i>
Rodzaje akcji pośrednie między determinatywno-deminutywnym RA i momentalnym RA		
<i>передохнуть</i>	<i>pere- + -nu-</i>	—
<i>придремнуть, прихворнуть</i>	<i>pri- + -nu-</i>	—
<i>простирнуть</i>	<i>pro- + -nu-</i>	—
<i>пройтись</i>	<i>pro-/pre- + -s'/-sja/się</i>	<i>przejsć się</i>
<i>съездить в Москву, сходить в магазин</i>	<i>s-</i>	—
<i>соснуть</i>	<i>s- + -nu-</i>	—
<i>всплакнуть, вздремнуть</i>	<i>vz-/vs- + -nu-</i>	—
—	<i>z- + -nq- + się</i>	<i>zdrzemnąć się</i>
Determinatywno-momentalny rodzaj akcji		
Przejsie od trwania akcji poprzez zakończenie do jej braku		
<i>пошептать, просветить</i>	<i>pro-</i>	—
<i>вызвонить (о часах)</i>	<i>vy-/wy-</i>	<i>wymówić coś, wydzwonić południe (o zegarze)</i>
<i>загremеть</i>	<i>za-</i>	<i>zagrzmieć, zadzwonić</i>

ności / efektywności akcji lub zakresu akcji (wysoki i niski stopień intensywności / efektywności akcji) oraz iteratywności (wysoka / niska częstotliwość powtórzeń).

⁶¹ Rozciągłość interwału wyznaczana jest przez środki adverbialne (określniki temporalne).

1.2.1. Ekwiwalenty determinatywno-augmentatywnego rodzaju akcji

1.2.1.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników determinatywno-augmentatywnego rodzaju akcji w języku polskim (76)

1.2.1.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (51)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (48). Ekwiwalenty czasowników z przedrostkiem *про-* determinatywno-augmentatywnego RA zawierają przedrostek *пре-*⁶²: *пробыть в ванной около четверти часа* — *przesiedzieć w łazience około kwadransa*; *проговорить всю ночь* — *przegadać całą noc*; *прожить (больше трех лет где-л.; шесть лет где-л.; чуть не сотню лет; всю жизнь)* — *przeżyć (trzy lata z górą gdzieś; sześć lat; niemal setkę lat; całe życie)*; *пролежать (весь ноябрь в постели; три месяца в больнице)* — *przeleżeć (cały listopad w łóżku; trzy miesiące w szpitalu)*; *поработать (четыре минуты; с год; два года)* — *przepracować (cztery minuty; z rok; dwa lata)*; *просидеть (весь день; четыре месяца в тюрьме; в кабинете полтора часа; целых полчаса; три месяца)* — *przesiedzieć (cały dzień; gdzie całe życie; cztery miesiące w więzieniu; w gabinecie półtorej godziny; dobre pół godziny; trzy miesiące)*; *проспать (почти весь день; остаток дня и ночь; до утра)* — *przespać (cały dzień; resztę dnia i noc; aż do następnego ranka)*; oraz inne przedrostki — *од-, вы-*: *прождать еще час* — *odczekać jeszcze godzinę*; *простоять год* — *wytrwać rok*; *просидеть три года в политизоляторе* — *odsiedzieć trzy lata w więzieniu*. Ekwiwalenty czasowników z przedrostkiem *не-* zawierają przedrostek *пре-*: *неперезимовать* — *przezimować*; *переночевать* — *przenocować*, a te z przedrostkiem *от-* zawierają przedrostek *од-*: *отбыть / отбывать срок, отсидку* — *odsiedzieć / odsiadywać wyrok*. Jako ekwiwalent czasownika z przedrostkiem *вы-* wystąpił czasownik z przedrostkiem *пре-* (*высидеть блокаду белую* — *przesiedzieć białą blokadę*). Oto kilka przykładów:

Весь ноябрь одиннадцатого года Анна Ивановна пролежала в постели.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

Каły listopad roku jedenastego Anna Iwanowna przeleżała в łóżку.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

Они проговорили всю ночь.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

⁶² Wśród nich odnotowano najwięcej przykładów z czasownikiem *просидеть*, także w znaczeniu 'spędzić gdzie jakiś czas', a także *прожить*, *поработать* i *проспать*.

Прзегадали całą noc.(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)*Я у вас недолго пробуду, только **переночую**, а утром уйду.*(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)*Nie będę u pana długo siedzieć, tylko **przenocuję**, a rano sobie pójdę.*(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)*— Он **три года просидел в политизоляторе**, голодал, вскрывал вены.*(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)*— **Odsiedział trzy lata w więzieniu dla politycznych**, ogłaszał głodówkę, podcinał sobie żyły...*(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Z czasownikami determinatywno-augmentatywnego RA pojawiły się:

- określniki wyznaczające dokładną rozciągłość interwału:

*И **проработала** эта машина **ровно четыре минуты**.*(А. Стругацкий, Б. Стругайкий: *Далекая радуга*)*I **przepracowała** ta maszyna **równy cztery minuty**.*(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

- wyrażenia przyimkowe odnoszące się do punktu finalnego akcji:

*Как он выдержал вторые полсмены, он не знал, как добрался домой, не помнил, свалился на кровать в **проспал до утра**.*(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)*Nie wiedział, jakim cudem wytrzymał resztę zmiany, nie pamiętał, jak wrócił do domu, jak zwałił się na łóżko i **spał aż do następnego ranka**.*(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

- określniki wyrażające rozciągłość interwału w przybliżeniu:

*И **около четверти часа** он **пробыл** в ванной в странном настроении духа то в злобе, то в каком-то тяжелом упадке.*(М. Булгаков: *Собачье сердце*)***Przesiedział** w łazience **około kwadransa** w dziwnym stanie ducha — ni to w furii, ni to w ciężkiej depresji.*(M. Bułhakow: *Psie serce*)

- rzeczowniki — nazwy temporalne (w tym nazwy pór roku i pór dnia):

*Вон мы всю эту голодуху, всю эту **блокаду белую высидели**, не пошатнулись, и целы.*(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)*Za to my cały ten głód, całą **tę białą blokadę przesiedzieliśmy**, nie złamaliśmy się i wyszliśmy z tego cało.*(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

— *В этом весь трюк: Он просто испугался чистки и решил пересидеть тревожное время.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— *W tym cały dowcip. Berlanga po prostu przestraszył się czystki i postanowił przeczekać niebezpieczny okres.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Odnutowano także przykład jednostkowy z czasownikiem niedokonanym: *просиживать* где-л. по целым дням — *przesiadywać* gdzie po całych dniach:

По целым дням просиживал монархист-одиночка над обрывом, (...)

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Od tego czasu samotny monarchista po całych dniach przesiadywał na krawędzi urwiska (...)

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (3). Odnutowano przykłady, w których ekwiwalent wyrażony jest:

- czasownikiem delimitatywnym:

Прележал на спине, не спеша очухиваясь.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

(...) poleżał chwilę na plecach, bez pośpiechu przychodząc do siebie.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

- czasownikiem finalnym:

Полесов шел следом за концессионерами, долго крепился и, выждав, когда вокруг никого не было, подошел к Воробьянинову.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Polesow szedł trop w trop za współnikami, długo zbierał się na odwagę, aż doczekał chwili, kiedy nikogo nie było w pobliżu i podszedł do Worobianinowa.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

- czasownikiem augmentatywnym w aspekcie niedokonanym:

Все эти дни он пролеживал у себя наверху, спал, просыпался, размышлял и прислушивался.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Przez wszystkie te dni wylegiwał się u siebie na górze, spał, budził się, rozmyślał i słuchał.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

1.2.1.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych (1)

Odnotowano jeden przykład, w którym wystąpił ekwiwalent wyrażony czasownikiem bez formantu modyfikacyjnego, niebędący jednak ekwiwalentem czasownika bazowego: *прожить весь август благополучно — до конца сентября видеть się комуś знакомicie*:

*Людювик даже в молодости отличался колоссальной выдержкой, поэтому Николай Фуке **весь август прожил благополучно**.*

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

*Ludwik XIV nawet za młodu odznaczał się niezwykłym opanowaniem, toteż **jeszcze do końca sierpnia** Mikołajowi Fouquet **wiodło się znakomicie**.*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

1.2.1.1.3. Związki stałe

W korpusie brak związków stałych jako ekwiwalentów czasowników determinatywno-augmentatywnego RA.

1.2.1.1.4. Ekwiwalenty opisowe (24)

Ekwiwalenty ze znaczeniem determinatywno-augmentatywnym (22). W korpusie pojawiły się ekwiwalenty będące połączeniem adwerbiów i wyrażen adverbialnych z ekwiwalentem czasownika bazowego (22 przykłady)⁶³. Ekwiwalenty czasownika bazowego są czasownikami, od których możliwe byłoby utworzenie czasownika danego RA⁶⁴; por.: *продремать весь день — дремać przez cały dzień*; *прожить (полгода; около месяца) — mieszkać (pół roku; przez miesiąc)*; *прожить полгода — wegetować pół roku*; *просидеть (минут пять; до конца школы за одной партой) — siedzieć (około pięciu minut; do końca szkoły w jednej ławce)*; *проспать до вечера — spać do wieczora*; *простоять (минуту молча; весь день бесплодно; три дня без дела) — stać (przez minutę w milczeniu; bezowocnie cały dzień; trzy dni bezczynnie)*, np.:

*В девятьсот пятом году, когда Паша Антипов **полгода прожил** у Тиверзиных, Юсупка ходил к нему в гости и играл с ним по праздникам.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*W dziewięćset piątym, kiedy Pasza Antipow **pół roku mieszkał** u Tiewierzinów, Jusupka odwiedzał go w święta i bawił się z nim.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

⁶³ Określniki występują i w oryginale, i w tłumaczeniu.

⁶⁴ Należy przy tym odnotować potencjalną możliwość utworzenia formacji determinatywno-augmentatywnych od podstaw werbalnych.

*В первый же вечер, озаренный неяркими керосиновыми фонарями, к Адаму Казимировичу, который **весь день** бесплодно простоял на Спасо-Кооперативной площади, подошли четверо мужчин.*

(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

*Zaraz w pierwszy wieczór nędznie oświetlony naftowymi latarniami, do Adama Kazimirowicza, który **cały dzień stał** bezowocnie na Placu Cerkiewno-Spółdzielczym, podeszło czterech mężczyzn.*

(I. Ilf, E. Pietrow: Złote ciele)

Odnutowano także określniki duratywne z czasownikami, od których nie jest możliwe utworzenie derywatu wyrażającego dany RA (*spędzić*, *zabawić* gdzieś jakiś czas): *пробыть* где-л. месяц — *spędzić* gdzieś miesiąc; *пробыть* недолго — *zabawić* niedługo; *прожить* в России всю жизнь — *spędzić* w Rosji całe swoje życie; *просидеть* часов десять на торжественном заседании — *spędzić* dziesięć godzin na uroczystym posiedzeniu; *просидеть* где-л. несколько дней — *spędzić* gdzieś kilka dni:

*В течение недели инженер Заузе, руководимый любезным Адольфом Николаевичем, успел осмотреть три музея, побывать на балете „Спящая красавица” и **просидеть часов десять** на торжественном заседании, устроенном в его честь.*

(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

*W ciągu tygodnia inżynier Sauze, oprowadzany przez usłużnego Bomzego, zwiedził trzy muzea, obejrzał balet „Śpiąca królewna” i **spędził dziesięć godzin** na uroczystym posiedzeniu zorganizowanym na jego cześć.*

(I. Ilf, E. Pietrow: Złote ciele)

Wśród określników determinatywno-augmentatywnych w badanym materiale wystąpiły przede wszystkim określniki wyznaczające dokładną rozciągłość interwału⁶⁵: *пробыть* где-л. месяц — *spędzić* gdzieś miesiąc; *простоять* минуту молча — *stać* przez minutę w milczeniu; *простоять* весь день бесплодно — *stać* bezowocnie cały dzień; *продремать* весь день — *drzemać* przez cały dzień; *простоять* три дня без дела — *stać* trzy dni bezczynnie; *полгода прожить* — *pół roku mieszkać*; *просидеть* часов десять на торжественном заседании — *spędzić* dziesięć godzin na uroczystym posiedzeniu; *поработать* на краске две недели — *harować* przy farbie jeszcze dwa tygodnie; *прожить* полгода — *wegetować* pół roku; *прожить* в России всю жизнь — *spędził* w Rosji całe swoje życie⁶⁶; a także wyrażające roz-

⁶⁵ W 2 przykładach pojawił się przymiotnik *cały* w tłumaczeniu, podczas gdy w języku wyjściowym — *весь*.

⁶⁶ Tu w znaczeniu ‘przeżył od urodzenia do tej pory’:

*Он, который **прожил** в России всю жизнь и революцию, видел, как ломался, перелицовывался и менялся быт.*

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

ciągłość interwału w przybliżeniu: *просидел минут пять* — *siedzieć około pięciu minut*; *просидеть где-л. несколько дней* — *spędzić gdzieś kilka dni*; *пробыть недолго* — *zabawić niedługo*; *прожить лет полтораста где-л.* — *przez sto pięćdziesiąt lat wałęsać się gdzieś*⁶⁷; oraz wyrażenia przyimkowe odnoszące się do punktu finalnego akcji: *просидеть до конца школы за одной партой* — *do końca szkoły siedzieć w jednej ławce*; *проспать до вечера* — *spać do wieczora*; *промолчать до самого Саракша* — *milczeć do samej planety Saraksz*⁶⁸. Oto kilka przykładów:

Молочные братья поднялись и минутку простояли молча, глядя вниз, на переломленные бисквиты и недоеденный бутерброд.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Млечни bracia stali przez minutę w milczeniu, вpatrzeni w połamane бисквиты и не доедzoną kanapkę.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Он закрыл глаза и молча просидел на стуле минут пять.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Zamknął oczy i siedział tak około pięciu minut.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Истомленный ночным приключением, Козлевич весь день продремал у руля на своей стоянке.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Znużony nocnymi przez cały dzień odami Kozlewicz drzemał przy kierownicy na postoju.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Стало легче, он проспал до вечера, вышел только к ужину. Хозяева ни о чем не спрашивали, но Саша был уверен — знают.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Poczuł się lepiej, znowu zasnął i spał do wieczora, wstał dopiero na kolację. Gospodarze o nic go nie pytali, ale był przekonany, że o wszystkim wiedzą.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Odnotowano 2 przykłady niewyrażające znaczenia determinatywno-augmentatywnego: *переночевать* — *zdobyć jakiś nocleg*; *проспорить до хрипоты* — *po sprzeczce*⁶⁹, która doprowadziła wszystkich do całkowitego zachrypnięcia, np.:

Он, który spędził w Rosji całe swoje życie oraz rewolucję i był świadkiem, jak przeobrażała się rzeczywistość.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzesel*)

⁶⁷ Tu w znaczeniu 'bardzo długo'.

⁶⁸ Do czasu, w którym osiągnęliśmy planetę Saraksz.

⁶⁹ W tłumaczeniu pojawił się rzeczownik odczasownikowy.

Нужно где-нибудь переночевать, поестъ, раздобыть денег на билеты.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Musimy zdobyć jakiś nocleg, coś do jedzenia i pieniądze na bilety kolejowe.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Поэтому большая группа художников, писателей и артистов, проспориw до хрипоты, приняла, наконец, окончательное решение и двинулась к окраине города к ракетчикам.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

Dlatego wielka grupa malarzy, pisarzy i aktorów po sprzeczce, która doprowadziła wszystkich do całkowitego zachrypnięcia, podjęła wreszcie ostateczną decyzję i ruszyła na przedmieście do wytwórców rakiet.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

1.2.1.2. Ekwiwalenty polskich czasowników determinatywno-augmentatywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (15)

1.2.1.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (15)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (13).

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *пре-* są rosyjskie czasowniki z przedrostkiem *про-*: *пресидеть* cały dzień — *просидеть* весь день, *просидеть* до позднего вечера; *пресидеть* całe dwa seanse, długo w noc — *просидеть* целых два сеанса, до поздней ночи; *преспать* dwie noce na dworze, prawie całą dwugodzinną podróż — *проспать* две ночи на дворе, почти два часа; *не переpracować* w sumie nawet roku — *не проработать* в общей сложности и года, a także *пере-*: *прочекаć* dwie oddalające się eksplozje — *переждать* два отдаляющихся взрыва. Przedrostek *од-* występuje w 2 przykładach. Ich ekwiwalenty zawierają przedrostki *вы-* i *пере-*: *одчекаć* stosowną chwilę — *выждать* соответствующее время; *одчекаć* chwilę — *переждать* еще минуту. Oto kilka przykładów:

Wczoraj cały dzień przesiedział w Instytucie i dziś rano znów tam poszedł.

(K. Boruń: *Próg nieśmiertelności*)

Вчера весь день он просидел в институте и сегодня опять пошел туда.

(K. Борунь: *Грань бессмертия*)

Pielgrzym odczekał stosowną chwilę, ale nikt go nie poprawił.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Пилигрим выждал соответствующее время, но никто его не поправил.

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Czasownikiem towarzyszą określniki wyznaczające dokładną rozciągłość interwału: *przespać dwie noce na dworze* — *проспать две ночи на дворе*; *przesiedzieć cały dzień* — *просидеть весь день*, wyrażenia przyimkowe odnoszące się do punktu finalnego akcji: *przesiedzieć cały dzień* — *просидеть до позднего вечера*, wyrażające rozciągłość interwału w przybliżeniu: *przespać prawie całą dwugodzinną podróż* — *проспать почти два часа*, a także rzeczowniki — nazwy temporalne, w tym nazwy pór roku i pór dnia: *przeczekać dwie oddalające się eksplozje* — *переждать два отдаляющихся взрыва*; *przeczekiwać burzę* — *пережидать грозу*:

Przespał już dwie noce na dworze, w resztkach stogów, a teraz zanościło się na to, że w podobny sposób spędzi noc trzecią.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Он уже две ночи проспал на дворе, в остатках стогов, а теперь дело шло к тому, что таким же образом он проведет и третью ночь.

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Wstał, wyjrzał przez okno i z uśmiechem przypatrywał się ludziom, którzy gdzieś biegli, kłaniali się sobie, asystowali damom. (...) Tak przesiedział cały dzień.

(B. Prus: *Lalka*)

Он поднялся, высунулся в окно и, усмехаясь, стал разглядывать прохожих, которые спешили куда-то, раскланивались со знакомыми, жестикулировали, оживленно разговаривали о чем-то. (...) Так он просидел до позднего вечера.

(Б. Прус: *Кукла*)

Przeczekali jeszcze dwie oddalające się eksplozje i zbiegli po szkle chrzęszczącym pod butami na parter.

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

Они с Левшой переждали еще два отдаляющихся взрыва, а затем помчались по скрипящему под сапогами стеклу вниз, на первый этаж.

(Б. Чешко: *Покolenie*)

W korpusie odnotowano jeden przykład czasownika niedokonanego: *przeczekiwać niecierpliwie burzę* — *пережидать грозу*:

Zwierzęta pochowały się w domach albo pod różnymi krzakami i przeczekiwały niecierpliwie [burzę]⁷⁰.

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

⁷⁰ Por. czekały, aż skończy się burza.

*Звери и птицы попрятались где кто мог: в норах, дуплах деревьев, просто в укромных местах, и **пережидали** грозу.*

(Й. Хмелевская: Пафнутий)

Przykłady użycia niedokonanych czasowników determinatywno-augmentatywnego RA zostały zamieszczone przez Z. Striekałową (СТРЕКАЛОВА, 1979: 213), np.:

*Całe wieczory **przeplakiwała**.*

*Она подолгу плакала вечерами, **проплакивала** все вечера.*

*Całymi dniami u nas **przesiadywał**... na obiadach, na kolacjach.*

*Он целыми днями **просиживал** у нас, обедал, ужинал.*

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (2). Odnotowano 2 przykłady, w których ekwiwalentem czasownika determinatywno-augmentatywnego RA (*przesiadywać*) jest czasownik augmentatywnego RA (*засиживаться*):

*Stacho dłużej **przesiadywał** wieczorami nad książką, podkreślając zdychającą karbidówkę.*

(B. Czeszko: Pokolenie)

*Стах вечерами все дольше **засиживался** над книгой, подкручивая фитиль в гаснущей карбидной лампе.*

(B. Чешко: Поколение)

***Przesiadują** do późna nad kuflem i uczują (...)*

(W. Żukrowski: Na tronie w Blabonie)

*Допоздна за кружкой пива **засиживаются**, (...)*

(B. Жукровский: На троне в Блабоне)

W korpusie brak przykładów ekwiwalentów werbalnych bez formantów modyfikacyjnych, a także ekwiwalentów opisowych i frazeologicznych.

Ponieważ w korpusie nie wystąpiły ekwiwalenty wyrażane adverbiami i wyrażeniami adwerbialnymi z czasownikiem niewyrażającym rodzaju akcji, za Z. Striekałową (СТРЕКАЛОВА, 1979: 210, 212) przytaczam przykłady reprezentujące taki typ tłumaczenia:

***Przekoczowałem** trzy doby, nocując do dwunastej na dworcu, a następnie gdzie się dało: od miejskich ławek do podsieni kościelnych.*

*Я **кочевал** трое суток, спал до двенадцати на вокзале, а потом где придется: то на городских скамейках, то на церковном крыльце.*

a także przykład z czasownikiem niedokonanym:

Latem zwykle bywam zdrowsza, zimy całe prawie przechorowuję.

Летом я бываю здорова, а всю зиму обычно болею.

W korpusie brak również przykładów z tłumaczeniem opisowym, por. przykłady z książki Z. Striekałowej (СТРЕКАЛОВА, 1979: 210, 211):

*Nie mogę pominąć zwyczajnej przestrogi, abyś zdrowia zbyt dużą pracą nie nadwyręzał; lepiej czasem godzinę po naszymu **przefajkować**, **przeszachować** albo **przegawędzić**.*

*He могу не высказать обычного предостережения, чтобы ты не испортил себе здоровья чрезмерной работой; лучше иногда, как у нас принято, **провести часок с трубкой**, **над шахматами** или **за беседой**.*

*Syn jego, idąc śladami Ojca... **przeszulerował** swoje lata uniwersyteckie.*

*Его сын пошел по стопам отца и все время учебы в университете занимался **шulerством**.*

1.2.2. Ekwiwalenty determinatywno-deminutywnego rodzaju akcji

1.2.2.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników determinatywno-deminutywnego rodzaju akcji w języku polskim (473)

1.2.2.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (329)

Ekwiwalent wyrażony czasownikiem tego samego rodzaju akcji (285). W badanym materiale przy ekwiwalencji tego samego RA występują czasowniki z tym samym przedrostkiem (ros. *no-*, pol. *po-*) oraz jednostkowe przykłady z innymi przedrostkami: *вз-* (*вздремнуть* — *zdrzemnąć się*), *пере-* (*перекусить на свои деньги* — *przekąsić coś za własne pieniądze*), a także *про-* (*пройтись* — *przejsć się*; *прогуляться* — *przespacerować się*).

W zależności od wystąpienia określnika / braku określnika w tekście oryginału i/oraz przekładu wyróżniono: występowanie określnika w tekście oryginału oraz w przekładzie, występowanie określnika w tłumaczeniu, a brak go w tekście oryginału, występowanie określnika w tekście oryginału, natomiast

brak go w przekładzie, brak określnika zarówno w tekście oryginału, jak i w tłumaczeniu.

W podgrupie ekwiwalentów z określnikami zarówno w języku rosyjskim, jak i w polskim tłumaczeniu w obu językach wystąpiły określniki odnoszące się do interwału, którego rozciągłość (niewielka) nie została sprecyzowana liczbowo: *поговорить еще немного* — *porozmawiać jeszcze chwilę*; *погулять часок* — *pospacerować godzinę*; *подождать еще немного* — *czekać jeszcze chwilę*; *помедлить минуту* — *postać chwilę*; *помолчать одну минуту* — *pomilczeć chwilę*; *поработать какое-то время, пару дней, пару лет, немного* — *popracować jakiś czas, parę dni, kilka lat, trochę*; *посидеть несколько минут, часок, немного* — *posiedzieć kilka minut, godzinę, chwilę*; *посидеть немного* — *poczekać troszkę*; *пострадать немножко* — *pocierpieć trochę*, została podana w przybliżeniu: *покомандовать с полчаса* — *pokomenderować z pół godziny*; *постоять с минуту* — *postać jeszcze chwilę*, została dokładnie sprecyzowana liczbowo: *погулять десять минут* — *posiedzieć dziesięć minut*; *посидеть дня три* — *poczekać trzy dni*. Określniki mogą odnosić się także do prawej granicy odcinka: *побыть до завтрашнего дня* — *pobyć do jutra*. Oto kilka przykładów:

12-го же мая, вернувшись к себе, я, по обычаю хонтийских проникателей, посидел несколько минут, приставив к вискам кончики указательных пальцев и размышляя о возвышенном, а затем вызвал к себе Гришу Серосовина и дал задание.

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

12 maja zaś, kiedy wróciłem do siebie, zwyczajem hontyjskich guru posiedziałem kilka minut, dotykając obu skroni koniuszkami palców wskazujących i rozmyślając o rzeczach wzniosłych, następnie wezwałem do siebie Griszę Serosowina i zleciłem mu zadanie.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

Дойдя с ним до подъезда, сказала: — Иди, я еще немного похожу.

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Dochodząc z nim do drzwi powiedziała: — Idź, ja jeszcze trochę pospaceruję.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

W drugiej podgrupie znalazły się przykłady, w których określnik pojawia się w tłumaczeniu, a nie ma go w oryginale. Określniki odnoszą się do interwału, którego rozciągłość (niewielka) nie została sprecyzowana liczbowo, także poprzez podkreślenie nieznacznego stopnia intensywności akcji, zob.: *побыть* — *zaczekać*⁷¹; *побудь здесь* — *zaczekaj tu chwilę*; *поволноваться* —

⁷¹ Por. *зачekać* ‘czekając zatrzymać się gdzieś przez pewien czas lub powstrzymać się od jakichś działań; poczekać’ (USJP).

*podenerwować się trochę; подумать — pomyśleć chwilę; поерзать — powiercić się trochę; позабавиться над кем-л.*⁷² — *trochę się z kimś podrozczyć; поиграть — pograć jakiś czas; покалякать — pogawędzić chwilę; помолчать — pomilczeć chwilę; посидеть на берегу — posiedzieć trochę na brzegu; постоять — postać chwilę; постоять — postać jeszcze chwilę; посудачить — powydziwiać*⁷³ *nieco*⁷⁴; потерпеть — *trochę pocierpieć; посидеть с кем-л. — pogadać trochę z kimś; походить немного — pospacerować trochę, pochodzić trochę. Oto kilka przykładów:*

*Янсон **постоял**, опять пожал плечами и пошел на свое место.*
(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Janson **postal jeszcze chwilę**, znów wzruszył ramionami i wrócił na swoje miejsce.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

— *Чтобы **позабавиться** надо мной?*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

— *Chce się pan ze mną **trochę podrozczyć**?*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

— *У меня масса дел, а времени мало... — Он **помолчал**, затем добавил растерянно: — Женя нашла, ты знаешь где?*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

— *Мам nadal mnóstwo spraw, a czasu mało... — **Pomilczał chwilę**, a następnie dodał zmieszany: — Żenia się znalazła, wiesz chyba gdzie?*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

W kontekstach z *trochę* określany jest czas trwania stanu rzeczy⁷⁵. Określnik ten bądź pojawiał się w przekładzie, podczas gdy w języku oryginału wy-

⁷² *Позабавиться над кем-л* ‘podszutить, potęsić się nad кем-л.’ (БТС).

⁷³ *Пowydziwiać* pot. ‘mówić o kimś, o czymś źle, krytykować kogoś, coś przez pewien czas’ (USJP).

⁷⁴ Określnik *nieco* zastępuje nazwę odcinka czasu.

⁷⁵ Możliwość substytucji *trochę* przez frazy typu *jakiś czas* przesądza o zakwalifikowaniu *trochę* do liczebników niewłaściwych (GROCHOWSKI, 2005: 104). Por. także możliwość dwójakiej interpretacji *trochę* (*poawanturować się trochę, podenerwować się trochę*) — jako liczebnika niewłaściwego lub jako operatora gradacji (GROCHOWSKI, 2005: 106):

— *Велела ему уйти. Он **поартачился**, потом ушел.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— *Powiedziałam mu, żeby się wyniósł. Trochę **się poawanturował**, ale w końcu spakował manatki.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

— *Пусть **поволнуется**.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— *Niech **się** trochę **podenerwuje**.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote cielę*)

stępował określnik *немного*⁷⁶, np. *пожечь немного* — *trochę popalić*; *пома-
ячить немного у зеркала* — *pogapić się trochę w lustro*; *поспать немного*
— *trochę pospać*⁷⁷, bądź obecny był tylko w przekładzie, np. *подремать* —
trochę się zdrzemnąć; *пофилософствовать* — *trochę pomedytować*. W jed-
nostkowych przykładach ekwiwalentami rosyjskich zdań z przysłówkiem *не-
много* jest określnik miary trwania *хвилье*, np. *посидеть немного* — *posie-
dzieć (przez) chwilę*.

W jednym z przykładów określnik wystąpił w tekście oryginału, brak go
natomiast w przekładzie (*подремать, поваляться немного* — *poleżeć, po-
spać*):

*Неумолимая к их упрасиваниям дать им **подремать** и **пова-
ляться** еще **немного**, Лара подняла всех спящих, наскоро напоила
их кофе и разогнала по домам впредь до новой встречи на вокзале
к моменту отхода их поезда.*

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

*Nie słuchała błagań, nie pozwoliła jeszcze **poleżeć** i **pospać**, zerwała
wszystkich na nogi, na chybcika napoiła kawą i wygnała do domów,
umawiając się na spotkanie na dworcu przed odjazdem.*

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

Najliczniejsza jest grupa, w której brak określnika w tekście oryginału
i w tłumaczeniu: *побалакать* — *pogadać*; *поболтать* — *pogawędzić*; *по-
говорить* — *pogawędzić, potówić, porozmawiać*; *подремать* — *pospać*; *по-
думать* — *potyśleć, porozmyślać*; *пожить* — *potemścić, pożyć*; *поза-
ботиться о чем-л.* — *potyśleć o czymś*; *поиграть* — *potawić się*;
поиграть в преферанс — *potrać w preferansa*; *поиздеваться* — *rozpęcać
się nad kimś*; *поискать чего-л.* — *poszukać czegoś*; *покивать* — *potakiwać /
pokręcić głową*; *покобениваться (сниж.)* — *rozłożdtkować się*; *покопаться над
чем-л.* — *poszperać wśród czegoś*; *поманить кого-л. рукою* — *potachać
kogoś ręką*; *помахать чем-л. в воздухе* — *potachać czymś w powietrzu*;
поморгать ресницами — *potrugać rzęsami*; *помотать головой* — *pokręcić
głową*; *помолчать* — *potilczeć*; *понежиться в постели* — *powylegiwać się
w łóżku*; *поработать над чем-л.* — *popracować nad czymś*; *посидеть* —

⁷⁶ W jednostkowym przykładzie także *чуть-чуть*:

*Если вы спалили еще не все мои свечи — прекрасные, стеариновые, не правда
ли? — давайте **поговорим** еще чуть-чуть.*

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

*Jeżeli nie wypalił pan dotąd wszystkich moich świec — wspaniałych, stearynowych,
prawda? — to **porozmawiajmy** jeszcze trochę.*

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

⁷⁷ W tłumaczeniu wystąpił także derywat deminutywny *троскё* (*посидеть немного* — *po-
czekać troszkę*).

posiedzieć, pobyc gdzieś; *посидеть с вещами* — *popilnować rzeczy*; *посмеяться* — *pośmiać się*; *поспорить* — *podyskutować*; *постоять* — *zaczekać*⁷⁸; *пострадать* — *poscierpieć*; *посудить* — *potyśleć*; *потанцевать* — *potaćńczyć*; *потереть пальцами лоб* — *potrzeć palcami czoło*; *потерпеть* — *poscierpieć*; *пострелять из ружья* — *postrzelać ze strzelby*; *помпозать шину* — *potasać oponę*; *почитать* — *roczycić*; *похлопать себя по карману* — *poklepać się po kieszeni*; *похлопать кого-л. по плечу, по спине по коленкам* — *poklepać kogoś po ramieniu, po plecach, po kolanach*; *походить по комнате* — *przejść się po pokoju*; *пошептаться с кем-л.* — *roszeptać z kimś*; *пошуметь* — *pokrzyczeć*. Oto kilka przykładów:

*Конечно, он ей никто, посидели часок в „Национале”, прошвырнулись по Александровскому саду, **поболтали** (...)*

(A. Rybakow: *Дети Арбата*)

*Co prawda, nic jej z nim nie łączyło, posiedzieli godzinę w „Nationally”, przespacerowali się po Ogrodzie Aleksandrowskim, **pagawędzili** (...)*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*Тут все-то так, **поживут** и уезжают. А может, обангариишься?*

(A. Rybakow: *Дети Арбата*)

*Tu wszyscy tak, **pomieszkają**, wyjadą. А może angarskim się zrobisz?*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*— Так вот, — внушительно произнес Алферов, — насчет теории вредительства мы еще **поговорим**, если представится возможность, конечно.*

(A. Rybakow: *Дети Арбата*)

*— No cóż — powiedział Alfierow z naciskiem — co do teorii szkodnictwa, to jeszcze o tym **porozmawiamy**, jeśli nadarzy się okazja, naturalnie.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

W kilku przykładach w przekładzie na język polski występuje zaimek *sobie* odnoszący się do stanu emocjonalnego subiekta jako rezultatu zadowolenia z realizacji akcji: *повертеться* — *pojeździć sobie*; *погулять* — *poużywać sobie*; *посидеть* — *posiedzieć sobie*; *поспать до утра* — *pospać sobie do rana*, np.:

*Мы ляжем сейчас, **поспим до утра** (...)*

(M. Bułgakow: *Жизнь господина де Мольера*)

*Teraz pójdziemy spać, **pośpimy sobie do rana** (...)*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

⁷⁸ W jednostkowym przykładzie wystąpił derywat z przedrostkiem *za-*.

Поднялся рев нескольких сот голосов. „Поговорил. Будет”.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Rozległ się ryk kilkuset głosów. „Pogadał sobie i dosyć”.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

— *Жалко, карусели нет, а то бы на карусели повернулись.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— *Szkoda, że nie ma karuzeli, bo byśmy sobie pojeździli — powiedział.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Czasownik *подумать* — *pomyśleć* został włączony do delimitatywów:

Да что это со мной сегодня? — подумал он со страхом и досадой и попытался взять себя в руки.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Co się ze mną dzisiaj wyrabia? — pomyślał ze złością i strachem, próbując wziąć się w garść*⁷⁹.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

W korpusie odnotowano 2 przykłady, w których ekwiwalent rosyjskiego czasownika determinatywno-deminutywnego utworzony został od czasownika zawierającego w swej strukturze przedrostek:

По праздникам можно было утром понежиться в постели подольше.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

W dni świąteczne można było rano powylegiwać się dłużej w łóżku.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

А я растянусь на берегу со стебельком в зубах, пожую — подумаю, может быть, вздремну.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

A ja się wyciągnę na brzegu z trawką w zębach, pożyję, porozmyślałam i może się zdrzemnę.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Brak wyrażenia eksplicytnego kwantyfikacji temporalnej⁸⁰ i pozytywna ocena akcji są typowe dla delimitatywów. W znacznej liczbie przykładów ocena emocjonalna akcji nie została jednak wyrażona. Dzieje się tak w przypadku osłabienia modyfikacji delimitatywnej w pewnych typach kontekstu:

- przy użyciu aspektu dokonanego w rozkazniku, np.:

⁷⁹ Por. *подумать* ‘некоторое время думать’ (БТС), *пomyśleć* ‘mysleć, rozmyślać przez pewien czas, rozważyć coś, zastanowić się nad czymś’ (USJP).

⁸⁰ Przedział wypełniony akcją traktowany jest jako przedział o niewielkiej rozciągłości.

*Тойво потянулся откинуть дверцу глайдера, но я сказал ему:
— Не надо. Подожди.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Tojwo wyciągnął rękę, żeby otworzyć drzwi glidera, ale powiedziałem:
— Nie trzeba. Poczekaj.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

— Тогда **потерпи**, Катюша.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

— **Pocierp troszkę**, Katusza.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

- przy predykatkach deontycznych, np.:

*Нужно **позаботиться** о культурно-агитационной стороне нашего похода.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Musimy **pomyśleć** o kulturalno-propagandowej stronie naszej wyprawy.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

*Я бы очень хотел с ним **поговорить**.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Bardzo chciałbym z nim **porozmawiać**.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

*A do тех пор надо **потерпеть**.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*A na razie trzeba **pocierpieć**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

— Ты о чем-то хотел **побеседовать**, — напомнил Александр Александрович.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

— *Chciałeś ze mną o czymś **potówić** — przypomniał Aleksander Aleksandrowicz.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

- w tekstach narracyjnych, np.:

*Девуца, в длинном жакете, обшитом блестящей черной тесьмой, **пошепталась** с мужчиной и, теплая от стыда, стала медленно подвигаться к Ипполиту Матвеевичу.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Dziewczę w długim żakiecie obszytym czarną błyszczącą tasiemką **poszeptalo** z mężczyzną i płonąc z zawstydzenia zaczęło powoli przysuwać się do Hipolita Matwiejewicza.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

— Нет, дружище, — сказал он. — У меня масса дел, а времени мал (...) — Он **помолчал**, затем добавил растерянно: — Женья нашлась, ты знаешь где?

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

— Nie, bracie — powiedział. — Mam nadal mnóstwo spraw, a czasu mało (...) — **Pomilczał chwilę**, a następnie dodał zmieszany: — Żenia się znalazła, wiesz chyba gdzie?

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (44). W skład korpusu wchodzi przykłady tłumaczenia czasownika determinatywno-deminutywnego poprzez czasowniki następujących rodzajów akcji:

- augmentatywnego RA: *подумать* — *zamyślić się, przemyśleć problem*; *достаточно поговорить* — *dość się nagadać*; *порыдать* — *wyplakać się*; *поспать* — *wyspać się*, np.:

Мы достаточно поговорили.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Жуż dość się nagadaliśmy.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

- determinatywno-momentального RA: *постучать в дверь* — *zastukać do drzwi, zapukać*; *посвистать* — *zagwizdać*; *пошутить* — *zażartować*; *легонько потявкать* — *zaszczekać cichutko*; *всплакнуть* — *zaszlochać*; *посвистеть* — *zagwizdać parę razy*; *потанцевать* — *zatańczyć*; *покашлять* — *zakaszleć*, np.:

— Тяу, тяу!.. — Он легонько **потявкал**.

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

— Hau-hau — **zaszczekał** cichutko.

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

- determinatywno-augmentatywnego RA: *повременить пять минут* — *odczekać pięć minut*; *подождать одну минуту* — *odczekać dwie minuty*; *подождать минуту* — *odczekać chwilę*; *посидеть всего одну ночь* — *przesiedzieć jedną noc*, np.:

Не беда — **посидим**. Всего **одна ночь**.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Trudno, tę jedną noc przesiedziimy.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

- semelfaktywnego RA: *посвистать* — *gwizdnąć*; *пошевелиться* — *drgnąć*; *пощелкать* — *pstryknąć parę razy*⁸¹; *постучать* — *uderzyć*; *всхлипнуть* — *chlipnąć*, np.:

⁸¹ Czasownik semelfaktywny wystąpił z określnikiem krotności ograniczonej.

*Женщина **посвистала, пощелкала пальцами** и пес, немного поколебавшись, последовал за ней.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*Kobieta **gwizdnęła, pstryknęła parę razy palcami** i pies po chwili wahania ruszył za nią.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

*В конце вечера он хотел сказать, что осиротеет после отъезда своих молодых друзей, что Москва станет для него пустыней, Сахарой, но так расчувствовался, что **всхлипнул** и должен был повторить прерванную от волнения фразу снова.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Pod koniec wieczoru chciał powiedzieć, że będzie się czuł osierocony po odjeździe swych młodych przyjaciół, że Moskwa stanie się dlań pustynią, Saharą, ale tak się rozczulił, że **chlipnął** i musiał na nowo powtarzać przerwane zdanie.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

- augmentatywno-iteratywnego RA: *пройтись* — *przechadzać się*:

*Он **прошелся** по комнате, как барс.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

***Przechadzał się** по покою как лампарт.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

- dystrybutywnego RA: *пограбить* — *rozgrabić*; *потолкаться по делам* — *pozalać w mieście swoje sprawy*:

***Потолкавшись** по делам в городе, и на минуту заглянув в библиотеку, Юрий Андреевич неожиданно отменил все планы и пошел разыскивать Антипова.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Jurij Andriejewicz **pozalać** w mieście swoje sprawy, zajrzał na chwilę do biblioteki i nagle zmienił plany, postanawiając odnaleźć Larysę Fiodorownę.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Ekwiwalenty mają znaczenie augmentatywne, momentalne, semelfaktywne, iteratywne oraz dystrybutywne, które nie jest wyrażane poprzez czasowniki w tekście oryginału.

1.2.2.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych (77)

Ekwiwalenty niewyrażające znaczenia determinatywno-deminutywnego. W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych, niewyrażającymi znaczenia danego RA, pojawiły się ekwiwalenty

rosyjskich czasowników bazowych (17 przykładów). Ekwiwalent rosyjskiego czasownika bazowego występuje w kontekstach, w których następuje osłabienie modyfikacji determinatywno-deminutywnej. W tej grupie wyróżnić można czasowniki, od których możliwe jest w języku przekładu utworzenie czasownika wyrażającego RA: *подумать* — *myśleć*; *пожить* — *mieszkać*; *любить поговорить* — *lubić mówić*, *пасjami любить гадать*; *помогать руками бороду* — *szarpać brodę*; *приятно попить чаю* — *przyjemnie pić herbatkę*; *поработать* — *pracować*; *посмеяться* — *śmiać się*; *любить посидеть у телевизора* — *lubić siedzieć przed telewizorem*; *поторговаться* — *targować się*; *попить чайку* — *pić herbatę*; *приятно покалякать о всякой всячине* — *przyjemnie gawędzić o tym i owym*; *лучше пожить здесь* — *woleć siedzieć tutaj*:

*А так как старик любит **поговорить**, — есть за ним такой грешок, — то пластинок скопилось восемьсот вагонов, и теперь из них уже делают пуговицы.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*А ponieważ staruszek pasjami lubi **gadać**, nagromadziło się osiemset wagonów tych płyt gramofonowych i teraz przerabiają je na guziki.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

*Ему хотелось на постоянный двор, к домовитому Козлевицу, с которым так приятно **попить** чаю и **покалякать** о всякой всячине.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Тęskno mu było do zajazdu, do gospodarnego Kozlewicza, z którym tak przyjemnie **piło się** herbatkę, **gawędząc** o tym i owym.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

*Уж лучше **поживу** здесь, рядом с обыкновенными сумасшедшими.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Wolę już **siedzieć** tutaj z normalnymi wariatami.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych, niewyrażającymi znaczenia danego RA i niebędącymi ekwiwalentami czasownika bazowego (60), pojawiły się derywaty od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego: *пошутить* — *zakać*; *полистать ментосхемы* — *przekartkować mentogramy*; *поохотиться* — *zapolować*; *почитать газетку* — *przeczytać gazetę*; *поучиться* — *nauczyć się*; *попить чаю* — *napić się herbaty*; *почистить рукавом пиджака малиновые башмаки* — *wyglansować rękawem malinowe kamasze*:

*И снова Остап провел день на извозчике, с нетерпением дожидаясь курьерского поезда, где можно умыться, отдохнуть и **почитать** газетку.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Ostap znowu musiał spędzić cały dzień w dorożce, czekając z niecierpliwością na pociąg pośpieszny, gdzie mógłby przynajmniej umyć się, odpocząć i **przeczytać** gazetę.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

*Давай чаю **попьем**!*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Lepiej **napijmy** się herbaty.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

W tej grupie znalazły się także czasowniki niebędące derywatami od rosyjskiego czasownika bazowego: *перекусить* — *przekąsić*; *подумать* — *zastanowić się*; *посидеть в комнате* — *zostać w pokoju*; *прийти посидеть* — *przyjść odwiedzić kogoś*; *пройтись по переулку* — *skręcić w uliczkę*:

— Гражданка, **посидите** в своей комнате, — сказал уполномоченный.

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— Obywatelko, **zostańcie** w swoim pokoju — powiedział funkcjonariusz.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

(...) **пройдемся** по этому переулку, мне нужно на Воровского.

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— **Скрѣмы** в tę uliczkę. Muszę iść na Worowskiego.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

1.2.2.1.3. Związki stałe

Związki stałe będące ekwiwalentami czasowników determinatywno-deminutywnych nie wyrażają znaczenia tego RA (17 przykładów). Pojawiły się m.in. przykłady inicjalne: *подумать* — *przyjść na myśl*; *попрыгать* — *mieć za swoje*, ze znaczeniem semelfaktywnym: *постучать кулаком по столу* — *walnąć pięścią w stół*, kumulatywno-augmentatywnym: *посидеть над чем-л.* — *pałatać nad czymś głowę*, a także inne: *хорошо поработать* — *dobrze komuś poszło*; *полюбоваться* — *patrzcie tylko*; *помепнуть* — *uzbroić się w cierpliwość*; *полежать на диване* — *usiąść sobie drzemkę*; *много поработать* — *odwalić kawał roboty*⁸². Oto kilka przykładów:

*Отцу Федору, человеку в обращении с ближними кроткому, пришлось даже **постучать** кулаком по столу.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Ojciec Fiodor, człowiek łagodny w obejściu z bliźnimi, zmuszony był **walnąć** pięścią w stół.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

⁸² Elipsa związku *кawał dobrej roboty* ‘dużo pożytecznej pracy’.

Прежде чем погрузиться в морскую пучину, Остапу пришлось много поработать на континенте.

(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

Zanim Ostap zanurzył się w morskich odmętach, zmuszony był odważyć kawał roboty na kontynencie.

(I. Ilf, E. Pietrow: Złote ciele)

Но секретарь был уже лысоват, много работал, находился во власти семьи и квартиры, любил полежать после обеда на диване и почитать перед сном „Правду”.

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

Ale sekretarz był już mężczyzną łysawym, przeciążonym pracą, był niewolnikiem rodziny i domu, lubił po obiedzie uciąć sobie drzemkę na kanapie i przed zaśnięciem przeczytać „Prawdę”.

(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

1.2.2.1.4. Ekwiwalenty opisowe (50)

Ekwiwalenty ze znaczeniem determinatywno-deminutywnym (47).

W korpusie w charakterze ekwiwalentów danego RA pojawiły się ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych z określnikami determinatywno-deminutywnymi (47 przykładów). Określnik może wystąpić tylko w przekładzie (помолчать — milczeć przez chwilę; попринимать бром⁸³ — przez jakiś czas zażywać brom; постоять — stać chwilę; поупрямиться — upierać się przez chwilę) lub może być obecny zarówno w języku oryginału, jak i w przekładzie (поговорить немного — dyskutować trochę; подумать немного над чем-л. — trochę myśleć nad czymś; полежать некоторое время — leżeć jakiś czas; помолчать минуту — milczeć przez chwilę; постоять некоторое время — stać przez chwilę; посидеть немного — siedzieć przez chwilę; постоять минуты две / некоторое время — stać dłuższą chwilę / przez chwilę), np.:

Малянов бросил трубку и некоторое время лежал неподвижно.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: За миллиард лет до конца света)

Malanów rzucił słuchawkę i czas jakiś leżał nieruchomo, czując, jak wilgotnieje górny bok wciśnięty w plusz narzuty.

(A. Strugacki, B. Strugacki: Miliard lat przed końcem świata)

Николай Николаевич поупрямился и согласился.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

Mikołaj Nikołajewicz upierał się przez chwilę, wreszcie jednak wyraził zgodę.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

⁸³ Попринимать разг. 'принимать некоторое время (обычно о лекарстве)' (БТС).

Wystąpiły też czasowniki niebędące ekwiwalentami rosyjskich czasowników bazowych z określnikami (*подумать* — *zastanowić się przez chwilę*; *помедлить* — *chwilę milczeć*; *постоять в дверях* — *zatrzymać się chwilę w drzwiach*; *постоять у щита* — *zatrzymać się na chwilę przy tablicy*; *постоять* — *przystanąć na chwilę*)⁸⁴. Oto kilka przykładów:

Горбовский **подумал**. — Ничего не думаю, — сказал он. — Может быть, Марк?

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

Gorbowski **zastanowił się przez chwilę**. — Nic nie myślę — odpowiedział. — Może Mark?

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

Скумбриевич **постоял** у щита, где отмечалась мелом температура воды, и, с трудом высвобождая ноги из горячего песка, пошел выбирать местечко поудобнее.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Zatrzymał się na chwilę przy tablicy, gdzie była wypisywana kredą temperatura wody, a następnie, z trudem wyciągając nogi z gorącego piasku, zaczął szukać odpowiedniego legowiska.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

W tłumaczeniu użyto określników odnoszących się do interwału, którego rozciągłość (niewielka) nie została sprecyzowana liczbowo (*przez chwilę*, *chwilę*, *przez jakiś czas*, *trochę*⁸⁵, *nieco*⁸⁶).

Wśród ekwiwalentów opisowych wystąpiły także ekwiwalenty bez znaczenia determinatywno-deminutywnego (3 przykłady): *помолчать* — *nic nie mówić*; *помитинговать* — *odbywać wiec*; *поофицерствовать* — *popisać się oficerskimi szlifami*:

На соседней желтенькой с белым колокольне что есть мочи забили в колокола. С колокольни посыпались галки, **помитинговали** над площадью и унеслись.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Na pobliskiej biało-żółtej dzwonnicy z całej siły uderzono w dzwony. Z dzwonnicy poderwało się stado wron, które **odbywały** nad placem **wiec** i odleciały.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

⁸⁴ Określnik może być obecny także w języku oryginału i przekładu (*поворчаться немного* — *chwilę drzeć*).

⁸⁵ Przysłówek *trochę* 1. 'komunikujący, że stopień cechy lub zakres stanu rzeczy bądź zjawiska, o których mowa w zdaniu, nie jest duży'; 2. 'komunikujący, że to, o czym mowa, trwało przez krótki czas, chwilę' (USJP).

⁸⁶ Przysłówek *nieco* książk. 'komunikujący, że stopień cechy lub zakres stanu rzeczy bądź zjawiska, o którym mowa w zdaniu, nie jest duży; trochę' (USJP).

Самому захотелось саблей позвенеть, поофицерствовать.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Zachciało ci się szabelką potachać, popisać się oficerskimi szlifami.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

1.2.2.2. Ekwiwalenty polskich czasowników determinatywno-deminutywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (91)

1.2.2.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (88)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (77). W badanym materiale w grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem tego samego RA wystąpiły czasowniki z przedrostkiem *po-* (*popracować* — *поработать*; *pozwiedzać trochę las* — *погулять немного в лесу*; *postać chwilę* — *постоять*; *pobawić się przez chwilę* — *поиграть*) oraz jednostkowe przykłady z innym przedrostkiem (*przespać się*; *zdrzemnąć się nieco* — *немного вздремнуть*).

Czasowniki podzielono ze względu na obecność / brak określnika w tekście oryginału oraz przekładu. W podgrupie, w której określnik występuje zarówno w języku polskim, jak i w rosyjskim tłumaczeniu, znalazły się przykłady z określnikami odnoszącymi się do interwału, którego rozciągłość (niewielka) nie została sprecyzowana liczbowo (*powojować trochę* — *немного повоевать*; *porządzić trochę* — *немного починовничать*; *poprzebywać trochę* — *немного подежурить*, *понаблюдать*; *postać przez chwilę* — *немного постоять*; *zdrzemnąć się nieco* — *немного вздремнуть*; *pozwiedzać jeszcze trochę las* — *погулять еще немного в лесу*⁸⁷) lub — przeciwnie — została dokładnie określona liczbowo (*powisieć kwadransik* — *повисеть четверть часика*⁸⁸):

U mnie — powiedział, wysysając skorupkę — w zasadzie nic nowego. Trochę się powojowało... Trochę się porządziło, bo mnie podstarościm wybrali.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

У меня, — сказал он, высасывая ракушку, — в принципе ничего нового. Немного повоевал... Немного починовничал, меня ведь помощником старосты избрали.

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

⁸⁷ W 2 przykładach pojawił się określnik krotności ograniczonej: *trzykrotnie postukać pażurkami w deskę* — *трижды постучал когтями по доске*; *przejść się kilkakrotnie po przekątnej pokoju* — *несколько раз пройтись из угла в угол*.

⁸⁸ W korpusie brak przykładów, w których rozciągłość interwału została podana w przybliżeniu.

Postal przez chwilę przy balustradce, wpatrzony w noc, w jezioro i odbijające się w nim dalekie światła Wyzimy.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Немного постоял у балюстрады, глядяваясь в ночь, в озеро и отражающиеся в нем далекие огни Визимы.

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Kwadransik powisimy, żeby się napatrzyli, a potem za mury poniosą, do parku sztywnych.

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

Четверть часа повисим, люди вдоволь налюбуются, а после за городскую стену вынесут, в парк для покойников.

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

Określniki mogą wskazywać także granicę temporalną (*poczekać do wieczora — подождать до вечера*).

W podgrupie, w której określnik występuje w tłumaczeniu, znalazły się przykłady odnoszące się do interwału, którego rozciągłość (niewielka) nie została sprecyzowana liczbowo (*udało się przespać — удалось немного вздремнуть*⁸⁹):

Bląkałam się tak od jesieni, trochę mi się udało przespać, ale głównie wędruję.

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

Представляешь, так и брожу с осени, мыкаюсь, места себе не нахожу. Удалось зимой лишь немного вздремнуть, а так все в пути, все в поисках!

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

Określnik może wystąpić w tekście, natomiast brak go będzie w przekładzie (*chwilę jeszcze postać — постоять; pobawić się przez chwilę — поиграть; porozmawiać z kimś przez chwilę — пообщаться с кем-л.*⁹⁰):

Dziewczyna chwilę jeszcze postąpiła na środku sali; potem otarła łzy i wyszła pełna jakiegoś uroczystego zdziwienia.

(B. Prus: *Lalka*)

Девушка постояла посреди гостиной, потом утерла слезы и ушла, исполненная какого-то торжественного удивления.

(Б. Прус: *Кукла*)

Najliczniejsza jest podgrupa, w której brak określnika i w tekście oryginału, i w tłumaczeniu, np. *pobelać słomką w czaręczce — поболтать соломинкой в блюдечке; постokać fajkę — нососать трубку; pohłasować —*

⁸⁹ Brak przykładów w tej podgrupie, w której rozciągłość interwału została podana w przybliżeniu bądź sprecyzowana poprzez podkreślenie nieznacznego stopnia intensywności akcji.

⁹⁰ Odnotowano przykłady z określnikiem *chwilę*.

поскандалить; pohandlować — поторговаться; pokonferować z kim — поговорить с кем-л.; potachać ręką — помахать рукой; potówić — поговорить; poprascować — поработать; porływać — поплавать; porukać się w czoło — постучать по лбу; posiedzieć — посидеть; postać — постоять; postukać w synowy talerz — постучать по цинковой тарелке; potaćcować — поплясать:

***Popływał**, położył się ku słońcu, a obok siebie na papierku umieścił nieco tytoniu, żeby przesechł.*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

*Сперва **поплавал**, потом лег на солнышко. рядом с собой положил на бумажке щепоть табаку. чтобы немного подсох.*

(Б. Чешко: *Поколение*)

*Ten malutki kawałeczek po pewnym czasie wypełnił błotnisty dół i znów pojawiło się prześliczne jezioro, nad którym można było **posiedzieć** i zrobić sobie piknik.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

*Малюсенькая струйка через какое-то время заполнила болотину, опять восстановилось чудесное озеро, у которого было так приятно **посидеть** и устроить пикник.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

Brak wyrażenia eksplicytnego kwantyfikacji temporalnej⁹¹ oraz pozytywna ocena akcji są typowe dla delimitatywów. Ocena emocjonalna akcji nie jest jednak wyrażana w przypadku osłabienia modyfikacji delimitatywnej w pewnych typach kontekstu:

- przy użyciu aspektu dokonanego w rozkazniku, np.:

— *Tak, **porozmawiaj z nim** — rzekł Cahir dość sarkastycznie.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Верно, **поговори с ним**, — сказал Кагыр довольно саркастически.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

- przy predykatkach deontycznych, np.:

***Musisz poprascować** nad wymową.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Тебе следует **поработать** над произношением.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

***Pobawcie się** przez chwilę, tylko w tamtą stronę proszę nie biegać. Tutaj, tutaj, pod krzakiem!*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

⁹¹ Przedział wypełniony akcją traktowany jest jako przedział o niewielkiej rozciągłości.

Поиграйте с человеческим детенышем, только не подходите к нему, пусть он идет за вами, а вы потихоньку пробирайтесь к нам сюда, под куст.

(Й. Хмелевская: Пафнутий)

- w tekstach narracyjnych, np.:

Stary pokaszał, pocmokał fajkę i wydobył z kufra lipowy klocek.

(B. Czeszko: Pokolenie)

Старик покашлял, пососал трубку и достал из сундука липовую чурку.

(B. Чешко: Поколение)

Pan Jasio postał, popatrzył, podrapał się w głowę i, nie rozumiejąc, zawrócił do domu.

(J. Chmielewska: Пафнусу)

Хозяин постоял, посмотрел, подумал, почесал в затылке и, так ничего и не поняв, отправился домой.

(Й. Хмелевская: Пафнутий)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (11). W korpusie wystąpiły przykłady, w których czasowniki determinatywno-deminutywnego RA mogą być tłumaczone przez czasowniki następujących RA (11 przykładów):

- semelfaktywnego RA: *pokiwać — кивнуть; pokiwać koleczkiem ogona — махнуть своим прямым хвостиком:*

Pokiwał koleczkiem ogona, że rozumie, że to jasne, bo tylko my dwaj zejdziemy na dół i zrobimy porządek z ptaszyskami.

(W. Żukrowski: Na tronie w Blabonie)

Мумик махнул своим прямым хвостиком, мол, понимаю, мы вдвоем спустимся вниз и утихомирим птиц.

(B. Жукровский: На троне в Блабоне)

- determinatywno-augmentatywnego RA: *postać długo — простоять долго; jeszcze potrwać (o pięknej pogodzie) — простоять еще долго (o хорошей погоде):*

— Ach tak! Była stolica bylej Polski. Miasto, które pozostanie na zawsze prowincją. Czy sądzisz, że długo tu postoiemy?

(A. Zbых: Ставка większa niż życie)

— Ах да! — воскликнула майор Бесель. — Это же бывшая столица Польши, которая теперь навсегда останется германской провинцией. Как ты думаешь, Ганс, долго ли мы простои́м здесь?

(A. Збых: Ставка больше, чем жизнь)

- deminutywno-iteratywnego RA: *poskrzypieć* — *поскрипывать*:

*Dulki **poskrzypiały**, brylantowe kropelki spadały z piór wiosel.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Уключины **поскрипывали**, бриллиантовые капельки ссыпались с лопастей весел.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

- determinatywno-momentального RA: *poszeptać coś do ucha* — *прошептать ему на ухо*:

*Kuna zbiegła po pniu i **poszeptala** mu coś do ucha.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

*Мгновенно с дерева сбегала куница и что-то **прошептала** ему на ухо.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

- inicjalnego RA: *zdrzemnąć się* — *задремать*; *pokiwać głowami* — *закивать головами*; *potachać ogonem* — *завилять хвостом*; *всплакнуть* — *залкаć*:

*Nie zauważył nawet, kiedy **się zdrzemnął**. Obudził go Kurt, wnosząc parujące talerze.*

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

*Клос даже не заметил, как **задремал**. Разбудил его Курт, который принес на подносе тарелки.*

(A. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

- augmentatywnego RA: *poczekać* — *дождаться*:

— *Na wiadomość **poczekasz**, aż przestanie padać*⁹².

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

— *Так что новостей от птиц **дождешься** лишь тогда, когда погода наладится.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

1.2.2.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych (2)

Odnotowano 2 przykłady z ekwiwalentem polskiego czasownika bazowego, od którego w tekście przekładu jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego RA: *poczytać* — *читать*; *pooglądać* — *смотреть*; *porozmawiać* — *побеседовать*. Oba przykłady zawierają rozkaznik⁹³:

⁹² *Poczekać* ‘spędzić pewien czas na czekaniu, zatrzymać się, spodziewając się, że coś się wydarzy, ktoś przyjdzie itp.; zaczekać’ (USJP).

⁹³ W rozkazniku następuje osłabienie modyfikacji determinatywno-deminutywnej. Jednocześnie użycie aspektu niedokonanego wprowadza znaczenie kategoryczności.

— *W bibliotece są wszystkie wersje i trawestacje legendy, także większość opracowań naukowych. Poświęć im trochę czasu. **Pooglądaj, poczytaj, koncentruj się.***

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *В библиотеке собраны все версии легенды, а также большая часть научных разработок. Посвяти им немного времени. **Смотри, читай, концентрируйся.***

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

W przykładzie:

— *No i jak, Hans? Jak twoje znakomite metody? **Porozmawiałeś z panem hrabią o medycynie?***

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

— *Ну и как, Ганс? Как твои знаменитые методы? **Беседовал с графом о медицине?***

(А. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

W tłumaczeniu czasownik niedokonany wystąpił w znaczeniu ogólnofaktycznym.

1.2.2.2.3. Związki stałe

W korpusie brak związków stałych wśród ekwiwalentów polskich czasowników determinatywno-deminutywnego RA.

1.2.2.2.4. Ekwiwalenty opisowe (1)

Odnotowano jeden przykład z określnikiem wskazującym na temporalne ograniczenie prawostronne oraz z ekwiwalentem rosyjskiego czasownika bazowego:

*Po samym obiedzie **zdrzemnął się aż do zmroku**, gdy obudził go szofer. Trzeba było przebrać się we фрак.*

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyzy*)

*После обильного обеда **дремал до самых сумерек**. Разбудил его шофер: пора было натягивать фрак.*

(Т. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызы*)

1.2.3. Ekwiwalenty determinatywno-momentального rodzaju akcji

1.2.3.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników determinatywno-momentального rodzaju akcji w języku polskim (281)

1.2.3.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (181)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (112).
Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *вы-* są czasowniki z przedrostkiem *вы-*: *выболтать* — *wyaplać*; *выговаривать* (звук) — *wymawiać*; *выговаривать все „р”, „л”* — *wymawiać wszystkie „r” i „l”*; *выговорить* — *wypowiedzieć się, wycedzić*; *выкрикнуть* — *wykrzyknąć*; *вымолвить* — *wykrztusić*⁹⁴:

— *Изменищик!* — **выговорила** она, вздрогнув.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

— *Здрайка!* — **wycodziła**, trzęsąc się cała.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Когда его отводили спать, он, пошатываясь в руках Борментала, очень нежно и мелодически ругался скверными словами, **выговаривая** их с трудом.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*Kiedy prowadzono go do łóżka, zataczał się w rękach Bormentala oraz niezmiernie tkliwie i melodyjnie przeklinał najgorszymi wyrazami, **wymawiając** je z ogromnym trudem.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *про-* są czasowniki z przedrostkiem *вы-*: *пробормотать* — *wytmrotać*, *wydukać*, *wyjąkać*, *wybełkotać*; *проговорить* — *wyszeptać*; *продекламировать* — *wyrecytować*; *прозвенеть пять раз* — *wydzwonić pięć razy*; *проленетать* — *wyszeptać*; *пробормотать* — *wytmrotać*; *проворчать* — *wytmruczeć*; *проговорить* — *wypalić*, *wybąkać*, *wyszeptać*, *wykrztusić*; *прогудеть* — *zahuczeć*; *продекламировать* — *zadeklamować*; *прокричать* — *wykrzyknąć*; *пропорокотать* — *wytmrotać*; *пропоронить* — *wycedzić*; *прокряхтеть* — *wytmruczeć*; *пролаять* — *wyszczekać*; *проленетать* — *wyszeptać*; *промычать* — *wytmrotać*, *wybełkotać*; *промямлить* — *wybełkotać*, *wytmrotać*; *пропыхтеть* — *wysapać*; *простонать* — *wyszeptać*; *прохрюпеть* — *wychrypieć*; *процедить* — *wycedzić*; *прошептать* — *wyszeptać*; *прошунеть* — *wysyczeć*:

⁹⁴ Wyjątek *выругаться* — *zakląć*.

— Кошмар какой-то... — **Пробормотал** Малянов беспомощно.
(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

— Koszmar jakiś... — **wymamrotał** bezradnie Małanów.
(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Липман, не поднимая глаз, **проговорил** (...)
(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Lipman **wybąkał**, nie podnosząc oczu (...)
(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Матушка присела на стул и боязливо **зашипела**: — Новое дело затеял...

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Małżonka przysiadła na brzegu krzesła i z lękiem **wyszeptała**: — Znowu jakiś interes obmyślił...

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

oraz czasowniki z przedrostkiem *za*⁹⁵: *проворчатъ* — *zabrzmieć*; *прогрезметъ* — *zagrzmieć*; *прогудеть* — *zahuczeć*; *продекламировать* — *zadeklamować*; *прозвенеть* — *zadzwońić*; *прозвучать* — *zabrzmieć*, *zadzźwięczeć*; *прокричать* — *zaterkotać*; *пролаять* — *zaszczekać*; *проямлить* — *zapiszczeć*; *пропеть* — *zanucić*, *zaintonować*; *пропеть* — *zaryczeć*; *процитуировать* — *zacytować*; *прошелестеть* — *zaszurgotać*:

Что-то **прошелестело** в воздухе и звонко стукнулось о броню.
(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

Coś **zaszurgotało** w powietrzu i dźwięcznie stuknęło w pancerz.
(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

— Неплохо, неплохо... — **Прозвучал** его глуховатый голос.
(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

— Nieźle, nieźle... — **zabrzmiął** jego głuchawy głos.
(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

W analizowanym materiale czasownik najczęściej pojawia się w postpozycji w stosunku do zdania wprowadzającego:

— Да ведь это мои стулья, — **простонал** отец Федор.
(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

— Bo to są moje krzesła — **wyszeptał** ojciec Fiodor.
(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

— Откуда птицы? — **проговорил** он.
(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

— Skąd się wzięły ptaki? — **wykrztusił** zdumiony.
(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

⁹⁵ Czasowniki z przedrostkiem *za-* oznaczają krótkotrwałe akcje z akcentem na początku. Takie ich znaczenie podkreśla kontekst.

rzadziej natomiast w prepozycji w stosunku do zdania wprowadzającego:

*Наконец тихо, как взрослая, Надя **проронила**: „Сумасшедший!”*
(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)
*Wreszcie Nadia cicho, jak dorosła osoba, **wycodziła**: „Wariat!”*
(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

lub w środku — między zdaniami będącymi cytataми cudzych wypowiedzi:

— *Роби!* — **прошептала** Таня. — *Что ты делаешь, Роби?!*
(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)
— *Robiku!* — **wyszeptała** Tania. — *Co ty wyprawiasz, Robiku?*
(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (69). Korpus zawiera czasowniki semelfaktywne będące ekwiwalentami determinatywno-momentального RA (62 przykłady)⁹⁶: *выкрикнуть* — *krzyknąć, wrzasnąć*; *пробормотать* — *bąknąć, burknąć, mruknąć, szepnąć*; *провонить* — *wrza- snąć*; *проворчать* — *burknąć, warknąć*; *проговорить* — *mruknąć*; *прокричать* — *krzyknąć*; *проленетать* — *szepnąć, bąknąć*; *промелькнуть* — *mignąć*; *промолвить* — *szepnąć*; *промычать* — *mruknąć*; *прореветь* — *ryknąć*; *проскрежесать* — *zgrzytnąć*; *простонать* — *jęknąć*; *прошептать* — *szepnąć*; *прошипеть* — *syknąć*:

— *„Юность Мира”, — **пробормотал** он. Он был красен от удовольствия.*
(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)
— *„Мłodość Świata” — **mruknął**. Poczzerwieniał z zadowolenia.*
(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)
— *Мне необходимо тебя видеть срочно. — Хорошо, — **про- ворчал** он. — В девять у „Художественного”.*
(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)
— *Koniecznιe muszę się z tobą zobaczyć w pilnej sprawie. — Do- brze — **warknął** — o dziewiątej pod „Artystycznym”.*
(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)
— *Только бы ордера достать, — **прошептал** Инполит Мат- веевич, ваясь на постель, — только бы ордера!*
(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)
— *Żeby tylko dostać te nakazy — **szepnął** Hipolit Matwiejewicz, rzucając się na łóżko.*
(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

⁹⁶ Przy szerokim ujęciu semelfaktywności — do semelfaktywów włączone są wówczas tak- że czasowniki determinatywno-momentalne — grupa ta należałaby do ekwiwalentów wyra- żonych tym samym RA.

Czasownik semelfaktywny pojawia się w postpozycji bądź w prepozycji w stosunku do zdania wprowadzającego lub między zdaniami będącymi cytatami cudzych myśli:

*О негодяй! — **пошипел** де Мольер, хватаясь за голову.*
(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

*О niegodziwiec! — **syknął** de Moliere, chwytając się za głowę.*
(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

*Все же он недовольно **пробормотал**: — Что за спешка? видимся в свое время, поговорим.*
(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Co prawda, w natarczywości Wiki było coś niepokojącego, jednakże **burknął** niezadowolony: — По co taki поспієх? Zobaczmy się w odpowiednim czasie i porozmawiamy.*
(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— В самом деле, — **прошептала** девушка, — надо узнать.
(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— Rzeczywiście — **szepnęła** dziewczyna. — Trzeba zobaczyć.
(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Odnotowano jednostkowe przykłady inicjalnych ekwiwalentów z przedrostkami *po-* i *u-* (7 przykładów), niewyrażające znaczenia determinatywno-momentального: *прошлепать* — *poczłapać*; *промолчать* — *umilknąć*:

*Потом, подсмываясь трусы, **прошлепал** босыми ногами на кухню и отворил балконную дверь.*
(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Potem podciągnął kąpielówki, **poczłapał** boso do kuchni i otworzył drzwi na balkon.*
(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

*Шариков съезжился и **промолчал**.*
(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*Szarikow nastroszył się i **umilkł**.*
(M. Bułhakow: *Psie serce*)

1.2.3.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych (92)

Wyekscerpowano kilka ekwiwalentów (4) rosyjskiego czasownika bazowego. W tekście przekładu byłoby możliwe utworzenie czasownika wyrażającego znaczenie determinatywno-momentalne, tłumacz posłużył się jednak ekwiwalentem czasownika bazowego: *выговаривать* — *cedzić*⁹⁷; *пробормотать* —

⁹⁷ Użycie czasownika niedokonanego w przekładzie wynika z obecności czasownika niedokonanego w tekście oryginału. Jest to wtórna formacja imperfektywna od czasownika determinatywno-momentального RA.

burczeń; пробормотать — mruczeć; прозвучать — brzmieć. Takie czasowniki pojawiają się jako ekwiwalent czasownika niedokonanego oraz w mowie niezależnej w środku wypowiedzi:

*Растягивая губы и медленно **выговаривая** слова, Костя ответил (...)*

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Rozciągając wargi i **cedząc** słowa, Kostia odpowiedział (...)*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*— Швеция, Швеция, — угрюмо **пробормотал** Иван Парфенович, — сломал, теперь исправляй.*

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*— Швеция, Швеция — **burczał** ponuro Iwan Parfienowicz. — Jak zepsuleś, to teraz naprawiaj⁹⁸.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

W innych przykładach (88) występują derywaty od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego lub od jego synonimu, np. *выговорить / выговаривать — powiedzieć; вымолвить — przemówić⁹⁹, spytać; провозгласить, проворчать — odburknąć; проговорить — powiedzieć, przemówić, stwierdzić, zaproponować, зазвучать; промелькнуть — przebiec; промолвить — powiedzieć; пошуметь в зале (o аплодисментах) — przebiec przez salę (o oklaskach):*

*— Вот вы и давайте оба и рассказывайте, — **проговорил** Малянов, нервно намазывая себе новый бутерброд. — Вас двое, а я один...*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*— No to opowiadajcie obaj — **zaproponował** Malanów, nerwowo smarując sobie nową kanapkę. — Ja jestem jeden, a was dwóch.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

*Потом Глухов **проговорил** негромко: — Чаек какой — просто прелесть!*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Potem Głuchów **powiedział** cichym głosem: — Jakaż to znakomita herbata!*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Odnotowano także inne ekwiwalenty, niebędące derywatami od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego: *выговаривать — powtarzać; высказывать — wyrazić; пробормотать, проговорить — rzec, odezwać się, ode-*

⁹⁸ Użycie czasownika niedokonanego uzasadnione jest jego usytuowaniem między zdaniem będącymi cytatami cudzych myśli.

⁹⁹ W znaczeniu 'wygłosić mowę, przemówienie'.

przeć, wtrącić, zwrócić się do kogoś, odezwać się; прозвенеть (о звонке) — rozlec się (o dzwonku); прозвучать — ukazać się; прокричать — rozlec się; промолвить — odezwać się, oświadczyć, rzec:

Прозвенел звонок, перерыв кончился, участники пленума входили в зал. Но Марк Александрович дожидался Кирова.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

Rozległ się dzwonek, przerwa dobiegła końca, delegaci wchodzili na salę. Ale Mark Aleksandrowicz czekał na Kirowa.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

— Наверно, нужно взять что-нибудь из еды, — вежливо проговорил Михаил Юрьевич.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

— Na pewno trzeba wziąć coś do jedzenia — uprzejmie wtrącił Michaił Juriewicz.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

W korpusie jako ekwiwalenty rosyjskiego czasownika *проговорить* pojawiły się: *rzec, odezwać się, powiedzieć, odeprzeć, wtrącić, zwrócić się do kogoś*, a czasownika *промолвить* — *powiedzieć, odezwać się, oświadczyć, rzec*.

1.2.3.1.3. Związki stałe (3)

Wystąpił jeden ekwiwalent ze znaczeniem determinatywno-momentalnym: *прошелестеть — przebiec* (o szeptach):

По рядам любителей прошелестело: — Гроссмейстер сыграл e2-e4.

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

Wśród widzów przebiegł szept: — Arcymistrz zagrał e2-e4.

(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

oraz 2 ekwiwalenty niewyrażające znaczenia determinatywno-momentalnego: *прокричать* (o petuach) — *było już dobrze po trzecim kurze; промолчать — pominąć czyjąś uwagę milczeniem:*

Отеиль давно уже уснул, и давно прокричали петухи.

(М. Булгаков: Жизнь господина де Мольера)

Całe Auteuil spało już od dawna, było dobrze po trzecim kurze.

(М. Булгаков: Жизнь Пана Мольера)

Марк Александрович промолчал — политической дискуссии не будет.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

Mark Aleksandrowicz pominął uwagę Belga milczeniem — dyskusji politycznej nie będzie.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

1.2.3.1.4. Ekwiwalenty opisowe (5)

Odnutowano jeden ekwiwalent opisowy ze znaczeniem determinatyw-no-momentalnym: *проленетать* — *zapytać szeptem*:

— *Разрешите, — проленетал* Ипполит Матвеевич, — *осмотреть.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

— *Czy można je przynajmniej obejrzeć? — zapytał szeptem* Hipolit Matwiejewicz.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Ekwiwalenty niewyrażające znaczenia determinatyw-no-momentalnego są ekwiwalentami czasownika *промолчать* (*nie odpowiedzieć, nie zareagować*):

Софья Александровна промолчала, отнесла в комнату обед. Но Варя заметила ее состояние.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Sofia Aleksandrowna nic na to nie odpowiedziała, wzięła obiad i zaniósła do pokoju. Waria jednak zauważyła, że coś z nią nie tak.

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Wystąpił także ekwiwalent opisowy ze znaczeniem inicjalnym: *прошептать* — *zacząć szeptać do ucha*:

Когда Паниковский узнал, в какую сумму обошлись студенты, он отвел Балаганова в сторону и раздражительно прошептал: (...)

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Kiedy Panikowski dowiedział się, ile kosztowało wysłanie studentów, wziął na bok Bałaganowa i nerwowo zaczął mu szeptać do ucha: (...)

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

W korpusie znalazł się jeden przykład, w którym w roli ekwiwalentu pojawił się ekwiwalent rosyjskiego czasownika bazowego z określnikiem wskazującym interwał, którego rozciągłość (niewielka) nie została sprecyzowana liczbowo: *промолчать* — *milczeć chwilę*:

Горбовский промолчал.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

Gorbowski milczał chwilę.

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

1.2.3.2. Ekwiwalenty polskich czasowników determinatywno-momentalnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (95)

1.2.3.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (81)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (63).
Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem wy- są czasowniki z przedrostkiem *про-*: *wybąkać* — *пробормотать, проворчать*; *wybelkotać* — *пробормотать*; *wycedzić* — *процедить*; *wycharczyć* — *прохрюпеть*; *wychrypieć* — *прохрюпеть*; *wyjęczeć* — *простонать*; *wykaszeć* — *прохрюпеть*; *wykrzyknąć* — *прокричать*; *wymruczeć* — *проворчать*; *wytamrotać* — *пробормотать, промямлить*; *wysapać* — *проговорить*; *wyśpiewać arie* — *пропеть целую арию*; *wyszeptać* — *прошептать*. Oto kilka przykładów:

— *Z kimś takim — **wybąkał** — to niech się Puszczyk bije sam. Mnie tam żywot miły.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *С такими, — **проворчал** он, — пусть Филин дерется сам. А мне моя жизнь дорога.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

— *Nie, nie wiedziałem — **wymruczał** Jaskier. — Ale, przyznam, liczyłem na nie. Łasiczka jest kochana i ma dobre serduszko.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *He знал, — **проворчал** Лютик. — Но, признаюсь, рассчитывал на него. Ласочка любвеобильна, и у нее доброе сердечко.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

— *Myślisz, że... bez sensu jest kochać cień — **wyszeptała** ledwo dosłyszalnie.*

(K. Boruń: *Próg nieśmiertelności*)

— *Ты думаешь, что... бессмысленно любить... — **прошептала** она едва слышно.*

(K. Борунь: *Грань бессмертия*)

Najczęściej czasownik występuje w środku między zdaniami będącymi cytatami cudzych myśli, rzadziej pojawia się także w postpozycji, czasem nawet w prepozycji w stosunku do zdania wprowadzającego:

— *Geralt — **wyjęczał** poeta. — Ja jestem trochę podobny do elfa...*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Геральт — **простонал** поэт. — Я немного похож на эльфа...*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

— *Idiota, przeklęty idiota! — **wybelkotał** Kussau.*

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

— *Идиот, проклятый идиот!* — **пробормотал** опять Куссау.
(А. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem wy- są także czasowniki z przedrostkiem вы-: *wydzwaniać godzinę dziesiątą* — *вызванивать десять*; *wykrzyczeć* — *выкрикнуть*; *wykrztusić* — *выдавить*; *wytawiać* — *выговаривать*, a także z przedrostkiem за-: *wybelkotać* — *забормотать*, np.:

*Stojący w kącie zakrystii stary zegar począł **wydzwaniać** godzinę dziesiątą.*

(K. Boruń: *Próg nieśmiertelności*)

*Стоявшие в углу ризницы старые часы начали **вызванивать** десять.*

(K. Борунь: *Грань бессмертия*)

— *Wasza miłość, ja... — **wybelkotał**, przyklękając, jeden z nosiciele złotych łańcuchów. — Ja nie chciałem... Martwić... Niepokoić... Wasza miłość...*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Ваше сиятельство, я... — **забормотал**, преклоняя колено, один из златоносцев, позвякивая цепями. — Я не хотел... огорчать... беспокоить... ваше сиятельство...*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Do czasowników determinatywno-momentального RA w języku polskim zaliczono także czasowniki z przedrostkiem за-, które wyrażają znaczenie krótkiego trwania akcji z akcentem na jej początek. Na znaczenie krótkiego trwania akcji wskazuje kontekst oraz typ ekwiwalentu, czyli czasowniki rosyjskie z przedrostkiem про-, вы-: *zabrzmieć* — *прозвучать*; *zadzwońić* (o dzwonku) — *прозвучать*; *zakrzyczeć* — *прокричать*; *zaseplenić* — *прошепелявить*; *zasyczeć* — *прошипеть*; *zakląć* — *выругаться*:

*Śluchałem dalekich głosów nocy. Lelek **zakrzyczał** i znowu cisza, mierzona cykaniem dużego szafkowego zegara z kukułką.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Вслушиваюсь в далекие голоса ночи. **Прокричал** козодой, и снова тишина, размеренная тиканьем больших напольных часов с кукушкой.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

***Zadzwońił** dzwonek na przerwę. Ale adepty nie zareagowały natychmiastowym wrzaskiem i łomotem pulpitów.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

***Прозвучал** звонок на перемену. Но слушательницы не вскочили, сопровождая конец урока визгом и хлопаньем парт.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *za-* w znaczeniu determinatywno-momentalnym są także czasowniki z przedrostkiem *za-*. Kontekst wskazuje krótkie trwanie akcji: *zacharczyć* — *захрунеть*; *zadzwoń* — *зазвенеть*; *zajęczyć* — *застонать*; *zamamrotać* — *забормотать*; *zaryczyć* — *зарычатъ*; *zarżec* — *заржатаь*; *zatrzeszczyć* — *задреуцатаь*:

*Drag spadł, aż **zadzwonilo**. Uderzając w posadzkę o stopę od głowy wiedźmina.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Стержень опустилсѧ с такой силой, что **зазвенело**. Ударилсѧ в пол в футах от головы ведьмака.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

[*Jednorozec*] stanął dęba, **zarżał** przeszywająco i runął na elfów z groźnie pochylonym rogiem.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

[*Единорог*] поднялсѧ на дыбы, пронзительно **заржал** и ринулсѧ на эльфов, грозно выставив рог.

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (18). Czasowniki determinatywno-momentalne mogą być tłumaczone przez semelfaktywa (15): *wybąkać* — *буркнуть*; *wydyszeć* — *выдохнуть*; *wykrzyczeć* — *крикнуть*; *wysyczeć* — *фыркнуть*; *zadrzeć* — *содрогнуться*; *zagwizdać* — *свистнуть*; *zakląć* — *ругнуться*; *zakołysać się* — *покачнуться*; *zachwiać się* — *покачнуться*, *пошатнуться*; *zatoczyć się* — *покачнуться*; *zawołać* — *крикнуть*:

*Pierwszy raz — Reynart de Bois-Fresnes **zagwizdał** cichutko przez zęby, co, jak Geralt wiedział, wyrażało u niego najwyższy podziw.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Впервые. — Рейнарт де Буа-Фресне тихонько **свистнул** сквозь зубы, выражая тем самым высочайшую степень удивления. Геральт это знал.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

— *Pozwól, Cirillo, zaprowadzę cię do Geralta. — Nie — **wybąkała** Ciri.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Разреши, Цирилла, проводить тебя к Геральту. — Нет, — **буркнула** Цири.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Odnotowano jednostkowe przykłady (3), w których w przekładzie czasownika determinatywno-momentального pojawił się czasownik dystrybutywny: *wyrecytować* — *перечислить*, a jego użycie uzasadnia kontekst:

— *Dezercję, zdradę, tchórzostwo w obliczu wroga — **wyrecytowała** szybko. — I sprawy ekonomiczne.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Дезертирство, предательство, трусость перед лицом врага, — быстро **перечислила** она. — И экономические преступления.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

oraz czasownik augmentatywnego RA: *zająknąć się — задуматься; zaśmiać się — рассмеяться:*

— *Można — **zająknął się** — skrócić nieco drogę, jadąc przez Cim Picca. Ale to zakłeta dolina. Strasznie tam.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Можно, — **задумался** Галахад, — сократить малость, если поехать через Ким Пикка. Но это заколдованная долина. Там страшиновато.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

*Bonhart ryknął śmiechem, sucho **zaśmiał się** też Stefan Skellen. Vilgefortz podhubał małym palcem w kąciku swego makabrycznego oka.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Бонарт зашелся смехом, сухо **рассмеялся** и Стефан Скеллен. Вильгефорц.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

1.2.3.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych

W jednym przykładzie użyto *verbum dicendi* w mowie niezależnej w środku wypowiedzi, a w przekładzie wystąpił czasownik niedokonany (ekwiwalent polskiego czasownika bazowego):

— *A równo mi! — **zaryczał** Barclay Els. — Równy krok! Dzierż szyk! I kupą! Kupą!*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Равняйсь! — **рычал** Барклай Эльс. — Держи шаг! Держи строй! И плотней! Плотней, мать вашу так-растак!*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

W tłumaczeniu pojawiła się grupa ekwiwalentów wyrażanych czasownikiem nienależącym do RA i niebędącym ekwiwalentem czasownika bazowego (11): *wybelkotać — закончить; wyburkiwać — отвечать; wygłaszać głębokie prawdy — возглашать глубокие истины; wyskandować coś — произнести; zadzwonić do drzwi — позвонить у дверей; zawahać się na moment — на мгновение растеряться; zachwiać się (o nogach) — ноги подкосились; zazgrzytać w zamku — повернуться (о ключе):*

*Dalej Pafnucy zobaczył wodnego szczura i porozmawiał z nim przez chwilę, ale wodny szczur był nietowarzyski, więc odpowiedzi na pytania **wyburkiwał** krótko i niechętnie.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

*Потом Пафнутий встретил водяную крысу и сделал попытку пообщаться и с ней. Но водяные крысы не очень-то общительны, вот и у этой не было никакого желания поболтать, а на вопросы она **отвечала** односложно и неохотно.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

*Nimue spokojnie wyciągnęła ręce, **wyskandowała** zaklęcie. Wiszący na stojaku gobelin zapłonął nagle, rozjarzył się feerią różnobarwnych światełek.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Нимуэ спокойно протянула руку, **произнесла** заклинание. Висящий на стояке гобелен неожиданно разгорелся, расцвел феерией разноцветных огоньков.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

1.2.3.2.3. Związki stałe

W korpusie w części polsko-rosyjskiej brak wśród ekwiwalentów determinatywno-momentanego RA związków stałych.

1.2.3.2.4. Ekwiwalenty opisowe (2)

Wystąpił jeden ekwiwalent ze znaczeniem determinatywno-momentalnym: *wychrypieć* — *хрипло проговорить*:

— *Avallac'h — **wychrypiała** — dał mi słowo. Podobno wątpić w słowo elfa jest obrazą.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Аваллак'х, — **хрипло проговорила** она, — дал мне слово. И сказал, что сомневаться в слове эльфа — для него оскорбление.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

a także jeden niewyrażający znaczenia determinatywno-momentanego: *wyseplenić* — *поспешишь объяснить*:

— *Widać, że zamożne te wioseczki — **wyseplenił** Szczupak, oblizując wargi. — Nieduże, ale misterne.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Здесь, в долине, — **поспешил объяснить** Окультих, — нузики живут и хозяйавают. У них все искусно и ладно. Хозяйственный народец, карлички энти.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

1.2.4. Podsumowanie

Liczba przykładów determinatywno-augmentatywnego RA w rosyjskich tekstach oryginału (76) jest 5 razy większa od liczby przykładów w tekstach polskich (15). W obu językach największą grupę ekwiwalentów stanowią ekwiwalenty wyrażone czasownikiem tego samego RA (w tłumaczeniu na język polski — 48 przykładów, czyli 63%, w oryginale w języku rosyjskim — 13 przykładów, czyli 86,7%). Mniejszy udział procentowy ekwiwalentów tego typu w przekładzie na język polski spowodowany jest pojawieniem się ekwiwalentów będących połączeniem adverbów i wyrażen adverbialnych z ekwiwalentem rosyjskiego czasownika bazowego lub jego synonimem, np. *просидеть минут пять* — *siedzieć około pięciu minut*. Natomiast w polsko-rosyjskiej części korpusu występują tylko 2 grupy ekwiwalentów: ekwiwalenty tego samego RA i ekwiwalenty innego RA. W przekładzie na język polski oprócz wskazanych grup pojawiły się przykłady jednostkowe ekwiwalentów wyrażanych innym RA (3), nienależących do RA i niebędących ekwiwalentem czasownika bazowego (1) oraz opisowych (24). Należy zwrócić uwagę na względny charakter określenia znacznej rozciągłości temporalnej interwału wypełnionego akcją¹⁰⁰, czyli na charakter określników duratywnych występujących z czasownikami determinatywno-augmentatywnymi; por. *постоять минут молча* — *stać przez minutę w milczeniu*; *поработать на краске две недели* — *harować przy farbie jeszcze dwa tygodnie*. Natomiast z czasownikami determinatywno-deminutywnymi wystąpiły określniki odnoszące się do niewielkiego interwału; nie jest to jednak obligatoryjne¹⁰¹.

Odnotowano więcej przykładów determinatywno-deminutywnego rodzaju akcji w wyjściowym języku rosyjskim (473 przykłady) i polskim (91 przykładów). W obu częściach korpusu największą grupę stanowią ekwiwalenty wyrażone czasownikiem tego samego RA (285 w przekładzie na język polski,

¹⁰⁰ Cecha znacznej rozciągłości interwału jest wymieniana jako obligatoryjna przez niektórych badaczy (СОБОЛЕВА, 1980: 233—234); brak jednak tej cechy w ujęciu innych (БОНДАРКО, БУЛАНИН, 1967: 16; SEKANINOVÁ, 1980: 89).

¹⁰¹ Prototypowe jest natomiast użycie tych czasowników z określnikami odnoszącymi się do interwału o niewielkiej rozciągłości. O użyciu czasowników determinatywno-deminutywnego RA z określnikami odnoszącymi się do akcji o znacznej rozciągłości zob. STAWNICKA, 2005a: 89—101. W definicjach czasowników determinatywno-augmentatywnego RA pojawia się komponent wypełnienia akcją odcinka od początku do końca. Wiąże się to z percepcją ciągłości procesu i jego całościowego ujęcia, który przebiega właściwie nie w sposób ciągły, jest bowiem przerywany, zawiera zatem części składowe. Ciągłe ujęcie procesu dyskretnego wyjaśnić można poprzez wyróżnienie trzech typów procesów: bieżącego, aktualnego i procesu tła (КОШЕЛЕВ, 1999). Dla każdego z tych procesów charakterystyczne jest wyróżnienie minimalnych interwałów, w których mogą się realizować: dla procesu bieżącego — *mikro-T* (*Иван читает в этот момент «Войну и мир»*), dla procesu aktualnego — *makro-T* (*Иван читает «Войну и мир», но в этот момент смотрит в окно*), a dla tła — *makro-T* (*Иван уже несколько дней читает «Войну и мир», но в этот момент он на работе*) (STAWNICKA, 2007).

TABELA VIII. Ekwiwalenty determinatywnych rodzajów akcji w języku polskim i rosyjskim

Typ przekładu	Typ					
	ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi				ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem danego RA	
	ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego RA		ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego RA			
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
Determinatywno-augmentatywny						
Przekład rosyjsko-polski	48	63,0	3	4,0	—	—
Przekład polsko-rosyjski	13	86,7	2	13,3	—	—
Determinatywno-deminutywny						
Przekład rosyjsko-polski	285	60,3	44	9,3	—	—
Przekład polsko-rosyjski	77	84,6	11	12,1	—	—
Determinatywno-momentalny						
Przekład rosyjsko-polski	112	39,9	69	24,6	—	—
Przekład polsko-rosyjski	63	66,3	18	18,9	—	—

czyli 60,3%, i 77 w przekładzie na język rosyjski, czyli 84,6%). Ekwiwalenty w języku polskim są bardziej zróżnicowane (6 grup) niż w języku rosyjskim (4 grupy). Drugie miejsce pod względem liczby ekwiwalentów zajmuje w przekładzie na język polski grupa ekwiwalentów wyrażonych czasownikami nienależącymi do RA i niebędącymi ekwiwalentami czasowników bazowych (60 przykładów, czyli 12,6%), np. *nochumat' gazetky* — *przeczytać gazetę*; *posidet' w komnate* — *zostać w pokoju*.

W przekładzie na język polski nie jest znaczny udział ekwiwalentów innego RA (44, czyli 9,3%), wnoszących znaczenie augmentatywne, determinatywno-momentalne czy semelfaktywne, podobnie jak w przekładzie na język rosyjski (11, czyli 12,1%). Należy zwrócić uwagę także na ekwiwalenty czasowników bazowych¹⁰² (17, czyli 3,6%) oraz tę samą liczbę ekwiwalentów frazeologicznych w tłumaczeniu na język polski (17, czyli 3,6%).

Wystąpienie czasowników determinatywno-momentального RA w rosyjskim tekście oryginału (281) jest 3 razy więcej niż w polskim tekście (95). Największą grupę w obu częściach korpusu stanowią ekwiwalenty wyrażone czasownikiem tego samego RA (112, czyli 39,9%; 63, czyli 66,3%). Na język polski rosyjskie czasowniki determinatywno-momentального RA są tłumaczone również za pomocą ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem nienależącym do RA i niebędącym ekwiwalentem czasownika bazowego (88, czyli 31,3%).

¹⁰² W tłumaczeniu na język rosyjski odnotowano przykłady jednostkowe.

(charakterystyka kwantytatywna)

ekwiwalentu								R a z e m	
ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych niewyrażające znaczenia danego RA				związki stałe		ekwiwlenty opisowe			
ekwiwalent czasownika bazowego		ekwiwalenty niebędące ekwiwa- lentem czasownika bazowego							
liczba	procent	liczba	procent						
rodzaj akcji									
—	—	1	1,3	—	—	24	31,7	76	100
—	—	—	—	—	—	—	—	15	100
rodzaj akcji									
17	3,6	60	12,7	17	3,5	50	10,6	473	100
2	2,2	—	—	—	—	1	1,1	91	100
rodzaj akcji									
4	1,4	88	31,3	3	1,1	5	1,7	281	100
1	1,1	11	11,6	—	—	2	2,1	95	100

Dotyczy to przede wszystkim ekwiwalentów czasowników mówienia (typu *запропонаваць, ствiрдзiць, зажадаць, оdezваць ся*). Natomiast udział takich ekwiwalentów (typu *возглашаць, прouзнесцi*) w polsko-rosyjskiej części korpusu jest znacznie mniejszy (11, czyli 11,6%).

Znaczny jest udział ekwiwalentów innego RA w przekładzie na język polski (69, czyli 24,6%). Są to głównie semelfaktywa. Podobnie w przekładzie na język rosyjski w grupie czasowników innego RA (18, czyli 18,9%) pojawiają się przede wszystkim semelfaktywa. W pozostałych grupach ekwiwalentów odnotowano przykłady jednostkowe.

1.3. Modyfikacje relacyjne w języku rosyjskim i polskim

Modyfikacje relacyjne niejednoczesności (poprzedzania i następstwa) oraz jednoczesności wyróżniane są w ramach temporalnych relacji między akcjami. Relacje te wyraża w obu językach iteratywno-prospektywny RA, który łączy cechy poprzedzania i iteratywności / dwukrotności (*предысмовоаць; прe-чуць chorobe*), iteratywno-reduplikatywny RA, który wyraża relację następstwa

i iteratywności / dwukrotności (*непереизбрать вновь*; *przemalować pokój*), oraz iteratywno-suplementarno-deminutywny RA, który spaja cechy deminutywności, iteratywności / dwukrotności i akcji dodatkowej (*подсыпать зыгу*; *dokroić chleba*), a także komitatywno-deminutywny RA, który wiąże komponent symultaniczności z deminutywnością (*прикрикивать*; *podśpiewywać*).

Modyfikacje relacyjne w języku rosyjskim i polskim przedstawiono w tabeli IX.

TABELA IX. Relacyjne rodzaje akcji w języku rosyjskim i polskim ze wskazaniem formantów modyfikacyjnych

Język rosyjski	Formanty modyfikacyjne	Język polski
Iteratywno-prospektywny rodzaj akcji		
Przejawianie wiedzy o faktach przyszłych		
<i>предназначить что-л. для чего-л.</i>	<i>pred- i przed-</i>	—
—	<i>pre-</i>	<i>przepowiedzieć klęskę</i>
<i>подготовить</i>	<i>pod-</i>	—
<i>заварить чаю</i>	<i>za-</i>	<i>zaprzysiąc oficerów</i>
Iteratywno-reduplikatywny rodzaj akcji		
Powtórna realizacja akcji (znaczenie repetytywne), zmiana cech przedmiotu, która zaznacza się w rezultacie powtórnej realizacji akcji (znaczenie reformatywne), rekonstrukcja stanu uprzednio zlikwidowanego (znaczenie rekonstruktywne)		
<i>перезвонить, перестроить дом</i>	<i>pere- i prze-</i>	<i>przemalować pokój, przebudować</i>
<i>отогреть обед</i>	<i>ot- i od-</i>	<i>odbudować zamek, odgrzać obiad</i>
<i>реконструировать</i>	<i>re-</i>	<i>rewaloryzować</i>
<i>воссоздать, воссоединить</i>	<i>voz-/vos-</i>	—
Iteratywno-suplementarno-deminutywny rodzaj akcji		
Zwiększenie obiektu materiałowego o niewielką „porcję”, nieokreśloną parametrycznie, ukierunkowanie akcji na zwiększenie objętości obiektu, powtórna akcja ukierunkowana na osiągnięcie właściwej normy		
<i>подсадить клубнику</i>	<i>pod-/podo-</i>	<i>podkręcić gałkę radia</i>
<i>приработать</i>	<i>pri- i przy-</i>	<i>przybudować pawilon</i>
<i>доплатить сто рублей</i>	<i>do-</i>	<i>doparzyć kawy, dosadzić nowe drzewka</i>
<i>надвязать носки</i>	<i>nad-</i>	<i>nadsypać koniom obroku</i>
Komitatywno-deminutywny rodzaj akcji		
Akcja współtowarzysząca innej akcji		
<i>приплясывать, приговаривать</i>	<i>pri- i przy- + sufiks iteratywny</i>	<i>przygrywać</i>
<i>подпевать</i>	<i>pod- + sufiks iteratywny</i>	—
<i>причмокнуть</i>	<i>pri- i przy-</i>	<i>przytupnąć, przyhuknąć</i>
<i>подпеть</i>	<i>pod-</i>	—
<i>сопереживать</i>	<i>s-/so- i współ-</i>	<i>współorganizować</i>

1.3.1. Ekwiwalenty iteratywno-prospektywnego rodzaju akcji

1.3.1.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników iteratywno-prospektywnego rodzaju akcji w języku polskim (143)

1.3.1.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (36)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (33). Wśród ekwiwalentów rosyjskich czasowników iteratywno-prospektywnego rodzaju akcji w grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem tego samego RA pojawiły się przede wszystkim czasowniki z przedrostkiem *пред-*, a także niewielka liczba czasowników z przedrostkiem *за-*: *заварить кофе*, *новый чай* — zaparzyć kawy, następną porcję herbaty; *заквасить в бочке с капустой* — zakisić w beczce z kapustą; *предвидеть* — przewidywać; *предопределить* — przesądzić; *предостерегать* — ostrzegać; *предостерегать / предостеречь* — przestrzegać / przestrzec / ustrzec; *предположить / предполагать* — przewidzieć / przewidywać; *предсказать / предсказывать* — przepowiedzieć / przepowiadać, przewidzieć; *предугадать* — przewidzieć; *предупреждать* — ostrzegać; *предупредить* — przestrzec; *предстать* — zapowiadać się; *предусматривать / предусмотреть* — przewidywać / przewidzieć; *предчувствовать* — przeczuć, np.:

— *Кто это меня назвал? — Спросил Малянов, предчувствуя новые неприятности.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

Кто wymienił? — zapytał Malanów, przeczuwając nowe nieprzyjemności.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Его исход легко было предугадать.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Выник łatwo było przewidzieć.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

А мне кажется, сама история предопределила разделение человечества на три группы: солдаты науки, воспитатели и врачи, которые, впрочем, тоже солдаты науки.

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

А mnie się wydaje, że sama historia przesądziła o podziale ludzkości na trzy grupy: na żołnierzy nauki, wychowawców i lekarzy, też zresztą żołnierzy nauki.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

*Наконец пришли письма из дома. И, как правильно **предсказал** Всеволод Сергеевич, сразу пачка — восемь штук, мама писала их каждый день, и все на Богучаны.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Nadeszły wreszcie listy z domu. I to od razu cały plik — osiem sztuk, jak słusznie **przepowiedział** Wsiewołod Siergiejewicz. Mama pisała je codziennie i wszystkie adresowała na Boguczany.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Разрежет на части и отправит малой скоростью в разные города. А голову **заквасит** в бочке с капустой.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Pokraje mnie w kawałki i roześle w paczkach do rozmaitych miast jako próbki bez wartości. A głowę **zakisi** w beczce z kapustą.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Czasownik niedokonany pojawił się w znaczeniu umiejętnościowym:

*И чай вы отлично умеете **заваривать**...*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*I herbatę pan świetnie **zaparza**...*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (3). Odnotowano 3 przykłady tłumaczenia czasownika iteratywno-prospektywnego RA za pomocą czasownika determinatywno-deminutywnego RA: *задумать* — *pomyśleć*; *предусмотреть и все дрязгое* — *pomyśleć o wszystkim innym*, oraz czasownika semelfaktywnego: *предупредить* — *bąknąć*, np.:

— *Я выиграл деньги, а вы желание. Что **задумали**?*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— *Ja wygrałem pieniądze, a pani życzenie. Co pani **pomyślała**?*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— *Кобелиная охота, — черные Сашины глаза сузились. — Не ввязывайся, — **предупредил** Вадим и тут же отодвинулся, зная, что Сашу удержать нельзя.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— *Psie wesele — czarne oczy Saszy zwięzły się. Daj spokój — **bąknął** Wadim i od razu odsunął się z krzesłem, wiedział, że Saszy nic nie powstrzyma.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

1.3.1.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (89)

Grupa, w której znalazły się ekwiwalenty wyrażone czasownikami bez formantów modyfikacyjnych i wyrażające znaczenie iteratywno-prospektywne,

jest dość liczna (79 przykładów). Wystąpiły w niej czasowniki niemotywowane (grupa bardziej liczna), np. *вознамериться* — *zamierzać*; *заготовить* — *przygotować* coś; *задумать* — *knuć* coś; *предназначить* для чего-л. — *przeznaczyć* dla kogoś; *предотвратить* — *zażegnać* coś, *запробить* czemuś; *предполагать* — *planować*, *припускать*, *сподзiewać się*, *zamierzać*; *предположить* — *założyć*; *предполагалось, что это будет стоянка* — *miał*¹⁰³ *to być postój tymczasowy*; *предпочесть* / *предпочитать* — *woleć* coś *od* czegoś; *предупредить* — *zapobiec* czemuś; *предупредить* / *предупреждать* — *ostrzec*; *предсказывать* — *przyпускать*; *предстоять*: ей [жизни] *предстояло еще достигнуть столичного одичания* — *miało [życie] dopiero dorosnąć do stołecznego zdziczenia*; *предстоять реквизировать* — *mieć zarekwirować*; *предстоять пройти быстрыми шагами* — *mieć przebyć szybkim marszem*; *здесь им предстояло жить* — *tu mieli zamieszkać*; *ему предстоит объяснение* — *że czeka go rozmowa z...*; *предстоит драка* — *czeka nas walka*; *предстоять* (o испытания) — *czekały ich ciężkie próby*, i czasowniki motywowane, np. *предполагать* — *domniemywać*; *предпочесть* / *предпочитать* — *wybierać* kogoś/coś, *предкładać* coś *над* coś innego; *предупредить* / *предупреждать* — *uprzedzić* / *uprzedzać*; *предпринять* — *podejmować*; *предуведомлять* — *zawiaдамiać*. Oto kilka przykładów:

Но предупреждаю. Надо торговаться. Запрашивает.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

Ale uprzedzam — musi się pan targować, bo strasznie zdziera.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

По случайности Тягунова работала судомойкой в Пажинской аптеке, имущество которой предстояло реквизировать доктору.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

Tiagunowa pracowała jako pomywaczka właśnie w pażyńskiej aptece, którą miał zarekwirować doktor.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

Через час въехали в Богучаны. Здесь им предстояло жить.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

Po godzinie wjechali do Boguczan. Tu mieli zamieszkać.

(A. Rybakow: Dzieci Arbatu)

Предстояли испытания, может быть, даже гибель.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

Чekaliły ich ciężkie próby, a może nawet zguba.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

¹⁰³ Chodzi o czasownik *mieć* „w funkcjach znaczeniowo niesamodzielnych, zbliżonych do funkcji czasowników posiłkowych i modalnych (często w połączeniu z bezokolicznikiem) 1. ‘być obowiązującym do czegoś; także: zamierzać, przewidywać zrobienie czegoś’; 2. ‘używane dla wyrażenia przyszłości w czasie przeszłym’: Miał jeszcze wiele przecierpieć, zanim zupełnie wyzdrowiał” (USJP).

Предполагает, но не уверен.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

Przyпуска, ale pewności nie ma.

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

— *Я все-таки **предпочитаю кофе**, — сказал Вечеровский.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

— *Ja mimo wszystko **wolę kawę** — powiedział Wieczеровski.*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

*Как он и **предполагал**, почта пришла в начале декабря.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Tak jak **przyпускаł**, poczta nadeszła na początku grudnia.*

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

— *Ты понимаешь, я все время думаю: ну что он все **предсказывает** и **предсказывает**? Какая-то у него мания — **предсказывать** (...)*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

— *Widzisz. Ciągłe sobie myślę: czemu on tak wiecznie **przepowiada** i **przepowiada**? Chyba ma jakąś manię **przepowiadania** (...)*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

W 2 przykładach wystąpił ekwiwalent rosyjskiego czasownika bazowego, od którego w tekście przekładu nie jest możliwe utworzenie czasownika iteratywno-prospektywnego RA: *предохранять* (от излучений) — *chronić* (przed promieniowaniem); *предохранить* — *osłonić*:

*Такие каски надевали иногда во время экспериментов нуль-физики: она **предохраняла** от излучений.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

*Takie kaski zakładali niekiedy podczas eksperymentów fizycy-zerowcy: **chroniły** przed promieniowaniem.*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

*Тут действительно промучаемся. А дальше ничего, тайга, — лес **предохранил**.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Tam rzeczywiście będzie ciężko. A dalej w porządku, tajga **osłoniła**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem bez formantu modyfikacyjnego, bez znaczenia iteratywno-prospektywnego, niebędącym ekwiwalentem czasownika bazowego (13), pojawiły się zarówno czasowniki niemotywowane, np. *предполагать* — *opowiadać*; *предположить* — *myśleć*¹⁰⁴, *заłożyć*; *предпочитать*: *Какое предпочитаете?* (вино) — *Jakie pan lubi?* (o winie);

¹⁰⁴ Tu w znaczeniu *sądzić, że...*

предпочитать цейлонский чай — *lubić cejlońską herbatę*; *предпринять*: что-л. *предпринять* — *co rozścić*; *что же мы с вами предпримем сегодня вечером* — *co będziemy robić dzisiejszego wieczора*; *предрасполагать*: *этому предрасполагала его собственная природа* — *to leżało w jego naturze*; *предупредить* — *zawiadomić*, jak i czasowniki motywowane: *предположить* — *powiedzieć*¹⁰⁵; *предпринять* — *zrobić*; *предотвратить огромную утечку* — *powstrzymać olbrzymi upływ prądu*; *их предупредил приход Гордона* — *przeszkodziło im nadejście Miszy Gordona*, w tym derywaty od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego (lub jego synonimu): *задумать* — *wykombinować, wymyślić*. Oto kilka przykładów:

— *Что ты задумал?* — *спросил Патрик.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

— *Coś ty wykombinował?* — *spytał Patryk.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

— *Ну-с, что же мы с вами предпримем сегодня вечером?* — *Осведомился он у Шарикова.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

— *No więc, co będziemy robić dzisiejszego wieczora?* — *zapytał Szarikowa.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

Вот вино — это совсем другое дело. Какое предпочитаем?

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Wino, owszem, wino to zupełnie co innego. Jakie pan lubi?

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Вы что предпочитаете? Лично вы.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

Co panu bardziej odpowiada? Panu osobiście.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Фотографу предстоял большой день.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Dla fotografa zaczynał się wielki dzień.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

1.3.1.1.3. Związki stałe (3)

Odnotowano ekwiwalent czasownika *предчувствовать* (*mieć przeczucie*):

¹⁰⁵ Por.:

И вот, если выбирать... Ну, сам выбор, предположим, это дело только мое.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

No więc jeśli mam wybierać... No, powiedzmy [powiedzieć w znaczeniu 'przypuścić'], sam wybór jest tylko moją sprawą.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Я предчувствую, что мы еще встретимся, и тогда разговор будет другой, берегитесь.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

Mam przeczucie, że jeszcze się spotkamy, a wtedy rozmowa będzie inna, strzeżcie się.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

Wystąpiły 2 ekwiwalenty: *заварить кашу*¹⁰⁶ — *nawarzyć piwa*; *каша заваривалась большая* — *kasza ta zapowiadała się znakomicie*:

И делая исключение для отца и матери, Миша постепенно преисполнился презрением к взрослым, заварившим кашу, которой они не в силах расхлебать.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

Robiąc wyjątek tylko dla ojca i matki, Misza stopniowo nabrał pogardy w stosunku do dorosłych, którzy sami nawarzyli piwa i nie potrafili go wypić.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

Drugi przykład przytaczam w szerszym kontekście, ponieważ wystąpiły w nim związki frazeologiczne, zawierające ten sam komponent:

Пружины разбитого матраца кусали его, как блохи. Он не чувствовал этого. Он еще неясно представлял себе, что последует вслед за получением ордеров, но был уверен, что тогда все пойдет как по маслу: „А маслом, — почему-то вертелось у него в голове: каша не испортишь”. Между тем каша заваривалась большая.

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

*Jeszcze nie wiedział, co nastąpi po zdobyciu nakazów, ale był pewien, że wtedy wszystko pójdzie jak po maśle. „A masłem kaszy zepsuć nie można” — płatało mu się po głowie. A kasza ta w rzeczy samej zapowiadała się znakomicie*¹⁰⁷.

(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

1.3.1.1.4. Ekwiwalenty opisowe (15)

Wśród ekwiwalentów opisowych ze znaczeniem iteratywno-prospektywnym (10) pojawiło się szczególnie dużo ekwiwalentów czasownika *предстоять*: *предстояла неделя праздника* — *miał przed sobą tydzień świętowania*;

¹⁰⁶ *Заварить кашу* ‘затягивать какое-л. неприятное, хлопотливое дело’. W rosyjskim przykładzie wystąpiła forma imiesłowu przymiotnikowego czynnego czasu przeszłego.

¹⁰⁷ W tekście rosyjskim pojawił się zmodyfikowany związek frazeologiczny *заварить кашу*. W tłumaczeniu modyfikacji zastosowano kalkę. Ekwiwalentem związku *заварить кашу* są polskie pot. *nawarzyć piwa*, *narobić bigosu*.

предстояло удовольствие — będzie się *plawił* w rozkoszy; *предстоит набор в школу* — *niedługo rozpocznie się rekrutacja*, wystąpiły także ekwiwalenty innych czasowników: *предвкушать* — *czuć przedsmak* rozkoszy; *предсказывать* — *widzieć przyszłość*:

*Юра с вожделением **предвкушал**, как он на день-на два исчезнет с семейного и университетского горизонта и в свои заупокойные строки по Анне Ивановне вставит все, что ему к той минуте подвернется, все случайное, что ему подсунет жизнь (...)*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Jura **czuł** już **przedsmak rozkoszy**, z jaką na dzień, dwa zniknie z łona rodziny i do swych żałobnych wierszy poświęconych Annie Iwanownie wstawi wszystko, co podpowie mu życie (...)*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

— ***Предстоит** набор в высшую школу НКВД. Хотите учиться?*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— ***Niedługo rozpocznie się rekrutacja** do wyższej szkoły NKWD. Chcecie się uczyć?*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Ekwiwalenty niewyrażające znaczenia iteratywno-prospektywnego (5) są dość zróżnicowane, por. *предстояло наступать* — *trzeba było rozwijać natarcie*; *дело предстоит очень рискованное и интересное* — *chodzi o sprawę bardzo ryzykowną i interesującą*; *предстоять* — *trwać* (o przygotowaniach); *предпочитать*: *Вы что предпочитаете?* — *Со рани bardziej odpowiada?*; *предупредить*: *ребят предупредили* — *nie byli pierwsi*:

*Предыдущие операции корпус проводил на юге, в степях Украины и Молдавии, здесь же **наступать** **предстояло** в болотистых лесах, изрезанных речушками и ручьями с заболоченными берегами.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Poprzednie operacje корпус przeprowadzał na południu, w stepach Ukrainy i Mołdawii, tu natomiast **trzeba było** rozwijać natarcie w podmokłych lasach, poprzecinanych rzeczulkami i strumykami o bagnistych brzegach.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

1.3.1.2. Ekwiwalenty polskich czasowników iteratywno-prospektywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (20)

1.3.1.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (18)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (18).
 Ekwiwalentami polskich czasowników z przedrostkiem *prze-* są rosyjskie czasowniki z przedrostkiem *пред-*: *przeczuwać* — *предчувствовать*; *przepowiadać* — *предупреждать*; *przestrzegać* — *предостерегать*; *przewidzieć* — *предвидеть*, *предусмотреть*, natomiast ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *za-* są czasowniki zarówno z przedrostkiem *за-*: *zaplanować* — *запланировать*, jak i *пред-*: *zapowiadać*¹⁰⁸ — *предвещать*, *предупредить*; *zastrzegać się* — *предупредить*. Oto kilka przykładów:

— *No, wiesz...* — *rzekł niepewnie.* — *Nie podnieśli chyba krzyku, ponieważ **przeczuwali**, że przyjdiesz...*?

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

*Ну, знаешь, — неуверенно начал он. — Люди хоть и дураки, не могли же они до такой степени... Не могли же они заранее под-
 нять шум? **Предчувствовали**, что ли, что ты придеши?*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

— *Wszystko przebiegało tak, jak **zaplanowali**! Pan generał Pfister odzyska wolność, żeby on, Kloss, mógł dalej działać!*

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

*Все идет так, как **запланировали**, — подумал Клос. — Сейчас будет разыгран побег Пфистера, чтобы я мог и дальше дей-
 ствовать, оставаясь вне подозрений.*

(А. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

*W tym roku już pierwsze dni marca **zapowiadały** nadejście wczesnej wiosny.*

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

*В этом году уже первые дни марта **предвещали** приход ранней весны.*

(А. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

*Nikt nie mógł wówczas **przewidzieć** i zgadnąć, że z tego trzynastolat-
 ka, teraz osoby bez żadnego znaczenia w kraju rządzonym przez Radę
 Regencyjną i Dijkstrę, wyrośnie król.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

¹⁰⁸ *Zapowiedzieć* 1. 'poinformować o czymś, co ma nastąpić za chwilę lub w niedalekiej przyszłości, ogłosić coś zawczasu'; 2. 'uprzedzić o czymś, zwłaszcza o konsekwencjach niezastosowania się do polecenia; zakomunikować'.

*Тогда никто не мог **предвидеть** и угадать, что этот тринадцатилетний мальчик, не имеющий ни веса, ни значения в стране, которой управляли Регентский Совет и Дийкстра, повзрослев, станет королем (...)*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji. W polsko-rosyjskiej części korpusu brak ekwiwalentów wyrażonych czasownikami innego RA.

1.3.1.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (2)

W korpusie znalazły się 2 przykłady, w których pojawił się ekwiwalent wyrażony czasownikiem nienależącym do prospektywnego RA ze znaczeniem prospektywnym: *przeczuwać* — *догадываться*; *przewidywać* — *рассчитывать*:

*Naprawdę nie podobala mu się ta decyzja jego mocodawców. Czyżby **przeczuwali**? — zastanowił się.*

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

*Ему и в самом деле не нравилось это распоряжение. „Неужели о чем-то **догадываются**?” — подумал Клос.*

(А. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

*Poznałem więcej, niż **przewidywałem**, że poznam kiedykolwiek, i muszę przemyśleć to w samotności.*

(A. Zaniewski: *Cywilizacja ptaków*)

*Я познал больше, чем **рассчитывал** когда-либо узнать, и мне надо обдумать все это в одиночестве.*

(А. Заневский: *Цивилизация птиц*)

1.3.1.2.3. Związki stałe

W polsko-rosyjskiej części korpusu brak ekwiwalentów czasowników iteratywno-prospektywnego RA wyrażonych związkami stałymi.

1.3.1.2.4. Ekwiwalenty opisowe

W polsko-rosyjskiej części korpusu brak ekwiwalentów opisowych czasowników iteratywno-prospektywnego RA.

1.3.2. Ekwiwalenty iteratywno-reduplikatywnego rodzaju akcji

1.3.2.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników iteratywno-reduplikatywnego rodzaju akcji w języku polskim (25)

1.3.2.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (4)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (4). W korpusie pojawiły się przykłady z następującymi czasownikami: *возобновить* — *wznović*; *переименовать* — *przechrzcić*; *пересадить* — *przeszczerpić*, np.:

*Прежде всего Тартюфа он **переименовал** в Панюльфа, затем совлек с Панюльфа духовное одеяние и превратил его в светского человека.*

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

*Przed wszystkim **przechrzcił** Tartuffe'a na Panulfa, potem rozebrał go z sukienki duchownej — Panulf był teraz człowiekiem świeckim.*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji. W rosyjsko-polskiej części korpusu brak ekwiwalentów czasowników iteratywno-reduplikatywnego rodzaju akcji wyrażonych czasownikami innego RA.

1.3.2.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (18)

Ekwiwalenty ze znaczeniem iteratywno-reduplikatywnym (16). W korpusie pojawiły się ekwiwalenty bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem iteratywno-reduplikatywnym (16 przykładów), np. *возобновиться* — *powtórzyć się*, *powrócić*; *перекочевать*¹⁰⁹ — *przenieść się*; *переодеться* / *переодеваться* — *przebrać się* / *przebierać się*; *восстанавливать* — *regenerować*; *переоборудовать* *цену* — *zmienić dekorację*; *переоборудовать*¹¹⁰ — *przystosować*; *перепубедить* — *przekonać*:

*Этим же самогоном, настоянным на хинной корке, Юрий Андреевич позднее, в начале зимы, лечил **возобновившиеся** с холодами случаи сыпного тифа.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

¹⁰⁹ *Перекочевать* разг. 'изменить место нахождения, пребывания'.

¹¹⁰ *Переоборудовать* 'оборудовать заново, иначе'.

*Пóзniej, на początku зимы, налеwką z tegoż bimbru na korze chinowej Jurij Andriejewicz leczył przypadki tyfusu plamistego, które **powtórzyły się** z nastaniem chłódów.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Мы не могли этого допустить, пока не научились ее **восстанавливать**.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Nie mogliśmy do tego dopuścić, póki nie nauczyliśmy się **regenerować**.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

*Впрочем, желая свести риск к нулю, Управление космолота сняло „пингвины” с пассажирских линий и **переоборудовало** их под автопилоты.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Zresztą, chcąc sprowadzić ryzyko do zera, Zarząd Floty Kosmicznej wycofał „pingwina” z linii pasażerskich i zalecił **przystosowanie** go do pilota automatycznego.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

Odnotowano jeden przykład, w którym w tekście przekładu wystąpił ekwiwalent czasownika bazowego: *переименовать* — *nazwać*:

*И в самом деле, — сказали васюкинцы, — почему бы не **переименовать** нашу секцию в «Клуб четырех коней»?*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Rzeczywiście — powiedzieli szachiści — czemu nie **nazwać** naszej sekcji „Klubem czterech koni”?*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Odnotowano także jeden przykład ekwiwalentu wyrażonego czasownikiem nienależącym do RA i niebędącym ekwiwalentem czasownika bazowego. Jest to derywat od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego: *перезарядить* — *naładować*:

*Только я твердо помню, что **перезарядил** его и включил перед выходом.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Tylko dokładnie pamiętam, że **go naładowałem** i włączyłem przed wyjściem.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

Liczna jest natomiast grupa przykładów, w których w tekście polskim brak czasowników iteratywno-prospektywnego RA, pojawiają się one natomiast w tekście przekładu. W tekście polskim występują czasowniki niemotywowane ze znaczeniem prospektywnym, a w tekście rosyjskim — czasowniki iteratywno-prospektywnego RA:

Zgodnie z jego poleceniem, Kloss **miał** w ciągu trzech, czterech dni zapoznać się z aktami personalnymi pracowników konsulatu w Istambule (...)

(A. Zbych: Stawka większa niż życie)

В соответствии с указанием Рейсмана Клосу **предстояло** в течение трех-четырех дней ознакомиться с персональными делами сотрудников немецкого консульства в Стамбуле (...)

(A. Збых: Ставка больше, чем жизнь)

I na to pytanie **miał przygotowaną odpowiedź**.

(A. Zbych: Stawka większa niż życie)

Эти **вопросы** Клос также заранее **предвидел**.

(A. Збых: Ставка больше, чем жизнь)

— **Zakładam** — podjął czarnowłosa — że się nie pomyliłeś.

(A. Sapkowski: Pani Jeziora)

— **Предположим**, — продолжал черноволосый, — что ты не ошибся.

(A. Сапковский: Владычица озера)

Mamy podstawy **mniemać**, że potomek Lary i twój, rzecz jasna, będzie posiadał zdolności tysiąckrotnie silniejsze od tych, które posiadamy my, wiedzący.

(A. Sapkowski: Pani Jeziora)

У нас есть основания **предполагать**, что потомок Лары — и твой, конечно, — будет обладать способностями, тысячекратно более сильными, нежели те, которыми обладаем мы, ведуньи.

(A. Сапковский: Владычица озера)

— Mikrofilm — stwierdził raczej, niż zapytał. — Dla kogo pani pracuje? **Ostrzegam**, że jesteśmy jeszcze na terenie Rzeszy i na najbliższej stacji wezwę policję... No, więc?

(A. Zbych: Stawka większa niż życie)

— Микрофильм, — скорее подтвердил, чем спросил Клос. — На кого вы работаете? **Предупреждаю**, что мы еще находимся на территории рейха и на ближайшей же станции я вызову полицию.

(A. Збых: Ставка больше, чем жизнь)

Radca Witte w nie najlepszym humorze wspinał się schodami, myśląc, że wezwanie do szefa nie **wróży** mu nic dobrego.

(A. Zbych: Stawka większa niż życie)

Советник консульства Витте невесело поднимался по ступенькам лестницы, думая о том, что вызов к шефу не **предвещает** ничего хорошего.

(A. Збых: Ставка больше, чем жизнь)

1.3.2.1.3. Związki stałe

W korpusie brak związków stałych jako ekwiwalentów rosyjskich czasowników iteratywno-reduplikatywnego RA.

1.3.2.1.4. Ekwiwalenty opisowe (3)

W korpusie wystąpiły 3 przykłady ekwiwalentów opisowych należące do grupy, w skład której wchodzi adverbiala i wyrażenia adverbialne. W każdym z przykładów pojawił się inny wskaźnik reduplikatywności: *znowu, jeszcze raz, od nowa*; *возобновиться* — *znowu zacząć się*; *перезвонить* — *zadzwonić jeszcze raz*; *перечитывать* — *czytać wciąż od nowa*:

*Малянов дал звонков десять, **перезвонил**, дал еще десяток и повесил трубку.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Malanów przeczekał z dziesięć sygnałów, odłożył słuchawkę, **zadzwo- nił jeszcze raz** i po następnych dziesięciu zrezygnował.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

*Читая и **перечитывая** его, я почувствовал, что мы, кажется, впервые напали на настоящий след (...)*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

***Czytając go wciąż od nowa**, poczułem, że — jak mi się wydaje — po raz pierwszy wpadliśmy na prawdziwy trop (...)*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

1.3.2.2. Ekwiwalenty polskich czasowników iteratywno-reduplikatywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (4)

1.3.2.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (4)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji¹¹¹ (4). W korpusie odnotowano 4 przykłady ekwiwalentów wyrażonych tym samym RA: *odbudować się* (o wsiach i osadach) — *отстраиваться* (o деревнях и поселках); *odremontować w sobie to, co utraciło się w czasie zimy* — *восстанавливать силы*; *przekwalifikowywać się* — *переквалифицироваться*; *przerodzić się* — *переродиться*, np.:

*Wszyscy plotkują o tym, jak to niegroźny z początku bzik **przerodził się** w coś w rodzaju narkotycznego uzależnienia, czy wręcz manii.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

¹¹¹ Jest to jedyna grupa ekwiwalentów.

*Кругом только и слышишь, что неопасный вначале бзик **переподился** у меня во что-то похожее на наркозависимость или даже манию.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

— *Zacząć się przekwalifikowywać? To miałeś na myśli?*

(А. Сапковский: *Пани Jeziora*)

— *Начать **переквалифицироваться**? Ты это имел в виду?*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

1.3.2.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych

W polsko-rosyjskiej części korpusu brak ekwiwalentów werbalnych bez formantów modyfikacyjnych jako ekwiwalentów czasowników iteratywno-reduplikatywnego RA.

1.3.2.2.3. Związki stałe

W polsko-rosyjskiej części korpusu brak związków stałych jako ekwiwalentów czasowników iteratywno-reduplikatywnego RA.

1.3.2.2.4. Ekwiwalenty opisowe

W polsko-rosyjskiej części korpusu brak ekwiwalentów opisowych jako ekwiwalentów czasowników iteratywno-reduplikatywnego RA.

1.3.3. Ekwiwalenty iteratywno-suplementarno-deminutywnego rodzaju akcji

1.3.3.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników iteratywno-reduplikatywnego rodzaju akcji w języku polskim (20)

1.3.3.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (15)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (14). Czasowniki z przedrostkiem *do-* pojawiły się w korpusie jako ekwiwalenty rosyjskich czasowników z przedrostkami *до-*: *дописать* — *dopisać*; *доплачивать* — *dopłacać*; *досыпать что-л.* — *dorzucić coś*; *не доплатить доходного налога* — *dopłacić podatek dochodowy* (z przeczeniem), jako ekwiwalenty rosyjskich czasowników z przedrostkiem *под-*: *подкладывать дрова* — *dorzucać polana*; *подлить воды* — *dolać wrzątku*; *подлить кипятку* — *dolać wrzątku*; *подрабатывать (дома)* — *dorabiać (sobie w domu)*, oraz z przedrostkiem *при-*: *приплачивать* — *dopłacać*; *приписывать что-л.* — *dorysować coś*, *пр.:*

Она подумала и **дописала**: „(...) Как бы я хотела знать, что ты сейчас делаешь...”

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Po chwili namysłu **dopisała**: „(...) Tak bardzo chciałabym wiedzieć, co teraz robisz...”

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Кроме того она под еще большим секретом сокращала расходы самого Паши, без его ведома **приплачивая** его квартирным хозяйством за его стол и комнату.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Poza tym, w jeszcze większej tajemnicy, zmniejszała wydatki samego Paszy, **doplacając** bez jego wiedzy gospodarzom za pokój chłopca i utrzymanie.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Человек, менее сообразительный, чем газетный карикатурист, растерялся бы, но художник, не задумываясь, **пририсовал** к мясу подобие привязанного к шейке бутылки рецепта и уже на нем написал крохотными буквами: „Французские предложения о гарантиях безопасности”.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Człowiek mniej pomysłowy niż redakcyjny karykaturzysta znalazłby się w kropce, ale nasz rysownik bez namysłu **dorysował** do mięsa coś na podobieństwo recepty przyklepionej do butelki i na owej receptce drobnymi literkami wypisał: „Francuska propozycja paktu nieagresji”.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (1). Odnotowano jeden przykład, w którym ekwiwalentem rosyjskiego suplementarnego czasownika jest polski czasownik ze znaczeniem augmentatywnym: *надстраиваться* — *rozbudowywać*:

На домах появились леса, на лесах каменички и маляры, дома ремонтировались, красились, **надстраивались**.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Na ścianach domów pojawiły się rusztowania, na nich malarze i murarze, budynki remontowano, odnawiano, **rozbudowywano**.

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

1.3.3.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego

W 2 przykładach wystąpił ekwiwalent rosyjskiego czasownika bazowego *прикупить* — *kupić*; *прикармливать*¹¹² — *karmić*:

¹¹² Рог. *прикормить* ‘давая корм, приучить или приманить’ (БТС) несов. ‘дополнительно кормить, подкармливать’ (БАС).

*Ладно, будете вы иметь калоши завтра, многоуважаемый Филипп Филиппович, — думал он, — две пары уже пришлось **прикупить** и еще одну купите.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*Dobra, zobaczy pan jutro swoje kalosze, wielce szanowny Filipie Filipowiczu — myślał pies. — Już dwie pary musiał pan **kupić**, kupi pan jeszcze jedną.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

*— Пса в столовой **прикармливаете**, — раздался женский голос, — а потом его отсюда калачом не выманишь.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*— **Karmi** pan psa w jadalni — rozległ się kobiecy głos — a później wołami się go stąd nie wyciągnie.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

Odnotowano jeden przykład ekwiwalentu wyrażonego czasownikiem nienależącym do RA i niebędącym ekwiwalentem czasownika bazowego: *пририсовать крест* — *narysować krzyż*:

*Мелкая уголовная сошка, вроде Паниковского, написала бы Корейко письмо: „Положите во дворе под мусорный ящик шестьсот рублей, иначе будет плохо” — и внизу **пририсовала** бы крест, череп и свечу.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Pospolita kryminalna płotka rodzaju Panikowskiego napisałaby do Korejki list: „Połóż na podwórzu pod skrzynią ze śmieciami sześćset rubli, inaczej pożalujesz” — a pod tymi słowami **narysowałaby** krzyż, czaszkę i świecę.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

1.3.3.1.3. Związki stałe (2)

Odnotowano 2 przykłady ze znaczeniem iteratywno-reduplikatywnym: *подлить масла в огонь* — *dolać oliwy o ognia* ‘podsycić czyjś gniew, spowodować jeszcze większe czyjeś rozdrażnienie, pogorszyć sytuację’¹¹³ oraz *не надо подсыпать перчинку в проблему люден* — *nie trzeba przyprawiać na ostro problemu ludenów*¹¹⁴:

*Известие о запрещении **подлило масла в огонь**.*

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

¹¹³ Por. rosyjski frazeologizm zawierający również pozytywne konotacje *подлить масла в огонь* 1. ‘обострять отношения, усугублять какие-либо чувства, настроения и т.п.’; 2. ‘разжигать, повышать интерес, внимание к кому-либо или к чему-либо’ (ФС).

¹¹⁴ W rosyjskim tekście wystąpił związek z negacją *задавать перцу* prost. ‘распекать, бранить, наказывать, обычно давая почувствовать свою силу, власть и т. п.’, którego ekwiwalentem jest polskie *zadać pieprzu (bobu)* komuś. W tłumaczeniu użyto kalki rosyjskiego związku.

*Wiadomość o zakazie **dolała oliwy do ognia**.*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

(...) *постарайтесь взглянуть на предложенный вам здесь материал беспристрастно, не надо **подсыпать перчику в проблему люденов**, сделавшуюся сегодня уже несколько пресной.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

(...) *niech postara się spojrzeć na zebrane tu materiały beznamiętnie, nie trzeba **przyprawiać na ostro problemu ludenów**, który dzisiaj stał się już nieco mdły.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

1.3.3.1.4. Ekwiwalenty opisowe

W korpusie nie odnotowano ekwiwalentów opisowych wśród ekwiwalentów rosyjskich czasowników iteratywno-reduplikatywnego RA.

1.3.3.2. Ekwiwalenty polskich czasowników iteratywno-reduplikatywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (8)

1.3.3.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (4)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (3). Odnotowano 3 przykłady polskich czasowników suplementarnych z przedrostkiem *do-*. Ich ekwiwalentami są rosyjskie czasowniki z przedrostkami *под-*: *dokarmiać* — *подкармливать*; *dolewać lokalnego wina* — *подливать местного вина*, oraz *do-*: *dopisywać* — *дописывать* (z przeczeniem), np.:

*Jak zwykle wyleciałem rano w poszukiwaniu żeru. Mi i Kro przestali już nas **dokarmiać**.*

(A. Zaniewski: *Cywilizacja ptaków*)

*Как всегда, я вылетел рано утром в поисках еды. Ми и Кро уже перестали **подкармливать** нас.*

(A. Заневский: *Цивилизация птиц*)

*Wolę legendy, do których **nie dopisują** posłowi encyklopedyści, archeolodzy i historycy.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Я предпочитаю легенды, к которым энциклопедисты, археологи и историки **не дописывают** послесловий.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (1). W tłumaczeniu pojawił się jeden czasownik innego RA — czasownik semelfaktywny:

- *W sam raz — **dorzucił** półgłosem Szczupak — na rekruta.*
(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)
- *В шамый раиш для рекрута, — вполголоса **буркнул** Щук.*
(А. Сапковский: *Владычица озера*)

1.3.3.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (4)

Odnotowano 4 przykłady niewyrażające znaczenia iteratywno-suplementarno-deminutywnego: jeden przykład, w którym w tłumaczeniu wystąpił ekwiwalent czasownika bazowego: *dokupić — купить*:

- Pisała, że sprzedała kurę i **dokupiła jaj** na wałówkę.*
(B. Czeszko: *Pokolenie*)
- А она писала, что продала курицу и **купила яиц**.*
(Б. Чешко: *Покolenie*)

a także 3 przykłady ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem nienależącym do rodzaju akcji, niebędącym ekwiwalentem czasownika bazowego: *dobudować mur — возвести стену; dodać — добавить; dosypać — принести*:

- Krótki, nie dospany sen **dosypał** jeno piachu pod powieki.*
(B. Czeszko: *Pokolenie*)
- Короткий тяжелый сон не **принес** настоящего отдыха...*
(Б. Чешко: *Покolenie*)
- *U stóp Beauclair — wyjaśnił rycerz Reynart — rozpościera się miasto. Mur, ma się rozumieć, **dobudowano** później, wiecie wszak, że elfy nie otaczały miast murami.*
(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)
- *У стен Боклера, — пояснил рыцарь Рейнарт, — раскинулся город. Стену, разумеется, **возвели** позже, вы ведь знаете, эльфы не окружали города стенами.*
(А. Сапковский: *Владычица озера*)

1.3.3.2.3. Związki stałe

W polsko-rosyjskiej części korpusu brak związków stałych wśród ekwiwalentów iteratywno-suplementarno-deminutywnego RA.

1.3.3.2.4. Ekwiwalenty opisowe

W polsko-rosyjskiej części korpusu brak ekwiwalentów opisowych wśród ekwiwalentów iteratywno-suplementarno-deminutywnego RA.

1.3.4. Ekwiwalenty komitatywno-deminutywnego rodzaju akcji

1.3.4.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników komitatywno-deminutywnego rodzaju akcji w języku polskim (28)

1.3.4.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (13)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (8). W korpusie znalazły się: czasownik z przedrostkiem *przy-*: *przytupywać* — jako ekwiwalent rosyjskich komitatywów *притоптывать, пританцовывать*, a także czasowniki z przedrostkiem *współ-* jako ekwiwalenty rosyjskich czasowników z przedrostkiem *со-*: *сочувствовать, сосуществовать* — *współczuć; сосуществовать* — *współlistnieć*, np.:

От нетерпения и жадности он наклонялся, притопывал ногой в зеленом носке и издавал носом свистящие и хлюпающие звуки.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Z pośpiechu i łakomstwa aż zginał się wpół, przytupywał nogą w zielonej skarpetce i wydawał nosem świszczące i chłupiące dźwięki.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Вот я и думаю: нам удалось обнаружить у Мишеля одно соседствующее сознание, а может быть, в нем сосуществуют и другие, оказавшиеся за пределами наших средств обнаружения, и они-то Колдуна и шокировали.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

Więc sobie myślę — udało nam się wykryć u Michaela jedną sąsiedzącą świadomość, a może współlistnieją z nią jeszcze jakieś inne, znajdujące się poza zasięgiem naszych możliwości wykrywania, i to właśnie one mogły zaszokować Szamana.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

Czasowniki *przygadywać* — *dogadywać* pojawiły się jako ekwiwalenty rosyjskiego czasownika *приговаривать*¹¹⁵. Czasowniki te nie wyrażają jednak znaczenia komitatywnego¹¹⁶.

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (5). Wśród ekwiwalentów innego RA występują czasowniki deminutywno-iteratywnego

¹¹⁵ Por. krytykę hasła *приговаривать* (WAWRZYŃCZYK, 1982: 53), przy uznaniu najbardziej adekwatnego 'mówić przy tym' oraz zamieszczenie ekwiwalentu *pogadywać* (WSRP).

¹¹⁶ Por. *przygadywać* — *przygadywać* pot. 'zrobić złośliwą aluzję, uwagę, dociąć, dogryźć', *dogadywać* — *dogadywać* pot. 'powiedzieć komuś coś uszczypliwego, zrobić złośliwą lub żartobliwą uwagę, aluzję; dociąć, dogryźć'.

RA: *подпевать* ‘петь, подтягивая, вторя кому-, чему-л.’ — *podśpiewywać*¹¹⁷; *приговаривать* — *potrukiwać*; *прикрикивать* — *pokrzykiwać*; *прихлебывать* — *porijać*, pr.:

— И с этими словами он взял карандаш Малянова, вскочил и, положив листок на стол, принялся, сильно надавливая, чертить поверх кривой плотности какую-то ломаную линию, **приговаривая** при этом (...)

(А. Струнацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

— Z tymi słowy Igor Pietrowicz wziął ołówek Malanowa, zerwał się na nogi, położył kartkę na biurku i zaczął, mocno przyciskając ołówek, rysować nad krzywą gęstości jakąś łamaną linię, **potrukiując** przy tym (...)

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Ребятишки, не отрывая глаз от Диксона, **подпевали** с большим азартом, и каждый тянул свое.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

Dzieciarnia, nie odrywając oczu od Dicksona, **podśpiewywała** z wielkim zapalem, a każdy po swojemu.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

1.3.4.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (15)

Odnotowano jeden przykład, w którym ekwiwalentem czasownika *подпевать* jest polski czasownik *wtórować*, wyrażający znaczenie komitatywne:

Подпевая оркестру, Варя тихонько затянула (...)

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Waria cichutko **zawtórowała** orkiestrze (...)

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Odnotowano również grupę czasowników, które w przekładzie tłumaczone są przez ekwiwalent rosyjskiego czasownika bazowego lub jego synonim (14 przykładów), pr. *приговаривать* — *biadolić*, *prosić*¹¹⁸; *пританцовывать* — *tańczyć*, *balansować*; *причмокивать* — *stokać*, *mlaskać*; *прихрамывать* — *kuleć*; *пришлепывать босыми пятками* — *człapać bosymi stopami*, pr.:

Но Изнуренков, **пританцовывая** у кассы и хватаясь за галстук, как будто его душили, бросал на стеклянную дощечку измятую трехрублевку и, благодарно бля, убежал.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

¹¹⁷ *Podśpiewywać* ‘cicho lub od czasu do czasu, zwykle z radości, wskutek dobrego humoru, zadowolenia; nucić’ (USJP).

¹¹⁸ Czasownik *prosić* wystąpił w funkcji czasownika mówienia.

*A tymczasem Iznurenkow **tańcząc** koło kasy i łapiąc się za krawat, jakby go ktoś dusił, rzucał na szklaną podstawkę zmiętą trzyrubłówkę i belkocząc podziękowania, znikał jak kamfora.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

— *Как это он шел среди машин, держа перед глазами фотографию, и жалобно так **приговаривал**: „Галю моя, Галю! Галю дорогая! Далеко ты, Галю, от родного края!”*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

— *Jak to szedł między pojazdami, trzymając przed oczami fotografię, i żałośnie **biadolił**: „Jakżeś ty daleko, Haluś moja droga! Za dziewiątą rzeką biedna ma nieboga!”*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

*Он **причмокивал**, напевал сквозь зубы „К берегам священным Нила...” И что-то бормотал.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

***Смокал**, nucił przez zęby: „Aż do najświętszych brzegów Nilu...” i coś mamrotał.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

1.3.4.1.3. Związki stałe

W rosyjsko-polskiej części korpusu brak związków stałych wśród ekwiwalentów komitatywno-deminutywnego RA.

1.3.4.1.4. Ekwiwalenty opisowe

W rosyjsko-polskiej części korpusu brak ekwiwalentów opisowych wśród ekwiwalentów komitatywno-deminutywnego RA.

1.3.4.2. Ekwiwalenty polskich czasowników komitatywno-deminutywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (8)

1.3.4.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (5)

Ekwiwalent wyrażony czasownikiem tego samego rodzaju akcji (3). Odnotowano ekwiwalenty tego samego RA z czasownikami *притуплять* — *przytupywać*, a także *вспóлчу́ть* — *сочувствовать*:

*Пóзniej nadszedł Sylwek Młodzianek i zaraz było widoczne, że jest mocno podпиты. Coś przyśpiewywał, **przytupywał** chodakami, mrugał na Stacha głupio i ślinił się.*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

Потом пришел Сильвек Млодянек. Он изрядно нализался. Все время что-то напевал, **притоптывал** деревянными подошвами, корчил рожи, подмигивал Стаху.

(Б. Чешко: Поколение)

Że cały świat nie myśli o niczym innym, tylko by widzieć kalestwo, by **współczuć** kalece obłudnie i żałować nieszczerze (...)

(A. Sapkowski: Pani Jeziora)

Что весь мир думает только об одном: заметить увечье, а потом лицемерно **сочувствовать** и неискренне сожалеть (...)

(А. Сапковский: Владычица озера)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (2). W 2 przykładach ekwiwalentem czasownika komitatywnego jest czasownik deminutywno-iteratywnego RA: *przygrywać* — *поигрывать*; *przyśpiewywać* — *напевать*:

Cicho **przygrywała** na gęślach i fujarkach kapela z galeryjki (...)

(A. Sapkowski: Pani Jeziora)

Тихо **поигрывала** на гусях и дудках капелла на галерейке (...)

(А. Сапковский: Владычица озера)

Później nadszedł Sylwek Młodzianek i zaraz było widoczne, że jest mocno podпиты. Coś **przyśpiewywał**, przytupywał chodakami, mrugał na Stacha głupio i ślinił się.

(B. Czeszko: Pokolenie)

Потом пришел Сильвек Млодянек. Он изрядно нализался. Все время что-то **напевал**, притоптывал деревянными подошвами, корчил рожи, подмигивал Стаху.

(Б. Чешко: Поколение)

1.3.4.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (2)

Odnutowano jeden ekwiwalent czasownika bazowego: *przygrywać* na *klarnecie* — *играть на кларнете*, oraz inny ekwiwalent: *przyświecać* — *освещали*:

Rozprysnęli się wszyscy w różne strony i nigdy już nie wbiegną gromadą po szerokich schodach, uprzedzając dzwonienie woźnego Franciszka, który **przygrywał** na klarnecie sobie i myszom, wieczorami, kiedy umilkł stukot świetlicowego ping-ponga.

(B. Czeszko: Pokolenie)

Друзья разбрелись по свету, разошлись кто куда и никогда больше не вбегут толпой по широким лестницам, опережая звонок сторожа Франтишека, который по вечерам, когда смолкал стук шариков от пинг-понга, любил **играть для себя** и для мышей на кларнете.

(Б. Чешко: Поколение)

*Mamy **przyświecały** sobie latarniami, pełne niepokoju liczyły rozbrykane potomstwo.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Мамаши **освещали** путь фонариками, беспокойно пересчитывали свое озорное потомство.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

1.3.4.2.3. Związki stałe

W polsko-rosyjskiej części korpusu brak związków stałych wśród ekwiwalentów komutatywno-deminutywnego RA.

1.3.4.2.4. Ekwiwalenty opisowe (1)

Wystąpił jeden ekwiwalent opisowy niewyrażający znaczenia komitatywno-deminutywnego: *przytupywać* — *щелкать каблуками*:

*Cienie halabard przesunęły się po murze. Przeszli tak blisko, że zaleciała mnie woń zgonionych psów. **Przytupywali**, oddając mi honory.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Тени алебард маячили на стене. Прошли близко, в носшибануло запахом загнанных псов. **Щелкали каблуками**, отдавали мне честь.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

1.3.5. Podsumowanie

Liczba przykładów iteratywno-prospektywnego rodzaju akcji w tekstach wyjściowych rosyjskich (143) jest 7 razy większa niż w tekstach polskich (20). W tłumaczeniu na język rosyjski pojawiły się jedynie 2 grupy ekwiwalentów: tego samego RA (najbardziej liczna) oraz wyrażona czasownikiem bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem prospektywnym (przykłady jednostkowe). Natomiast w przekładzie na język polski wyróżniono 7 grup ekwiwalentów. Najliczniejsza jest grupa ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych i mających znaczenie prospektywne (74 przykłady, czyli 51,7%), np. *zamierzać*, *zapobiec czemuś*, *ostrzec*. Na drugim miejscu jest grupa ekwiwalentów tego samego RA (33, czyli 23,1%). Trzecie miejsce zajmują ekwiwalenty opisowe (15, czyli 10,5%), wyrażające znaczenie prospektywne: *предчувствовать* — *mieć przecucie*; *предсказывать* — *widzieć przyszłość*. Pojawiły się także ekwiwalenty niewyrażające RA i niebędące ekwiwalentem czasownika bazowego (13, czyli 9%). W pozostałych grupach odnotowano przykłady jednostkowe. Często jednak w tekście rosyjskim pojawiają się czasowniki iteratywno-prospektywnego RA, podczas gdy w tekście polskim występują czasowniki niemotywowane ze znaczeniem prospektywnym.

TABELA X. Ekwiwalenty relacyjnych rodzajów akcji w języku polskim i rosyjskim

Typ przekładu	Typ					
	ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi				ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem danego RA	
	ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego RA		ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego RA			
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
Iteratywno-prospektywny						
Przekład rosyjsko-polski	33	23,1	3	2,1	74	51,7
Przekład polsko-rosyjski	18	90,0	—	—	2	10,0
Iteratywno-reduplikatywny						
Przekład rosyjsko-polski	4	16,0	—	—	16	64,0
Przekład polsko-rosyjski	4	100,0	—	—	—	—
Iteratywno-suplementarno-deminutywny						
Przekład rosyjsko-polski	14	70,0	1	5,0	—	—
Przekład polsko-rosyjski	3	37,5	1	12,5	—	—
Komitatywno-deminutywny						
Przekład rosyjsko-polski	8	28,6	5	17,9	1	3,6
Przekład polsko-rosyjski	3	37,5	2	25,0	—	—

W korpusie znalazła się nieznacząca liczba czasowników iteratywno-reduplikatywnego RA (25 przykładów w rosyjskich tekstach wyjściowych i 4 przykłady w polskich tekstach). Wśród ekwiwalentów w języku polskim pierwsze miejsce pod względem liczebności zajmują ekwiwalenty wyrażone czasownikiem nienależącym do rodzaju akcji ze znaczeniem danego RA (16, czyli 64%), np. *powtórzyć się, przebrać się, przystosować*. W pozostałych grupach (ten sam RA, określniki repetytywne z ekwiwalentem czasownika bazowego, ekwiwalent rosyjskiego czasownika bazowego oraz ekwiwalent niewyrażający RA) wystąpiły przykłady jednostkowe. W przekładzie na język rosyjski pojawiły się wyłącznie jednostkowe przykłady ekwiwalentów tego samego RA.

W wyjściowych tekstach rosyjskich odnotowano 20 przykładów iteratywno-suplementarno-deminutywnego RA, natomiast w polskich — jedynie 8 przykładów. W tłumaczeniach na język polski grupę najliczniejszą (14 przykładów, czyli 70%) stanowią ekwiwalenty tego samego RA. W pozostałych grupach ekwiwalentów (inny RA, ekwiwalent rosyjskiego czasownika bazowego i związki frazeologiczne) odnotowano jednostkowe przykłady. W tłumaczeniu na język rosyjski jednostkowe przykłady wystąpiły wśród ekwiwalentów tego samego RA, innego RA, ekwiwalenty polskiego czasownika bazowego

(charakterystyka kwantytatywna)

ekwiwalentu								R a z e m	
ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych niewyrażające znaczenia danego RA				związki stałe		ekwiwlenty opisowe			
ekwiwalent czasownika bazowego		ekwiwalenty niebędące ekwiwa- lentem czasownika bazowego							
liczba	procent	liczba	procent						
rodzaj akcji									
2	1,4	13	9,0	3	2,1	15	10,5	143	100
—	—	—	—	—	—	—	—	20	100
rodzaj akcji									
1	4,0	1	4,0	—	—	3	60,0	25	100
—	—	—	—	—	—	—	—	4	100
rodzaj akcji									
2	10,0	1	5,0	2	10,0	—	—	20	100
1	12,5	3	37,5	—	—	—	—	8	100
rodzaj akcji									
9	32,1	5	17,9	—	—	—	—	28	100
1	12,5	1	12,5	—	—	1	12,5	8	100

oraz ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych, niebędące ekwiwalentami polskiego czasownika bazowego.

Nieliczna jest również grupa komitatywno-deminutywnego RA (28 przykładów w tekstach rosyjskich i 8 przykładów w tekstach polskich). W tłumaczeniu na język polski grupę najliczniejszą tworzą ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych (9 przykładów, czyli 32,1%) oraz wyrażone czasownikami tego samego RA (8, czyli 28,6%).

W obu częściach korpusu brak ekwiwalentów wyrażonych połączeniem określnika komitatywnego z ekwiwalentem czasowników bazowych oraz wyrażonych związkami frazeologicznymi.

2. Modyfikacje kwantyfikacyjne w języku rosyjskim i polskim (kwantyfikacja stopnia realizacji akcji)

Wśród RA wyrażających kwantyfikację stopnia realizacji akcji wyróżnić można modyfikacje augmentatywne i deminutywne, przy czym cecha ‘augmentatywność’ i ‘deminutywność’ odnosi się do stopnia intensywności / efektywności akcji lub zakresu akcji.

2.1. Modyfikacje augmentatywne w języku rosyjskim i polskim

Wśród modyfikacji augmentatywnych wyróżnić można — ze względu na relację do normy — RA wskazujące w sposób bezpośredni relację do normy ‘powyżej normy’ oraz RA niewskazujące w sposób bezpośredni relacji do normy. Z przekroczeniem normy łączy się ponadnormatywny RA. Natomiast wśród RA niewskazujących w sposób bezpośredni relacji do normy wyróżniono kwantytatywno-intensywne RA, kwantytatywno-efektywne RA i kwantytatywno-zakresowe RA.

Kwantytatywno-intensywne RA i kwantytatywno-efektywne RA w języku rosyjskim i polskim charakteryzujące się wysokim stopniem intensywności / efektywności akcji według charakteru formantów dzielą się na typy: prefiksalny (*отлакировать*; *odczyścić*), prefiksalno-postfiksalny (*нагуляться*; *zasiedzieć się*) oraz prefiksalno-sufiksalny (*разгуливать*; *wymachiwać*).

Kwantytatywno-zakresowe RA charakteryzują objęcie obiektów lub subiektów akcją oraz znaczny stopień rozciągłości interwału wypełnionego akcją. Kwantyfikację obiektów bądź subiektów wyrażają dystrybutywno-augmenta-

tywny RA (*понастроить домов; pozapalać wszystkie światła*) i kumulatywny RA (*наколоть дров; nagotować konfitur*). Wysoki stopień rozciągłości interwału wypełnionego akcją wyraża determinatywno-augmentatywny RA (*прочудеть два часа над книгой; przesiedzieć całą noc nad książką*).

W tabeli XI zaprezentowane zostały rodzaje akcji charakteryzujące się wysokim stopniem intensywności / efektywności akcji w języku rosyjskim i polskim, których ekwiwalenty scharakteryzowano w podrozdziale 2.1.

TABELA XI. Augmentatywne rodzaje akcji w języku rosyjskim i polskim ze wskazaniem formantów modyfikacyjnych

Język rosyjski	Formanty modyfikacyjne	Język polski
1	2	3
Ponadnormatywny rodzaj akcji		
Intensywność przekraczająca normę (charakterystyki temporalne lub kwantytatywno-objętościowo-przestrzenne)		
<i>переварить мясо, переволноваться</i>	<i>pere-/pre- i prze- (+ się)</i>	<i>przeładować wóz, przepracować się</i>
Augmentatywny rodzaj akcji (formacje prefiksalne)		
Znaczenie wysokiej intensywności / efektywności, dokładności w wykonywaniu akcji wyrażonej podstawą		
<i>доездить лошадь</i>	<i>do-</i>	—
<i>нагладить брюки, кофточку</i>	<i>na-</i>	—
<i>обкормить ребенка</i>	<i>o- i ob-¹</i>	<i>obrewidować, okarmić</i>
<i>отделать шаблон</i>	<i>ot- i od-</i>	<i>odprasować sukienkę</i>
<i>промерзнуть, продумать вопрос</i>	<i>pere-/pre- i pro- oraz prze-²</i>	<i>przeziębnąć, przegnić</i>
<i>растревожить, раскормить</i>	<i>raz- i roz-</i>	<i>rozmoknąć, rozpytać</i>
<i>упарить морковь</i>	<i>u-</i>	<i>ubawić kogoś, umęczyć kogoś</i>
<i>выбрить, вымокнуть</i>	<i>vy- i wy-</i>	<i>wygolić brodę, wybrudzić sukienkę</i>
<i>изругать, иззябнуть</i>	<i>s-/iz- i z-</i>	<i>zziębnać</i>
<i>закормить ребенка</i>	<i>za-</i>	<i>zameczyć kogoś pytaniami</i>
Augmentatywny rodzaj akcji (formacje prefiksально-postfiksalne)		
Zaabsorbowanie się akcją wyrażoną podstawą, doprowadzenie siebie do negatywnych skutków poprzez długotrwałe lub częste i intensywne wykonywanie akcji, wykonanie dokładne i uważne akcji wyrażonej podstawą, wysoki stopień nasycenia subiekta akcją realizowaną w podziale o znacznej rozciągłości		
<i>доболтаться до неприятностей, достучаться</i>	<i>do- (+ postfiks)</i>	<i>doigrać się, dodzwonić się</i>

¹ Formacje czasownikowe z prefiksami *o-/ob-* — ze względów genetyczno-semantycznych oraz tradycji w źródłach leksykograficznych — traktuję łącznie. O rozgraniczeniu obu prefiksów zob. KRUPIANKA, 1969: 147 i nast.

² Dla przejrzystości zapisu połączono prefiksy *pere-/pre-* oraz *pro-* z prefiksem *pre-*. Prefiks *pre-* odpowiada bowiem w różnym stopniu wskazanym rosyjskim prefiksom. Obserwuje się też zbieżność funkcjonalną prefiksów *pere-* i *pro-* (*переночевать, проночевать*).

cd. tab. XI

1	2	3
<i>насмеяться, набегаться</i>	<i>na-</i> (+ postfiks)	<i>najeździć się, naczytać się</i>
<i>объесться</i>	<i>o-</i> i <i>ob-</i> (+ postfiks)	<i>objeść się, opalić się</i>
<i>отлежаться, отдышаться</i>	<i>ot-</i> i <i>od-</i> (+ postfiks)	<i>odespać się, odleżeć się</i>
<i>прокашляться</i>	<i>pro-</i> (+ postfiks)	—
<i>присмотреться</i>	<i>pri-</i> i <i>przy-</i> (+ postfiks)	<i>przysłuchać się</i>
<i>всмотреться, вдуматься</i>	<i>v-/w-</i> (+ postfiks)	<i>wczuć się, wpatrzeć się</i>
<i>выспаться, выплакаться</i>	<i>vy-</i> i <i>wy-</i> (+ postfiks)	<i>wybiegać się, wypłakać się</i>
<i>измучиться, изголодаться</i>	<i>s-/iz-</i> i <i>z-</i> (+ postfiks)	<i>zjeździć się, schodzić się</i>
<i>убегаться, упрыгаться</i>	<i>u-</i> (+ postfiks)	<i>uchodzić się, ubawić się</i>
<i>заиграться, загуляться</i>	<i>za-</i> (+ postfiks)	<i>zapracować się, zapatrzeć się</i>
Augmentatywno-iteratywny rodzaj akcji		
Wysoki stopień intensywności długotrwałej akcji wykonywanej dokładnie i starannie		
<i>наплясывать, накручивать</i>	<i>na-</i> + sufiks iteratywny	<i>nawoływać, nasłuchiwać</i>
—	<i>nad-</i> + sufiks iteratywny	<i>nadsłuchiwać</i>
<i>отиагивать, отплясывать</i>	<i>ot-</i> + sufiks iteratywny	—
<i>просиживать</i>	<i>pro-</i> i <i>pre-</i> + sufiks iteratywny (+ postfiks)	<i>przesiadywać</i>
<i>расхаживать, распевать</i>	<i>raz-</i> i <i>roz-</i> + sufiks iteratywny	<i>rozpytywać, rozpamiętywać</i>
<i>высвистывать, вызванивать</i>	<i>vy-/wy-</i> + sufiks iteratywny	<i>wypytywać, wydzwaniać</i>
<i>завывать, засматривать</i>	<i>za-</i> + sufiks iteratywny	<i>zaśmiewać się</i>

2.1.1. Ekwiwalenty ponadnormatywnego rodzaju akcji

2.1.1.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników ponadnormatywnego rodzaju akcji w języku polskim (26)

2.1.1.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (10)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (9). Ekwiwalentami czasowników rosyjskich ponadnormatywnego rodzaju akcji z przedrostkami *nepe-* oraz *npe-* są czasowniki polskie z przedrostkiem *pre-*: *перегорать* — *przepalać się*; *перемудрить* — *przeholować*; *переоценивать* — *przeceniać*; *переполнять чащу* — *przepelnić czare*; *пересушить полено* — *przesuszyć drwa*; *превышать* — *przewyższać*; *преувеличивать опасность* — *przeceniać niebezpieczeństwo*, np.:

— *Преувеличивать* германскую опасность — значит, преуменьшать главную опасность.

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— Jeżeli **przeceniemy** niebezpieczeństwo ze strony Niemiec, to zlekceważymy główne niebezpieczeństwo.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Пересушили полено.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Przesuszyliśmy drwa.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

То под полом вагона или на крыше портилась изоляция, происходило короткое замыкание и с треском что-то **перегорало**.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Albo tarasowała mu drogę furmanka, która utknęła kołami w szczelinach szyn, albo pod stropem tramwaju czy też na dachu psuła się izolacja, następowało krótkie spięcie i coś się z trzaskiem **przepalało**.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (1). Odnotowano jeden przykład, w którym ekwiwalentem czasownika *преисполниться* ‘глубоко проникнуться каким-л. чувством’ jest czasownik inicjalny *почув* co:

И он **преисполнился** к ней тем горячим сочувствием и робким изумлением, которое есть начало страсти.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

I Jura **почув** w stosunku do niej to gorące współczucie i nieśmiały podziw, który jest początkiem namiętności.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

2.1.1.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (12)

W przekładzie użyte zostały czasownik *пресадzać*, będący ekwiwalentem rosyjskich czasowników *преувеличивать* i *пересаливать*, oraz *злекceważ* jako ekwiwalent czasownika *преуменьшать* (7 przykładów):

— Ты **преувеличиваешь**.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

— **Przesadzasz**.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

— Безусловно, страхи Софьи Александровны **преувеличены**,
— согласился Михаил Юрьевич.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— Niewątpliwie obawy Sofii Aleksandrowny są nieco **przesadzone**
— zgodził się Michaił Juriewicz.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

— Преувеличивеать германскую опасность — значит, **преуменьшать** главную опасность.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— *Jeżeli przecenimy niebezpieczeństwo ze strony Niemiec, to **zlekceważymy** główne niebezpieczeństwo.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

W korpusie pojawiło się 5 przykładów ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem bez formantu modyfikacyjnego niewyrażających znaczenia ponadnormatywnego, a wśród nich czasowniki dokonane (*перепить* — *upić się*; *пересилить* — *zwyciężyć*; *преисполнять* — *napępniać*) oraz czasownik niedokonany (*переоценивать* — *analizować*), np.:

*Теперь сам он был одержим сходным припадком саморазоблачения, всего себя **переоценивал**, всему подводил итог, все видел в жаровом, изуродованном, бредовом извращении.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Teraz sam był opętany manią autodemaskatorską, wciąż **analizował** swoje uczynki, wszystko podsumowywał, wszystko widział w zdeformowanej, wypraczonej gorączkowym majaczeniem postaci.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Но сознание приносимой общественной жертвы **преисполняло** его чувством удовлетворения.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Ale świadomość ofiary poniesionej dla powszechnego pożytku **napępniała** go głęboką satysfakcją.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

2.1.1.1.3. Związki stałe (1)

Odnotowano tylko jeden przykład związku frazeologicznego ze znaczeniem ponadnormatywnym: *перещеголять* — *bić kogoś na głowę*:

— *Вот видишь, — усмехнулся Сталин, — а говоришь, что плохо разбираешься в истории... Ты в истории всех нас **перещеголяешь**.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— *No widzisz — powiedział Stalin z przekąsem — a mówisz, że nie znasz się na historii... Ty w historii wszystkich nas **bijesz na głowę**.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

2.1.1.1.4. Ekwiwalent opisowy (3)

Wystąpiły 3 przykłady ekwiwalentów opisowych ze znaczeniem ponadnormatywnym: *переплачивать* — *płacić horrendalne sumy*; *перепить*; *узнать, что* кто-то *перепил* — *wiedzieć o* czyimś *pijackim wybryku*; *переблагородничать друг друга* — *prześcigać się we wzajemnej szlachetności*, np.:

А переплачивать на извозопромышленников, на гужевую доставку на станцию товаров есть деньги?

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Ale na płacenie woźnicom horrendalnych sum za przewóz towarów na dworzec to mają?

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Они старались переблагородничать друг друга и этим все осложняли.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Oboje prześcigali się we wzajemnej szlachetności i tym wszystko skomplikowali.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

2.1.1.2. Ekwiwalenty polskich czasowników ponadnormatywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim

2.1.1.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (2)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (1). Pojawił się jeden przykład ekwiwalentu wyrażonego tym samym RA z określnikiem deminutywności *переплатить* — *переплатить*:

— *Tak... Hum!... hum!... Trochę pan przeplacił...*

(B. Prus: *Lalka*)

— *Да... гм... гм... Вы, сударь, немножко переплатили...*

(Б. Прус: *Кукла*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji. W polsko-rosyjskiej części korpusu brak ekwiwalentów wyrażonych czasownikami innego RA wśród ekwiwalentów ponadnormatywnego RA.

2.1.1.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego

W polsko-rosyjskiej części korpusu wśród ekwiwalentów ponadnormatywnego RA nie wystąpiły ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego.

2.1.1.2.3. Związki stałe (1)

W korpusie odnotowano jeden przykład, w którym w roli ekwiwalentu pojawia się związek frazeologiczny ze znaczeniem ponadnormatywnym:

— *Akurat — powtórzyła. — Przedawkował ten środek na wigor. Ten, który mu dałeś. A może to wcale nie było na wigor?*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— Как же, — повторила она. — Ты **перезнул со своим средством** для повышения темперамента. Тем, которое ему дал. А может, это вовсе и не было средство для подогрева темперамента?

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

2.1.1.2.4. Ekwiwalenty opisowe

W polsko-rosyjskiej części korpusu brak ekwiwalentów opisowych wśród ekwiwalentów ponadnormatywnego RA.

2.1.2. Ekwiwalenty augmentatywnego rodzaju akcji

2.1.2.1. Ekwiwalenty augmentatywnego rodzaju akcji (typ przedrostkowy)

2.1.2.1.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników augmentatywnego rodzaju akcji w języku polskim (typ przedrostkowy) (250)

2.1.2.1.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (98)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (92). Wystąpiły 92 przykłady ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem tego samego rodzaju akcji, w tym 4 ekwiwalenty w postaci czasowników prefiksalnie-postfiksalnych. Są to przede wszystkim derywaty prefiksalne od czasownika *думать*: *продумать*, *выдумать*, *обдумать*, *расспросить*, *рассмотреть*. Ekwiwalentami czasownika *продумать* są: *презыслить*, *обмыслить*, *вымыслить*, a ekwiwalentami czasownika *обдумать* — *презыслить*, *обмыслить*. Pojawiły się także ekwiwalenty: *расспросить* — *выпытать*; *предпогнуть* — *ззгбнуть*, *премарзнуть*; *задержать*³ — *удрзчить*⁴; *исхудать*⁵ — *wychudнуть*⁶; *распалить*⁷ — *rozplomienić*:

— Пожалуй, ты прав, — озабоченно заявил он. — Однако все это следует **тщательно продумать**.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

— Chyba masz rację — **oświadczył zafrasowany**. — Ale to trzeba **dokładnie презыслить**.

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

³ *Задержать* разг. 'утомить, измучить кого-л. требованиями, поручениями и т.п.'.

⁴ *Удрзчить* książk. 'sprawić komuś cierpienie fizyczne lub psychiczne; dokuczyć, zameęczyć'.

⁵ *Исхудать* pot. 'сильно похудеть'.

⁶ *Wychudnąć* 'stać się bardzo chudym; schudnąć'.

⁷ *Распалить* разг. 'сильно, до края нагреть'.

*Недостаточное знание языка мешает мне **толком расспросить** его.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Za słabo znam język i nie mogę go **dokładnie wypytać**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Wśród ekwiwalentów tego samego RA wystąpiły również ekwiwalenty wyrażone czasownikiem augmentatywnego RA (grupy prefiksarno-postfiksarnej): *рассматривать* — *wpatrywać się, dopatrywać się; разглядеть* — *przypatrzyć się*:

*Хозяйка не ответила, продолжала **рассматривать** мальчика.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Gospodyni nie odpowiedziała, wciąż **wpatrując się** w dziecko.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*Могли хорошо **разглядеть** пастухи.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*I mogli się dobrze **przypatrzeć** pasterze (...)*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (6). Odnotowano 6 przykładów, w których ekwiwalenty czasowników augmentatywnego RA są wyrażone czasownikami delimitatywnego RA: *размышлять, придумать* — *pomyśleć*, inicjalnego RA: *разжигать* — *zapalać*, determinatywno-momentального RA: *продумать вслух* — *wypowiedzieć głośno*; *расспросить* — *zapytać*, oraz deminutywnego RA: *усесться* — *przysiąść*, np.:

*Вы об этом подумали? Что же мне делать? Ведь вы наверняка **придумали**, что мне теперь делать.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Czy pan o tym pomyślał? Co ja nam zrobić? Na pewno pan już **pomyślał**, co tam robić.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

*Сегодня неистовство ее страдания **улеглось**, уступив место тупой пришибленности, но она по-прежнему была невменяема, ничего не говорила и себя не помнила.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Dziś nieokiełznana rozpacz **przycichła**, ustępując miejsca bezmyślnemu ośpieniu, ale Marina nadal była nieprzytomna, nic nie mówiła i nie wiedziała, co się z nią dzieje.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

2.1.2.1.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (136)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem augmentatywnym (97 przykładów) znalazły się następujące czasowniki: *выдумать, выстроить, замучиться, издохнуть, обсудить, обдумать / обдумывать, осмотреть / осматривать, придумать, проделать, продумать, разглядеть / разглядывать, рассматривать, рассмотреть, рассуждать, рассчитывать*. Ich ekwiwalenty zawierają znaczenie augmentatywnego RA, np. *разглядывать* — *studiować, obserwować, przyglądać się, oglądać, rozglądać się, zauważyć coś, zaglądać; рассматривать* — *oglądać coś, przyglądać się, studiować, obserwować, rozejrzeć się, oceniać, dyskutować, traktować*:

— *Вы-с! — Гнусно-вкрадчивым голосом Порфирия произнес Игорь Петрович, **разглядывая** Малянова сквозь рюмку одним глазом.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

— *Pan! — прzymilnie słodkawym głosem Porfiria oświadczył Igor Pietrowicz, **obserwując** Malanowa jednym okiem poprzez szkło kieliszka.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

*Роберт **разглядывал** площадь.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

*Robert **oglądał** plac.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

*Человек мерил кабинет, останавливаясь по временам и **рассматривая** эстамп, прибитый у окна.*

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

*Мężczyzna ów przemierzał gabinet, przystając od czasu do czasu i **przyglądając się** zawieszonemu koło okna miedziorytowi.*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

W grupie ekwiwalentów rosyjskiego czasownika bazowego (7) wystąpiły czasowniki: *усесться* — *siedzieć; замучить* — *męczyć; разодеть*⁸ — *ubrać się; раскачать* — *kołysać; исхудать* — *chudnąć; перепутываться* — *plątać się*. Od tych czasowników możliwe byłoby w języku przekładu utworzenie czasowników RA, tłumacz użył jednak ekwiwalentu czasownika bazowego.

Znaczenie augmentatywne nie zostało w ekwiwalentach przekazane, np.:

*Его душно одетые и слабые в своем искусстве комедианты не могли и мечтать о том, чтобы состязаться с пышно **разодеты-***

⁸ *Разодеть* разг. 'очень нарядно одеть'.

ми после лионских сборов Дюпарками. Дебри, Мадленой и, конечно, самим Мольером.

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

Jego nędznie odziani i niezbyt biegli w swej sztuce komedianci nie mogli nawet marzyć o tym, by konkurować z elegancko po lyońskich żniwach ubranymi Duparcami, z de Brie, Magdaleną i, rzecz oczywista, samym Molierem⁹.

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

W kolejnym przekładzie wyrażona została faza postterminalna akcji (stan rezultatywny), brak jednak znaczenia augmentatywnego:

Ключи забыла... Все врет. Запрещено приводить Зою в дом, вот и уселась на лестнице — лестница не твоя, как ты можешь запретить?

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Zapomniała kluczy... Ciągłe kłamie. Wie, że nie wolno jej przyprowadzić Zoi do domu, to **siedzi** z nią na schodach — schody nie twoje, tu nie masz prawa zabronić.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

lub faza intraterminalna akcji:

Замучат они нас, нашим мукам порадуются.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Oni nas **będa** męczyć, cieszyć się z naszej męki.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Исхудал, засел у окна, стал глядеть на улицу, хоть на ней ничего и нет-ни нового, ни интересного. Стал есть без всякого аппетита.

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

***Chudł**, przesiadywał przy oknie, wyglądał na ulicę, choć nic tam nie było ciekawego, jadł bez apetytu.*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

W tekście rosyjskim wystąpiły czasowniki będące wtórnymi formacjami imperfektywnymi, natomiast w przekładzie — czasowniki, które są ekwiwalentami czasownika bazowego, por. качать — раскачать — раскачивать, путаться — перепутаться — перепутываться, пр.:

*Стебли **перепутывались** и укорачивались, белые цветы с яркою, как желток с кровью, сердцевинкой уходили под воду и выныривали со льющеюся из них водою¹⁰.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

⁹ Пор. разодеть разг. 'очень нарядно одеть'.

¹⁰ Пор. перепутаться 'сильно спутаться, запутаться'.

*Łodygi **plątały się** i skręcały, białe kwiaty o środkach żółtych jak żółtko z krwią znikwały pod powierzchnią i wynurzały się, ociekając wodą.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem bez formantu modyfikacyjnego i niebędącym ekwiwalentem czasownika bazowego (32) pojawiły się czasowniki: *расцеловать* — *ucałować*; *перепугать*, *напугать* — *wystraszyć*, *престрашить*, *настрашить*; *омытiously* — *odprasować*, *wyprasować*, *препращивать*. Są to derywaty od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego. Natomiast czasowniki polskie, podawane w źródłach leksykograficznych jako ekwiwalenty rosyjskich augmentatywów prefiksalnych, nie wyrażają augmentatywności, np. ekwiwalentem *расцеловать* jest *ucałować*, a *Универсальный словарь языка польского* odnotowuje synonimiczność *ucałować* i *поблаговолать*. Z tegoż względu takie tłumaczenie znalazło się w grupie czasowników nienależących do tego rodzaju akcji i niewyrażających takiego znaczenia¹¹, por. *расцеловать* ‘поцеловать крепко, несколько раз’, *ucałować* książk. ‘dotknąć wargami kogoś, rzadziej czegoś, aby okazać serdeczność (zwykle w sposób konwencjonalny); pocałować’, *уцеловать* pot. ‘pocałować wiele razy, mocno, siarczyście’:

*Тут друзья **расцеловали** Мольера и вскричали:*

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

*I przyjaciele **ucałowali** Moliera, po czym zaczęli wołać:*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

Ekwiwalentami czasowników *перепугаться* ‘сильно испугаться’ i *напугать* ‘внушить испуг, страх; испугать’ są *wystraszyć* ‘wzbudzić w kimś lęk, spowodować, że ktoś się boi; przestraszyć’, *престрашить* ‘spowodować, że ktoś nagle poczuje lęk, strach’, *настрашить* pot. ‘sprawić, że ktoś dozna uczucia strachu; przestraszyć’:

*На противоположной, незастроенной стороне белели палатки и теснились грузовики и конные фургоны всякого рода служб второго эшелона, оторвавшиеся от своих дивизионных штабов полевые госпитали, заблудившиеся, **перепугавшиеся** и разыскивающие друг друга отделы всевозможных парков, интендантств и провиантских складов.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Po przeciwnej stronie białały namioty i tłoczyły się ciężarówki i furgony konne rozmaitych służb drugiego eszelonu, oderwane od swych

¹¹ Przypadki, kiedy w tekście polskim jako tekście oryginału pojawiają się czasowniki *wystraszyć*, *престрашить* bez określnika augmentatywnego, odnotowano w grupie, w której w języku polskim brak czasownika wyrażającego rodzaj akcji, natomiast czasownik z tym znaczeniem pojawia się w przekładzie.

*sztabów dywizyjnych szpitale polowe, zabłąkane, **wystraszone** i poszukujące się nawzajem oddziały rozmaitych taborów, intendentury i magazynów prowiantowych.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

W funkcji ekwiwalentów czasownika *отутюжить* ‘тщательно выгладить’ wystąpiły czasowniki: *odprasować* ‘wygładzić jakąś tkaninę lub część garderoby przez prasowanie; wyprasować’, *wyprasować* ‘wygładzić, wyprasować coś za pomocą rozgrzanego żelazka’, *przeprasować* ‘wygładzić, wyprostować coś lekko, naprędce gorącym żelazkiem’:

В отутюженной гимнастерке, до блеска начищенных сапогах, с тщательно причесанными русыми волосами, широкоплечий, румяный, Максим сиял, как положено сиять молодому курсанту, получившему увольнительную на целый день.

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

W odprasowanej bluzie, w wyczyszczonych do połysku butach, ze starrannie uczesanymi jasnymi włosami, barczysty i rumiany Maksym rozsiewał wokół siebie ten blask, który, zgodnie z regulaminem, powinien rozsiewać słuchacz szkoły wojskowej, udający się na całodobową przepustkę.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Oto inne przykłady: *усесться* — *usiąść*; *замучить* — *zmęczyć* (por. *zamęczyć*, *umęczyć*); *разбогатеть* — *wzbogacić się*; *рассматривать* — *prze-glądać*; *размякнуть* — *zmięknąć*; *раскалить* ‘nagreć do очень высокой температуры’ — *nagrzać*; *вымазать мукой* — *umączyć*¹²; *рассмотреть* — *zobaczyć*:

Жара замучила.

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

Upał mnie zmęczył.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

*Разумеется, аванс в „Геркулесе” на поставку выдержанного ке-дра. Разумеется, неожиданный крах, кто-то **разбогател**, а Фунт отработывает председательскую ставку — сидит.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Rozumie się samo przez się, że spółka ta wzięła zaraz w „Herkulesie” zaliczkę na dostawę cedrów. No i rozumie się samo przez się, że zaraz potem nastąpiła nieoczekiwana plajta, na której ktoś **się wzbogacił**, a Funt poszedł odsiadywać swoją prezesowską pensję.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

¹² Por. *umączyć* ‘obsypać, ubrudzić mąką lub substancją podobną do mąki’ (Dor).

Стояли заборы, висела алебастровая пыль, и грузовики **раскаляли** и без того горячий воздух.

(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

Wszędzie stały rusztowania, w powietrzu unosił się alabastrowy kurz, a ciężarówki jeszcze bardziej **nagrzewały** i tak już rozprężone powietrze.

(I. Ilf, E. Pietrow: Złote ciele)

Он с величайшим любопытством хотел ее внимательно **рассмотреть**, но ничего уже более не **рассмотрел**.

(М. Булгаков: Жизнь господина де Мольера)

Z ogromną ciekawością chciał jej się **przyjrzeć** dokładniej, ale nic już nie **zobaczył**¹³.

(M. Bułhakow: Życie Pana Moliera)

Odnotowano także przykłady, w których w tekście rosyjskim brak było czasownika augmentatywnego, natomiast tłumacz użył go w przekładzie. W tekście oryginału wystąpił czasownik z określnikiem augmentatywnym (*сильно похудеть*):

Ипполит Матвеевич **сильно похудел**, и у него стала побаливать печень.

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

Hipolit Matwiejewicz **wychudł** i zaczęła mu doskwierać wątroba.

(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

А ребята ему: зачем обратно, поедим кулацкого сала — молодые, здоровые, **голодные**. Умяли они и сало, и пироги.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

А они до него: по со odsyłać, podjemy sobie kułackiej słoniny — młodzi, zdrowi, **wyglodnieli**. Spalaszowali i słoninę, i placek.

(A. Rybakow: Dzieci Arbatu)

Много позже я **спрашивал** своих ребят: не показалось ли им что-нибудь странным в моем поведении в те жуткие (для меня) апрельские дни 99 года.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: Волны гасят ветер)

Znacznie później **wypytywałem** swoich pracowników, czy nie wydało im się cokolwiek dziwne moje zachowanie w te straszne (dla mnie) kwietniowe dni 99 roku.

(A. Strugacki, B. Strugacki: Fale tłumią wiatr)

— Что задерживает? — Сталин **смотрел** на врача своим особенным, тяжелым взглядом, которого все боялись.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

¹³ Znaczenie augmentatywne wynika z szerszego kontekstu.

— *Co panu przeszkodziło?* — Stalin **wpatrywał się** w lekarza swoim szczególnym, ciężkim wzrokiem, którego wszyscy się bali.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

2.1.2.1.1.3. Związki stałe (1)

Odnotowano jeden przykład stałego związku ze znaczeniem augmentatywnym w roli ekwiwalentu rosyjskiego czasownika augmentatywnego (*разозлить* — wyprowadzić kogoś z równowagi):

*Тебе все равно меня не **разозлить**.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*I tak nie **wyprowadzisz mnie z równowagi**.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

2.1.2.1.1.4. Ekwiwalenty opisowe (15)

Ekwiwalenty opisowe rosyjskich czasowników augmentatywnych w języku polskim wyrażają znaczenie augmentatywne. Wystąpiły połączenia określników augmentatywnych z czasownikiem niewyrażającym augmentatywnego RA, m.in. z określnikami wskazującymi zwiększoną intensywność akcji (*bardzo, nieźle się przestraszyć; przerazić się śmiertelnie*) oraz dokładność (*do połysku wysprzątać, wyczyścić coś; usiąść wygodniej; gładko ogolić twarz; patrzeć badawczo*) z czasownikami, które nie wyrażają augmentatywnego RA¹⁴. Określniki pojawiły się i w oryginale, i w przekładzie (*здорово перепугаться* — *nieźle się wystraszyć; отчистить, начистить до блеска* — *wyczyścić do połysku; напугать до смерти*¹⁵ — *przerazić śmiertelnie*) — takich przykładów odnotowano najwięcej, oraz tylko w przekładzie (*напугать* — *bardzo przestraszyć; разглядывать* — *patrzeć badawczo*); por.:

*Видно, тоже **здорово перепугался**, бедняга.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Widocznie także **musiał się nieźle wystraszyć**, biedak.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

*Одурловатое, **гладко выбритое** лицо, ровный, как мох, бобрлик седых волос выдавали в нем городского человека.*

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

¹⁴ Są to w większości czasowniki niebędące ekwiwalentami czasownika bazowego rosyjskiego RA, np. *надраить до блеска* — *wysprzątać do połysku; перепугаться* — *bardzo się wystraszyć; напугать* — *bardzo przestraszyć; здорово перепугаться* — *nieźle się wystraszyć*. Adwerbia występują przede wszystkim w tekście oryginału, ale pojawiają się również w tekście przekładu.

¹⁵ *До смерти* разг. 'очень, крайне' (БТС).

*Nabrzmiała, **gładko ogolona** twarz, równo, na jeża podstrzyżone siwe włosy zdradzały w nim człowieka miastowego.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*(...) зоотехник Анатолий Сергеевич и художница Зося Лядова хотя и **перепугались** вначале, но затем нашли в себе силы вернуться (...)*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Teraz druga grupa. Zootechnik Anatolij Sergiejewicz i malarka Zosia Ładowa, chociaż początkowo **bardzo się wystraszyli**, jednak następnie znaleźli w sobie dość sił, żeby wrócić, przy czym malarka dostrzegła w tych zwierzętach jakiś urok.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

*— А я тебя не обижаю, — возразил мальчик, **разглядывая** меня как какое-то редкостное животное. — Я тебя назвал...*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*— А ja cię nie obrażam — oznajmił chłopczyk, **patrząc na mnie badawczo**, jak na jakieś niespotykane zwierzę. — Ja cię zdefiniowałem...*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

2.1.2.1.2. Ekwiwalenty polskich czasowników augmentatywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (typ przedrostkowy) (30)

2.1.2.1.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (22)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (22).
W grupie ekwiwalentów wyrażonych tym samym RA znalazły się m.in. czasowniki: *rozmyślać* — *размыслить*; *rozpytać* — *разузнать*; *roztyć się* — *растолстеть*; *zajeżdżić* — *загнать*; *zmyślać* — *выдумывать*; *wychudnąć* — *исхудать*; *wytyślić* — *придумать* / *придумывать*; *wypytać* — *распросить*; *zapaskudzić* — *испаксудить*; *zatłuścić (papiery)* — *промаслить бумагу*.

Ekwiwalent taki występował także z określnikiem augmentatywnym, por. *przemarznąć* — *изрядно промерзнуть*; *przemysleć* — *тщательно обдумать*, *продумать*:

*— Jest pan, pułkowniku, królem dzisiejszego polowania — powiedział głośno. — Ale chyba dość **przemarzliśmy**.*

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

*— Вы, господин полковник, настоящий король сегодняшней охоты, — сказал он громко, обращаясь к Рейнеру. — Однако все мы **изрядно промерзли** и устали.*

(A. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

*Postanowił się przejść, by **przemysśleć** to, co się stało.*

(A. Zbych: *Ставка większa niż życie*)

*Теперь необходимо было все **тщательно обдумать**.*

(A. ЗБЫХ: *Ставка больше, чем жизнь*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji. W polsko-rosyjskiej części korpusu wśród ekwiwalentów augmentatywnego RA brak ekwiwalentów wyrażonych czasownikami innego RA.

2.1.2.1.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (8)

Do ekwiwalentów werbalnych bez formantu modyfikacyjnego polskich czasowników augmentatywnego RA należą ekwiwalenty niewyrażające znaczenia augmentatywnego (8).

W 3 przykładach w języku oryginału wystąpiła forma przymiotnika odczasownikowego od czasownika augmentatywnego, natomiast w języku rosyjskim — od czasownika podstawowego (*przerdzewiały* — *ржавый*; *zatłuszczony* — *жирный*):

*Za mostkiem był znowu korytarz. W gładko obrobionych ścianach zauważył **przerdzewiałe** uchwyty do pochodni.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*За мостком оказался еще один коридор. В гладко обработанных стенах Геральт приметил **ржавые** держатели для факелов¹⁶.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Odnotowano także ekwiwalenty bez formantów modyfikacyjnych, bez znaczenia danego RA (5) i niebędące ekwiwalentami czasownika bazowego: *wypytać* — *опросить*; *znosić ubranie* — *потереть костюм*; *wyuczyć*¹⁷ — *научить*; *wymalować wapnem lub białą farbą* — *начертить мелом или белой краской*¹⁸; *zaschnąć* (o wybojach) — *высохнуть* (o выбоинах)¹⁹:

*Blondynka przyjrzała się uważnie jego mocno **znoszonemu** ubraniu, rzadnym włosom, koloru włoskiego orzecha, z lekka kędzierzawym i rozdzielonym na środku głowy, wąskim ustom i silnie rozwiniętej szczęcie dolnej.*

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyźmy*)

¹⁶ Por. *przerdzewieć* ‘zostać doszczętnie zniszczonym przez rdzę’ (por. *zardzewieć*); *przerdzewieć* ‘пропжаветь’ (WSPR).

¹⁷ Por. *wyuczyć* pot. ‘ucząc wyćwiczyć w czymś, utrwalić coś w czyjejś pamięci, dokładnie czegoś’.

¹⁸ Por. *wymalować* ‘pokryć, powlec coś farbą [...], pomalować całą powierzchnię czegoś’, *начертить* ‘провести (черту, черты, линии)’.

¹⁹ Por. *zaschnąć* ‘o ciekłej lub półpłynnej substancji: utracić wilgoć, wyschnąć lub zmienić się w skorupę’, *wyschnąć* ‘stać się suchym, stracić wilgoć, wodę’.

Блондинка окинула его внимательным взглядом. Потертый костюм, редкие рыжеватые, чуть выющиеся волосы зачесаны на прямой пробор, рот маленький, подбородок массивный.

(Т. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызы*)

Wiesz, odkupił ode mnie papugę, Feldmarszałka Dudę, i zrobił z ptaka żywą reklamę, wyuczywszy wołać: „Brrrylanty, brylanty”.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Знаешь, купил у меня попугая, Фельдмаршала Дуба, и сделал из несчастной птицы живую рекламу, научив кричать: „Брыльянты! Бррыльянты!”

(A. Sapkowski: *Владычица озера*)

Na drzwiach jednej z ruder widniał krzyż wymalowany wapnem lub białą farbą.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

На дверях одной из лачуг красовался крест, начерченный мелом или белой краской.

(A. Sapkowski: *Владычица озера*)

2.1.2.1.2.3. Związki stałe

W polsko-rosyjskiej części korpusu brak wśród ekwiwalentów augmentatywnego RA związków stałych.

2.1.2.1.2.4. Ekwiwalenty opisowe

W polsko-rosyjskiej części korpusu wśród ekwiwalentów augmentatywnego RA brak ekwiwalentów opisowych.

Należy zwrócić uwagę na przykłady, w których w tłumaczeniu występuje czasownik augmentatywny, natomiast w tekście wyjściowym brak znaczenia augmentatywnego. Wystąpiły np. pary czasowników: *wyszlifować* — *отшлифовать*; *przestraszyć się* — *непугаться*²⁰; *wyglancować buty* — *начистить сапоги*:

Przestraszona Perelka błagała Klementynę, żeby pozwoliła jej odejść, ponieważ boi się takiego hałasu.

(J. Chmielewska: *Пафнус*)

Перепуганная Грация умоляла мамочку позволить ей уйти, она не может вынести такого шума.

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

²⁰ Por. *przestraszyć się* ‘doznać nagłego uczucia strachu; przerazić się’; *непугаться* ‘сильно испугаться’; *wystraszyć się* ‘почувствовать страх, zacząć się bać; przestraszyć się’, ale nie *napугać* ‘внушать испуг, страх; испугать’; *wyglancować* pot. ‘nadać przedmiotom gładką, lśniącą powierzchnię, nadać połysk; wypolerować’; *начистить сапоги* разг. ‘тщательно, хорошо вычистить’.

*Мамы jeszcze powóz błyszczący jak świeżo **wyglancowane buty**, parę kasztanowatych koni, furmana i lokaja — w liberii.*

(B. Prus: *Lalka*)

*Есть у нас и экипаж, блестящий, как **начищенный сапог**, пара гнедых лошадей, кучер и лакей в ливрее.*

(B. Prus: *Кукла*)

W kolejnym przykładzie w tekście polskim pojawił się określnik augmentatywny, a w przekładzie — czasownik augmentatywny:

*Гды wychodził, wybiegła tylko za nim na schody i **gorąco wycałowała**.*

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyzmy*)

*Она ограничилась тем, что выбежала за ним на лестницу, **расцеловала** его и помогла донести чемоданы.*

(T. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызмы*)

*Krowa ujrzała nagle przed sobą prawdziwego żywego niedźwiedzia i **przeraziła się tak śmiertelnie**, że nawet zapomniała zaryczeć.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

*Увидев перед собой самого настоящего живого медведя, корова так **страшно перепугалась**, что даже замычать не смогла. Она вытаращила на Пафнутия глаза и остолбенела, зажав во рту непрожеванный пук травы.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

2.1.2.2. Ekwiwalenty augmentatywnego rodzaju akcji (typ prefiksalno-postfiksalny)

2.1.2.2.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników augmentatywnego rodzaju akcji w języku polskim (typ prefiksalno-postfiksalny) (398)

2.1.2.2.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (211)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (170). Ekwiwalenty wyrażone czasownikiem tego samego rodzaju akcji można podzielić na: ekwiwalenty zawierające ten sam formant oraz ekwiwalenty zawierające inny formant. Ekwiwalenty grupy inicjalno-augmentatywnej, saturatywnej, finalno-pejoratywnej i finalno-melioratywnej oraz absorbcyjnej zawierają ten sam formant: *раз-* + *-ся* / *роз-* + *się*; *на-* + *-ся* / *на-* + *się*; *до-* + *-ся* / *до-* + *się*; *за-* + *-ся* / *за-* + *się*.

Grupa inicjalno-augmentatywna. Ekwiwalenty grupy inicjalno-augmentatywnej zawierają formant *роз-* + *się*: *разгореться* — *rozpalić się*; *разозлиться* — *rozzłościć się*; *разгневаться*; *разгуляться* — *rozhulać się*; *па-*

зойтись — rozkręcić się; разохотиться — rozochocić się; разреветься — rozplakać się (głośno); разъяриться — rozwścieczyć się; разыгаться — rozegrać się (na dobre); рассмеяться (громко) — roześmiać się (głośno); заплакаться — rozplakać się; рассердиться — rozłościć się; рассесться — rozsiść się; расстроиться — rozsierdzić się; рассунуться — rozszczo-drzyć się; расохотиться — roześmiać się; расчувствоваться — rozczulić się²¹. Oto kilka przykładów:

(...) она **расплакалась** и, всхлипывая по-детски, стала проситься куда-то домой.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

(...) **rozplakała się** jak dziecko, powtarzając wśród szlochów, że chce do domu.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

Остан **рассердился**: — Да идите вы к черту!

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

Ostap **rozzłościł się**: — A niech pana diabli wezmą!

(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

Воде было где **разгуляться**. Она летела вниз с отвесов, прудила пруды, разливалась вишьрь.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

Woda **rozhulała się** wszędzie. Spadała z urwisk, tworzyła sadzawki, rozlewała się szeroko.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

Grupa saturatywna augmentatywnego rodzaju akcji. Ekwiwalenty czasowników saturatywnych zawierają formant *na-* + *się*: *навидаться* — *napatrzyć się*; *наволноваться* — *nadenerwować się*; *наголодаться* — *nagłodo-wać się*; *надышаться (лекарством)* — *nawąchać się za dużo lekarstw*; *наестся* — *pażreć się*; *нажраться* — *pażreć się*; *накушаться* — *pałaso-wać się*; *намахаться* — *patachać się*; *намучиться* — *patęczyć się*; *на-опаться* — *nawrzeszczeć się do syta*; *нарыдаться вдосталь* — *napłakać się dość*; *насмотряться (вдоволь)* — *napatrzyć się do woli (do syta)*; *на-терпеться* — *naciepieć się*²², np.:

²¹ Wyjątkiem jest tłumaczenie czasownika *разговориться* przez saturatywny *nagadać się*:

Дав им **разговориться**, Остан обратился к Чарушиникову: — Вы в каком полку служили?

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

Ostap pozwolił **się** im **nagadać**, a następnie zwrócił się do Czarusznikowa: — W jakim полку pan służył?

(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

²² Wyjątkiem są *начитаться* — *zacztywać się* i *наестся* — *objeść się*.

*По крайней мере, вдоволь **насмотревшись** на придаток мозга, он банку спрятал в шкаф (...)*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*W każdym razie, kiedy już do woli **napatrzył się** na przysadkę, schował słoik do szafy (...)*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

— Конечно, — заметил Паниковский, вдоволь **насмотревшись**, — опять пишет.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— Oczywiście — powiedział Panikowski, **napatrzywszy się** do syta — znowu coś pisze.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Grupa finalno-pejoratywna i finalno-melioratywna augmentatywnego rodzaju akcji. Ekwiwalenty czasowników finalno-pejoratywnych i finalno-melioratywnych zawierają formant *do-* + *się*: *добежаться* — *dolatać się*²³; *добудиться* — *dobudzić się*; *договориться* — *dogadać się*; *дождаться* — *doczekać się*; *доиграться* — *doigrać się*; *докликаться* — *doprosić się*; *допрыгаться* — *doigrać się*; *допытываться* — *dopytywać się*, np.:

*И были краткие панические мысли-вопли: „Все, **доигрались!**”*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Więc obawy istniały. A także krótkie paniczne myśli: „No tośmy **się doegrali!**”*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale thumią wiatr*)

Czasownik *doczekać się* wystąpił z negacją:

— Все это, конечно, страшно интересно, однако при чем здесь мы? Тойво молчал, и, **не дождавшись** ответа, Гриша спросил (...)

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

— To wszystko jest okropnie ciekawe, ale co my tu mamy do roboty? Tojwo milczał, **nie doczekawszy się** odpowiedzi. Grisha zapytał (...)

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale thumią wiatr*)

Grupa absorbcyjna augmentatywnego rodzaju akcji. Ekwiwalenty grupy absorbcyjnej zawierają formant *za-* + *się*: *заболтаться* — *zagadać się*; *заговориться* — *zagadać się*; *задуматься* — *zamyślić się*; *засидеться* — *zasiać się*; *зачитать* — *zaczytać się*²⁴, np.:

²³ Czasownik nie został odnotowany w słownikach współczesnego języka polskiego.

²⁴ Wyjątek stanowi ekwiwalent *rozmyślać* czasownika *задуматься*.

*Варя прошла в свою комнату, сняла плащ, сбросила туфли, усе-
лась на диван, задумалась.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Poszła do siebie, zdjęła płaszcz, zrzuciła pantofle, usiadła na kanapie
i zamyśliła się.*

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Но я заговорился, к своей станции подъезжаю.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Ale ja się zagadałem, a tu zaraz moja stacja.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Часовники augmentативного rodzaju akcji z innymi prefiksami. W korpusie wśród czasowników augmentatywnego RA pojawiły się czasowniki realizujące modele: *в-* + *-ся*, *вы-* + *-ся*, *об-* (*о-*) + *-ся*, *от-* + *-ся*. Ekwiwalenty czasowników reprezentujących model *в-* + *-ся* zawierają przedrostki *w-* i *przy-*: *вглядываться* — *wpatrywać się*, *приглядываться* — *przypatrywać się*; *вслушиваться* — *wysłuchiwać się*; *вчувствоваться* — *wczuć się*, natomiast ekwiwalenty czasowników należących do modelu *вы-* + *-ся* mają przedrostek *wy-*: *выговориться* — *wygadać się*; *(хорошенько) вылежаться* — *(porządnie) wyleżeć się*; *выспаться* — *wyspać się*. Ekwiwalent z przedrostkiem *об-* (*о-*) + *-ся* zawiera przedrostek *roz-*: *обозлиться* — *rozżłościć się*, a ekwiwalenty czasowników z przedrostkiem *от-* mają kilka przedrostków: *на-*, *од-*, *вы-*: *отдыхаться* — *wylizać się*, *на-* *спать* (*до сыта*); *откормиться* — *odpaść się*; *отсыпаться* — *wysypiać się*²⁵. Czasownikom towarzyszą określniki augmentatywne: *хорошенько*, *окончательно*; *на доброе*, *порядние*, *гłośно*, *уважно*, *остаточно*. Oto kilka przykładów:

*Золотые битюги нарочито громко гревели копытами по обна-
женной мостовой и, склонив уши долу, с удовольствием при-
слушивались к собственному стуку.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Złote perszerony z całym rozmysłem głośno waliły kopytami o obna-
żone kamienie jezdni i spuściwszy łby z zadowoleniem wśluchiwały się
w stuk własnych kopyt.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Ей советовали хорошенько вылежаться.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Radzono jej, by się porządnie wyleżała.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Пока отсыпался Юрий Андреевич, весна плавила и перетапли-
вала всю ту уйму снега, которая выпала в Москве (...)*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

²⁵ Inne przykłady: *пригорюниться* — *wpatrywać się*; *прислушиваться* — *przysłuchiwać się* oraz *проспать* — *odespać się*.

*Podczas kiedy doktor **się wysypiał**, wiosna topiła i rozpuszczała całą tę masę śniegu, który spadł w Moskwie (...)*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (41). W roli ekwiwalentów augmentatywnego RA grupy inicjalno-augmentatywnej pojawiają się czasowniki inicjalne (23 przykłady), których znaczenia zawierają odciśnięcie augmentatywny, np. *рассердиться, разнервничаться* — *zdeenerwować się*; *разгудеться: разгуделись старики* — *zagotowało się na wsi*; *разгореться: глаза разгорелись* — *oczy zabłyśły*; *разозлиться* — *zirytować się*; *рассесться* — *zasiść*:

*Ее дерзкие глаза **разгорелись**.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Jej bezczelne oczy **zabłyśły**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

— *Не стройте из себя дурачка, — **рассердился** Баулин, — кто не дал писать передовую? Панкратов?*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— *Nie udawajcie tu głupka — **zdeenerwował się** Baulin. — Kto nie pozwolił napisać artykułu wstępnego? Pankratow?*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

W pozostałych przypadkach (18) znaczenie augmentatywne nie zostało wyrażone. Wśród ekwiwalentów augmentatywnego RA wystąpiły także czasowniki augmentatywno-iteratywnego RA: *вслушиваться, прислушаться* — *nasłuchiwać, nadśluchiwać*, oraz czasowniki delimitatywnego RA: *дождаться* — *roczekać*; *заспать* — *przysnąć*²⁶; *наговориться* — *porozmawiać*; *отдышаться* — *pooddychać*; *отоспаться* — *przespać się*:

*Эти мысли пронесли в голове в одно мгновение, он стоял, прижавшись к дереву, затаив дыхание, **прислушиваясь** к лесу... Все было тихо.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Te myśli błyskawicznie przemknęły mu przez głowę. Przywarł do drzewa i powstrzymując oddech **nasłuchiwał**...*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*Оба **прислушались**, но в коридоре было тихо.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*Obaj **nadśluchiwali**, ale w korytarzu było cicho.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

***Наговоримся** с глазу на глаз.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

²⁶ Przysnąć pot. 'zasnąć na krótko; zdrzemnąć się' (USJP).

Porozmawiamy w cztery oczy.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Я отдышусь на воздухе.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Pooddycham świeżym powietrzem.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

2.1.2.2.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (25)

Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem bez formantu modyfikacyjnego i ze znaczeniem rodzaju akcji (25) wystąpiły przede wszystkim ekwiwalenty czasowników oznaczających gruntowne, dokładne wykonanie akcji (z przedrostkami *в-* i *при-*): *вглядываться* — *obserwować, przyglądać się*; *всматриваться* — *przyglądać się*; *всмотреться* — *przyrzeć się*; *приглядеться* — *przyrzeć się*; *присматриваться* — *obserwować, taksować*; *присмотреться* — *przyrzeć się (uważnie, dobrze)*; odnotowano także dwa inne przykłady: *изнашиваться* — *zużywać się*; *отдыхаться* — *odpocząć*, np.:

(...) посетитель **присматривался** к мебелировке кабинета взглядом разборчивого покупателя.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

(...) przybysz wzrokiem wybrednego nabywcy **taksował** umeblowanie gabinetu.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

W korpusie pojawiły się ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych (59) następujących grup: ewolutywnej: *раскричаться* — *krzyczeć, wrzeszczeć*²⁷; *раскачиваться* — *kołysać się, huścić się, kiwać się*; *раскаляться* — *palić się*, finalno-melioratywnej: *дожидаться* — *czekać*; *доискиваться* — *szperać*, absorpcyjnej: *заболтаться* — *gadać*; *задумываться* — *myśleć*, a także czasowniki z innymi formantami: *при-* + *-ся* (*прислушиваться* — *słuchać*) oraz *у-* + *-ся* (*усесться* — *siąść*). Ekwiwalenty czasowników niedokonanych nie wyrażają modyfikacji augmentatywnej, np.:

Вышка вздрагивала и раскачивалась под порывами ветра.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

Вежа drżała i kołysała się w porywach wiatru.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

Амалия Карловна боялась задумываться о будущем.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Amalia Karłowna bała się myśleć o przyszłości.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

²⁷ Augmentatywność zawarta jest już w podstawach czasowników.

*Инженер Брунс сидел на каменной веранде дачи на Зеленом Мысу (...) **дожидаясь** обеда.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Inżynier Bruns siedział na murowanej werandzie willi na Zielonym Przylądku (...) i **czekał** na obiad.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Natomiast ekwiwalenty czasowników dokonanych wskazują fazę intraterminalną, np.:

*Что ты так **раскричался**, словно к тебе уже „ухмыляясь, приближаются с ножами”?*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Czego tak **wrzeszczysz**, jakby cię napadli bandyci w ciemnej uliczce?*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

*Все эти дни он пролеживал у себя наверху, спал, просыпался, размышлял и **прислушивался**.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Przez wszystkie te dni wylegiwał się u siebie na gorze, spał, budził się, rozmyślał i **słuchał**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Podobnie odnotowano brak komponentu augmentatywnego w tłumaczeniu czasowników *заболтаться* i *уцесться*:

***Заболталась**, а вы есть хотите, — спохватилась повариха.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Ja tu **gadam**, a wy przecie głodni — zreflektowała się kucharka.*

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*Огромная бабочка вдруг влетела, сделала круг над столом и **уцелась** на экран визора, распластав мохнатые черные с узором крылья.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Nagle wleciał ogromny motyl, zatoczył krąg nad stołem, **siadł** na ekranie wizora, rozłożywszy czarne, puszyste skrzydła.*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

W korpusie pojawiły się ekwiwalenty bez formantów modyfikacyjnych niebędące ekwiwalentem rosyjskiego czasownika bazowego (66) następujących grup: ewolutywnej: *развеселиться* — *rozchmurzyć się*; *разгореться* — *na-grzać się* (por. *rozgrzać się*); *разгореться* — *rozpętać się* (o wojnie); *разрастись* — *wzrósć* (por. *rozrosnąć się*); *рассориться* — *pokłócić się*; saturatywnej: *наглопаться* — *zeżreć*; *нализаться* — *wylizać*; *напиться* — *upić się*; finalno-melioratywnej: *доискаться* — *znaleźć*; *добудиться* — *zbu-dzić kogoś*; *договориться* — *umówić się*, *заłatwić coś*; *доискаться* — *za-*

uważyć; absorpcyjnej: *задумываться* — *namyślać się, zastanawiać się*; a także z innymi formantami: *в-* + *-ся*: *вдуматься* — *zastanowić się*; *вглядываться* — *zerkać*; *впиваться* — *wchłaniać coś*; *выговориться* — *powiedzieć*; *из-/ис-* + *-ся*: *износиться* — *być startym*; *от-* + *-ся*: *отдыхаться* — *odetchnąć*; *отлежаться* — *upać się*; *при-* + *-ся*: *прислушиваться* — *posłuchać*; *притерпиться* — *przywyknąć*; *про-* + *-ся*: *проголодаться* — *z głodnieć*; *у-* + *-ся*: *уестся* — *usiąść*. Są wśród nich zarówno derywaty od ekwiwalentu czasownika bazowego niewyrażające RA (*разгореться* — *naprząć się*; *добудиться* — *zbudzić*), czasowniki niebędące derywatami od ekwiwalentów czasowników bazowych (*вглядываться* — *zERkać*; *вдуматься* — *zastanowić się*), jak i połączenia czasownika *быть* z przymiotnikiem, określające stan rezultatywny (*разъестся* — *być syty*; *износиться* — *być startym*). Oto kilka przykładów:

Владелец „Эх, прокачу!” **рассорился** со всем городом.

(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

Владелец „Hej, przewiozę!” **pokłócił się** з całym miastem.

(I. Ilf, E. Pietrow: Złote ciele)

В буфетной пахло липовым цветом, тминной горечью сухих веток, как в старых парках, и легким угаром от двух духовых утюгов, которыми попеременно гладила Лариса Федоровна, ставя то один, то другой в вытяжную трубу, чтобы они **разгорелись**.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

В покое пахло квіетом lipowym, kminkową goryczką suchych gałązek jak w starych parkach i lekkim swędem dwóch żelazek, którymi Larysa Fiodorowna prasowała, wstawiając je na przemian do rury wentylacyjnej, aby **się nagrzały**.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

2.1.2.2.1.3. Związki stałe (22)

Wśród ekwiwalentów ze znaczeniem augmentatywnym (13) odnotowano m.in.: *вслушаться* — *wyteńczyć słuch*; *избаловаться* — *rozpuścić się jak dzia-dowski bicz*; *прислушаться* — *nastawić uszu ‘zacząć słuchać czegoś z zainteresowaniem’*; *развеселиться* — *wpaść w jeszcze lepszy humor*²⁸; *разозлиться* — *ogarnąć (o gniewie)*; *разыгрываться до последних пределов* — *popadać w szaleństwo samobiczowania*; *рассмеяться* — *parsknąć śmiechem, wybuchnąć śmiechem*; *растравиваться* — *popadać w rozdrażnienie*; zob.:

При желании, **вслушавшись**, можно было различить через плац все, что там говорилось.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

²⁸ Jest to modyfikacja związku *wpaść w dobry humor* (zintensyfikowanie znaczenia).

*Przy dobrych chęciach, **wyęzając słuch**, można było dosłyszeć przez plac wszystko, co tam mówiono.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Kilka ekwiwalentów (9) nie wyraża znaczenia augmentatywnego: *договориться* — *dojść do porozumienia, stanąć na tym, że...*; *додуматься* — *wpaść na coś*; *заболтаться* — *gad-gadu*; *продышаться* — *złapać tchu*²⁹; *дожиться* — *ładne czasy*; zob.:

*Это было смешно. Варя **рассмеялась**.*

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Zabrzmiało to tak zabawnie, że Waria **wybuchnęła śmiechem**.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*Александр Иванович, пугливо притаившийся за выступом трибуны, **вглядывался** в темноту, но ничего не мог различить.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Aleksander Iwanowicz, który ukrył się za trybuną, **przebijał wzrokiem ciemności**, ale nic nie mógł zobaczyć.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

*Едва являлся повод, разгул самобичующего воображения **разыгрывался до последних пределов**.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Z byle powodu rozpasana wyobraźnia **popadała w szaleństwo samobiczowania**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Однако я с вами **заболтался**. Меня ждут мулаты.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Ale ja tu **gad-gadu**, a tam czekają na mnie moi murzyni.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

2.1.2.2.1.4. Ekwiwalenty opisowe (15)

Do elementów ze znaczeniem augmentatywnym (6) należą m.in.: *заниматься* — *być pochłoniętym pisaniem*; *обжираться* — *pałaszować ze smakiem*³⁰; *разволноваться* — *być przejętym swoim zadaniem*; *вглядываться в темноту* — *przebijać wzrokiem ciemności*:

*Иван Осипович страшно **разволновался**.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Iwan Osipowicz **był** огромnie **преjęты** своим заданием.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

²⁹ USJP podaje frazeologizm *зłapać oddech*.

³⁰ Czasownik *pałaszować* pot. 'jeść ze smakiem, z apetytem; zjadać' zawiera już odcień zaangażowania subiekta akcją.

*Между тем помрачневший инспектор пожарной охраны спустился задом по чердачной лестнице и, снова очутившись в кухне, увидел пятерых граждан, которые прямо руками выкапывали из бочки кислую капусту и **обжигались** ею.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Tymczasem posepny inspektor ochrony przeciwpożarowej zszedł po drabinie ze strychu i znowu znalazł się w kuchni. Ujrzał tam pięciu obywateli, którzy rękami wygarniali z beczki kwaszoną kapustę i **pałaszowali ze smakiem**.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Odnotowano określniki augmentatywne (8) z czasownikiem — określnik wystąpił albo tylko w przekładzie (*вглядеться* — *bacznie spojrzeć*; *засиживаться* — *marudzić zbyt długo*; *раскачиваться* — *miotąć się w lewo i prawo*), albo w oryginale i przekładzie (*засиживаться до обеда* — *siedzieć aż do obiadu*³¹; *истосковаться смертельно* — *strasznie się stęsknić*; *расчихаться раз до двадцати* — *kichnąć ze dwadzieścia razy*³²; *особенно расшуметься* — *szemrać najbardziej*), np.:

*Подробности позапрошлогодного семейного переезда с яркостью обступили его. Родные лица, по которым он **истосковался** смертельно, живо возникли перед ним.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Napłynęły wyraziste wspomnienia rodzinnego exodusu sprzed dwóch lat. Ukazały mu się kochane twarze, za którymi tak **strasznie się stęsknił**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Там произошла новая схватка, во время которой **раскачивались** хоботы (...)*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Rozegrała się tam nowa walka, w czasie której maskary **miotaly się w lewo i prawo** (...)*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Tylko w jednym przykładzie znaczenie augmentatywne nie zostało wyrażone (*развеселиться* — *odzyskać humor*):

*Изнуренков страшно **развеселился**.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Iznurienkow nagle **odzyskał humor**.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

³¹ Do tej grupy zaliczono także przykład, w którym partykuła *аž* została użyta przed wyrażeniem nazywającym punkt czasowy 'do czasu obiadu'.

³² Augmentatywność wyraża określnik krotności ograniczonej i wiedza o świecie.

2.1.2.2.2. Ekwiwalenty polskich czasowników augmentatywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (typ prefiksalnie-postfiksalny) (133)

2.1.2.2.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (103)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (80). Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem tego samego rodzaju akcji dokonano podziału na: ekwiwalenty zawierające ten sam formant oraz ekwiwalenty zawierające inny formant. Ekwiwalenty grupy inicjalno-augmentatywnej, saturatywnej, finalno-pejoratywnej i finalno-melioratywnej zawierają ten sam formant (*roz-* + *się* / *раз-* + *-ся*; *на-* + *się* / *на-* + *-ся*; *до-* + *się* / *до-* + *-ся*).

Grupa inicjalno-augmentatywna. W ekwiwalentach grupy inicjalno-augmentatywnej pojawił się formant *раз-* + *-ся*, np. *roześćmiać się* — *расхохотаться*; *roześćmiać się* (*hałaśliwie, wesoło*) — (*громко, весело*) *рассмеяться*; *rozgadać się* — *разболтаться*; *rozhuśtywać się* — *раскачиваться*; *rozjarzyć się* — *разгореться*; *rozkaszleć się* — *раскашляться*; *rozpędzić się* — *разогнаться*; *rozszałeć się, rozhuczeć się* — *разбушеваться*; *rozplakać się* — *расплакаться*; *rozszczebiotać się* — *расцебеться*:

Wymacałem ją [drabinę] natychmiast, przycisnąłem do piersi i nagle rozplakałem się z rozpacz.

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

Я тотчас нацупал ее, прижал к груди и... расплакался.

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

Nimie spokojnie wyciągnęła ręce, wyskandowała zaklęcie. Wiszący na stojaku gobelin zapłonął nagle, rozjarzył się feerią różnobarwnych światelek.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Нимуэ спокойно протянула руку, произнесла заклинание. Висящий на стояке гобелен неожиданно разгорелся, расцвел феерией разноцветных огоньков.

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

— *A cóżeś ty się tak rozgadał, mielesz ozorem, a masz milczeć!*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

— *Ты чего тут разболтался, мелешь языком, твое дело молчать!*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

Grupa saturatywna. Wszystkie czasowniki grupy saturatywnej tłumaczone są przez rosyjskie czasowniki zawierające przedrostek *на-*: *nabiegać się* — *набегаться*; *naczytać się* — *начитаться*; *najeść się* — *наестся*; *najeść się tak, że...* — *наестся так, что...; nałykać się dymu* — *наглотаться дыму*;

napatrzeć się dość — *насмотреться (достаточно)*; *napatrzeć się (już)* — *насмотреться (досыта)*; *nażreć się* — *нажраться пыли*³³, np.:

— *Szykuje nam się wesoła noc* — *powiedziała do Klossa.* — *Inspektor **naczytał się** romansów kryminalnych i ma ochotę szukać motywów.*

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

— *Нам предстоит веселая ночь,* — *вдохнула она.* — *Инспектор полиции **начитался** криминальных романов и пытается раскрыть причину смерти Росе.*

(A. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

*Zapłaciłem niecałego rubla, ale com się **nałykał dymu**, a com się nasłuchał!... Wystarczy mi tego na parę lat.*

(B. Prus: *Lalka*)

*Заплатил я за это удовольствие меньше рубля, зато уж **дыму наглотался** и уж наслушался... Хватит на добрых несколько лет!*

(B. Прус: *Кукла*)

Grupa finalno-pejoratywna i finalno-melioratywna augmentatywnego rodzaju akcji. Wśród czasowników finalno-pejoratywnych i finalno-melioratywnych pojawiły się: *doczekać się* — *дождаться*; *dodzwonić się* — *дозволиться*; *dogadać się* — *договориться*; *dotelefonować się* — *дозвониться*, np.:

*Następnego dnia próbowałem **dodzwonić się** do Katarzyny, ale w domu jej nie było, na uniwersytecie zaś powiedziano mi, że jest na jakiejś konferencji, a później, że już wyszła.*

(K. Boruń: *Próg nieśmiertelności*)

*На следующий день я пытался было **дозвониться** до Катарины, но дома ее не оказалось, а в университете мне сказали, что она на совещании.*

(K. Борунь: *Грань бессмертия*)

Grupa absorpcyjna. Czasowniki grupy absorpcyjnej tłumaczone są przez rosyjskie czasowniki z przedrostkiem *za-*: *zaczytywać się* — *зачитываться*; *zakastać się, zakaszleć się* — *закашляться*; *zamyślić się* — *задуматься*; *zapatrzeć się* — *заглядеться*, np.:

— *Owszem, znam legendę o wiedźminie i wiedźmince* — *odrzekła Condwiramurs.* — *Znam ją nie zawaham się powiedzieć, na wyrwyki. Podlotkiem będąc, kochałam tę historię, **zaczytywałam się nią.***

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Да, я знаю легенду о ведьмаке и ведьмачке,* — *ответила Кондвирамурса.* — *Знаю и запросто могу пересказать любой ее*

³³ Wyjątek stanowi czasownik *najeść się* — *отъестся*.

отрывок. Еще будучи совсем маленькой, я обожала эту историю, зачитывалась ею.

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

— *Zamyśliłeś się, Hans — usłyszał jej głos — a miałeś mi coś do powiedzenia.*

(А. Збых: *Ставка większa niż życie*)

— *О чем так задумался, Ганс? — неожиданно услышал он голос Ганны.*

(А. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

W przykładzie jednostkowym (*zastuchać się — вслушаться*) wystąpił inny przedrostek.

Grupa czasowników augmentatywnego rodzaju akcji z innymi prefiksami. Wśród czasowników augmentatywnego rodzaju akcji z innymi prefiksami pojawiły się czasowniki realizujące modele: *ob* (*o-*) + *się*, *przy-* + *się*, *w-* + *się*, *wy-* + *się*. Są one tłumaczone przez czasowniki z formantami *об-* + *-ся*, *при-* + *-ся*, *в-* + *-ся*, a wśród ekwiwalentów czasowników modelu *wy-* + *się* pojawił się ekwiwalent zarówno z przedrostkiem *про-*, jak i *вы-* (*objeść się — объесться*; *przypatrywać się — присматриваться*; *przysłuchiwać się — прислушиваться*; *wczytać się — вчитаться*; *wpatrzeć się / wpatrywać się — вглядываться, всматриваться*; *wykichać się — прочихаться*; *wyszumieć się — вышуметься*:

Choć objadłem się śliwek aż do skutku, czułem się jak ogromny kneidel nadziany śliwkową miazgą, na widok kubasa parującej herbaty i pajdy domowego chleba grubo posmarowanej masłem siadłem za stołem i zabrałem się do ucztowania.

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

Хоть объелся я сливами — прямо не я, а этакий огромный вареник со сливовой начинкой, — при виде кружки горячего чая и краюхи домашнего хлеба, обильно намазанного маслом, уселся к столу и принялся за пиришество.

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

Dwa razy spotkała ją straszna burza, raz w Alpach, drugi — na Morzu Śródziemnym. Truchleli najodważniejsi, ale panna Izabela ze śmiechem przysłuchiwała się łoskotowi druzgotanych skał i trzeszczeniu okrętu, ani przypuszczając możliwości niebezpieczeństwa.

(B. Prus: *Lalka*)

Дважды пережила она страшную бурю: в Альпах и на Средиземном море. Самые отважные робели, но пanna Изабелла со смехом прислушивалась к грохоту дробящихся скал и к треску корабля, ни на минутку не допуская возможности несчастья.

(Б. Прус: *Кукла*)

*Wiewiórka trzymała w łapkach obgryziony z łupinki laskowy orzech i również **wpatrywała się** w niego.*

(J. Chmielewska: *Пафнучу*)

*Она сидела, боязливо **всматриваясь** в него, а в лапах держала ядрышко лесного ореха, очищенное от скорлупы.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

— Wyrozumiałszym trza być — pouczył z naciskiem. — *Młodzież musi **się wyszumieć**. Jest dane powiedzenie, młodzież musi **się wyszumieć**.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— Надо быть снисходительными, — бросил он поучающе. — Молодежи надо **вышуметься**. Есть у нас такое выражение: молодежи надо дать **вышуметься**.

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (23). Znaczenie augmentatywne wyrażają ekwiwalenty augmentatywno-iteratywnego RA: *dopytywać się* — *расспрашивать*; *przypatrywać się* — *рассматривать*, *rozglądać*; *wpatrywać się* — *разглядывать*, *пр.*:

*I machinalnie **przypatrywał się** niezwyklej fizjonomii damy, która wybierała neseserki.*

(B. Prus: *Lalka*)

*Продолжая размышлять, он машинально **рассматривал** необычную физиономию дамы, выбиравшей несессер.*

(B. Прус: *Кукла*)

*Nie mogąc rozmawiać, **przypatrywałem się** okolicy.*

(B. Prus: *Lalka*)

*Разговаривать нельзя было, и я молча **разглядывал** окрестности.*

(B. Прус: *Кукла*)

Odnotowano 9 przykładów ze znaczeniem augmentatywnym.

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem innego RA bez znaczenia augmentatywnego (14) wystąpiły czasowniki inicjalnego RA: *rozchorować się* (ze złości) — *захворать*; *rozćwierkać się* — *зачипукасть*; *rozdygotać się* — *задрожать*; *rozjarzyć się* — *запылать*; *rozkrzyczyć się* — *закричать*; *rozpalić się* — *зажечься*; *rozszałeć się* — *заорать*, i delimitatywnego RA: *przypatrywać się* — *поглядеть*:

*Następny ciemnoróżowy dziób zamigotał w otworze skorupki i Kea **rozkrzyczała się** ze szczęścia.*

(A. Zaniewski: *Cywilizacja ptaków*)

*Вот еще один темно-розовый клювик показался в отверстии скорлупки, и Кея **закричала** от счастья.*

(A. Заневский: *Цивилизация птиц*)

— *Нм, więc jednak przywiązała się pani do męża... W oczach Niny **rozpalil się** płomień.*

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyzy*)

— *Гм, значит, все-таки вы привязаны к нему... В глазах Нины **зажегся** огонек.*

(T. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызы*)

2.1.2.2.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (26)

Korpus zawiera 6 ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantu modyfikacyjnego ze znaczeniem augmentatywnym: niemotywowanych: *domyślić się* — *догадаться*; *przypatrywać się* — *следить за...*, *наблюдаться за...*; *rozkołysać się*: *rozkołysane wierzchołki świerków* — *беспокоиться: беспокойные верхушки елей*, i motywowanych: *rozfiglować się* — *резвиться*:

*Wokulski nie miał odwagi wyjść z Łazienek. Chodził po drugiej stronie sadzawki i z daleka **przypatrywał się** migającej między drzewami szarej sukni.*

(B. Prus: *Lalka*)

*Вокульский никак не решался уйти из парка. Он ходил взад и вперед по другую сторону пруда, издали **следа** за мелькающим среди зелени серым платьем.*

(B. Prus: *Кукла*)

*Bywają takie poranki, kiedy wiatr buszuje w **rozkołysanych** wierzchołkach świerków, klekocze gałęziami włoskich topól odartych z liści, wtłacza dym do kominów...*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Случаются такие утра, когда ветер шумит в **беспокойных** верхушках елей, скрежещет в голых ветвях итальянского тополя, загоняет дым обратно в дымоход...*

(B. Жуковский: *На троне в Блабоне*)

Odnotowano ekwiwalenty czasowników bazowych (15) ewolutywów: *rozbiegać się* — *бегать*; *rozdźwięczyć się* — *трещать*; *rozdzwonić się* — *звенеть*; *rozterkotać się* — *звенеть*; *rozwrzeszczyć się* — *кричать*, a także czasowników realizujących modele *przy- + się*: *przypatrywać się* — *смотпеть*; *przypatrywać się (całymi godzinami)* — *глядеть (часами)*; *przysłuchiwać się* — *слушать*, oraz *w- + się*: *wpatrywać się* — *смотпеть*, np.:

*Jedli, pili, milczeli, **przysłuchując się** radości bawiących się ludzi.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Они ели, пили, молчали, **слушали**, как веселятся люди.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

*Dzięcioł **rozwrzeszczał się, rozdźwięczał, rozterkotał.***

(A. Zaniewski: *Cywilizacja ptaków*)

*Дятел громко **кричал, трещал, звенел.***

(А. Заневский: *Цивилизация птиц*)

W tłumaczeniu wyrażany jest stan rezultatywny bez odcienia augmentatywnego, chyba że podstawa zawiera już odcień augmentatywny; por. *rozwrzeszczyć się — кричать*.

Grupa ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem bez formantu modyfikacyjnego bez znaczenia danego RA i niebędących ekwiwalentem czasownika bazowego — nieliczna (5) — obejmuje: *nasłuchać się — видеть*; *naśmiewać się — изводить* кого-л.; *przysłuchiwać się — выслушать*; *wypłakać się — докладывать*; *zapatrzeć się — заглянуть*, pr.:

*Lekcja była ostra. Pan Tomasz jednak **przysłuchiwał się** jej z zadowoleniem, a panna Izabela prawie z podziwem.*

(B. Prus: *Lalka*)

*Замечание было едким, однако пан Томаш **выслушал** его с удовольствием, а панна Изабелла — почти с изумлением.*

(Б. Прус: *Кукла*)

*(...) pogmerał w fusach łyżeczką, **zapatrzył się** w dno błotniste jakby widziały tej czerni moją czarną przyszłość (...)*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*(...) помешал ложечкой гуцу на дне стакана, **заглянул** в эту черноту, будто усмотрел в ней мое черное будущее (...)*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

2.1.2.2.2.3. Związki stałe (3)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych za pomocą związków stałych wystąpiły związki ze znaczeniem augmentatywnym: *najeść się strachu — наестся страха*; *rozgadać się — понесло* кого-л.; *rozpłakać się — залилась слезами* ‘об обильном пролитии слез’ (БАС), pr.:

*No, i już było po obiedzie, tylko **najadłem się strachu.***

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Так и кончился мой обед: только **страху наелся.***

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

*Ciotka **rozpłakała się**, a wtedy odezwał się pan Domański.*

(B. Prus: *Lalka*)

*Тетка **залилась слезами**; тогда вмешался Доманский.*

(Б. Прус: *Кукла*)

2.1.2.2.2.4. Ekwiwalent opisowy (1)

Odnotowano jeden przykład ekwiwalentu opisowego ze znaczeniem augmentatywnym: *rozgadać się — сделаться словоохотливым*:

*Stacho także **rozgadał się**, głowa jego stała się pusta i leciały przez nią myśli nieważkie, a olśniewające.*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

*Стах тоже **сделался словоохотливым**, в голове рождались сногшибательные идеи, одна другой нелепее.*

(B. Чешко: *Покolenie*)

2.1.3. Ekwiwalenty augmentatywno-iteratywnego rodzaju akcji

2.1.3.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników augmentatywno-iteratywnego rodzaju akcji w języku polskim (164)

2.1.3.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (91)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (86). W grupie ekwiwalentów wyrażanych czasownikami augmentatywno-iteratywnego RA pojawiły się czasowniki z przedrostkami *вы-*, *раз-/рас-* oraz *про-*, wśród których największa liczba użyć dotyczy czasowników *размахивать*, *расхаживать*, *расспрашивать*. Ekwiwalenty zawierają ten sam przedrostek, np. *рассуждать*, *размышлять* — *rozmyślać*; *выкрикивать* — *wykrzykiwać*, lub inny przedrostek, np. *размахивать* — *wymachiwać*; *расспрашивать* — *wypytywać*; por.:

*Варя уезжала рано утром, занимала очередь, **выстаивала** на морозе, (...)*

(A. Рыбаков: *Дети Авбата*)

*Варя jeździła wczesnym rankiem, zajmowała kolejkę, **wystawiała** na mrozie (...)*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*Вместо этого он принялся длинно и нудно **расспрашивать** Маланова о телефонных звонках (...)*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Zamiast tego nudnie i drobiazgowo zaczął **wypytywać** Malanowa o telefony: (...)*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Czasownik *przechadzać się* wystąpił jako ekwiwalent rosyjskich czasowników *разгуливать*, *прогуливаться*, *расхаживать*, np.:

*Камилл мягко и бесшумно **расхаживал** по лаборатории, поглядывая в окно, выходившее на север.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

*Kamil miękko i bezszelestnie **przechadzał się** po laboratorium, spoglądając od czasu do czasu przez okno wychodzące na północ.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

*Они **прогуливались** на воле под огромным навесом наружного входа, лишь изредка наведываясь из вестибюля, не пора ли им присоединиться к старшим.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

***Przechadzali się** na wolnej przestrzeni po ogromnej hali dworca, od czasu do czasu zaglądając stamtąd, by sprawdzić, czy już nie czas przylączyć się do starszych.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (5). Odnotowano 3 przykłady ze znaczeniem augmentatywnym: *разглядывать сапоги* — *wpatrywać się w futrzane buty*; *раздумывать* — *zamyślić się*; *раскуривать трубку* — *rozpalać fajkę*:

*Анатолий Сергеевич взял с перил плащ и постоял, **разглядывая** свои меховые сапоги.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Anatolij Sergejewicz wziął płaszcz z balustrady, chwilę stał **wpatrzo-ny** w swoje futrzane buty.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

W 2 przykładach ekwiwalentem czasownika augmentatywno-iteratywnego RA jest czasownik deminutywno-iteratywnego RA: *распивать чай* — *popijać herbatę*, oraz inicjalnego RA: *раскуривать сигарету* — *zapalać papierosa*; por.:

*(...) за круглым столом под висячею лампой сидели за самоваром и **распивали** чай хозяева с Антониной Александровной (...)*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*(...) przy okrągłym stole pod wiszącą lampą gospodarze wraz z Antoniną Aleksandrowną **popijali** herbatę z samowara (...)*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Вайнгартен **раскуривал** сигарету и поверх огонька смотрел на Вечеровского.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Weingarten **zapalał** papierosa i ponad płomykiem zapalki patrzył na Wiczerowskiego.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

2.1.3.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (65)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantu modyfikacyjnego ze znaczeniem danego RA wystąpiły przykłady, w których ekwiwa-

lentem czasownika augmentatywno-iteratywnego RA jest czasownik ze znaczeniem augmentatywno-iteratywnym (36), np. *размышлять* — *rozważać*, *застанавливать* — *wrzeszczać*; *завывать* — *drzeć się*; *расхаживать*, *разгуливать*, *прогуливаться*, *прохаживаться* — *spacerować*³⁴; por.:

*Замолчали и горожане, каждый по-своему **размышляя** о таинственных силах гемоглобина.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Zamilkli też obywatele i każdy na swój sposób **zastanawiał się** nad tajemniczą potęgą hemoglobiny.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Потом он лег животом на пол и, дождавшись прибытия санитаров, принялся **выкрикивать** (...)*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Następnie rzucił się na podłogę, a kiedy przybyli sanitariusze, zaczął **wrzeszczyć** (...)*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote cielu*)

Ekwiwalenty niewyrażające znaczenia augmentatywno-iteratywnego

(29). Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantu modyfikacyjnego i niewyrażających znaczenia danego RA, a będącym ekwiwalentem czasownika bazowego (27) wyróżnić można dwie podgrupy. W pierwszej podgrupie w tekście przekładu jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego RA, natomiast w drugiej podgrupie w tekście przekładu nie sposób utworzyć czasownika wyrażającego RA.

Wśród ekwiwalentów należących do pierwszej podgrupy pojawiły się ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych, niewyrażające modyfikacji augmentatywnej, np. *выкрикивать* — *krzyczeć*, *wołać*; *завывать* — *wuć*; *разглядывать* — *patrzeć*; *раздумывать* — *myśleć*; *размахивать* — *tachać* (rękami); *размахивать* бедрами — *kołysać się w biodrach*; *распевать* — *śpiewać*; *расспрашивать* — *pytać*; *рассуждать* — *myśleć*; *расхаживать* — *chodzić*; por.:

— Там пуговка есть такая! — **Выкрикивал** Филипп Филиппович, стараясь перекрычать воду, — нажмите ее книзу... Вниз нажимайте! Вниз!

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

— Там jest taki guziczek! — **wołał** Filip Filipowicz, starając się przekrzyknąć wodę — trzeba go nacisnąć w dół. W dół, mówię.

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

³⁴ *Spacerować* 'przechadzać się, zwykle powoli, dla przyjemności, dla zdrowia itp.' Do tej grupy należą także czasowniki *рассказывать* — *opowiadać*; *разговаривать* — *rozmawiać*.

(...) *больше всех среди них суетился, бегал, **размахивал** руками, тащил ящики и тянул иланги Лев-Дуремар Толстов (...)*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

(...) *najbardziej wśród nich krzątał się i biegał, i **machał** rękami, ciągnął skrzynki, rozwijał węże Lew Dudemar Tolstow (...)*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

*Кавалерист, нагнувшись с седла, **расспрашивал** прохожего, как ближе проехать к Старому рынку.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Jakiś kawalerzysta pochylił się w siodle i **pytał** przechodnia o drogę na Stary Rynek.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Nieliczną grupę stanowią przykłady ekwiwalentów czasownika bazowego, od których w języku przekładu nie jest możliwe utworzenie czasownika tego RA (*рассуждать* — *mówić*³⁵; *выкрикивать* — *wolać*³⁶), np.:

*Он обо всем любезно **рассуждал** теперь негромким и как бы простуженным голосом, мечтательно глядя в одну точку и не опуская и не подымая глаз, как читают лекции.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

***Mówił** teraz o tym wszystkim cichym i jakby przeziębionym głosem, w rozmarzeniu patrząc w jeden punkt, nie spuszczać i nie podnosząc wzroku, jak podczas wykładu.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Odnotowano 2 przykłady, w których wystąpiły derywaty od ekwiwalentów rosyjskiego czasownika bazowego: *раздумывать* — *namyślić się*; *выделывать фигуры* — *wykreślać w powietrzu figury*:

*Пока я **раздумывала** выписать, двадцать красных кордонов на дороге наставили, чихнуть некуда.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Zanim się **namyśliłam**, żeby go wezwać, ponastawiali na drodze dwadzieścia czerwonych kordonów.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Он **выделывал** рукоютами необычайные фигуры и при этом свистел и дудел.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

*Rękojeściami **wykreślał** w powietrzu niezwykle figury, a gwizdał przy tym i trąbił.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

³⁵ Czasownik *раздумывать* nie jest we wskazanym kontekście ekwiwalentem *рассуждать*.

³⁶ Czasownik *выкрикивать* jest derywatem od czasownika *кричать*.

2.1.3.1.3. Związki stałe

W części rosyjsko-polskiej korpusu brak związków stałych wśród ekwiwalentów augmentatywno-iteratywnego RA.

2.1.3.1.4. Ekwiwalenty opisowe (8)

Odnótowano 7 przykładów, w których ekwiwalentami są czasowniki bez formantów modyfikacyjnych z określnikami wskazującymi augmentatywność, przy czym określniki te występują w tekście oryginału i przekładu. W tekście polskim pojawiły się ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych lub ich synonimy: *разглядывать с любопытством* — *patrzeć z ciekawością*; *рассматривать с интересом* — *patrzeć z zaciekawieniem*; *немилосердно нахлестывать* — *niemiłosiernie okładać*; *долго рассматривать* — *długo oglądać*; por.:

— *Значит, ты не понял, — произнес Вечеровский, **разглядывая** меня с **любопытством**.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

— *A więc nie zrozumiałeś — powiedział Wieczеровski, **patrząc** na mnie z **ciekawością**.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Odnótowano także wystąpienie określnika augmentatywnego wyłącznie w tekście przekładu (*размахивать руками* — *zawzięcie gestykulować*):

*По дороге больной **размахивал руками** и что-то болтал, не переставая со страхом думать о первой встрече с настоящими сумасшедшими.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*W drodze chory **zawzięcie gestykulował** i plótł trzy po trzy, myśląc z przerażeniem o pierwszym spotkaniu z prawdziwymi wariatami.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Pojawiły się także określniki wskazujące wysoki stopień natężenia akcji (*с любопытством* — *z ciekawością*; *с интересом* — *z zaciekawieniem*; *немилосердно* — *niemiłosiernie, zawzięcie*) oraz znaczną rozciągłość interwału wypełnionego akcją (*долго рассматривать* — *długo oglądać*).

Ekwiwalenty niewyrażające znaczenia augmentatywno-iteratywnego
(1). Odnótowano tylko jeden przykład opisowy niewyrażający znaczenia augmentatywno-iteratywnego (*прогуливаться* — *wyjąć na spacer*):

— *Кто его знает? Может быть, он будет **прогуливаться** в большой компании.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— *Kto go wie? Może przecież **wyjsć na spacer** w licznym towarzystwie!*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

2.1.3.2. Ekwiwalenty polskich czasowników augmentatywno-iteratywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (42)

2.1.3.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (33)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (19). W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem tego samego RA pojawiły się ekwiwalenty z tym samym przedrostkiem: *wyśmiewać kogoś* — *высмеивать*; *wypatrywać* — *высматривать*; *rozmyślać* — *раздумывать*; *wyczekiwać* — *выжидать*; i z innymi przedrostkami: *wymachiwać* — *размахивать*; *przechadzać się* — *прогуливаться, прохаживаться*; *wypytywać* — *расспрашивать*; *wygrywać* — *наигрывать*:

***Wymachiwał** ciężkimi rękami, opowiadając o zdarzeniu, miotał się, powtarzał po wielekroć ruchy postrzelonego żołnierza.*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

*Рассказывая о случившемся, он **размахивал** тяжёлыми ручищами, суетился и без конца повторял движения убитого солдата.*

(B. Чешко: *Поколение*)

*Avallac'h **wygrywał** na swej fletni różne skoczne melodyjki. Ciri, zaspioną, myślała intensywnie.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Аваллак'х **наигрывал** на своей флейте синкопированную мелодию. Погрустневшая Цири усиленно размышляла.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Czasowniki tego RA z określnikiem augmentatywnym rzadko pojawiają się w korpusie; por.:

*Tu Kunicki **zaczął szczegółowo wypytywać** Nikodema o przebieg jego misji w Warszawie i w Grodnie.*

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyzmy*)

*Тут Куницкий **принялся в деталях выпрашивать** Дызму о его хлопотах в Варшаве и в Гродно.*

(T. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызмы*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (14). Do tej grupy ekwiwalentów należy — występujący 7-krotnie — czasownik *nasłuchiwać*, który jest tłumaczony poprzez czasownik augmentatywny *прислушиваться*; por.:

*General Blenheim Blenckert stanął w strzemionach, wyciągnął szyję jak żuraw, **nasłuchiwał** odgłosów bitwy.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Генерал Бленгейм Бленкерт поднялся на стременах и вытянул шею на манер журавля, **прислушиваясь** к звукам боя.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem innego RA odnotowano czasowniki deminutywno-iteratywnego i kumulatywnego RA (7 przykładów). Czasownik *naśmiewać się* jest tłumaczony przez czasownik deminutywno-iteratywnego RA *посмеиваться*, a *wyczekiwać* — przez *поджидать*; por.:

*By dotrzymać kroku córeczkom hrabiów, bankierów, którym wszystko przychodziło łatwo, które **naśmiewały się** z dziewczuszki ze wsi (...)*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Чтобы не отставать от графских и банкирских доченек, которым все давалось играючи и которые **посмеивались** над деревенской девчонкой (...)*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Czasownik *wygadywać* (na kogoś) został przetłumaczony przez czasownik kumulatywny:

— Czego krzyczysz się? — A bo **wygadujecie** na mnie.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— Ну, чего морищишься? — Потому что **наговариваете** на меня!

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

natomiast czasownik *wysiadywać* — przez czasownik augmentatywnego RA *засиживаться*:

***Wysiadywał** do późnej nocy, kreśląc robocze rysunki, o świcie zasypiał nad rajzbretem.*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

*Стах вечерами все дольше **засиживался** над книгой, подкручивая фитиль в гаснущей карбидной лампе.*

(Б. Чешко: *Поколение*)

W przekładzie czasownika *wykrzykiwać* użyto czasownika deminutywno-iteratywnego RA:

*Wreszcie awansowali do rangi nadzorców i już z mostu **wykrzykiwali** pouczenia i komendy (...)*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Тут-то голодранцев произвели в смотрители, и теперь они лишь с моста **покрикивали**, командовали, (...)*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

2.1.3.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (3)

Odnutowano 3 elementy niewyrażające znaczenia augmentatywno-iteratywnego. Czasownik *wypisywać* został przetłumaczony przez *малевать* pot. ‘писать красками плохо, неумело или безвкусно’:

— *Ten — wskazał Dennis, oganiając się jednocześnie od tuch — **wypisywał** na murach i płotach głupie napisy.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Вон тот, — указал Деннис, отгоняя мух, — **малевал** на стенах и заборах глупые надписи.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

natomiast czasownik *wyburkiwać* — przez *отвечать*:

*Dalej Pafnucy zobaczył wodnego szczura i porozmawiał z nim przez chwilę, ale wodny szczur był nietowarzyski, więc odpowiedzi na pytania **wyburkiwał** krótko i niechętnie.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

*Потом Пафнутий встретил водяную крысу и сделал попытку пообщаться и с ней. Но водяные крысы не очень-то общительны, вот и у этой не было никакого желания поболтать, а на вопросы она **отвечала** односложно и неохотно.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

Natomiast ekwiwalentem czasownika *wypatrywać* (*okazji*) jest w przekładzie czasownik *искать* (*возможность*):

*Po pierwsze, ciekawość wręcz ją paliła, po drugie, nie przestawała myśleć o ucieczce i pilnie **wypatrywała** okazji.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Во-первых, она прямо-таки сгорала от любопытства, во-вторых, не переставала думать о бегстве и внимательно **искала** малейшую возможность.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

2.1.3.2.3. Związki stałe (3)

Czasownik *wypytywać* został przetłumaczony przez 2 stałe związki ze znaczeniem augmentatywno-iteratywnym: *лезть с вопросами* i *осыпать кого-н. градом вопросов*³⁷:

³⁷ Modyfikacja związku *осыпать вопросами* ‘задавать много вопросов’ (БАС).

— *Ale najlepszy sposób to jak najmniej gadać albo, broń Boże, **wypytywać!***

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyźmy*)

*Лучше реже открывать рот. И уж боже сохрани **лезть с во-просами.***

(T. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызьмы*)

***Zaczęła go wypytywać**, przy czym pytania tak szybko następowały po sobie, że mimo dobrej woli nie mógł na żadne z nich odpowiedzieć.*

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyźmy*)

*Пиеленская тотчас **осыпала его градом вопросов**, он даже рта не успел открыть для ответа.*

(T. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызьмы*)

Ekwiwalentem czasownika wykrzykiwać jest związek *наперебой сообщать*:

*Już chciałam posłać kogoś po ciebie, bo mi tu ptaki **wykrzykują**, że coś się wydarzyło.*

(J. Chmielewska: *Пафнус*)

*А я уже собиралась кого-нибудь послать за тобой. Тут птицы **наперебой сообщают** мне: в лесу что-то случилось.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

2.1.3.2.4. Ekwiwalenty opisowe (3)

Czasownik *wydzwaniać* przetłumaczony został przez połączenie czasownika *звонить* z określnikiem augmentatywnym *повсюду* ‘weździe, wszędzie’, a czasownik *wykrzykiwać* — przez połączenie czasownika *сообщать* z determinatorem *наперебой* ‘перебивая, прерывая друг друга (говорить, делать что-л.)’, np.:

***Wydzwaniam** od godziny i nigdzie nie mogę pana złapać.*

(T. Boruń: *Próg nieśmiertelności*)

***Я звоню повсюду** уже целый час и нигде не могу вас поймать.*

(T. Борунь: *Грань бессмертия*)

Odnutowano jeden przykład z czasownikiem *przesiadawać*, przy czym w tłumaczeniu wystąpił określnik iteratywny, a znaczenie augmentatywne nie zostało zrealizowane:

*Fotel był na kółkach. **Przesiadwała** na nim jej babka staruszka, podobna do uschniętego strączka fasoli (...)*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

*Кресло было на колесиках. На нем **сидела иногда** ее бабка, похожая на высохший стручок фасоли (...)*

(B. Чешко: *Покolenie*)

2.1.4. Podsumowanie

Grupa czasowników ponadnormatywnego RA nie jest liczna — odnotowano 26 przykładów w tekstach rosyjskich i 2 przykłady w tekstach polskich. Wśród polskich ekwiwalentów najwięcej wystąpiło przykładów wyrażonych czasownikiem tego samego RA (9, czyli 35%) i czasownikami bez formantu modyfikacyjnego ze znaczeniem danego RA (7, czyli 26,9%). W pozostałych grupach odnotowano przykłady jednostkowe. Rosyjskie ekwiwalenty reprezentują 2 przykłady: ekwiwalent wyrażony tym samym RA oraz ekwiwalent mający formę związku frazeologicznego.

Czasowniki augmentatywnego RA zostały podzielone (STAWNICKA, 2009) według sposobu derywacji na formacje prefiksalne i prefiksально-postfiksalne. W korpusie rosyjsko-polskim odnotowano 250 przykładów rosyjskich prefiksalnych czasowników augmentatywnego RA, a w polsko-rosyjskim — 30 przykładów, czyli 8 razy mniej czasowników tego RA. Wśród ekwiwalentów polskich największą grupę stanowią ekwiwalenty bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem augmentatywnym (97, czyli 38,8%) typu: *obserwować, przyglądać się, studiować, zauważyć*. Drugą pod względem liczebności grupę stanowią ekwiwalenty tego samego RA (92, czyli 36,8%). Pozostałe grupy

TABELA XII. Ekwiwalenty augmentatywnych rodzajów akcji w języku polskim i rosyjskim

Typ przekładu	Typ					
	ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi				ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem danego RA	
	ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego RA		ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego RA			
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
Ponadnormatywny						
Przekład rosyjsko-polski	9	35,0	1	3,8	7	26,9
Przekład polsko-rosyjski	1	50,0	—	—	—	—
Augmentatywny rodzaj akcji						
Przekład rosyjsko-polski	92	36,8	6	2,4	97	38,8
Przekład polsko-rosyjski	22	73,3	—	—	—	—
Augmentatywny rodzaj akcji (formacje						
Przekład rosyjsko-polski	170	43,0	41	10,3	25	6,3
Przekład polsko-rosyjski	80	60,2	23	17,3	6	4,5
Augmentatywno-iteratywny						
Przekład rosyjsko-polski	86	52,4	5	3,0	36	22,0
Przekład polsko-rosyjski	19	45,3	14	33,4	—	—

ekwiwalentów liczą już znacznie mniej przykładów. Liczna jest grupa ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych niebędących zarówno ekwiwalentami czasownika bazowego (32, czyli 12,8%), jak i ekwiwalentami rosyjskiego czasownika bazowego (7, czyli 2,8%), np. czasowniki *przestraszyć*, *wystraszyć* jako ekwiwalenty *nepenyzatʹ*, *nanyzatyʹ* ‘сильно испугать’, *przeprasować*, *wyprasować*, *odprasować* jako ekwiwalenty *отутюжить* ‘тщательно выгладить’. Wśród polskich ekwiwalentów wystąpiły wszystkie grupy z wyjątkiem ekwiwalentów opisowych, natomiast wśród rosyjskich ekwiwalentów — jedynie 3 grupy. Największa jest grupa ekwiwalentów tego samego RA (22, czyli 73,3%), pozostałe grupy są reprezentowane przez przykłady jednostkowe. W tych grupach modyfikacje znaczeniowe RA nie zostały wyrażone.

Liczna jest grupa czasowników prefiksalnie-postfiksalnych augmentatywnego RA (398 przykładów w tekstach wyjściowych rosyjskich i 133 przykłady w tekstach polskich). W rosyjsko-polskiej części korpusu największą grupę stanowią ekwiwalenty tego samego RA (170, czyli 43%), podobnie jak w polsko-rosyjskiej części (80, czyli 60,2%). Różnice w udziale procentowym tych grup spowodowane są wystąpieniem w polskim przekładzie licznych grup, w których znaczenie augmentatywne nie zostało wyrażone: ekwiwalentów ro-

(charakterystyka kwantytatywna)

ekwiwalentu								R a z e m	
ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych niewyrażające znaczenia danego RA				związki stałe		ekwiwlenty opisowe			
ekwiwalent czasownika bazowego		ekwiwalenty niebędące ekwiwa- lentem czasownika bazowego							
liczba	procent	liczba	procent						
rodzaj akcji									
—	—	5	19,0	1	3,8	3	11,5	26	100
—	—	—	—	1	50,0	—	—	2	100
(formacje prefiksalne)									
7	2,8	32	12,8	1	0,4	15	6,0	250	100
3	10,0	5	16,7	—	—	—	—	30	100
prefiksalnie-postfiksalne)									
59	14,8	66	16,6	22	5,3	15	3,7	398	100
15	11,3	5	3,7	3	2,3	1	0,7	133	100
rodzaj akcji									
27	16,5	2	1,3	—	—	8	4,8	164	100
—	—	3	7,1	3	7,1	3	7,1	42	100

syjskich czasowników bazowych (59, czyli 14,8%) i ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych bez znaczenia RA (66, czyli 16,6%), np. *заболтаться* — *gadać*; *раскричатся* — *krzyczeć*; *разгореться* — *nagrzać się*. W tłumaczeniu na język polski wystąpiły wszystkie grupy ekwiwalentów, a w przekładzie na język rosyjski brak określników augmentatywnych z ekwiwalentami czasowników bez formantów modyfikacyjnych. W przekładzie na język rosyjski drugie miejsce pod względem liczby ekwiwalentów zajmują czasowniki innego RA (23, czyli 17,3%), w przekładzie na język polski plasują się one na czwartym miejscu (41 przykładów, czyli 10,3%). Na podkreślenie zasługuje pojawiająca się w przekładzie grupa polskich związków frazeologicznych i kolokacji (22, czyli 5,4%) typu *парснąć śmiechem* (*рассмеяться*), *poraść w rozdrażnienie* (*расстроиться*), *rozpuścić się jak dziadowski bicz* (*избаловаться*). W tłumaczeniu polsko-rosyjskim pojawiły się tylko 3 takie przykłady (2,3%), np. *rozplakać się* — *залиться слезами*. W obu językach odnotowano jednostkowe przykłady ekwiwalentów opisowych (3,7% w tłumaczeniu na język polski, 2,3% w tłumaczeniu na język rosyjski).

Wśród ekwiwalentów augmentatywno-iteratywnego rodzaju akcji (164 przykłady w tekstach rosyjskich i 42 przykłady, czyli 4 razy mniej, w powieściach polskich) w języku polskim jako języku przekładu zdecydowanie przeważają ekwiwalenty tego samego RA (86, czyli 52,4%), podobnie jak w języku rosyjskim (19, czyli 45,2%). Na szczególną uwagę zasługuje grupa ekwiwalentów polskich wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem augmentatywno-iteratywnym (36 przykładów, czyli 22%), np. *размышлять* — *rozważać*; *выкрикивать* — *wrzeszczeć*, oraz grupa ekwiwalentów rosyjskich czasowników bazowych (27, czyli 16,5%), np. *размахивать* — *machać (rękami)*; *расспрашивать* — *pytać*; *выкрикивать* — *wolać*. Takich grup brak w tłumaczeniu na język rosyjski. W przekładzie na język rosyjski na drugim miejscu wystąpiły ekwiwalenty innych RA — augmentatywnego, deminutywno-iteratywnego i kumulatywnego.

2.2. Modyfikacje deminutywne w języku rosyjskim i polskim

Wśród deminutywnych RA, oznaczających niski stopień intensywności akcji / ograniczony zakres realizacji akcji / objęcie akcją tylko części przedmiotu, wyróżnić można: kwantytatywno-intensywne RA, kwantytatywno-efektywne RA oraz kwantytatywno-zakresowe RA. Osobną grupę stanowią czasowniki akcji odnoszące się do rezultatu nieodpowiadającego normie.

Poniżej zostaną omówione ekwiwalenty następujących rodzajów akcji: deminutywnego RA *sensu stricto*: *повысохнуть*; *podeschnąć*, *nadgryźć*, *przybrudzić sukienkę*; deminutywno-iteratywnego RA: *насвистывать*; *podzwaniać*; oraz podnormatywnego RA: *недовыполнить план*; *niedosłyszeć*.

W tabeli XIII zamieszczono rodzaje akcji o niskim stopniu intensywności / ograniczonym zakresie realizacji akcji, charakteryzujące się objęciem akcją tylko części przedmiotu.

TABELA XIII. Deminutywne rodzaje akcji w języku rosyjskim i polskim ze wskazaniem formantów modyfikacyjnych

Język rosyjski	Formanty modyfikacyjne	Język polski
Podnormatywny rodzaj akcji		
Intensywność / efektywność nieosiągająca normy		
<i>недоварить мясо</i>	<i>nedo-</i>	<i>niedowiedzieć</i>
Deminutywny rodzaj akcji		
Akcja o niewielkiej intensywności / efektywności; oddzielenie części od całości		
—	<i>na-</i>	<i>naciąć</i>
<i>надпилить доску</i>	<i>nad-</i>	<i>nadgryźć coś, nadłamać gałązkę</i>
<i>обломать ветку</i>	<i>o-/ob-</i>	<i>obłamać gałązkę</i>
<i>отпить со стакана</i>	<i>ot- i od-</i>	<i>odsypać, odciąć</i>
<i>попривыкнуть, поотдохнуть</i>	<i>po-</i>	—
<i>подзакусить, подзабыть</i>	<i>pod-</i>	<i>podszkolić, podrzuć</i>
<i>призадуматься, приутихнуть</i>	<i>pri- i przy-</i>	<i>przymizernieć, przybrudzić coś</i>
—	<i>prze-</i>	<i>przeprać, przetrzeć</i>
—	<i>u-</i>	<i>ułamać, ukroić</i>
<i>замыть</i>	<i>za-</i>	<i>zapać</i>
Deminutywno-iteratywny rodzaj akcji (przedrostek + sufiks iteratywny)		
Akcje iteratywne powtarzające się / rozczłonkowane (nieregularna powtarzalność i/lub osłabiona intensywność)		
<i>наигрывать, насвистывать</i>	<i>na-</i> + sufiks iteratywny	<i>naśpiewywać</i>
<i>перезванивать, перестукивать</i>	<i>pere-</i> i <i>prze-</i> + sufiks iteratywny	<i>przebąkiwać, przegwizdywać</i>
<i>покашливать, посиживать</i>	<i>po-</i> + sufiks iteratywny	<i>popłakiwać, popatrywać</i>
<i>подишгивать</i>	<i>pod-</i> + sufiks iteratywny	<i>podśpiewywać</i>
<i>прибаливать</i>	<i>pri-</i> i <i>przy-</i> + sufiks iteratywny	<i>przylegiwać</i>
<i>вздрагивать, взблескивать</i>	<i>vz-/vs-</i> + sufiks iteratywny	—

2.2.1. Ekwiwalenty podnormatywnego rodzaju akcji

2.2.1.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników podnormatywnego rodzaju akcji w języku polskim (17)

2.2.1.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (15)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (15). Wśród ekwiwalentów wyrażanych czasownikiem podnormatywnego rodzaju akcji wystąpiły czasowniki z przedrostkiem *do-* z negacją. Czasownik rosyjski *недосыпать* wystąpił w znaczeniu ‘постоянно не высыпаться, спать меньше, чем это необходимо’, a *недоедать* — w znaczeniu ‘есть недостаточно, плохо питаться’³⁸:

Его пять раз арестовывали, ссылали, он бежал из ссылки, скрывался, недоедал, недосыпал — ради чего?

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Pięć razy go aresztowano, zsyłano go na Syberię, uciekał z zesłania, ukrywał się, nie dojadł, nie dosypiał — w imię czego?

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Ujawniła się tendencja do wyrażania znaczenia osłabienia normy przez czasowniki z przedrostkiem *do-* z negacją³⁹:

— Ты его недооцениваешь. Виталик — весьма влиятельный гражданин.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— Nie doceniasz go. Witalij to dość wpływowy obywatel⁴⁰.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Czasownik *недоговорить* ma znaczenie ‘не все высказать, умолчать о чем-л.’ (БТС)⁴¹. Poniższy kontekst wskazuje jednak znaczenie ‘nie doprowadzić do końca’:

Вдруг Остап, недоговорив, бросился за каким-то гражданином, шагов через десять настиг его и стал оживленно с ним беседовать.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

³⁸ Por. także *недопивать* i *недоедать* ‘żyć wпроголодь’ (БАС).

³⁹ Por. uwagi H. WRÓBLA (1986: 417) o znaczeniu doprowadzenia czynności do kresu rozumianego jako wymagana norma przejawiającym się w pewnej liczbie czasowników zaprzeczonych, np. *nie dopiec chleba*, *nie dokwasic ogórków*.

⁴⁰ Por. *nie docenił* ‘nieprawda, że docenił’, *nie docenił* ‘nie w pełni docenił’.

⁴¹ Por. także ‘говорить не все, скрывать, утаивать часть своих мыслей, намерений’ (Еф).

*Ale Ostap **nie dokończył**, tylko rzucił się w pogoń za jakimś przechodniem, dopędził go i wdał się z nim w ożywioną rozmowę⁴².*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji. Wśród ekwiwalentów podnormatywnego RA brak ekwiwalentów wyrażonych czasownikami innego RA.

2.2.1.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego

Wśród ekwiwalentów werbalnych bez formantu modyfikacyjnego wystąpił ekwiwalent rosyjskiego czasownika bazowego z negacją *недолюбливать* ‘чувствовать некоторое нерасположение, неприязнь к кому-, чему-л.’ — *nie lubić kogoś*:

*Антипов **недолюбливает** меня.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Antipow **nie lubi** mnie.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

2.2.1.1.3. Związki stałe (1)

Odnotowano ekwiwalent czasownika *недолюбливать*:

*Малов **недолюбливал** Сашу.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Małow **nie darzył** Saszy sympatią.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

2.2.1.1.4. Ekwiwalenty opisowe

W korpusie brak ekwiwalentów opisowych rosyjskich czasowników podnormatywnego RA.

⁴² Por. jednak w przekładzie zanegowanie znaczenia doprowadzenia czynności do kresu rozumianego jako wymagana norma:

*Ты **недоговариваешь**, ты что-то скрываешь.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Czegoś **nie dopowiadasz**, coś ukrywasz.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

2.2.1.2. Ekwiwalenty polskich czasowników podnormatywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (7)

2.2.1.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (7)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (7). Odnotowano jedynie grupę ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem tego samego rodzaju akcji.

W tekście rosyjskim wystąpił czasownik *недооценить* jako ekwiwalent polskiego czasownika *docenić* z negacją oraz z przysłówkiem *nisko* (4 przykłady), np.:

*Niemcy **nie doceniali** Słowian i ich wywiadu. Drogo za to zapłacili.*
(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

*Немцы **недооценили** славян и их разведку. За это они дорого заплатили.*

(A. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

W tłumaczeniu na język rosyjski odnotowano także przykłady, w których pojawiły się czasowniki podnormatywnego rodzaju akcji, podczas gdy w tekście oryginału brak takich czasowników, np.:

(...) *Пафнучему zrobiło się słabo. Balbina **potraktowała to pobłażliwie**.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

(...) *Пафнутию стало плохо. Бальбина же, казалось, **недооценивала** грозищую ей опасность.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

2.2.2. Ekwiwalenty deminutywnego rodzaju akcji

2.2.2.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników deminutywnego rodzaju akcji w języku polskim (164)

2.2.2.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (62)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (58). Wśród ekwiwalentów tego samego RA wystąpiły czasowniki z tym samym przedrostkiem. Ekwiwalentami rosyjskich czasowników z przedrostkiem *пу-* są polskie czasowniki z przedrostkiem *przy-*: *прикрыть* — *przyciszyć*; *припудрить* — *przyrudować*; *присаживаться* — *przysiąść się*; *присесть* / *приседать* — *przysiąść* / *przysiądać* / *przykucnąć*; *притихнуть* — *przycichnąć*, *пригаснуть* (o kimś); *притуплять* — *przytępiać*; *притупишь свет*

— *przygasić światła*; *приостановиться*⁴³ — *przystanąć*. Natomiast ekwiwalentami rosyjskich czasowników z przedrostkiem *под-* są polskie czasowniki z przedrostkiem *pod-*: *поджарить картофель* — *podsmażyc kartofli*; *подкрасить* — *podmalować*; *подмазать губы* — *podmalować usta*; *подогреть воды* — *podgrzać wodę*; *несколько подсохнуть* — *nieco podeschnąc*⁴⁴; *подстричь* — *podciąć*:

Потом толпа уменьшилась, из магазина стали выходить реже, внутри притушили свет.

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Potem ludzi zaczęło ubywać, ze sklepu wychodziło coraz mniej klientów, wewnątrz przygaszono światła.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Вика неторопливо поправила прическу, снова подмазала губы, надела свое платье, расшитое бисером.

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Wika nie śpiesząc się poprawiła fryzurę, podmalowała usta i włożyła swoją naszywaną suknię.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Когда черный от влаги паркет несколько подсох, все зеркала покryлись банным налетом и звонки прекратились.

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

Kiedy czarny od wody parkiet nieco podsechł wszystkie lustra pokrył lazienkowy nałot i dzwonki umilkły.

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

Wśród ekwiwalentów z innymi przedrostkami należy wymienić polskie czasowniki deminutywne z przedrostkiem *при-* jako ekwiwalenty rosyjskich czasowników z przedrostkiem *под-*: *подцесть* — *przysiąść się*; *подстригать бороду* — *przystrzygać brodę*; *подстричь седину* — *przystrzyc siwiznę*; *подрумяниться* — *przyrumienić się*; *подстричь* — *przystrzyc*. Oto kilka przykładów:

Отодвинув горшки в сторону, она вытащила из глубины пирог на железном листе, одним махом перевернула его верхней корочкой вниз и на минуту задвинула назад подрумяниться.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Odsunęła garnki na bok i wyciągnęła z głębi placek na blasze, jednym ruchem przewróciła go na drugą stronę i wstawiła na chwilę z powrotem, żeby się przyrumienić.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

⁴³ *Приостановиться* 'остановиться на некоторое время; временно прекратиться'.

⁴⁴ Także z określnikami deminutywności.

W obrębie grupy partytywnej wystąpiły ekwiwalenty z tym samym przedrostkiem: *откусить* — *odgryźć*; *отломить кусок колбасы* — *oderwać kawałek kielbasy*; *отломиться* — *odłamać się*; *оторваться* — *oderwać się*; *отрезать* — *odkroić*; *отрубить голову* — *odciąć głowę*, oraz z przedrostkiem *u-*: *откусить* — *ugryźć*; *отпилить* — *upiłować*; *оторвать* — *urwać*; *отпить несколько глотков* — *upić kilka łyków*; *отрезать* — *uciąć*, np.:

Маруся снова отрезала им по куску.

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Marusia znów odkroiła im po kawałku.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Коля налил воды в стакан, отпил несколько глотков и посмотрел в окно.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Kola nalał wody do szklanki, upił kilka łyków i popatrzył przez okno.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Ekwiwalent wyrażony czasownikiem innego rodzaju akcji (4). Odnotowano 4 przykłady, w których każdy z czasowników deminutywnych jest tłumaczony przez inny RA, niewyrażający znaczenia deminutywnego:

- semelfaktywny RA:

Горбовский, отложив соломинку, отхлебнул прямо из стакана.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

Gorbowski odłożył słomkę i łyknął wprost ze szklanki.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

- delimitatywny RA:

Он скучно прошелся в приемную и легонько подвыл там на собственное отражение.

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

Smętnie przespacerował się do poczekalni i tam cichutko powył do swojego odbicia.

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

- inicjalny RA:

— *Я тяжело раненный при операции, — хмуро подвыл Шариков, — меня, вишь, как отделали, — и он показал на голову.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

— *Jestem ciężko ranny przy operacji — posepnie zawył Szarikow. — Widzisz, jak mnie urządzili. — Pokazał na głowę*⁴⁵.

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

⁴⁵ W ostatnim przykładzie ze względu na użycie czasownika kategorii *verbum dicendi* w mowie niezależnej w środku wypowiedzi można mówić o znaczeniu perfektowym, czasownik

- suplementarny RA:

Подбадривай меня и не давай опомниться⁴⁶.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Dodawaj mi otuchy i nie pozwalaj się opamiętać.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

2.2.2.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (84)

W tekstach rosyjskich pojawiły się czasowniki bez formanów modyfikacyjnych ze znaczeniem deminutywnym (11 przykładów), np. *приподнять* (*занавесу*), *приоткрыть дверь* / *дверцу*, których ekwiwalentem jest czasownik *uchylić*⁴⁷:

*Вот, доктор, что получается, когда исследователь вместо того, чтобы идти параллельно и ощупью с природой, форсирует вопрос и **приподымает** завесу: на, получай Шарикова и ешь его с кашей.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*Oto, doktorze, co się dzieje, kiedy eksperyment zamiast iść ostrożnie równolegle z naturą, forsuje problem i **uchyla zasłony** — masz czego chciałeś — Szarikowa z dobrodziejstwem inwentarza.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

*В зале произошло нечто, так сильно заинтересовавшее Бендера, что он **приоткрыл дверь** и стал прислушиваться.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*W sali zaszło coś tak interesującego, że **uchylił drzwi** i zaczął nasłuchiwać.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Czasownik *uchylić* wystąpił także jako ekwiwalent czasownika *приотодвинуть* (*вагонную дверь*):

*Он осторожно спустился с края полатей и тихонько, чтобы никого не будить, **приотодвинул вагонную дверь**.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Zsunął się ostrożnie z półki i cichutko, żeby nikogo nie zbudzić, **uchylił drzwi wagonu**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

zawuć można zatem rozpatrywać jako inicjalny (ПРОКОПОВИЧ, 1982: 119—121; STAWNICKA, 2002: 139).

⁴⁶ *Подбадрить* ‘несколько, немного ободрить’.

⁴⁷ *Uchylić* a) ‘otworzyć coś częściowo’, b) ‘trochę odsunąć, aby coś odsłonić; odchylić’: *Uchylić firankę* (USJP).

W jednym przykładzie pojawił się dodatkowo określnik deminutywny:
приоткрыться — uchylić się nieco:

Дверца приоткрылась, оттуда вылетели пустые коробки из-под ульмотронов, и „гепард” умчался в степь.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

Drzwiczki uchyliły się nieco, wypadły stamtąd puste skrzynki po ulmotronach i gepard pomknął w step.

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

Wśród ekwiwalentów rosyjskich czasowników bazowych (52) można wyróżnić takie, od których w języku przekładu można utworzyć czasownik deminutywnego RA, oraz takie, od których nie jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego deminutywny RA.

Odnótowano również ekwiwalenty rosyjskiego czasownika bazowego danego RA, od którego można byłoby utworzyć czasownik wyrażający RA, ale w przekładzie pojawił się ekwiwalent czasownika bazowego, np. *подслушивать — słyszeć*⁴⁸; *подталкивать — pchać*; *подтрунить*⁴⁹ — żartować (por. *podśmiewać się*); *прищуриваться — mrużyć*:

И опять-таки, словно подслушав мои мысли, она произнесла: — И совсем неважно, какое решение ты примешь.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

I znowu, jakby słysząc moje myśli, Irka powiedziała: — To jest zupełnie nieważne, jaką podejmiesz decyzję.

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Над этим потом долго смеялись. Над Щусевым вообще подтрунивали.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Z tego wydarzenia długo się potem śmiano. W ogóle chętnie sobie żartowano ze Szczusiewa.

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Мальчик, по-взрослому прищурясь, смотрел на Вечеровского и грозил ему измазанным в шоколаде пальцем.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

Chłopczyk mrużąc oczy jak dorosły, patrzył na Wieczerowskiego i groził mu palcem umazanym w czekoladzie.

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

W przykładzie:

Ипполит Матвеевич приподнял локоть, но не посмел даже пикнуть.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

⁴⁸ W przekładzie wskazano stan rezultatywny.

⁴⁹ *Подтрунить* ‘подшутить, слегка посмеяться’.

*Hipolit Matwiejewicz **zasłonił** twarz łokciem, ale nawet nie pisał.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzesel*)

można było użyć innego czasownika z tym samym rdzeniem, który wyrażałby znaczenie deminutywne, w tłumaczeniu pojawił się jednak czasownik niewyrażający znaczenia deminutywnego (*приподнять* ‘слегка поднять’ — *zasłonić*)⁵⁰.

Odnotowano także ekwiwalenty rosyjskiego czasownika bazowego, od których nie można utworzyć w języku przekładu czasownika wyrażającego RA: *привстать* — *unieść się*; *приостановить*⁵¹ — *zatrzymać, przerwać*; *приоткрыть* (*открыть*) — *otworzyć*; *приоткрыть плечо* — *obnażyć ramię*; *приподнять* ‘слегка поднять’ — *zadrzeć do góry, podnieść*; *приподнять полу рясы, рясу* — *odwinął połę riasy, sutannę*; *приподнять покрову* — *zdzjąć obicie*; *приподняться* — *wstać, unieść się, podnieść się*; *приподняться на локте* — *wesprzeć się na łokciu*; *непридержатъ* разг. ‘немного придержать’ — *zatrzymać*⁵²; *припнуть* — *obrznieć*; *подтолкнуть*⁵³ — *trącić*:

*Тут Шариков испугался и **приоткрыл рот**.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*Tu Szarikow przestraszył się i **otworzył usta**.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

*При появлении Живаго он вежливо **приподнялся** и переменял свою полулежачую позу на более приличную сидячую.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Na widok doktora **uniósł się** uprzejmie i zmienił pozycję z półleżącej na przyzwoitszą, siedzącą.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Czasowniki niedokonane są ekwiwalentami rosyjskich wtórnych formacji imperfektywnych: *прищуриться* — *mrużyć*; *подталкивать* — *pchać*; *подслушивать* — *słyszeć*:

*Мальчик, по-взрослому **прищурясь**, смотрел на Вечеровского и грозил ему измазанным в шоколаде пальцем.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Chłopczyk **mrużąc oczy** jak dorosły, patrzył na Wieczerowskiego i groził mu palcem umazanym w czekoladzie.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

*Ипполит Матвеевич посмотрел вниз. Под насыпью дюжий уса-
тый молодец тащил тачку, груженную рыжей фисгармонией*

⁵⁰ Por. *прислонить* książk. ‘zakryć, osłonić coś częściowo, niecałkowicie’ (USJP).

⁵¹ *Приостановить* ‘временно остановить, задержать, прекратить’.

⁵² Por. *придержать* ‘zatrzymać kogoś na krótko...’ (USJP).

⁵³ *Подтолкнуть* ‘слегка толкнуть (обычно сзади, сбоку), толкая, подвинуть’.

и пятью оконными рамами. Тачку **подталкивал** стыдливого вида гражданин в мышинной толстовочке.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Hipolit Matwiejewicz spojrział w dół. Tuż pod nasypem kolejowym ujrzał rosłego wąsatego draba **pchającego** taczki, na których stała mahoniowa fisharmonia i pięć ram okiennych⁵⁴.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych niebędących ekwiwalentami czasowników bazowych (21) pojawiły się derywaty od ekwiwalentu czasownika bazowego, które nie wyrażają RA⁵⁵; por.: *оторвать* — wyrwać (*рвать* → *оторвать*; *рвать* → *вырвать*, por. *oderwać*); *присесть* — usiąść (*сесть* → *присесть*; *сидеть* → *усiąсть*, por. *przysiąść*); *пригнуть*⁵⁶ — pochylić (*гнуть* → *нагнуть*; *гнуть* → *пochylić*, por. *przygiąć*); *прикусить*⁵⁷ — ugryźć (*кусать* → *укусить*; *грызть* → *угрызть*, por. *przygryźć*); *подрегулировать* — wyregulować (*регулировать* → *отрегулировать*; *регулировать* → *вырегулировать*, por. *podregulować*); *прижмурить* — zmrużyć (*жмурить* — *зажмурить* — *прижмурить* ‘słегда зажмурить, przykryć глаза’; *мружить* → *змружить* ‘prawie całkowicie przysłonić oczy powiekami, przymknąć powieki’ — *przymrużyć*), pr.:

Он **оторвал** листок от блокнота и набросал несколько слов, затем раздраженно прочитал вслух.

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

Wyrwał kartkę z notesu, wypisał kilka słów, a następnie z irytacją przeczytał na głos.

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

Она в испуге **присела** на кровати и прислушалась.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Przerażona **usiadła** na łóżku i zaczęła nasłuchiwać.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

⁵⁴ W języku rosyjskim pojawiła się wtórna formacja imperfektywna, w języku polskim — czasownik podstawowy.

⁵⁵ Por. także czasownik odprzymiotnikowy: *притихнуть* — *uspokoić się* (por. *тихий* — *утихнуть* — *притихнуть*; *спокойно* — *uspokoić się*):

На другой день она **притихла**, терпеливо выслушивая, что ей говорили отец и Юра (...)

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Na drugi dzień **uspokoila się** na tyle, że cierpliwie słuchała, co mówią jej ojciec i Jura (...)

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

⁵⁶ *Пригнуть* ‘несколько нагнуть книзу’.

⁵⁷ *Прикусить* ‘зубами прищемить, ранить’.

*Юра **прикусил** язык. Для него „Пышка”, как и весь Мопассан, прежде всего эротика.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Jura **ugryzł się** w język. Dla niego „Baryłeczka”, tak jak i cały Maupassant, to tylko erotyka.*

(А. Rybakow: *Дzieci Arbatu*)

*Старух послали мыть пол. Инспектор пожарной охраны **пригнул** голову и, слегка покачивая бедрами, подошел к Паше Эмильевичу.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Staruszkom kazano myć podłogę. Inspektor Ochrony Przeciwpowozarowej **pochylił** głowę i lekko kołysząc się w biodrach, podszedł do Paszy Emiliewicza.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

W poniższym przykładzie znaczenie RA wynika z dalszego kontekstu: *притаиться* ‘спрятаться и притихнуть’:

*Жулики **притаились** в траве у самой дороги и, внезапно потеряв обычную наглость, молча смотрели на проходящую колонну.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Gagatki **ukryły się**⁵⁸ w trawie tuż przy szosie — i pokornie, w milczeniu cała czwórka przyglądała się przejeżdżającej kolumnie aut.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

W przykładzie:

*Лена зажгла свет в передней, **приоткрыла дверь** столовой.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Lena zapaliła światło w przedpokoju, **zajrzała** do jadalni.*

(А. Rybakow: *Дzieci Arbatu*)

w obu językach wskazano różne elementy sytuacji, przez co znaczenie deminutywne nie zostało wyrażone.

2.2.2.1.3. Związki stałe (4)

Odnotowano jeden związek stały ze znaczeniem deminutywnym, który 3-krotnie pojawił się w przekładzie: *uchylić kapelusza, czapki* ‘ukłonić się lekko, unosząc nad głową zdjęty z niej kapelusz, zdjętą z niej czapkę’:

*Потом узнал, **приподнял шляпу**, приветливо улыбнулся.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

⁵⁸ Por. *прычыіаі сід* ‘ukryć się, schować się, czyhając na kogoś, na coś’ — *зачаіаі сід* książk. ‘ukryć się, aby kogoś śledzić, zaskoczyć lub напаść; przychylić się’. W przytoczonym kontekście *ukryć się* = *прычыіаі сід*.

*Po chwili poznał, **uchylił kapelusza**, uśmiechnął się przyjaźnie.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Wystąpił także jeden przykład związku stałego, niewyrażający znaczenia deminutywnego (*присесть на корточки — сидzieć w kucki*)⁵⁹:

*Юрий Андреевич **присел на корточки** растапливать печь.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Jurij Andriejewicz rozpałał w piecyku, **siedząc w kucki** przed dygoczącymi i brzęczącymi drzwiczkami.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

2.2.2.1.4. Ekwiwalenty opisowe (14)

Wśród ekwiwalentów opisowych znalazło się 11 przykładów ze znaczeniem deminutywnym. W przykładach odnotowano znaczenie deminutywne poprzez wyrażenie konatywności w przekładzie: *подлечить — подлечивать* разг. ‘полечить немного (обычно не доводя до конца)’:

*Саша знал, что Зюда привозит из Кежмы лекарства, **подлечивает** деревенских, помогает, чем может, знал также, что ученики пропускают занятия или вовсе бросают школу, а в самой школе не хватает учебников, тетрадей, даже карандашей.*

(A. Rybakow: *Дети Арбата*)

*Wiedział, że przywozi lekarstwa z Kieżmy, **próbując leczyć ludzi** ze wsi, pomaga im, jak może, wiedział również, że uczniowie opuszczają zajęcia albo w ogóle rzucają szkołę, że w szkole brak podręczników, zeszytów, nawet ołówków.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

W tłumaczeniu na język polski wystąpiły czasowniki bez formantów modyfikacyjnych z adwerbiami deminutywnymi typu *nieco*, *lekko*, *z lekka*, *trochę*, *na chwilę*, *od spodu*. Deminutywność odnosi się do następujących parametrów: osłabienia intensywności / efektywności akcji podstawowej, temporalnych i przestrzennych. W grupie tej pojawiły się czasowniki, które są ekwiwalentami rosyjskich czasowników bazowych, np. *немного поуспокоиться*⁶⁰ — *uspokoić się nieco*; *привстать* — *unieść się lekko*; *приостановиться* — *zastrzymać się na chwilę*; *приоткрыть* — *otworzyć nieco*, lub zostały utworzone za pomocą przedrostka od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego, przy czym przedrostek nie nadaje derywatowi znaczenia RA (*отнять злоток — wypić jeden łyczek*).

⁵⁹ Ekwiwalent wskazuje stan rezultatywny.

⁶⁰ Разг. ‘немного, слегка успокоиться’.

Określnik deminutywny występuje w języku wyjściowym i w przekładzie: *немного примять*⁶¹ — *nieco pognieść*; *присесть на минутку* — *usiąść na minutkę*; *немного поуспокоиться* — *uspokoić się nieco*:

— Любую, — возьмите вот эту и держите в руках, чтобы не забыть... И давайте **присядем на минутку**.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

— Dowolną — powiedział niecierpliwie Sniegowej. Niech pan weźmie chociażby tę i trzyma w ręku, żeby nie zapomnieć... I może jednak **usiądziemy na chwilę**.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Миллиард лет перед концом świata*)

lub pojawia się jedynie w przekładzie: *привстать* — *unieść się lekko*; *приостановиться* — *zatrzymać się na chwilę*; *приоткрыть* — *otworzyć nieco*:

Его разбудило прикосновение чего-то холодного. Он **приоткрыл один глаз** и увидел Камилла, его вечный нелепый шлем, его вечно постное и угрюмое лицо и круглые немигающие глаза.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

Obudziło go dotknięcie czegoś chłodnego. **Otworzył nieco jedno oko** i ujrzał Kamila, jego absurdalny hełm, wiecznie smutną, posępną twarz i okrągłe, nieruchome oczy.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Daleka tęcza*)

Polskie czasowniki niedokonane (stanowiące ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych) są ekwiwalentami rosyjskich wtórnych formacji imperfektywnych (*подтаивать изнутри* ‘таять слегка, снизу, по краям’ — *topnieć od spodu*):

Первое время снег **подтаивал изнутри**, тихомолком и вскрывающую.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Początkowo śnieg **topniał od spodu**, niepostrzeżenie i ukradkiem.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

W pozostałych 3 przykładach brak deminutywności: *притупиться*⁶² — *utracić wrażliwość*; *подморозить*⁶³ — *zrobiło się mroźno*; *приподнять локоть* — *zasłonić twarz łokciem*:

Или они столького насмотрелись, что все в них **притупилось**?

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

⁶¹ *Примять* ‘несколько смять, придавив сверху’.

⁶² *Притупиться* 1. ‘немного притупиться’; 2. ‘стать менее восприимчивым, чувствительным к чему-л.; ослабеть’.

⁶³ *Подморозить* ‘немного, слегка заморозить’.

*Może tyle się już napatrzyli, że **utracili** wrażliwość?*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Подморозило.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Zrobiło się mroźno.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Ипполит Матвеевич **приподнял** локоть, но не посмел даже пикнуть.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Hipolit Matwiejewicz **zasłonił** twarz łokciem, ale nawet nie pisał.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

2.2.2.2. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników deminutywnego rodzaju akcji w języku polskim (51)

2.2.2.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (18)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (16).

Wśród ekwiwalentów tego samego RA odnotowano 3 przykłady z przedrostkiem *nad-*. Ekwiwalentami czasowników z tym przedrostkiem są rosyjskie czasowniki z przedrostkiem *над-*: *надгрызть* — *надкусить*; *надтлусь* — *надбуть*, oraz jeden z przedrostkiem *под-*: *надпрóхнить* — *подгнуть*:

*Jest tam w kącie [korona], o dwa kroki od ciebie — pokazałem spiętrzoną stertę **надтлужzonych** doniczek.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Вон там в углу, в двух шагах от тебя, — Я кивнул на кучу **надбитых** горшков.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

*Spróbował, czy deska nie jest **надпрóхниаła** i zaczął ciągnąć.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Проверил, не **подгнули** ли мостики, и начал тянуть.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

Ekwiwalentami polskich czasowników z przedrostkiem *pod-* są rosyjskie czasowniki z przedrostkiem *под-*: *подгolicь* — *подбуть*; *подкрёcić* / *подкрёсаć* — *подкрутить* / *подкручивать*; *подпи́ловать* — *подпилить*; *подслу́хаć* — *подслушать*; *подслу́хиwać* — *подслушивать*; *подсвѣтлícь* — *подсветить*⁶⁴; *прзycić* — *подстричь*⁶⁵:

⁶⁴ *Подсветить* 'осветить слегка или дополнительно; осветить снизу, сбоку'.

⁶⁵ W korpusie wyjątek stanowi czasownik *подпучнѣć*, którego ekwiwalentem jest rosyjski *припучнуть*.

— *Myślałem — mówił wzruszony — że będziesz pan złotym mostem między nami a tymi, którzy... coraz więcej odsuwają się od nas... — Chciałem być mostem, ale **podpiłowano go** i zawalił się...* — odpowiedział Wokulski, kłaniając się.

(B. Prus: *Lalka*)

— *Я думал, — взволнованно произнес он, — вы послужите золотым мостом между нами и теми, что... все дальше отходят от нас. — Я готов был служить мостом, но **его подпилили**, и он рухнул...* — ответил Вокровский, кланяясь.

(B. Prus: *Кукла*)

*Łagodne zbocza wzgórz, jak okiem sięgnąć, porastały karne niby woj-sko szpalery równiutko **przyciętych** krzaków.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Склоны, насколько хватал глаз, покрывали стройные, словно солдатские шеренги, ряды ровненько **подстриженных** кустов.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *przy-* są przede wszystkim czasowniki z przedrostkiem *при-*: *przyćmić* książk. ‘zrobić nieco ciemniejszym, przytłumić blask czegoś; przygasić’: *przyćmić światła* — *приглушить свет*; *przygasnąć* — *пригаснуть*; *przygryźć* (język) — *прикусить* (язык); *przykłęknąć*⁶⁶ — *прицесть*; *przykucnąć* — *прицесть*; *przyschnąć* — *присохнуть*; *przysiąść* — *прицесть*, a w jednostkowych przykładach z przedrostkiem *под-*: *przystrzyc włosy* — *подстричь волосы*⁶⁷, np.

*Jego oczy, zwykle błyszczące, trochę jakby **przygasły** i zmętniały, zalczały się.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Его глаза, обычно блестящие, словно немного **пригасли** и потускнели, заслезились. Цири сразу поняла, что это не первая по-рция*⁶⁸.

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

*Ojciec mówiąc to, postukiwał główką fajki o parapet okna, aby usu-nać z jej wnętrza resztki **przyschniętego** tytoniu.*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

*Во время этой тирады отец постукивал трубкой о подоконник, стараясь выбить из нее остатки **присохшего** табака.*

(B. Чешко: *Покolenie*)

⁶⁶ *Przykłęknąć* książk. ‘ukłęknąć na jedno kolano, zwykle na chwilę’.

⁶⁷ Por. *przy palić się* ‘zostać przypalonym, zbyt mocno się przypiec’ — *подгореть*.

⁶⁸ Także ze wskaźnikami deminutywności.

Odnotowano także 2 przykłady grupy partytywnej *odgryźć* — *откусить*; *odłamać gałązkę* — *обломать ветку*, np.:

*Schylił się, **odłamał** i zerwał ukwieconą gałązkę mirtu. Zbliżył ją do twarzy, potem z ukłonem wręczył Ciri.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Он наклонился, **обломал** и сорвал покрытую цветками ветку мирта. Поднес ее к лицу, потом с поклоном вручил Цюри.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (2). Znaczenie deminutywne wyraża ekwiwalent deminutywno-iteratywnego RA:

*W głębi pan Lisiecki, **podczesując** piękną brodę, okrągłymi i pełnymi godności ruchami prezentował brązowe kandelabry jakiejś damie, która siedziała na krześle.*

(B. Prus: *Lalka*)

*В глубине Лисецкий, **поглаживая** свою холеную бородку округлым, исполненным важности жестом, показывал бронзовые канделябры какой-то даме, сидевшей на стуле.*

(Б. Прус: *Кукла*)

W korpusie pojawił się także ekwiwalent augmentatywnego RA:

*Staramy się, **podpatrujemy**, powtarzamy, a Mi i Kro krążą między nami, dodając otuchy.*

(A. Zaniewski: *Cywilizacja ptaków*)

*Мы стараемся, **присматриваемся**, повторяем, а Ми и Кро кружат между нами, подбадривают, воодушевляют.*

(A. Заневский: *Цивилизация птиц*)

2.2.2.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (30)

Ekwiwalentem czasownika *przygryzać* (*usta*) jest czasownik *кусать* (*зубы*):

*Już siedzieli w wagonie, ale Starskiego jeszcze nie było. Panna Izabela **przygryzała** usta, co chwilę wyglądając oknem.*

(B. Prus: *Lalka*)

*Они уже сидели в вагоне, а Старского все не было. Панна Изабелла **кусила** губы и поминутно выглядывала в окно. Наконец, после второго звонка, показался на перроне Старский.*

(Б. Прус: *Кукла*)

Odnotowano ekwiwalenty czasownika bazowego (4), w przypadku których w tekście przekładu jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego RA: *przysiąść* ‘usiąść gdzieś na chwilę, blisko kogoś, na brzegu czegoś’ — *сесть* (por. *присесть*):

*Stacho zdrzemnął się i słyszał dziwnie a cicho dzwoniący głos Grzesia, który podszedł i **przysiadł** na skrzyni.*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

*Стах задремал и вдруг услышал сквозь сон голос Гжеся — тихий и какой-то чудной. Гжесь подошел к нему и **сел** рядом на ящик.*

(B. Чешко: *Покolenie*)

Wystąpiły także ekwiwalenty, dla których w tekście przekładu nie sposób utworzyć czasownika wyrażającego RA; por. *podkręcić*⁶⁹ — *торчать*:

*Obaj mężczyźni nosili nawoskowane i **podkręcone** ku górze wąsiska, barwne bufiaste płudry, pikowane, przybrane wstążkami kaftany i wielkie, miękkie, aksamitne berety z pękami piór.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*У обоих мужчин были нафабранные и **торчащие** сверху усики, цветные штаны с буффами, стеганные, украшенные ленточками кафтаны и огромные мягкие бархатные береты с пучком перьев.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Kolejna grupa (25) charakteryzuje się tym, że od ekwiwalentu czasownika bazowego mógłby zostać utworzony czasownik deminutywny, tłumacz wybrał jednak inny derywat:

- *podświetlić* — *осветить*; por. *подсветить*:

*A z pęknięcia wylała się ciemność, z ciemności zaś sypnęli się konni. Wokół ramion powiewały im płaszcze, których cynobrowo-amarantowo-karmazynowa barwa przywodziła na myśl lunę pożaru na niebie **podświetlonym** blaskiem zachodzącego słońca.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*В трещины влилась тьма, а из тьмы высыпали всадники. Вокруг плеч у них развевались плащи, красно-амарантово-кармазинный цвет которых напоминал зарево пожара на небе, **освещенном** блеском заходящего солнца.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

- *przyrudrować* — *понудриться*; por. *понудриться*:

*Potem wyjęła z malej torebki puderniczkę, przejrzała się, **przyrudrowała** nieco nos.*

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

*Потом достала из небольшой сумочки пудреницу, **понудрилась**.*

(A. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

- *przygryźć* — *погрызть*; por. *прикусить ноготь*:

⁶⁹ *Podkręcić* ‘kręcać, zwijając podnieść coś trochę do góry, zagiąć w górę; podwinąć’.

*Menno Coehoorn nerwowo **przygryzł paznokcie**, zorientował się, że patrzę, szybko wyjął palec z ust.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Менно Коегоорн нервно **погрыз ноготь**, сообразил, что на него смотрят, быстро вынул палец изо рта.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

- *podszarpać* — *расшатать*; por. *надорвать*:

*Rana w policzku goiła mu się bardzo powoli; nie dlatego, ażeby miała być ciężką, ale że organizm pacjenta był **mocno podszarpiany**.*

(B. Prus: *Lalka*)

*Рана на щеке заживала медленно не потому, что была серьезна, а потому, что организм больного был **сильно расшатан**.*

(Б. Прус: *Кукла*)

- *przywiednąć*⁷⁰ — *поникнуть*⁷¹; por. *привянуть*:

*Złożyłem torbę w **przywiedłych** trawach.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Сумку (я) упрятал в **поникшей** траве.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

- *przykucnąć* — *сидеть*⁷²; por. *присесть* (на корточки):

*Przystanął na środku jezdni, chwycił nozdrzami tęgi haust wilgotnego powietrza nocy, przesyconego smolnym zapachem pożarów. Jasnym głosem krzyknął do chłopców **przykucniętych** pod ścianą: — Wszyscy... powstań!*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

*Он остановился посреди улицы, глубоко вздохнул и, набрав в легкие побольше влажного ночного воздуха, пропитанного смолистым запахом пожаров, звонким голосом крикнул **сидящим** у стены ребятам: — Встать!*

(Б. Чешко: *Поколение*)

- *nadszarpnąć*⁷³ — *общищать*:

*A nie mały to majątek, choć pan baron mocno go **nadszarpnął**...*

(B. Prus: *Lalka*)

*А состояние у нее немалое, хотя барон его сильно **общипал**...*⁷⁴

(Б. Прус: *Кукла*)

⁷⁰ *Przywiednąć* ‘привянуть, слегка увянуть’ (WSPR).

⁷¹ *Поникнуть* ‘склониться, пригнуться (о растениях)’.

⁷² Czasownik wskazuje stan rezultatywny.

⁷³ *Nadszarpnąć* ‘надорвать; подорвать, расстроить’ (WSPR).

⁷⁴ W kontekście z czasownikiem deminutywnym wystąpił określnik augmentatywny.

- *przygryźć* — *закусить*; por. *прикусить губу* (BTC):

Baron przygryzł wargi.

(B. Prus: *Lalka*)

Барон закусил губу.

(Б. Прус: *Кукла*)

- *podostrzyć*⁷⁵ — *наточить*:

Wiolinka i ja mieliśmy noże wzięte z kuchni, oczywiście bez wiedzy królowej, te najlepsze do obierania ziemniaków. Podostrzyłem je z rana o kamienny stopień. Byle rozciąć więzy.

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

Мы с Виолинкой взяли кухонные ножи — конечно, без ведома королевы. — Самые лучшие, для чистки картошки. Я утром наточил их о каменную ступеньку — будет чем разрезать путы.

(B. Жуковский: *На троне в Блабоне*)

2.2.2.2.3. Związki stałe (1)

Odonotowano jeden przykład *przyklęknąć* — *становиться на колени*:

Jurek cykał guziczkiem, przyklękał, zasłaniał dłonią szkiełko wizjera.

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

Юрек щелкал затвором, становился на колени, заслоняя ладонью окошечко видоискателя.

(Б. Чешко: *Поколение*)

2.2.2.2.4. Ekwiwalenty opisowe (2)

Wśród ekwiwalentów opisowych tylko jeden przykład ma znaczenie deminutywne: *nadszarpnąć kapitał* — *образовать брешь в фондах*:

Kapitał został mocno nadszarpnięty, lecz Dyżma był kontent z siebie.

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyżmy*)

В фондах Дызмы образовалась серьезная брешь, зато он был доволен собой.

(Т. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызмы*)

podobnie jeden przykład nie wyraża znaczenia deminutywnego: *przyklęknąć na skraju chodnika* — *поставить ногу на край тротуара*:

Pochylił się i przyklęknął na skraju chodnika.

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

Он наклонился, поставил ногу на край тротуара.

(Б. Чешко: *Поколение*)

⁷⁵ W WSPR nie odnotowano czasownika *podostrzyć*.

2.2.3. Ekwiwalenty deminutywno-iteratywnego rodzaju akcji

2.2.3.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników deminutywno-iteratywnego rodzaju akcji w języku polskim (220)

2.2.3.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (72)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (58). Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem tego samego RA wystąpiły ekwiwalenty z tym samym przedrostkiem: *поблескивать* — *pobłyskiwać*, *попыскивать*; *побрякивать* — *pobrzękiwać*; *повизгивать* — *pogwizdywać*; *поглядывать* — *poratrywać*; *подвывать* — *pojękiwać*; *подиучивать* — *podśmiewać się*; *позвякивать*, *позванивать* — *podzwaniać*; *позевывать* — *roziewywać*; *покашливать* — *pokasływać*, *pokaszliwać*; *покрикивать* — *pokrzykiwać*; *попивать* — *porijać*; *попискивать* — *poriskiwać*; *посвистывать* — *pogwizdywać*; *постанывать* — *pojękiwać*; *потрескивать* — *potrząskiwać*; *потряхивать* — *powiewać*, *roziewywać*; *похлопывать* — *poklepywać*, por.:

*Здрав подбородок в небо и мелко **постукивая** перед собой курортной палочкой, он направился к выходу из сада.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Wyciągając szyję i **postukując** turystyczną laseczką, skierował się ku bramie parkowej.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

*Кивком головы конвойный приказал ему идти направо и пошел за ним. Ключи **побрякивали** у него на поясе.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Ruchem głowy strażnik polecił mu iść w prawo, sam szedł z tyłu. Klucze u pasa **pobrzękiwały**.*

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Pojawiły się także ekwiwalenty z innymi przedrostkami: *вскрикивать* — *pokrzykiwać*; *взвизгивать* — *pojękiwać*; *взрывать* — *porykiwać*; *напевать* — *podśpiewywać*, *pośpiewywać*; *поговаривать* — *przebąkiwać*; *посмеиваться* — *podśmiewać się*; *прихлебывать* — *porijać*, *rociągać* (ze szklanki):

*Часами лежал на койке молча, неподвижно, потом вдруг вскакивал, ходил, натываясь на кровати, тихонько **напевал**: «Все васильки, васильки, много мелькает их в поле».*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Całymi godzinami leżał na pryczy, nie odzywając się ani słowem, potem zrywał się nagle, chodził po celi, roztrącał sprzęty, **pośpiewywał** cichutko „Chabry, chabry na polach... tyle chabrów dokoła”.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*Неслышно прыгая через четыре ступеньки и **подвывая**, член бюро секции инженеров и техников поскакал вниз.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Bezszelestnie skacząc po cztery stopnie i **pojękując** z cicha, członek zarządu sekcji inżynierów i techników popędził na dół.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Мастера **посмеивались** над его заиканием, но любили его.*

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

*Majstrowie **podśmiewali** się z jego jąkania, ale lubili go.*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

Odnotowano adwerbia deminutywno-iteratywne: *слабо* — *slabo*; *легонько* — *lekko*; *тихонько* — *cichutko*; *осторожно* — *ostrożnie*; *время от времени* — *od czasu do czasu*, np.:

*Изредка, с перерывами он **слабо** постанывал.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Od czasu do czasu **pojękiwał slabo**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Iteratywność może także wynikać z mnożności subiektu:

***Позванивая** стеклянными крылышками, медленно проплывали по воздуху рябые и прозрачные, как огонь и лес, стрекозы.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

***Подзваниая** шклянными skrzydełkami, wolno płynęły powietrzem ważki, cętkowane i przejrzyste jak ogień i las.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

W jednym z przykładów w tłumaczeniu pojawił się określnik deminutywny:

*Неслышно прыгая через четыре ступеньки и **подвывая**, член бюро секции инженеров и техников поскакал вниз.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Bezszelestnie skacząc po cztery stopnie i **pojękując z cicha**, członek zarządu sekcji inżynierów i techników popędził na dół.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (14). Czasowniki deminutywno-iteratywnego RA zostały również przetłumaczone przez czasowniki innych RA (914 przykładów). Wśród przykładów pojawiły się przede wszystkim ekwiwalenty augmentatywno-iteratywnego RA. Jako ekwiwalent

czasowników *взрывать* i *вскрикивать* wystąpił czasownik *выкрикивать*, wyrażający augmentatywno-iteratywny rodzaj akcji. W tych przykładach augmentatywność podstawy zostaje przeniesiona do znaczenia derywatu; por.:

*Жулики так разгорячились, что начали даже легонько отпихивать друг друга ладонями и наперебой **вскрикивать**: „А ты кто такой?”*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Para lotrzyków tak się zaperzyła, że zaczęła wytachiwać rękami i **выкрикивать** na przemian: „Coś ty za jeden?”*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

*Пот градом катился по его волосатому лицу, и время от времени он **взрывал** морским голосом: „По бим-бом-брамселям!”*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

*Pot spływał mu strumieniami po zarośniętej twarzy, on zaś od czasu do czasu **выкрикивал** głosem morskiego wilka: „Wciągnąć bim-bom-bramsle!”*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

Oto kilka innych przykładów: *взмахивать* — *wytachiwać*; *напевать* — *wyśpiewywać*; *похаживать* — *przechadzać się*; *помахивать* — *wytachiwać*; *посмеиваться* — *wyśmiewać się*, np.:

*Но сейчас, сняв шляпу и теплую, на ватине, рясу, батюшка быстро проскочил в спальню, к удивлению матушки, заперся там и глухим голосом стал **напевать** „Достойно есть”.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Tym razem jednak zdjął kapelusz oraz ciepłą riasę na watinie i szybko pobiegł do sypialni, zamknął się na klucz i ku wielkiemu zdumieniu małżonki zduszonym głosem zaczął **wyśpiewywać**: „Chwała niebiosom”.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Остap небрежно **помахивал** своим мешком, как кадилом.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Ostap nonszalancko **wymachiwał** swoim workiem jak kadzielnicą.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Odnotowano także jednostkowe przykłady czasowników:

- inicjalnego RA: *позвякивать* — *zadźwięzczyć*:

*В отдалении глухо **позвякивали** склянки.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*W oddali głucho **zadźwięczało** szkło⁷⁶.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

⁷⁶ Znaczenie iteratywne wynika z mnożności subiekta.

- semelfaktywnego RA: *потрескивать* — *trzasnąć*:

*Пассажиры уже уселись в кружок у самой дороги, а старая „Антилопа” все еще кипятилась: иногда сам по себе **потрескивал** кузов, иногда слышалось в моторе короткое бряканье.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Pasażerowie siedzieli już kręgiem na brzegu szosy, a w starej „Antylopie” wciąż jeszcze się gotowało: to znienacka **trzasnęło** w karoserii, to z nagłą brzęknęło coś w motorze⁷⁷.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

- determinatywno-deminutywnego RA: *поглаживать* — *pogładzić*; *помагивать* — *potrugać*, np.:

*Вечеровский молча смотрел на меня сквозь мощные окуляры, **помагивая** опаленными ресницами, затем надвинул на глаза остатки бровей — уставился в свою чашечку.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Wieczerowski patrzył na mnie w milczeniu przez potężne okulary, **potrugał** osmalonymi rzęsami, następnie nasunął na oczy resztki brwi — zatopił spojrzenie w swojej filizance⁷⁸.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

2.2.3.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (111)

Wśród ekwiwalentów wyrażonych ekwiwalentem rosyjskiego czasownika bazowego (102) pojawiły się czasowniki, od których w tekście przekładu można byłoby utworzyć czasownik wyrażający dany RA. Można dokonać ich podziału w zależności od tego, czy czasownik tworzony jest od podstawy multiplikatywnej, czy też od kursywnej. Odnotowano następujące przykłady czasowników utworzonych od podstaw multiplikatywnych: *взвизгивать* — *piszczeć*; *вздрагивать* — *drżeć*; *подмигивать* — *mrugać*; *подрагивать* — *drżeć*; *подсвистывать* — *gwizdać*; *поколачивать* — *stukać*; *посапывать* — *sapać*; *постукивать* — *stukać*; *потрескивать* — *trzaskać*, oraz czasowników utworzonych od podstaw kursywnych: *накрапывать* — *kropić*, *падать*; *напевать* — *pucić*, *співати*; *побаливать* — *boleć*; *поглаживать* — *głaskać*; *поглядывать* — *patrzeć*; *подмагивать* — *mrugać*; *подсмеиваться* — *śmiać się*; *подумывать* — *myśleć*; *попивать* — *pić*; *посматривать* — *patrzeć*; *посмеиваться* — *śmiać się*; *постукивать головой* — *bić głową*. Oto kilka przykładów:

⁷⁷ Użycie czasownika semelfaktywnego wynika z możliwości użycia w języku polskim czasownika dokonanego przy powtarzalności (STAWNICKA, 2007: 89–90, 95–97, 99).

⁷⁸ Znaczenie iteratywne zawarte jest już w podstawie.

*Вышка **вздрагивала** и раскачивалась под порывами ветра.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

*Wieża **drżała** i kołysała się w porywach wiatru.*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

*В это время вместо ожидаемого снега начал **накрапывать** дождь.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*W tej chwili zamiast spodziewanego śniegu zaczął **kropić** deszcz.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*В комнате Иванопуло было так жарко, что высохшие воробьяниновские стулья **потрескивали**, как дрова в камине.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*W pokoju Iwanopulo panował taki upał, że rozeschnięte krzesła Worobianinowa **trzaskały** jak szczapy w kominku.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Wśród ekwiwalentów rosyjskiego czasownika bazowego pojawiły się także takie, od których w tekście przekładu nie jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego deminutywno-iteratywny RA. Są wśród nich ekwiwalenty od podstaw multiplikatywnych: *поглаживать* — *gładzić*; *подергиваться* — *otrząsać się*; *покачивать головой* — *kręcić głową, kiwać głową*; *покачиваться* — *kołysać się, chwiać się, bujać się*; *попыхивать* — *rykać*; *посасывать трубку* — *rykać fajkę*; *постукивать* — *bębnić (po stole), klapać, dudnić*. Pojawiły się także ekwiwalenty od podstaw kursywnych: *побаливать* — *doskwierać*; *повизгивать* — *skomleć*; *поглядывать* — *spoglądać, zerkać*; *погромыхивать* — *szumieć*; *погуливать* — *włóczyć się*; *подвывать* — *skomleć*; *поддывать* — *dąć*; *поглаживать* — *gładzić*; *позвякивать* — *dźwięczeć*; *поговаривать* — *mówić o czym*; *подумывать* — *zastanawiać się*; *покачиваться* — *zataczać się*; *покуривать* — *palić sobie*; *посматривать* — *przyglądać się*; *посмеиваться* — *drwić sobie z...*; *постреливать* — *strzelać*; *похаживать* — *spacerować*; *прихрамывать* — *utykać, kuleć*, pr.:

*Книжка продавалась тут же, с багажной тележки. Автор книги, журналист Паламидов, уже несколько раз проходил мимо тележки, ревниво **поглядывая** на покупателей.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Książeczkę tę sprzedawano na peronie. Jej autor, dziennikarz Pałamidow, już kilka razy przeszedł obok wózka z książkami, **patrząc** z zazdrością na nabywców.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote cielę*)

— *Разговариваете?* — *сказал он, **покачиваясь** от быстрого хода поезда.* — *Ну, ну!*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— Gawędzicie? — powiedział, **zataczając się** po korytarzu. — No, no!

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Он решительно не замечал Терека, который начинал уже **погромыивать** на дне долины.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Nie dostrzegał Tereka, który zaczynał już **szumieć** na dnie doliny.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Всю дорогу Паниковский плелся позади. Он **прихрамывал**. От голода глаза его приобрели кошачий блеск, и он, не переставая, жаловался на судьбу и командора.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Panikowski przez cały czas zostawał w tyle. **Utykał** na nogę.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Niewielka jest grupa ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantu modyfikacyjnego (9) bez znaczenia danego RA, niebędącymi ekwiwalentem czasownika bazowego, np. *покачиваться* — *wisieć*; *покусывать губу* — *zagryzać wargę*; *понюхивать табак* — *zażywać tabaki*⁷⁹; *похаживать вокруг кого-л.* — *oblegać kogoś*; *похлопывать по фундаменту палкой* — *ostukiwać łaską fundamenty*, np.:

Она извлекла из шкафа длинную деревянную стоечку, на которой **покачивалось** тридцать шесть штемпелей с толстенькими лаковыми головками, и, проворно вынимая из гнезд нужные печати, принялась **оттискивать** их на бумагах (...)

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Wyjęła z szafy długą drewnianą podstawkę, na której **wisało** trzydzieści sześć pieczętek z pękatymi błyszczącymi główkami i zręcznie wyciągając z gniazdek odpowiednie pieczętki, zaczęła odciskać je na pismach (...)

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

В то время как подмастерья мэтра Жели рвали зубы посетителям или брили их, ожидающие очереди пезенасцы болтали, **понюхивая** табак.

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

Podczas gdy czeladnicy mistrza Joly wyrwali klientom zęby albo golili im policzki, czekający swojej kolejki mieszkańcy Pézenas gawędzili i **zażywali** tabaki.

(М. Булгакow: *Жизнь Pana Moliera*)

⁷⁹ Рог. нюхать табак — zażywać tabaki (WSRP).

Однако, несмотря на успех при дворе и на хорошие качества пьесы, сборов в Пале-Рояле хороших она все-таки не делала, и актеры **похаживали** вокруг своего директора и умильно просили у него какую-нибудь новинку (...)

(М. Булгаков: Жизнь господина де Мольера)

Jednak choć sztuka podobała się na dworze i choć była tak dobra, w Palais-Royal nie zapełniała kasy, aktorzy **oblegali** swego dyrektora i prosili, by wystawił coś nowego (...)

(M. Bułhakow: Życie Pana Moliera)

Он **похлопывал** по фундаменту палкой и бежал домой, в город, закрывая ладонями замерзшие уши.

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

Ostukiwał laską fundamenty i zmiatał do domu, do miasta, rozcie-
rając zmarznięte uszy⁸⁰.

(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

2.2.3.1.3. Związki stałe (5)

W nielicznej grupie ekwiwalentów wyrażonych stałymi związkami odnotowano ekwiwalenty niewyrażające znaczenia deminutywno-iteratywnego: *поглядывать друг на друга* — *mierzyć się spojrzeniami*; *посмеиваться* — *śmiać się w kulak*; *поглядывать за кем-л.* — *mieć kogoś na oku*; *помалкивать* — *trzymać język za zębami*; *подхлестывать: все время подхлестывать себя* — *wciąż dodawać sobie ostrogi*⁸¹, pr.:

Единственный вывод: не конфликтуйте с ними и будьте аккуратны с учительницей, теперь за вами будут **поглядывать**, имеют на вас зуб, могут и это припаять.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

Wniosek jest jeden: nie wolno panu z nimi zadzierać i niech pan będzie ostrożny z nauczycielką, **teraz będą mieli pana na oku**, zagięli na pana parol, mogą panu i to przykleić.

(A. Rybakow: Dzieci Arbatu)

Соперники несколько раз встречались и, победоносно **поглядывая друг на друга**, следовали дальше.

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

⁸⁰ W ostatnim przykładzie wystąpiła wtórna formacja imperfektywna. Od ekwiwalentu czasownika bazowego powstał inny derywat (*postukiwać* / *ostukać* — *ostukiwać*).

⁸¹ Wymieniająca i rozszerzająca modyfikacja frazeologizmu *даć koniowi ostrogę* ‘przynaglić konia do biegu, klując go ostrogami’; por. *ostroga* książk. przen. ‘bodziec do działania, podnieta, zachęta’ (USJP).

Rywale spotykali się kilkakrotnie, mierzyli się zwycięskimi spojrzeniami i szli dalej.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Стена, посмеиваясь, убежал.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

I Stiopa drapnął, śmiejąc się w kulak.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

2.2.3.1.4. Ekwiwalenty opisowe (32)

Wśród ekwiwalentów wyrażanych adwerbiami i wyrażeniami adwerbialnymi z czasownikiem niewyrażającym znaczenia deminutywno-iteratywnego wystąpiły ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych z określnikami deminutywnymi (28 przykładów) pojawiającymi się w języku wyjściowym oraz w przekładzie: *чуть вздрагивать* — *lekko drżeć*; *любовно поглаживать* — *czule głaskać*; *поглядывать* (друг на друга, то и дело) — *spoglądać* (na siebie, co chwila, od czasu do czasu, coraz to); *все чаще поглядывать* — *coraz częściej zerkać na dół*; *слегка подрагивать* — *lekko drżeć*; *слегка покачивать* — *lekko kołysać się*; *часто помаргивать* — *mrugać bez ustanku*; *пошатываться слегка* — *chwiać się lekko*; *похаживать из стороны в сторону* — *kroczyć tam i z powrotem*, a także wyłącznie w przekładzie: *вздрагивать* — *wzdrygać się co chwila*; *побаливать* — *trochę boleć*; *погащивать* — *wpadać od czasu do czasu*; *подташнивать* — *mdlić trochę*; *посмеиваться* — *śmiać się od czasu do czasu*.

W badanym materiale pojawiły się następujące określniki iteratywne: *co chwila*, *coraz to*, *od czasu do czasu*, *tam i z powrotem*, *to na...*, *to na...* (*spoglądać*), *bez ustanku*, *coraz częściej*⁸², i deminutywne: *lekko*, *trochę*, *delikatnie*, np.:

— *Она у них не жила. Так, погащивала.*

(А. Стругайкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

— *Nie mieszkała. Wpadała od czasu do czasu...*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

И Сандро вновь очнулся, но теперь он уже сидел не на валуне, а рядом, на сухой, колючей траве, и его подташнивало.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

I Sandro znowu się ocknął, ale teraz już nie siedział na kamieniu, tylko obok niego na suchej kłującej trawie i trochę go mdliło.

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

Но, когда трогал зуб языком, зуб шатался и как ему казалось, десна побаливала.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

⁸² Dwa ostatnie określniki odnoszą się do znaczenia augmentatywnego.

*Kiedy jednak dotykał zęba językiem, ząb ruszał się i Stalin miał takie wrażenie, jakby go **trochę bolało** dziąsło.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*— Все впереди, мой мальчик! Все впереди! Ты прав! И произнеся эти загадочные слова, он устремился, **слегка пошатываясь**, к ближайшему окну и поднял штору.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Wszystko przed nami, mój chłopcze! Wszystko przed nami! Miałeś rację! I wypowiedziawszy te zagadkowe słowa, ruszył, **lekko się chwiejąc**, do najbliższego okna i odsunął portierę⁸³.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale thumią wiatr*)

*Вечеровский сидел, уставясь в свой одинокий листок, и **тихонько постукивал** по нему благороднейшим паркером.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Wieczerowski siedział, patrząc na samotną kartkę i **delikatnie stukał** w nią swoim niebywałym parkerem.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

W przykładzie:

*Проходя мимо стоявшей у стены Лизы, экскурсанты **посматривали** на нее.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Przechodząc obok stojącej pod ścianą Lizy, wycieczkowicze **uważnie się jej przyglądali**⁸⁴.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

określnik wskazuje na dokładność wykonania akcji.

W korpusie znalazły się 4 ekwiwalenty opisowe niewyrażające znaczenia deminutywno-iteratywnego: *всхлипывать* — *krztusić się ze śmiechu*; *подмаргивать* — *dawać rozpaczliwe znaki*; *попускивать* — *zacząć wołać cieniutkim głosem*⁸⁵; *помалкивать* — *siedzieć cicho*:

*И видно было, как надменный человек в кресле отвалился на спинку его и стал, **всхлипывая**, вытирать слезы.*

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

⁸³ W ostatnim przykładzie określnik deminutywny wystąpił z czasownikiem multiplikatywnym, którego podstawa oznacza rozczłonkowanie akcji.

⁸⁴ Por. także wystąpienie z czasownikiem tego RA określnika augmentatywnego:

*Она хлопала дверьми и **громко напевала**, вихрем несясь по своей части квартиры, и по целым дням проветривала у себя комнаты.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Trzaskała drzwiami i **głośno nucila**, latała jak wicher po swojej części mieszkania i całymi dniami wietrzyła pokoje.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

⁸⁵ Ekwiwalent opisowy ma znaczenie inicjalne.

*Widziano także, że wyniosły młody człowiek w fotelu odchylił się na oparcie i **krztusząc się ze śmiechu**, ocierał łzy.*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

*Ипполит Матвеевич отчаянно **подмаргивал** Остапу глазом, но тот сделал вид, что не заметил этого, и вышел на улицу.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Hipolit Matwiejewicz **dawał** Ostapowi **rozpaczliwe znaki**, ale Ostap udał, że tego nie widzi i wyszedł.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Ипполит Матвеевич сперва делал знаки молча, а потом даже осмелился **попускивать**.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Początkowo Hipolit Matwiejewicz dawał mu na migi znaki, a potem **zaczął wołać cieniutkim głosikiem**.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

2.2.3.2. Ekwiwalenty polskich czasowników deminutywno-iteratywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (56)

2.2.3.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (39)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (34).

Wśród rosyjskich ekwiwalentów polskich czasowników deminutywno-iteratywnego rodzaju akcji wystąpiły ekwiwalenty z tym samym przedrostkiem: *pochrapywać* — *похрапывать*; *pochrząkiwać* — *похрюкивать*; *pokrzykiwać* — *попускивать*, *покрикивать*; *pośniewać* — *поблескивать*; *porijać* — *попивать*; *poriskiwać* — *попускивать*; *porłuwać* — *поплевывать*; *posapywać* — *посапывать*; *postukiwać* — *постукивать*; *posykiwać* — *пофыркивать*, oraz z innymi przedrostkami: *naśmiewać się* — *посмеиваться*; *podśpiewywać* — *напевать*; *porpłakiwać* — *всхлипывать*; *poszturchiwać* — *подталкивать*; *przebąkiwać* — *поговаривать*, np.:

*W małej kawiarence dostrzegł siedzącą pod oknem nieznaną mu dziewczynę, która **popijając** ersatzową herbatę spoglądała na leżący przed nią „Kurier Warszawski”, stojącą na nim zieloną torebkę i parę skrzyżowanych zielonych rękawiczek.*

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

*В небольшом уютном кафе он увидел сидящую возле окна де-вушку, которая, **попивая** эрзац-кофе, рассматривала лежащий перед ней журнал „Курьер варшавский”. Рядом лежали зеленая дамская сумочка и две зеленые скрещенные перчатки.*

(А. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

*Łomotały kije, rozległy się żalosne błagania o łaskę, **postękiwali** tar-
moszeni, zaskowyczał kopnięty buldog.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Слышались удары палок, плачевные мольбы о пощаде, **покрывали** дерущиеся врукопашную, где-то заскулил бульдог, полу-
чивший пинка.*

(B. Жуковский: *На троне в Блабоне*)

*Condwiramurs, wciąż z nogą na nodze, **pogwizdywała**, patrząc na nie-
bo.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Кондвирамурса — все еще нога на ногу — **посвистывала**, глядя
в небо.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

*Pikinierzy znowu zamruczeli. Bronibor, odjechawszy do końca linii,
zawrócił, przemawiał dalej, **postukując** buzdyganem o zdobioną kulę
lęku.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Пикинеры снова загудели. Бронибор доехал до конца строя, завер-
нул и продолжал, **постукивая** булавой по изукрашенной луке се-
дла.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (5). Pojawiły się jednostkowe przykłady ekwiwalentów wyrażających inne RA, np. dystrybutywny (w sensie szerokim): *powiewać* — *развевать*, inicjalny: *pohukiwać* — *заухать*, oraz augmentatywno-iteratywny: *pokpiwać* — *высмеивать*:

*Wyszedł, **powiewając** polami futra.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Он вышел, **развевая** распахнутыми полами шубы.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

*Krzyknąłem, krzyknęła Mi, krzyczał Kro, krzyczały Fre i Dir, krzyczały
wszystkie krukowate, rozćwierkały się wróble i sikorki, **pohukiwały**
sowu.*

(A. Zaniewski: *Cywilizacja ptaków*)

*Я вскрикнул. Закричали Ми и Кро, Фре и Дир, и все остальные
представители семейства вороньих, зачирикали воробьи и си-
ницы, **заухали** совы.*

(A. Заневский: *Цивилизация птиц*)

*Dyrektor z nas **pokpiwał**, że tamten co dnia pisze obszerny raport,
choć nawet o tym nie wie (...)*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Директор все нас **высмеивает**: тот, дескать, каждый день строчит по обширному рапорту и сам про то не знает (...)*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

2.2.3.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (13)

Wśród ekwiwalentów werbalnych bez formantu modyfikacyjnego odnotowano ekwiwalenty polskiego czasownika bazowego (11), dla których w tekście przekładu jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego RA: *pobekiwać* — *блеть*; *połukiwać* — *ухать*; *polatywać* — *летать*; *połśniewać* — *светиться*; *porijać* — *пить*; *posapywać* — *сонеть*; *poszukiwać* — *искать*; *przeblyskiwać* — *мерцать*:

*Nocą **polatywały** nad Saską Kępą kapryśnym jak émy lotem pocziwe kukuruźniki.*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

*По ночам над Саской Кемпой, словно бабочки, **летали** знаменитые «кукурузники».*

(Б. Чешко: *Покolenie*)

*Rzucili się ku mnie z łapami, **posapywali**, obwąchując dokładnie.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Бросились на меня с лапищами, **сонели**, старательно обнюхивали.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

*I za godzinę ubrana przez nas choinka mrugała płomyczkami świeczek. Błyszczały kolorowe bombki, **połśniewały** anielskie włosy zwiśające z gałązek.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Через час наряженная елка мигала зажженными свечками. Блестели разноцветные шары, **светился** золотой дождь, свисающий с веток.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

*Koziołek Bobkowita trykał mnie bezrogim łbem i **pobekiwał** triumfalnie (...)*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Козлик Бобковит тыкал меня безрогим лбом и победно **блеял** (...)*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

Pojawił się także ekwiwalent, w którym w tekście przekładu nie jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego RA: *porykiwać* — *реветь*, np.:

*Im wiadomość była mniej prawdopodobna, czy wręcz głupia, tym większą zyskiwała posłuch i większą budziła wściekłość tłumy, który już **porykiwać** zaczął jak bestia krwi żądna, a nigdy ofiar nie syta.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*И чем нелепее, глупее были слухи, тем внимательнее слушали, толпа разгоралась яростью, **ревела** — точь-в-точь жаждущее крови чудовище требовало все новых и новых жертв.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

Wystąpiły 2 przykłady ekwiwalentów niebędących ekwiwalentami polskich czasowników bazowych: *pobrzmiwać* — *слышаться*; *потруkiwać z zachwytu* — *захлебывался от восторга*, np.:

— *Czekaliśmy na pana, Kloss — przerwał wreszcie milczenie Ohlers. W jego głosie **pobrzmiwały** złowrogie nuty.*

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

— *Мы ждали вас, Клос, — прервал наконец молчание Олерс. В его голосе **слышались** угрожающие нотки.*

(А. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

2.2.3.2.3. Związki stałe

W korpusie polsko-rosyjskim brak ekwiwalentów deminutywno-iteratywnego RA będących związkami stałymi.

2.2.3.2.4. Ekwiwalenty opisowe (4)

Ekwiwalenty ze znaczeniem deminutywno-iteratywnym (3). Wśród ekwiwalentów wyrażonych za pomocą adwerbiów i wyrażen adverbialnych z czasownikiem niewyrażającym znaczenia deminutywno-iteratywnego pojawiły się 3 przykłady, w których określnik iteratywny występuje w przekładzie: *pokrzykiwać* — *время от времени кричать*; *postukiwać* — *то и дело ударяться*; *podskubywać* — *срывать и бросать*:

*Cieszył się z tego dowcipu i **pokrzykiwał**: — Stasiu, umyj ręce!*

(В. Чешко: *Покolenie*)

*Он радовался своей шутке и **время от времени кричал**: — Стась, вымой руки!*

(Б. Чешко: *Покolenie*)

*(...) resztkami włosów zamiatał deski szafotu. **Postukiwał** łbem o drewniane pudło.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*(...) он подметал доски эшафота, а лбом **то и дело ударялся** о деревянный ящик.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

*Szedł sobie przez las bez pośpiechu, **podskubując od czasu do czasu** wielkie, dojrzałe, czarne jagody.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

Вот и сейчас он шел чрезвычайно довольный, шел не спеша, изредка срывая и бросая в рот крупные, сочные ягоды черники.
(Й. Хмелевская: Пафнутий)

Odnotowano jeden element opisowy niewyrażający deminutywno-iteratywnego znaczenia: *popłakiwać* — *застать* kogo-л. *плачущей*, np.:

*Milva, dziewczyna z pozoru zawadiacka i harda, a którą dwa razy zdarzyło mi się przydybać, jak **popłakiwała**, skrywszy się w kątku stajni.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Мильва, девица на первый взгляд задиристая и строптивая. Однако мне дважды довелось **застать ее плачущей** в уголке конюшни.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

2.2.4. Podsumowanie

Wśród ekwiwalentów podnormatywnego RA w języku polskim (17) wystąpiły ekwiwalenty tego samego RA (15) oraz po jednym ekwiwalencie innych grup. W tłumaczeniu na język polski odnotowano jedynie ekwiwalenty tego samego RA.

W grupie ekwiwalentów deminutywnego RA liczba ekwiwalentów rosyjskich czasowników jest ponad 3 razy większa (164 przykłady) niż liczba ekwiwalentów polskich czasowników (51). Wśród ekwiwalentów rosyjskich deminutywów odnotowano najwięcej przykładów ekwiwalentów tego samego RA (58, czyli 35,4%). Drugie miejsce pod względem liczebności (52 przykłady, czyli 31,7%) zajmują ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych lub ich synonimów, np. *привестать* — *unieść się*; *приостановить* — *zatrzymać*; *приоткрыть* — *otworzyć*. Inaczej kształtuje się relacja między grupami najbardziej licznymi w tłumaczeniu na język rosyjski. Na pierwszym miejscu plasuje się grupa ekwiwalentów werbalnych bez formantów modyfikacyjnych niebędących ekwiwalentami polskich czasowników bazowych (25, czyli 49%), np. *припудривать* — *ponydrnąć się*; *привиенднать* — *poniknąć*, a na drugim — ekwiwalenty tego samego RA (16, czyli 31,4%)⁸⁶. Pozostałe grupy stanowią przykłady jednostkowe w obu tłumaczeniach.

Liczba ekwiwalentów deminutywno-iteratywnego RA jest w powieściach rosyjskich ponad 4 razy większa niż w powieściach polskich. Prawie połowę przykładów w części rosyjsko-polskiej korpusu (102, czyli 46,3%) stanowią ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych. Wynika z tego, że w tłuma-

⁸⁶ W tłumaczeniu na język polski udział tej grupy jest znacznie mniejszy (21 przykładów, czyli 12,8%).

TABELA XIV. Ekwiwalenty deminutywnych rodzajów akcji w języku polskim i rosyjskim

Typ przekładu	Typ					
	ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi				ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem danego RA	
	ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego RA		ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego RA			
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
Podnormatywny						
Przekład rosyjsko-polski	15	88,2	—	—	—	—
Przekład polsko-rosyjski	7	100,0	—	—	—	—
Deminutywny						
Przekład rosyjsko-polski	58	35,4	4	2,4	11	6,7
Przekład polsko-rosyjski	16	31,4	2	3,9	1	2,0
Deminutywno-iteratywny						
Przekład rosyjsko-polski	58	26,4	14	6,4	—	—
Przekład polsko-rosyjski	34	62,0	5	8,8	—	—

czeniu na język polski znaczenie deminutywno-iteratywne nie jest przekazywane, np. *поглядывать* — *patrzeć*; *нобаливать* — *boleć*; *подмигивать* — *mrugać*⁸⁷. W derywatach od podstaw multiplikatywnych wyrażone jest rozczłonkowanie akcji, a w derywatach od podstaw kursywnych brak znaczenia iteratywnego i deminutywnego. Na drugim miejscu znalazła się grupa ekwiwalentów tego samego RA (58, czyli 26,4%). Ważne miejsce wśród ekwiwalentów polskich zajmują określniki deminutywno-iteratywne z ekwiwalentami rosyjskich czasowników bazowych, np. *нобаливать* — *trochę boleć*; *носмеиваться* — *śmiać się od czasu do czasu*. Kolejne miejsca należą do ekwiwalentów opisowych (32) oraz innych RA (przede wszystkim augmentatywnego).

Wśród ekwiwalentów w języku rosyjskim dominują ekwiwalenty tego samego RA (34, czyli 62%). Wśród pozostałych grup odnotowano przykłady jednostkowe. Wyjątek stanowią ekwiwalenty bez formantów modyfikacyjnych, będące ekwiwalentami rosyjskich czasowników bazowych (11, czyli 19%), niewyrażające znaczenia deminutywno-iteratywnego.

⁸⁷ W przykładzie oddano krotność, brak natomiast deminutywności.

(charakterystyka kwantytatywna)

ekwiwalentu								R a z e m	
ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych niewyrażające znaczenia danego RA				związki stałe		ekwiwlenty opisowe			
ekwiwalent czasownika bazowego		ekwiwalenty niebędące ekwiwa- lentem czasownika bazowego							
liczba	procent	liczba	procent						
rodzaj akcji									
—	—	1	5,9	1	5,9	—	—	17	100
—	—	—	—	—	—	—	—	7	100
rodzaj akcji									
52	31,7	21	12,8	4	2,4	14	8,6	164	100
4	7,8	25	49,0	1	2,0	2	3,9	51	100
rodzaj akcji									
102	46,3	9	4,1	5	2,3	32	14,5	220	100
11	19,0	2	3,4	—	—	4	6,8	56	100

3. Modyfikacje iteratywne w języku rosyjskim i polskim

Modyfikacje iteratywne dzielą się według cechy jednokrotności i niejednokrotności. Do jednokrotnych w języku rosyjskim należy semelfaktywny RA: *свистнуть, кашлянуть; świsnąć, kaszlnąć*.

3.1. Modyfikacje jednokrotne

W niniejszym podrozdziale przedstawiony zostanie rodzaj akcji wyrażający modyfikacje jednokrotne w języku rosyjskim i polskim.

TABELA XV. Semelfaktywny rodzaj akcji w języku rosyjskim i polskim ze wskazaniem formantów modyfikacyjnych

Język rosyjski	Formanty modyfikacyjne	Język polski
Semelfaktywny rodzaj akcji		
Jeden kwant akcji rozczłonkowanej, także z odcieniem intensywności		
<i>кивнуть, нырнуть, долбануть, резануть</i>	<i>-nu-/-anu- i -nq-</i>	<i>stuknąć</i>
<i>уколоть, укусить</i>	<i>u-</i>	<i>ukłuć</i>
<i>сдернуть</i>	<i>s- + -nu-</i>	—
<i>вздвогнуть, воскликнуть</i>	<i>vz-/vs-, voc- + -nu-</i>	—

3.1.1. Ekwiwalenty semelfaktywnego rodzaju akcji

3.1.1.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników semelfaktywnego rodzaju akcji w języku polskim (814)

3.1.1.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (641)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (464). Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikami tego samego rodzaju akcji pojawiły się czasowniki oznaczające wydawanie dźwięków, przede wszystkim wydawanie dźwięków przez człowieka, w tym *verba dicendi*: *ахнуть* — *jęknąć*; *буркнуть* — *burknąć*; *воскликнуть* — *krzyknąć*, *westchnąć*, *wrzasnąć*, *выкрикнуть* — *krzyknąć*, *wrzasnąć*; *запнуть* — *krzyknąć*, *рыknąć*, *wrzasnąć*, *выкрикнуть*; *кашлянуть* — *chrząknąć*; *крикнуть* — *krzyknąć*, *выкрикнуть*; *крякнуть* — *chrzaknąć*, *stęknąć*; *рыкнуть* — *krzyknąć*; *рякнуть* — *ryknąć*, *warknąć*, *выкрикнуть*; *свистнуть* — *gwizdnąć*; *хмыкнуть* — *mruknąć*, *westchnąć*; *чихнуть* — *kichnąć*; *чмокнуть* — *szczeknąć*; *шепнуть* — *szepnąć*, a także wydawanie dźwięków przez zwierzęta: *завкнуть* — *szczeknąć*; *мякнуть* — *miauknąć*, oraz przez przedmioty: *прицелкнуть* — *szczeknąć*; *скрипнуть* — *skrzypnąć*; *тявкнуть* — *szczeknąć*; *целкнуть* (o zamce) — *szczeknąć* (o zamku); *целкнуть кабелями* — *stuknąć obcasami*; *целкнуть языком* — *mlasnąć językiem*. Do tej grupy należą również czasowniki konkretnej czynności fizycznej: *брызнуть* — *bryznąć*, *прыснуть*, *trysnąć*; *вздрыгнуть* — *drgnąć*, *wzdrygnąć się*; *взмахнуть* — *machnąć*; *грохнуть* — *łupnąć*; *дернуть* — *drgnąć*, *szarpnąć*; *дрогнуть* — *drgnąć*; *кивнуть* — *kiwnąć*; *клонуть* — *dziobnąć*; *кольнуть* — *ukłuć*; *лопнуть* — *ręknąć*; *лягнуть* — *kopnąć*; *лягнуть ногой* — *wierzgnąć nogą*; *махнуть рукой* — *machnąć ręką*; *метнуться* — *szarpnąć się*; *рвануться* — *szarpnąć się*; *столкнуться* — *stuknąć*; *стукнуть* — *stuknąć*; *толкнуть* — *pchnąć*, *popchnąć*, *szturchnąć*, *trącić*, *szarpnąć*; *ударить* — *grzmotnąć*; *ухнуть* — *jęknąć*, *odetchnąć*; *хлопнуть* — *trzasnąć*, czasowniki ruchu: *брыкнуть* — *bryknąć*, czasowniki oznaczające zjawiska fizyczne: *блеснуть* — *błysnąć*; *вспыхнуть* — *błysnąć* (o okularach); *мелькнуть* — *błysnąć*; *мигнуть* — *mignąć światłami*; *мигнуть* (o lampie) — *mrugać*; *сверкнуть* — *błysnąć*, *mignąć*; *хлынуть* — *chlusnąć*; *хлынуть (дождь)* — *lunąć* (o deszczu), oraz czasowniki percepcyjne: *взглянуть* — *zerknąć*. Czasowniki te pojawiają się w narracyjnym typie tekstu¹:

Доктор бросил взгляд на бумажку и ахнул.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

¹ O narracyjnym typie tekstu zob. m.in. КОМРИ, 2001: 115; ПАДУЧЕВА, 1996: 296; KOSCHMIEDER, 1934: 70 i nast.; STAWNICKA, 2009.

*Doktor rzucił okiem na papier i **jęknął**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Гейнрих устроился на коленях толстого писателя, отчего писатель **крякнул** и стоически подумал (...)*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Heinrich usadowił się na kolanach otłętego literata; literat **stęknął** i pomyślał ze stoicyzmem (...)*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

*Парикмахер в задумчивости **щелкнул** в воздухе ножницами (...)*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Fryzjer w zadumie **szczęknął** nożyczkami (...)*

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*При виде своих коммерческих врагов Безенчук отчаянно **махнул рукой**, остановился и зашептал вслед Воробьянинову: — Уступлю за тридцать два рубля.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Na widok swoich handlowych konkurentów Bezenczuk desperacko **machnął ręką** i rzucił szeptem za oddalającym się Worobianinowem: — Oddam za trzydzieści dwa rubelki.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Ипполит Матвеевич леопардовым скоком приблизился к возмутительному незнакомцу и молча **дернул** стул к себе.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Hipolit Matwiejewicz lamparcim skokiem dopadł bezczelnego nieznanego i bez słowa **szarpnął** krzesło.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*В воздухе самолет **блеснул** ребрами и сгинул в солнечном свете.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Samolot **błysnął** w powietrzu skrzydłami i rozplynął się w słonecznym blasku.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Czasowniki semelfaktywne występują — najczęściej — w środku cudzej wypowiedzi oraz w postpozycji w stosunku do cudzej wypowiedzi:

— *Сóз — **westchnęła**. — Добре, jeśli chcesz... Оповім.*

(А. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Ну что ж, — **вдохнула** она. — Пусть так, коли хочешь... Расскажу.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

— *Jestem zmęczona — **szeptała**.*

(А. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Я устала, — **шепнула** Цири.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (177). W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem innego RA (177) pojawiły się przede wszystkim czasowniki inicjalnego / determinatywno-momentального RA oraz jednostkowe przykłady augmentatywno-iteratywnego RA, determinatywno-deminutywnego RA, dystrybutywno-augmentatywnego RA oraz komitatywnego RA.

Do tej grupy, w której ekwiwalentami są czasowniki wyrażające inicjalny / determinatywno-momentalny RA, należą czasowniki wyrażające dźwięki, w tym *verba dicendi*: *воскликнуть* — zawołać; *всплеснуть* — zadźwięczyć; *всплеснуть руками* — zakłaskać w dłonie; *всхлипнуть* — załkać; *грянуть* — zabrznieć, zagrznieć; *воскликнуть* — zapiać; *кашлянуть* — zakaszleć; *лязгнуть* — zazgrzytać; *пискнуть* — zapiszczeć; *рявкнуть* — zagrznieć, zaryczeć; *свистнуть* — zapiszczeć; *треснуть* — zagrznieć; *хихикнуть* — zaśmiać się, zachichotać; *хохотнуть* — zaśmiać się; *хрустнуть* — zatrzeszczeć, zachrzęścić; *шепнуть* — wyszeptać; *рявкнуть что-то* — zawołać coś, czasowniki oznaczające konkretne czynności fizyczne: *вдрогнуть* — zadrzeć; *дернуть* — zatrząść się; *качнуться* — zachwiać się; *дрогнуть* — zadrzeć, zadygotać; *крутнуть звонок* — zakręcić dzwonkiem; *покачнуться* — zachwiać się w posadach; *содрогнуться всем телом* — zadygotać całym ciałem, czasowniki ruchu: *всколыхнуться* — zakołysać się; *хлынуть* — porzynać; *колыхнуться* — zakołysać się, czasowniki oznaczające zjawiska fizyczne: *вспыхнуть* — zapłonąć, oraz czasowniki percepcyjne: *блеснуть* — zabłysnąć, zaświecić się; *вдохнуть запах* — poczuć (zapach); *взглянуть* — zobaczyć; *мелькнуть* — zaświtać. Często trudno orzec, czy czasownik polski z przedrostkiem *za-* jest czasownikiem inicjalnym, czy wyraża krótkie trwanie z naciskiem na początek (inicjalność z elementami determinatywno-momentального rodzaju akcji). Takie przykłady należy analizować w kontekście, który precyzuje odcień znaczeniowy. Trzeba również zwrócić uwagę na to, że czasowniki będące ekwiwalentami semelfatywów odnoszą się przede wszystkim do krótkiego trwania akcji. Oto kilka przykładów:

Глаза часто замигали, на щеки набежала краска, подбородок дрогнул.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

Zamrugał oczami, poczerwieniał, podbródek mu zadrżał.

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

От резкого торможения хрустнули поездные суставы.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Maszynista zahamował tak gwałtownie, że wszystkie stawy w pociągu zatrzeszczały.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Свистнула флейта, и занавес, навевая прохладу, расступился.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Zapiszczał flet i kurtyna, ziejąc na widownię falą chłodnego powietrza, rozsunała się.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Лязгнул замок, дверь открылась.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Zazgrzytał zamek, drzwi otworzyły się.

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

W jednostkowych przykładach pojawiły się ekwiwalenty innych rodzajów akcji: augmentatywno-iteratywnego RA: *взмахнуть букетом* — *wymachiwać bukietem*, determinatywno-deminutywnego RA: *качнуть головой* — *pokręcić głową*; *чиркнуть спичкой* — *potrzeć zapalke*, dystrybutywno-augmentatywnego RA: *кинуться (о казахах)* — *rozpierzchnąć się*, oraz komitatywnego RA: *топнуть ногой* — *przytupnąć nogą*:

— Что вы делаете? — сказал Балаганов, **взмахнув** букетом.
— Зачем этот шик?

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— Co pan wyprawia? — zapytał Bałaganow, **wymachując** bukietem. — Na co te zbytki?

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

(...) когда заиграла музыка, вопросительно посмотрел на нее. Варя чуть заметно отрицательно **качнула** головой.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

(...) gdy orkiestra znowu zaczęła grać, spojrział na nią pytająco. Waria niemal niedostrzegalnie **pokręciła** głową.

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Во все стороны врассыпную **кинулись** казахи.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой еленок*)

Kazachowie **rozpierzchli się** w popłochu.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Когда пришло время подхватить припев, Остап по-капельмейстерски взмахнул руками и **топнул** ногой, но грозного хорового крика не последовало.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

W chwili kiedy wszyscy powinni byli podchwycić refren, Остап wzniósł ręce jak kapelmistrz i **przytupnął** nogą, ale chór nie podchwycił refrenu.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

3.1.1.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego

Do ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych i wyrażającymi znaczenie danego RA (58) należą czasowniki momentalne: *грохнуть* (o подносе) — *upuścić tacę*; *дернуть шнур* — *pociągnąć za*

linkę; рухнуть — runąć; рухнуть на что-л. — upaść na coś; толкнуть официанта — potrącić kelnera; треснуть кого-л. кулаком — zdzielił kogoś pięścią; шагнуть в сторону — usunąć się w bok; шевельнуться — poruszyć się; шлепнуть кого-л. по спине — wyrznąć kogoś w plecy; дернуть плечом — wzruszyć ramionami; качнуться — przechylić się; рухнуть — osunąć się; рухнуть — zawalić się; бухнуться на скамейку — wskoczyć na ławkę; дернуть усом — podskoczyć (o wąsie); взглянуть — prześliznąć się; впихнуть бутерброд в отверстие — wperchnąć kanapkę w otwór; кивнуть на дверь — wskazać oczami drzwi; кувыркнуться в машину — wskoczyć do wozu; мелькнуть в голове — przelecieć przez głowę; пошатнуться — złamać się; прыгнуть — wskoczyć; пугнуть — postraszyć; толкнуть — trącić coś, odsunąć coś; хлопнуть дверью — zatrzaskać drzwi; всплеснуть руками — załamać ręce; скользнуть — prześlizgnąć się; щелкнуть — porchnąć. Oto kilka przykładów:

*Сысой **грохнул** поднос, пролил суп и разбил посуду, три глубоких тарелки и одну мелкую.*

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

*Sysoj **upuścił** tacę, rozlał zupę i potłukł talerze, trzy głębokie i jeden płytki.*

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

*И посылка, брошенная рукой дюжесго почтовика, **рухнула** на груду овальных тючков, торбочек и ящичков.*

(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

*I paczka rzucona ręką krzepkiego pocztowca **upadła** na stos innych tobołków, tłumoków i skrzynek.*

(I. Ilf, E. Pietrow: Złote ciele)

*Он вразвалку подошел к смущенному старичку извозчику и **треснул** его кулаком по ватной спине.*

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

*Lekko kołysząc się w biodrach, Ostap podszedł do przerażonego starowiny dorożkarza i **zdzielił go** pięścią w watowane plecy.*

(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

Pojawiły się czasowniki semelfaktywne, których ekwiwalentami są czasowniki rzucić, trącić, przemknąć i strzelić; por. rzucić: кинуть на пол — rzucić na podłogę; кинуться — rzucić się; метнуть чаевые официанту — rzucić napiwek kelnerowi; швырнуть — rzucić; trącić: ткнуть в бок — trącić kogoś w bok; толкнуть — trącić kogoś; przemknąć: мелькнуть — przemknąć przez głowę; шапahnуть по обоям в коридоре — przemknąć po tapetach w korytarzu; strzelić: смельнуть в рябчика — strzelić do jarząbka; стукнуться головами — zderzyć się głowami; щелкнуть пальцами — strzelić palcami:

*Потом схватил газету и, ничего в ней не прочитав, **кинул** на пол.*
(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Chwycił gazetę, nic z niej nie wyczytał i **rzucił** na podłogę.*
(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Нечистая сила **шарахнула** по обоям в коридоре, направляясь к смотровой, там чем-то грохнуло и мгновенно пролетело обратно.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*Nieczysta siła **przemknęła** po tapetach w korytarzu, wpadła do laboratorium, tam coś lupnęło i błyskawicznie poleciało z powrotem.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

— Он с досадой **щелкнул** пальцами. — Я понимаю, вас интересует совсем другое.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

— Z irytacją **strzelil** palcami. — Rozumiem, interesuje cię coś całkiem innego.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

Odnotowano 2 przykłady, w których ekwiwalentem czasownika semelfaktywnego jest czasownik multiplikatywny (*мигнуть* — *mrugać*) oraz czasownik oznaczający aktywność percepcyjną (*глянуть* — *patrzeć*):

— Скажите, вы хорошо знаете город? — спросил Остап, **мигнув** Александру Ивановичу.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— Czy dobrze znacie miasto? — zapytał Ostap, **mrugając** porozumiewawczo w stronę Aleksandra Iwanowicza.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote cielę*)

*И действительно, из зеркала на отца Федора **глянула** бойкая черноглазая физиономия с небольшой дикой бородкой и нелепо длинными усами.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Istotnie, z lustra **patrzyła** na ojca Fiodora ruchliwa, czarnooka fizjonomia z niedużą wariacką bródką i nedorzecznie długimi wąsami.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych bez znaczenia danego RA, niebędącymi ekwiwalentami czasowników bazowych (69) pojawiły się czasowniki mówienia i wydawania dźwięków: *вздохнуть* — *powiedzieć*; *воскликнуть* — *oświadczyć*; *кликнуть милицию* — *weszać milicję*; *крикнуть* — *oświadczyć*; *прикрикнуть на собаку* — *odwołać psa*; *хмыкнуть* — *odburknąć*, oraz czasowniki nazywające konkretne czynności fizyczne: *вдохнуть в себя* — *zużyć cały zapas*; *взглянуть на панку* — *zaglądać do teczki*; *выплеснуть себе в глотку* —

włać sobie w gardło; лопнуть — splajtować, zbankrutować; скользнуть по лицу — stoczyć się po policzku; плеснуть — obmyć (o fali oceanu); плюнуть — opruść; хлопнуть печатью — przyłożyć pieczęć:

— Я за вами, — деловито **крикнул** водитель птерокара, вы-
скакивая из кабины.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

— Ja za panem — **oświadczył** rzeczowo kierowca pterokaru, wy-
skakując z kabiny.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

„Милости просим” **лопнуло** еще за три года до того, как Инно-
лит Матвеевич осел в городе N (...)

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

„Bywajcie” **splajtowało** na trzy lata przed osiedleniem się Hipolita
Matwiejewicza w N (...)

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Do tej grupy można też zaliczyć ekwiwalenty ze znaczeniem inicjalnym:
*взглянуть — spojrzeć, popatrzeć; глянуть — spojrzeć; шагнуть к двери
в коридор — ruszyć ku drzwiom na korytarz:*

Потом председатель с ужасной улыбкой **взглянул** на мальчика
и спросил: (...)

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Potem przewodniczący **spojrzał** z bolesnym uśmiechem na chłopca
i zapytał: (...)

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Лена с благодарностью **взглянула** на него.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Lena **popatrzyła** na niego z wdzięcznością.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Любопытно было бы **взглянуть** на него.

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

Swoją drogą chciałbym go **zobaczyć**.

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

Они словно прозрели и **взглянули** друг на друга новыми глазами.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Jak gdyby odzyskali wzrok i **spojrzeli** na siebie innymi oczyma.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

3.1.1.1.3. Związki stałe (24)

Pojawiły się 2 ekwiwalenty ze znaczeniem semelfaktywnym: *взбрыкнуть
— stanąć dęba; вскрикнуть — wydać okrzyk zgromy:*

*Ведь что-то же должно было случиться, раз он так **взбрыкнул!***

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Przecież coś się musiało stać, jeśli tak nagle **stanął dęba!***

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumia wiatr*)

Dość znaczna jest grupa ekwiwalentów niewyrażających znaczenia semelfaktywnego (22), np. *тряхануть* — *załatwić kogoś*²; *взглянуть (холодно)* — *zmierzyć lodowatym wzrokiem*³; *взглянуть* — *zmierzyć wzrokiem*; *нырнуть, шмыгнуть* — *dać nura*⁴; *переглянуться* с кем-л. — *wymienić spojrzenia*; *перепрухнуть* — *obłożyć klątwą*; *пикнуть*: не дать дворнику и *пикнуть* — *nie dopuścić dozorczy do słowa*⁵; *рискнуть*: чтобы он на это *рискнул* — *żeby poszedł na coś takiego*; *сболтнуть* — *powiedzieć, co komu ślina na język przyniesie*; *хихикнуть* — *parsknąć śmiechem*⁶; *тряхануть* — *załatwić kogoś*; *хлопнуть* кого-л. — *dostało się komuś*:

*Саша Панкратов исключен! Так верил человек, а его **тряханули!***

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Sasza Pankratow wylany! Tak ten człowiek wierzył, i **go załatwili!***

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*И тут человек неожиданно **шмыгнул** к себе и закрыл за собою дверь.*

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

*— I nagle nieoczekiwanie **dał nura** do swego pokoju i zamknął za sobą drzwi.*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

*— Ну, брось ты, что ты разоряешься, — бормотал он, — ну, **сболтнул**, ну, извини, — каялся он.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*— Przestań, czego się wściekasz, **mamrotał**. — No, **powiedziałem**, co mi ślina na język przyniosła, no, nie gniewaj się, **błagał**.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

W kilku przykładach czasownik semelfaktywny w języku oryginału jest komponentem stałego związku: *свистнуть*: когда рак на горе свистнет — *kiedy rak świśnie, a ryba zaśpiewa* / „*Na święty nigdy*”; *тронуться*: лед тронулся — *lody ruszyły*; *хлебнуть*: не хлебнуть еще горячего до слез — *ktos nie wie, co go czeka*:

² Elipsa zwrotu *załatwić kogoś na cacy, na szaro* ‘spowodować, że ktoś się znajdzie w bardzo niekorzystnej sytuacji; szukać’ (USJP).

³ Innowacja rozwijająca zwrotu *zmierzyć, mierzyć kogoś wzrokiem, spojrzeniem, oczami* poprzez dodanie przymiotnika *lodowaty*.

⁴ W znaczeniu ‘biegnąć, idąc, nagłym skokiem skryć się gdzieś; umknąć, uciec’ (USJP).

⁵ Użycie frazeologizmu z negacją; por. *dopuścić kogoś do głosu, do słowa* ‘pozwolić mówić’ (USJP).

⁶ W znaczeniu ‘zacząć się śmiać’ (USJP); ‘roześmiać się gwałtownie’ (Sz).

В смысле „после дождичка в четверг” или „когда рак на горе свистнет”.

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

W sensie „Kiedy rak świśnie, a ryba zaśpiewa”. „Na święty nigdy”.

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

— *Заседание продолжается!* — *молвил Остап как ни в чем не бывало.* — *И, как видите, господа присяжные заседатели, лед тронулся.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— *Sesja trwa!* — *odezwał się Остап, jak gdyby nigdy nic.* — *I jak widzicie, panowie przysięgli, lody ruszyły!*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote cielen*)

Kilka stałych związków ma znaczenie inicjalne: *взглянуть на оленьи рога* — *rzucić okiem na rogi jelenie*; *вспыхнуть* — *wpaść w złość*; *глянуть*: *искоса глянуть на...* — *kątem oka spojrzeć na...*; *глянуть исподлобья* — *porątrzyć spode łba*; *прыгнуть вперед* — *ruszyć z kopyta* ‘od razu, szybko, nagle’.

3.1.1.1.4. Ekwiwalenty opisowe (20)

Komponentami ekwiwalentów opisowych są czasowniki oznaczające wydawanie dźwięków: *вдохнуть* — *odpowiedzieć z westchnieniem*; *вдохнуть (срочно)* — *zabrznieć* (o namiętnym westchnieniu); *выдохнуть* — *zapytać stłumionym szeptem*; *шепнуть* — *zapytać szeptem*, czasowniki określające konkretne czynności fizyczne: *покачнуться* — *stracić równowagę*; *глотнуть* — *przełknąć ślinę*; *мотнуть головой* — *zaprzeczyć ruchem głowy*; *подмигнуть* — *zmrużyć oko*, *мигнуть* *porozumiewawczo*; *кивнуть* — *skinąć głową*; *взмахнуть рукой* — *dać znak ręką*, czasowniki percepcji wzrokowej: *переглянуться* — *porozumieć się wzrokiem*; *zamienić porozumiewawcze spojrzenia*; *тронуть*: *землю чуть тронула темная краска* — *właśnie zaczęło się ściemniać*:

— *Есть?* — *выдохнул он.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

— *Jest?* — *zapytał stłumionym szeptem.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Елена Станиславовна схватилась за виски и испуганно вскрикнула.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Helena Stanisławowna chwyciła się za głowę i wydała okrzyk zgrozy.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Она стала на высокое дно гардероба и, покачнувшись, толкнула боковую стенку, державшуюся только на пазовых шипах.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Staęła na wysokim dnie szafy i **tracąc równowagę** popchnęła boczną ściankę, która trzymała się tylko na bolcach.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Представитель Маслоцентра, которого давно уже жгло, протиснулся к перилам трибуны, **взмахнул** рукой и громко заговорил о международном положении.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Przedstawiciel Centrali Mleczarskiej, którego już od dawna korciło, przecisnął się do trybuny, **dał znak ręką** i zaczął przemówienie o sytuacji międzynarodowej.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Он промчался по коридору, вышел на палубу и, **перелегнувшись** с Ипполитом Матвеевичем, понес стул наверх, к рубке рулевого.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Przebiegł przez korytarz, wyszedł na pokład, **zamienił porozumiewawcze spojrzenie** z Hipolitem Matwiejewiczem i powędrował z krzesłem na górę w kierunku budki sternika.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Są to ekwiwalenty niewyrażające znaczenia semelfaktywnego.

3.1.1.2. Ekwiwalenty polskich czasowników semelfaktywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (456)

3.1.1.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (438)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (363).

Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem tego samego rodzaju akcji pojawiły się czasowniki oznaczające wydawanie dźwięków, przede wszystkim wydawanie dźwięków przez człowieka, w tym *verba dicendi*: *bąknąć* — *буркнуть что-то, бухнуть*; *bełkotnąć* — *крикнуть*; *burknąć* — *буркнуть*; *chlupnąć w bagno* — *шлепнуться в болото*; *gwizdnąć* — *свистнуть*; *jęknąć* — *ойкнуть, ахнуть*; *kaszlnąć* — *кашлянуть*; *kichnąć* — *чихнуть*; *krzyknąć* — *ахнуть, воскликнуть, вскрикнуть, выкрикнуть, крикнуть, рыкнуть, фыркнуть*; *mlasnąć* — *чавкнуть*; *parsknąć* — *хмыкнуть, прыснуть, фыркнуть*; *ryknąć* — *крикнуть, гаркнуть, рывкнуть*; *stęknąć* — *охнуть, икнуть, крикнуть*; *syknąć* — *взметнуться, прошипеть, рыкнуть, зашипеть*; *szerpnąć* — *шепнуть*; *warknąć* — *буркнуть*; *wrzasnąć* — *взвизгнуть, воскликнуть, крикнуть, рывкнуть, вскрикнуть, крикнуть, фыркнуть*; *wrzasnąć z bólu* — *вскрикнуть от боли*; czasowniki nazywające wydawanie dźwięków przez zwierzęta: *kwiknąć* — *хрюкнуть*; *prychnąć* — *фыркнуть*; *warknąć* — *гавкнуть*, oraz przez przedmioty: *brzęknąć* — *звякнуть*; *chrupnąć* — *хрустнуть, плеснуть*; *gruchnąć o posadzkę* — *грохнуться о паркет*; *huknąć*

(o kotłach i trąbach) — *grynąć* (o барабанах и трубах); *strzelić obcasami* — *целкнуть каблуками*; *szczeknąć* (o cięciwie) — *целкнуть* (o тетиве), czasowniki odnoszące się do konkretnej czynności fizycznej: *chlasnąć konia nahajką* — *хлестнуть лошадь нагайкой*; *drgnąć* — *вздрыгнуть, дрогнуть, шевельнуться, шелохнуться*; *grzotnąć* — *садануть*; *kiwnąć* — *кивнуть*; *kolnąć* — *кольнуть*; *machnąć ręką* — *махнуть рукой*; *puknąć* — *стукнуть*; *smagnąć* — *хлестнуть*; *szarpnąć* — *рвануть, тронуться, дернуть, рвануть*; *uderzyć* — *рубануть*; *ugryźć* — *укусить*; *walnąć prosto w łeb* — *садануть прямо по башке*; *ziewnąć* — *зевнуть*, czasowniki oznaczające zjawiska fizyczne: *błysnąć* — *блеснуть, сверкнуть, вспыхнуть*; *lunąć* (o deszczu) — *хлынуть* (o ливне). Oto kilka przykładów:

— Nie! — **krzyknęła** Nimue. — Nie! Nie znikaj! Nie chcę!
(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— Нет! — **крикнула** Нимуэ. — Нет! Не исчезай! Я не хочу!
(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Mężczyzna jęknął i stęknął.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Мужчина застонал и икнул.

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Nagle jeden dzik kwiknął ostrzegawczo i odskoczył kilka kroków do tyłu.

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

Вдруг один из кабанов, отбившийся немного в сторону, встревоженно хрюкнул и бросился назад.

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

Coś chrupnęło i zaszeleściło, podłoże puściło, a wiedźmin pojechał w dół wraz z kilkoma cetnarami piachu i żwiru.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Что-то хрустнуло и зашелестело, почва прогнулась, и ведьмак поехал вниз вместе с несколькими цетнарами песка и щебня.

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Błysnęło, a Geralt dostrzegł nagle w ścianie refleks metalu.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Sверкнуло, и Геральт неожиданно заметил в стене проблеск металла.

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (75). Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem innego RA pojawiły się ekwiwalenty wyrażające przede wszystkim determinatywno-momentalny RA oraz przykłady jednostkowe inicjalnego RA, augmentatywnego RA, determinatywno-deminutywnego RA i deminutywno-iteratywnego RA.

Należące do badanego korpusu czasowniki determinatywno-momentального RA oznaczające mówienie i wydawanie dźwięków — odnotowane jako ekwiwalenty semelfaktywów — zawierają: przedrostek *про-* (42 przykłady): *bąknąć* — *проворчать*; *belkotnąć* — *пробормотать*; *burknąć* — *проворчать*; *charknąć* — *прохрипеть*; *chrypnąć* — *прохрипеть*; *fuknąć* — *проворчать*; *jęknąć* — *простонать*; *mignąć* — *промелькнуть*; *mruknąć* — *пробормотать*, *пробурчать*, *проворчать*; *prychnąć* — *промолвить*; *ryknąć* — *проорать*, *прокричать*; *syknąć* — *проишеть*; *stęknąć* — *простонать*; *syknąć* — *проишеть*; *skinąć* — *проишеть*; *syknąć* — *проишеть*; *szczeknąć* — *пролаять*; *szerpnąć* — *прошептать*, *проговорить*; *świsnąć* — *просвистеть*; *warknąć* — *проворчать*, *проговорить*; *zgrzytnąć* — *проскрежетать*, oraz przedrostek *за-*: *błysnąć* — *загудеть*, *засверкать*; *chrąpnąć* — *захранеть*; *jęknąć* — *застонать*; *krzyknąć* — *закричать*; *pisnąć* — *завизжать*; *prychnąć* — *засмеяться*; *rozbłysnąć* — *заблестеть*; *ryknąć* — *зарычать*; *sapnąć* — *засопеть*; *skrzywnąć* — *заскрипеть*; *stęknąć* — *застонать*; *syknąć* — *заишеть*; *szczeknąć* — *зазвенеть*; *wrzasnąć* — *заорать*, *завопить*; *wykrzyknąć* — *заговорить*; *zadrżeć* (o podłodze) — *задрожать*; *zgrzytnąć* — *застучать*, *зgrzytnąć zębami* — *заскрипеть зубами*.

Są to czasowniki mówienia w prepozycji w stosunku do fragmentu mowy niezależnej; por.:

— *Sami se idźcie* — **bąknął** któryś, *podnosząc do nosa dłoń z fistechem. Puszczyk ciosem pięści zbielił mi narkotykiem twarz, rękaw i przód kaftana.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Идите сами,* — **проворчал** кто-то, *поднося к носу ладонь с фистехом. Филин ударом кулака запорошил ему наркотиком лицо, руки и грудь кафтана.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

w postpozycji w stosunku do fragmentu mowy niezależnej; por.:

— *Adam „Adieu” Pangratt* — **mruknął** Dennis Cranmer.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Адам „Адью” Пангратт,* — **проворчал** Деннис Кранмер.

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

oraz w środku wypowiedzi; por.:

— *Wreszcie!!!* — **wrzasnęła** Marianna. — *Co wy tam robicie tyle czasu, gdzie Pafnucy?!*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

— *Наконец-то!* — **вскричала** Марианна. — *Сколько можно ждать? Что вы там делаете? Где Пафнутий?*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

Wśród ekwiwalentów wyrażających inny RA znalazły się czasowniki:

- inicjalnego RA: *sypnąć* — *посыпаться*; *ryknąć* — *взречь*; *wykrzyknąć* — *вскричать*; *wrzasnąć* — *вскричать*:

Toteż złoto się sypnęło z kieszeni otrząsanego Dyrektora.

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

Вот почему посыпалось золото из карманов добросовестно встряхиваемого директора.

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

Kompania ryknęła gromkim, dudniącym, chóralnym śmiechem.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Компания взревела громким гудливым, хоровым хохотом.

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

- augmentatywnego RA: *prychnąć* — *расфыркаться*; *rozbłysnąć* / *rozbłyskiwać* — *разгореться* / *разгораться*; *chrząknąć* — *откашляться*:

— *Proszę?* — *zdumiał się borsuk, a kuna na gałęzi prychnęła.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

— *Ну вот, опять!* — *расфыркалась* куница.

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

Jej wielkie kolczyki z wielofasetkowych cytrynów co i rusz rozbłyskiwały tysiącem refleksów, przyciągały wzrok.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Ее огромные серьги из многофасеточных цитринов то и дело разгорались тысячами манящих взгляд разблесков.

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

- determinatywno-deminutywnego RA: *kiwnąć* — *покачать*; *stoknąć* — *понукать* лошадей; *klepnąć* — *похлопать*:

Woźnica stoknął na konie, szarpnęły wozem i wyjechaliśmy na szeroki trakt wiodący ku stolicy.

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

Возница понукал лошадей, фургон рванулся, и мы выехали на широкий тракт к столице.

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

- deminutywno-iteratywnego RA: *szczeknąć przez sen* — *потягивать*:

Mumik spał twardo, od czasu do czasu szczeknął⁷ przez sen i skrobnął łapą, jakby przed kimś uciekał, widać śnił mu się pościg, jaki ciągle nam groził.

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

⁷ W języku polskim możliwe jest użycie czasowników dokonanych z okreśnikami krotności nieograniczonej interwału dyskontynuatywnymi typu *rzadko, od czasu do czasu* (STAWNICKA, 2007).

*Мумик крепко спал, время от времени **потягивая** во сне, и перебирал лапами, словно от кого-то убегал, видно, снилась ему погоня, все еще грозившая нам.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

3.1.1.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego

Ekwiwalenty ze znaczeniem semelfaktywnym (1). W korpusie odnotowano jeden przykład ekwiwalentu ze znaczeniem semelfaktywnym wyrażony czasownikiem nienależącym do RA ze znaczeniem semelfaktywnym: *cisnąć na ziemię skalpel* — *бросить на землю скальпель*:

*(...) nagle podskoczył, zatapał nogami, zaklął obrzydliwie i **cisnął** na ziemię skalpel.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*(...) вдруг подпрыгнул, затопал ногами, грубо **выругался** и **бросил** на землю скальпель.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

W korpusie odnotowano jeden przykład ekwiwalentu wyrażonego ekwiwalentem czasownika bazowego: *sypnąć się* (o iskrach) — *сыпаться* (o искрах):

*Z podszyconego wiatrem ognia **sypnęły się** iskry, zamierające i gasnące wśród mrowia mrugających gwiazd.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*От раздуваемого ветром костра **сыпались** искры, улетали в небо и гасли среди мерцающих звезд.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych bez znaczenia danego RA, niebędącymi ekwiwalentami czasownika bazowego (12) pojawiły się czasowniki oznaczające wydawanie dźwięków przez człowieka: *bąknąć* — *ответить*; *jęknąć* — *сказать*; *krzyknąć* — *возмутиться*; *parsknąć* — *бросить*; *ryknąć* — *отчеканить*; *szepnąć* — *ответить*; *wrzasnąć* — *вмешаться*, oraz przez przedmioty: *buchnąć* (o wrzawie) — *взорваться* (o разноголосице); *chlupnąć* — *плюхнуться*, czasowniki określające konkretną czynność fizyczną: *błysnąć latarką* — *осветить фонариком*; *buchnąć* (o płomieniach) — *вырваться* (o пламени); *chlasnąć kogoś szponami po twarzy* — *хватить* кого-л. когтями по лицу; *cisnąć czymś o podłogę* — *хватить* чем-л. об пол; *prysnąć w rękę* (o piórze) — *сломаться* (o пере); *skinąć* — *пригласить*; *stmygnąć w ciemności* — *исчезнуть в темноте*; *trzasnąć* (o drzwiach) — *открыться* (o двери); *walnąć o ścianę* — *врезаться в стену*; *zamygnąć pod szafę* — *броситься под шкаф*; *zerknąć na kogoś* — *искоса бросать на кого-л. взгляд*:

— *Ano, jakoś się żyje* — **bąknął** po długiej ciszy ktoś z dalszych rzędów.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Ну, живем кое-как,* — **ответил** после долгой тишины кто-то из дальних рядов.

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

— *Remigiusz nas namówił!* — **jękneła** Marianna.

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

— *Его Ремигий подговорил,* — **сказала** она.

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

Chwyciła ze stołu kubek, wypila do dna, potem bez zastanowienia **cisnęła** nim o podłogę. *I wybiegła, trzaskając drzwiami.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Она схватила со стола кубок, осушила до дна, потом, не задумываясь, **хватила** им об пол. *И выбежала, хлопнув дверью.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Wiedźmin przeleciał przez całą długość hali, z impetem **walnął** o ścianę, *osunął się po niej.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Вильгефорц развернулся и хватил его магической энергией. Ведьмак пролетел через весь зал, с размаху **врезался** в стену, *сполз по ней.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

3.1.1.2.3. Związki stałe

W części polsko-rosyjskiej korpusu brak ekwiwalentów związków stałych czasowników semelfaktywnych.

3.1.1.2.4. Ekwiwalenty opisowe (4)

W korpusie pojawiły się 4 ekwiwalenty opisowe: *dygnąć* — *сделать реверанс*; *pstryknąć kilka zdjęć* — *сделать несколько снимков*; *ryknąć* — *издать рев*; *wzdrygnąć* — *пробежать (о дрожи)*:

Mistrz Robin Anderida pierwszy dostrzegł zbliżającego się cesarza, zgiął się w ukłonie. Stella Congreve, hrabina na Liddertalu, wstała i **dygnęła**.

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

Мэтр Робин Андериди первым заметил приближающегося императора и согнулся в поклоне. Стелла Конгрев, графиня Лиддерталь, встала и **сделала реверанс**.

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Пафнучу почув в себе так гwałtowną chęć wynagrodzenia jej tych przeżyć i potworności, że sam już nie wiedział, co zrobić. Uniósł się na tylnych nogach i ryknął potężnie, z wielkim współczuciem.

(J. Chmielewska: *Пафнучу*)

Пафнутий так сочувствовал прекрасной Бальбине, так хотел, чтобы она поняла всю глубину его чувств, что поднялся на задние лапы, взмахнул передними и издал могучий рев⁸.

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

3.2. Modyfikacje niejednokrotne

Niejednokrotność odnosi się do kwantyfikacji akcji werbalnej / rozczłonkowania akcji, kwantyfikacji uczestników akcji oraz dwukrotności (jednokrotnego powtórzenia akcji na osi czasu). Znaczenie niejednokrotności wyrażają: iteratywny RA (*суживать*), dystrybutywno-augmentatywny RA (*повыносить мебель; позапалать все светла*), kumulatywno-augmentatywny RA (*наколоть дров; наловить рыб, nagrешить*) oraz przemienny RA (*пересмеиваться; перемиивать себя*).

W tabeli XVI zamieszczono modyfikacje niejednokrotne w języku rosyjskim i polskim:

TABELA XVI. Niejednokrotne rodzaje akcji w języku rosyjskim i polskim ze wskazaniem formantów modyfikacyjnych

Язык русский	Formanty модификационные	Язык польский
1	2	3
Iteratywny rodzaj akcji		
Powtarzalność nieokreślona liczbowo (często / rzadko / czasem robić coś, być w jakimś stanie)		
<i>хаживать, суживать</i>	-yva-/-iva-/-va-/-a/	<i>siadywać, pisywać</i>
Dystrybutywno-augmentatywny rodzaj akcji		
(Niesynchroniczne) objęcie akcją wszystkich obiektów lub / i subiektów / oddzielnych części przedmiotu		
<i>изъездить весь город</i>	iz- i z-(s-)	<i>zjeździć całe miasto</i>
<i>объехать все места</i>	ob-	<i>obdzwonić wszystkich</i>
<i>перевить (всю) носуду</i>	pere- i prze-	<i>przebadać (wszystkich) pacjentów</i>

⁸ Brak wśród ekwiwalentów danego RA związków frazeologicznych i kolokacji oraz adwerbiów i wyrażen adwerbialnych z czasownikiem niewyrażającym rodzaju akcji.

cd. tab. XVI

1	2	3
<i>пооткрывать (все) окна</i>	<i>po-</i>	<i>pozapalać (wszystkie) światła</i>
<i>прирубить весь лес</i>	<i>pri-</i>	—
<i>раздарить, разбежаться</i>	<i>raz- i roz- (+ -sja, się)</i>	<i>rozdać prezenty, rozbiec się</i>
<i>сознать всех, сбежаться</i>	<i>s- i z- (+ -sja, się)</i>	<i>zgonić wszystkich, zbiec się</i>
<i>вытоптать тропинку</i>	<i>vy- i wy-</i>	<i>wygasic (wszystkie) światła</i>
Kumulatywno-augmentatywny rodzaj akcji		
Nagromadzenie wielu obiektów bądź sumowanie „porcji” akcji		
<i>напилить дров, нагрешить</i>	<i>na-</i>	<i>nazbierać grzybów, nakupić prezentów</i>
Prześcienny rodzaj akcji		
Realizacja akcji rozczłonkowanej pomiędzy przynajmniej dwoma subiektami		
<i>перезглядываться</i>	<i>pere- i prze- + (sufiks iteratywny) + -sja/się</i>	<i>prześmiewać się</i>

3.2.1. Ekwiwalenty iteratywnego rodzaju akcji

3.2.1.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników iteratywnego rodzaju akcji w języku polskim (92)

3.2.1.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (31)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (30). W korpusie wśród ekwiwalentów iteratywnego rodzaju akcji znalazły się 2 czasowniki: *суживать* tłumaczony przez polski czasownik *siadywać* (2 użycia)⁹ oraz *бывать* tłumaczony przez polski *bywać* (28 wystąpień)¹⁰, np.:

*Ладно, посидит на берегу, потом, может быть, пойдёт. Он часто **суживал** теперь на берегу в лодке, глядя в реку, на проложенную луной серебряную дорожку на воде.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Niezdeterminowany, iść czy nie, postanowił na razie posiedzieć trochę na brzegu. Ostatnio często **siadywał** na brzegu w łodzi, patrząc na rzekę, na wysrebrzoną księżycem smugę na wodzie.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

⁹ Czasownikowi towarzyszył określnik *часто*.

¹⁰ Trzy przykłady pojawiły się z określnikami *редко* (*rzadko*), *часто* (*często*), *много* (*wiele razy*).

*Он редко **бывал** дома и на целые дни уходил в Большой театр или Консерваторию.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Rzadko **bywał** w domu i całe dni spędzał w Teatrze Wielkim lub w Konserwatorium.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (1). W przekładzie pojawił się jeden czasownik innego RA — augmentatywno-iteratywny:

***Подолгу стаивал** Васисуалий перед шкафом, переводя взоры с ко-
решка на корешок.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Wasisualij lubił **wystawać** długo przed biblioteką, przenosząc spojrze-
nie z jednego grzbietu na drugi.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Znaczenie augmentatywne wnosi określnik *подолгу* — *длugo*.

3.2.1.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (16)

W tłumaczeniu użyte zostały ekwiwalenty czasownika *бывать* ze znacze-
niem iteratywnym (13 przykładów): *zdarzać się, przytrafiać się, przychodzić;*
por.:

— *Да, — сказал третий пассажир, распечатывая желе-
знодорожный пакетик с двумя индивидуальными сухарями, —
бывают различные факты в области денежного обращения.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

— *Tak — odezwał się trzeci pasażer, otwierając kupioną na dwor-
cu paczuszkę z dwoma sucharkami — w sprawach pieniężnych **zda-
rzają się** różne bardzo dziwne przypadki.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

*Со мной такие вещи тоже **бывали**.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Далекая радуга*)

*Mnie też **się przytrafiały** takie rzeczy.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Daleka tęcza*)

W korpusie znalazły się ekwiwalenty czasowników *говаривать* (*powia-
dać*)¹¹ oraz *слыхивать* z negacją (*не слыхивать* — *nie słyszeć*):

*Блажен муж, иже не йде, возьму куш, ничего не видя. А часом
и по мордасам, как отец **говаривал**.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

¹¹ Czasownik ten jest synonimem ekwiwalentu czasownika bazowego: *мóвить* — przestarz. *powiadać*.

*Błogosławiony mąż, który za radą nie chodzi — zarobię od każdego, czy uczciwy, czy złodziej. A czasem i po mordzie nałożę, jak **powiadał** mój ojciec.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*При всем при том в подавляющем большинстве родильных покоев Земли об эпидемиях отказов и не **слыхивали**.*

(A. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

— *Pomimo wszystkiego, co zostało powiedziane, w znakomitej większości na Ziemi nikt o odmowach nawet nie **słyszał**.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

Odnotowano jeden przykład, w którym wystąpił czasownik *видывать* z negacją, natomiast w tłumaczeniu użyty został czasownik *być* z negacją:

*Свет **не видывал** еще такого голубого ворюшки, как Александр Яковлевич.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Jak świat światem **nie było** takiego niebiańskiego złodziejaszka jak Aleksander Jakowlewicz.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

3.2.1.1.3. Związki stałe

W części rosyjsko-polskiej korpusu brak związków stałych będących ekwiwalentami czasowników iteratywnych.

3.2.1.1.4. Ekwiwalenty opisowe (45)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych ekwiwalentem czasownika bazowego z adwerbiami i wyrażeniami adverbialnymi pojawiły się rosyjskie czasowniki: *бывать* (16 wystąpień)¹², *дельвать* (2 użycia) oraz *говаривать*, *сказывать*, *слыхивать* (po jednym wystąpieniu).

Wśród czasowników niewyrażających RA jako ekwiwalenty czasownika *бывать* wystąpiły następujące polskie czasowniki: *być*, *dotyczyć*, *doznać*, *odwiedzać*, *panować*, *przychodzić*, *przyjeżdżać*, *spotykać się*, *zdarzać się*, natomiast jako ekwiwalenty czasownika *дельвать* — polskie czasowniki ro-

¹² Trzeba zaznaczyć różnicę semantyczną między rosyjskim *бывать* i polskim *bywać*. Czasownik rosyjski w formach czasu przeszłego jest częściej używany w znaczeniu ogólnofaktycznym (*обобщающее значение*), a odpowiada mu jedno z użyc czasownika polskiego *być*. Stąd w tłumaczeniach na język rosyjski pojawia się czasownik *бывать*, np.:

— *Гды жа... Гды не былиśmy razem, **был** с innymi kobietами?*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Когда я... Когда мы не были вместе, ты **бывал** с другими женщинами?*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

bić, wykonywać. Czasownik *mówić* pojawił się jako ekwiwalent rosyjskich *говаривать, сказывать*, a czasownik *słyszeć* — jako ekwiwalent *слыхивать*, np.:

Она часто бывала у своей школьной подруги в доме, заселенном служащими Брестской железной дороги.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

Часто odwiedzała swoją szkolną koleżankę w domu, w którym mieszkali robotnicy Brzeskiej Kolei Żelaznej.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

— *Молодые люди,* — *заявил Инполит Матвеевич выспренно,*
— *позвольте вас поздравить, как говаривалось раньше, с законным браком.*

(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

— *Młodzi małżonkowie* — *oświadczył Hipolit Matwiejwicz napuszonym stylem* — *pozwolicie, że złożę wam życzenia z okazji, jak to się dawniej mówiło,* *zawarcia świętego związku małżeńskiego.*

(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

Do tej grupy zaliczono także przykłady powtarzalności uwarunkowanej, np.:

И он сделал то, что делывал всегда, когда был счастливым обладателем пустых карманов.

(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

I zrobił to, co robił zawsze, kiedy był szczęśliwym posiadaczem pustych kieszeni.

(I. Ilf, E. Pietrow: Złote cielę)

Его охватило тоскливое, тошнотворное чувство, которое бывало у него, когда он мальчишкой влезал на крышу дома по пожарной лестнице — ее верхние прутья оторвались от стены, конец раскачивался и надо было уловить момент, когда он приблизится к крыше, перескочить.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

Ogarnęło go rozpaczliwe, dławiące uczucie, którego doznał w dzieciństwie, gdy wdrapał się na dach domu po drabinie pożarowej — jej górne szczeble oderwały się od ściany, drabinka huśtała się w powietrzu, i trzeba było uchwycić odpowiedni moment, kiedy zbliżała się do dachu, przeskoczyć¹³.

(A. Rybakow: Dzieci Arbatu)

¹³ W języku polskim możliwe jest występowanie przy powtarzalności uwarunkowanej czasowników dokonanych (STAWNICKA, 2007: 89—91).

Określniki pojawiają się zarówno w tekście oryginału, jak i w przekładzie. Czasownikowi *бывать* towarzyszą określniki krotności nieograniczonej¹⁴: określniki cykliczne regularne: *каждый день* — *codziennie*, i cykliczne nieregularne: *в редких случаях* — *w rzadkich chwilach*, określniki interwału frekwencyjne: *часто* — *często*; *нередко* — *niezadko*, określniki uzualne względne: *обычно* — *zazwyczaj*; *постоянно* — *stale*; *вечно* — *wiecznie*, oraz określniki uzualne negatywne: *никогда не* — *nigdy nie*; czasownikowi *говаривать* — określniki *раньше* — *dawniej*¹⁵, czasownikowi *сказывать* — określniki *тыщу раз* — *sto razy*¹⁶; a czasownik *слыхивать* pojawił się z określnikiem negatywnym (*никогда не* — *nigdy nie*):

Вика бывала там каждый день, встречалась с Архитектором (...)
(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Вика прыходзила там codziennie, спотыкала się з Architektem (...)
(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Мы часто бывали вместе.
(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Часто się spotykaliśmy.
(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

— *Тыщу раз ему сказывали, вперед подведи бабу, а тады за-
винчивай упор, а он знай свое, знай свое.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

— *Sto razy mi mówiłem: najpierw zamocuj głowicę, a potem do-
kręcaj zderzak, a ten po swojemu.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

3.2.1.2. Ekwiwalenty polskich czasowników iteratywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (84)

3.1.1.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (45)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (45). Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem tego samego RA odnotowano następujące przykłady: *bywać* — *бывать*; *мави́ać* — *говаривать*; *ми́ева́ć* — *бывать*; *јада́ć* — *едать* oraz (po jednym tylko wystąpieniu) *грыва́ć* — *игрывать*; *пи́сува́ć* — *писывать*; *си́адыва́ć* — *суживать*; *ви́дыва́ć* — *ви-
дывать*. Z określnikami wystąpiły jedynie czasowniki: *bywać* (zwykle, rzadko, *летом*, *в niedzielę*, *доść часто*, *ни́кiedy*, *czasem*) — *бывать* (обычно, редко, *летом*, *по воскресеньям*, *довольно часто*, *иногда*) i *јада́ć* (*тyle razy*) — *едать* (*сколькo раз*), pr.:

¹⁴ Podział określników krotności nieograniczonej w: STAWNICKA, 2007.

¹⁵ Tu w znaczeniu 'poprzednio, uprzednio, przedtem'.

¹⁶ Z określnikiem frekwencyjnym krotności ograniczonej (nacechowanie emocjonalne).

— **Bywałem** tu jeszcze za króla.

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

— Я **бывал** здесь еще во времена короля.

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

— Bo on, (...) w kości **grywał** ostro (...)

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— Потому как он, (...) в кости **игрывал** жуть (...)

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

— Weź stąd kamieniarza, niechaj rozłupie ten kamień, wiesz, ten, na którym **siadywaliśmy** na górze, pod zamkiem, i niech jedną połowę ustawią na jego grobie.

(B. Prus: *Lalka*)

— Возьми с собой каменичика, пусть расколет камень — знаешь, тот, на котором мы **сиживали** на горе у замка, и пусть одну половину поставит на его могилу.

(Б. Прус: *Кукла*)

Tylem razy **jadał** od tej pory kartofle, ale żadne nie smakowały mi tak jak wówczas.

(B. Prus: *Lalka*)

Сколько раз потом **едал** я картошку, но никогда уж не казалась она мне такой вкусной.

(Б. Прус: *Кукла*)

Wówczas jeszcze, za rządów Dartesa, Bonnard **bywał** czasem u da Silvy.

(K. Boruń: *Próg nieśmiertelności*)

В те времена, еще при Дартесе, Боннар иногда **бывал** и у да Сильвы (...)

(К. Борунь: *Грань бессмертия*)

3.2.1.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych (15)

Wśród ekwiwalentów werbalnych bez formantów modyfikacyjnych wystąpiły ekwiwalenty niewyrażające znaczenia iteratywnego (15). Są wśród nich ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych (9): *jadać* — *есть* (jedno wystąpienie); *grywać* — *играть* (4 użycia); *widywać* — *видеть* (4 wystąpienia), np.:

Widywali ją już poprzednio za czasów swoich wypraw na Koło (...)

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

Они **видели** ее раньше, во время походов в Коло (...)

(Б. Чешко: *Покolenie*)

Grywał na wiolonczeli odziedziczonej po ojcu — muzyku z orkiestry operowej.

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

Он **играл** на виолончели. перешедшей к нему в наследство от отца, музыканта оперного оркестра.

(Б. Чешко: Поколение)

Kolejną grupę stanowią ekwiwalenty wyrażone czasownikiem bez formantu modyfikacyjnego i niebędącym ekwiwalentem czasownika bazowego (6). Pojawiły się wśród nich ekwiwalenty czasowników *bywać* (3 wystąpienia), *widywać* (2 wystąpienia) oraz *jadać* (jedno wystąpienie): *bywać*: *podobnie **bywało** i z innymi — и вдруг орядь похоже **вышло**; nie wiedziałem, że tu **bywasz** — не знал, что в эти края **летаешь**; w miejscu, w którym **bywali** wyłącznie nieliczni wybrańcy — в месте, которое **довелось посетить** лишь немногим; *jadać* — *питаться* (z przeczeniem); *widywać* — *видать*; *widywać* (w *snach*) — *являться* (в *снах*), np.:*

— W tej kwestii nie widzę żadnych kłopotów — zauważył borsuk.
— Ryb możesz wyłowić dowolną ilość, jeśli tamto stworzenie ich nie **jada**, na Pafnucego można liczyć z całą pewnością.

(J. Chmielewska: Pafnicy)

— И совершенно не волнуюсь из-за приема, — спокойно ответил барсук. — Рыбы же ты можешь на всякий случай наловить побольше, если выяснится, что гость ею не **питается**, с удовольствием съест ее.

(Й. Хмелевская: Пафнутий)

— To nie jest ta, którą **widywałem** w *snach*, myślał niedawno przybyły do Cintry Esterad Thyssen, król Koviru.

(A. Sapkowski: Pani Jeziora)

Это не та, которая **являлась** мне в *снах*, — думал недавно при-
бывший в Цинтру Эстерад Тиссен, король Ковира.

(А. Сапковский: Владычица озера)

3.1.1.2.3. Związki stałe

W polsko-rosyjskiej części korpusu brak związków stałych jako ekwiwalentów polskich czasowników iteratywnego RA.

3.1.1.2.4. Ekwiwalenty opisowe (24)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych ekwiwalentem czasownika bazowego z adwerbiami i wyrażeniami adwerbialnymi pojawiły się polskie czasowniki: *bywać* (6 wystąpień), *widywać* (12 wystąpień), *grywać* (3 wystąpienia) oraz *czytywać*, *bijać*, *siadywać* (po jednym użyciu). Wśród tych ekwiwalentów wystąpiły ekwiwalenty czasowników bazowych z okreśnikami krotności: *widywać* — *видеть* (*widywać* *rzadko* — *видеть* *очень редко*; *widywać* — *изредка видеть*), *grywać* — *играть* (*со дня о* *чвартей* *гrywać* — *ежед-*

невно с четырех часов играть; często grywać w pikietę — довольно часто играть с ним в пикет; wieczorem grywać w wista — вечерами играть в вист); czytywać — читать (podczas długich godzin przedobiednich czytywać — в предобеденные часы читать), a także inne ekwiwalenty (co jakiś czas siadywać — то и дело усаживаться). Ekwiwalentami czasownika bywać są rosyjskie czasowniki навещать, гулять, обходиться без кого-л., летать куда-л., a ekwiwalentem widywać — czasownik встречать oraz видеть, natomiast czasowników бить — колотить oraz siadywać — усаживаться. Oto kilka przykładów:

Widowało [słoniątko] tylko **czasem** wiewiórki, bo wiewiórki żyją także w parkach.

(J. Chmielewska: *Пафнучу*)

Белок **иногда** встречал в городских парках. Видел также кошек и собак.

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

Nie tylko uprosiła pannę Izabelę o przyjęcie pięknego kostiumu, nie tylko **co dzień** bywała u niej albo ją wzywała do siebie, ale jeszcze (co było dowodem niesłychanej łaski) na całą Wielką Środę ofiarowała jej swój powóz.

(B. Prus: *Lalka*)

Она не только уговорила молодую девушку принять в подарок прехорошенький костюм, не только **ежедневно** навещала ее или приглашала к себе, но сверх того (знак неслыханного благоволения!) предоставила ей свой экипаж на всю страстную среду.

(B. Prus: *Кукла*)

Do tej grupy zaliczono także przykłady powtarzalności uwarunkowanej z eksplicytnie wyrażonymi określnikami powtarzalności: **bywał zadowolony**, kiedy mógł dopiec — **был вне себя от радости**, когда мог кому-нибудь насолить; **widowali** ją już poprzednio **za czasów swoich wypraw na Koło** — **видели** ее раньше, **во время походов в Коло**; **bywam tu, ile razy przepraszę się**; **siadywały**¹⁷ obie na ławeczkach (kiedy spotykały się w łaźni) — они вдвоем **усаживались** на скамеечках (когда сталкивались в бане).

Adwerbia i wyrażenia adverbialne pojawiły się z czasownikiem niewyrażającym rodzaju akcji, chociaż w języku przekładu istnieje iteratywny odpowiednik polskiego iterativum. Określniki występują zarówno w tekście oryginału, jak i w przekładzie. Odnotowano przykłady z określnikami krotności nieograniczonej: określnikami cyklicznymi regularnymi: **regularnie** — **регулярно**; **co dzień** — **ежедневно**; **w niedzielę** — **в воскресенье**; **co dzień o czwartej** — **ежедневно с четырех часов**; **wieczorem** — **вечерами**; **podczas długich godzin przedobiednich** — **в предобеденные часы**, określnikami inter-

¹⁷ Kiedy spotykały się w łaźni.

wału frekwentatywnymi: *często* — *довольно часто*, określnikami interwału dyskontynuatywnymi: *rzadko* — *очень редко*; *co jakiś czas* — *то и дело*, i określnikami uzualnymi negatywnymi: *nigdy nie* — *никогда не*, a także określnikami krotności ograniczonej: *wielekroć* — *не раз*. W jednostkowych przykładach określnik wystąpił w tekście przekładu: *miasto, w którym przypominajmniej **widывал** pannę Izabelę — город где он, хоть **изредка**, мог **видеть** pannу Изабеллу; **widывали** go [króla] **na golasa** — короля нагишом видели не раз*. Oto kilka przykładów:

*Тымчасем пан Томаш в дзень spacerował po Alejach, a **wieczorem grywał** в виста в resursie.*

(B. Prus: *Lalka*)

*Между тем пан Томаш днем прогуливался по Аллеям, а **вечерами играл** в вист в купеческом собрании.*

(Б. Прус: *Кукла*)

*Pracując в czytelni powiatowej, **podczas długich godzin przedobiednich**, kiedy prawie wcale nie było roboty, z nudów **czytywał** książki. Nieraz też trafił na opis balów i rautów, urządzanych przez różnych hrabiów i ministrów.*

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyzmy*)

*Когда он работал в уездной читальне и **в предободенные часы** дела почти не было, он от скуки **читал** книги. Нередко ему попадались описания балов и раутов у разных графов и министров¹⁸.*

(T. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызмы*)

Czasownik *видеть* wystąpił w tłumaczeniu z określnikami *изредка*, *не раз*¹⁹, *столько, сколько* (*tyle, ile*), *в воскресенье* (*w niedzielę*), *редко* (*rzadko, nieczęsto*), *часто* (*co kilka dni*), *столько, сколько* (*jak najrzadziej*), *однажды* (*niekiedy*), *не раз* (*wielekroć*), np.:

*W niedzielę, rzadziej niż poprzednio, **widывали** go sąsiedzi opartego o budę i śledzącego lot gołębi.*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

*В воскресенье, реже чем обычно, соседи **видели**, как он стоит, прислоняясь к голубятне, и следит за полетом голубей.*

(Б. Чешко: *Покolenie*)

¹⁸ Powtarzalność może także wynikać z konsytuacji:

— *Ty sam — parsknęła Angouleme — jesteś uchwytny głównie в parku, gdzie **grywasz** в серсо з pannami baronównami.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Тебя и самого-то, — отмахнулась Ангулема, — поймать можно в основном в парке, где ты **играешь** в серсо со своими мамзельками-баронессочками.*

(A. Sapkowski: *Владычица озера*)

¹⁹ Te określniki pojawiły się tylko w tłumaczeniu.

— *Widywałeś go?* — *Rzadko. Miał dużo pracy.* — *W głosie Ohlersa brzmiała tym razem nie tajona ironia.*

(A. Zbych: *Ставка większa niż życie*)

— *Видел его?* — *Очень редко. У меня было много работы.* — *В голосе Олерса звучала нескрываемая ирония.*

(A. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

3.2.2. Ekwiwalenty dystrybutywno-augmentatywnego rodzaju akcji

3.2.2.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników dystrybutywno-augmentatywnego rodzaju akcji w języku polskim (180)

3.2.2.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (122)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (116). Wśród czasowników dystrybutywnych w badanym korpusie odnotowano czasowniki poliprefiksalne i monoprefiksalne z inicjalnym *no-*, czasowniki z przedrostkiem *nepe-*, a także przedrostkami *раз-/рас-* (+ *-ся*), *с-* (+ *-ся*), *об-*, *из-*. Ekwiwalentami czasowników poliprefiksalnych (dwupředrostkowych) z inicjalnym *no-* są zarówno czasowniki dwupředrostkowe (*пообрываться* — *poobrywać się*; *поубивать* — *pozabijać*; *повыносить все из дому* — *wszystko z domu powynosić*)²⁰, jak i jednopředrostkowe (*понаехало столько народу* — *zjechały tam takie tłumy*), np.:

*Что она здесь **понаписала!*** „Вам пишет мать... Верните мне моего сына...”.

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Со она ту **понавыписывала!*** „Pisze do was matka... Oddajcie mi mojego syna...”.

(A. Rybakow: *Дети Арбата*)

*Я их чуть не **поубивал** потом.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Былбим их **позабивал!***

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Да что они, с ума там **посходили**? А?*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

***Powariowali**, czy co?*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

²⁰ W przykładzie pojawił się czasownik z 3 przedrostkami *ponawypisywać* jako ekwiwalent rosyjskiego *понаписать*.

Odnotowano jeden ekwiwalent czasownika monoprefiksального z inicjalnym *po-*: *погаснуть* — *pagasnąć*:

(...) *огни погасли над ревнивым принцем при жидких аплодисментах.*

(М. Булгаков: *Жизнь господина де Мольера*)

(...) *światła pogasły nad zazdrosnym księciem przy nad wyraz wątplych oklaskach.*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *nepe-* są czasowniki poliprefiksalne: *перезрыть друг другу глотки* — *pozagryzać się* (o wszystkich); *перебить палкою ноги и руки* — *poprzetrącać kijem ręce i nogi*, oraz monoprefiksalne: *передавить* (друг другу) — *wymordować się* (o wszystkich); *перебить всю посуду* — *wytlukły wszystkie naczynia*; *перечислить все подвиги* — *wyliczyć wszystkie potknięcia*; *пересчитать*²¹ — *przeliczano podwojdy*; *перемереть* — *wymrzeć*, np.:

Арест Саши они обсудили так: грызутся „товарищи”, дай им бог перезрыть друг другу глотки.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Aresztowanie Saszy zinterpretowali tak: żrą się „towarzysze”, daj Boże, żeby wszyscy się pozagryzali.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

(...) *они дрались между собой как бешеные кошки, они перебили у него всю посуду, раскололи голубую японскую мойку, попортили мебель.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

Wymyślały mu, przeklinały go, tarzały się u jego stóp po podłodze, błagały o jakieś niepojęte rzeczy, walczyły ze sobą jak wściekle koci-ce, wytlukły wszystkie naczynia, roztrzaskały błękitny japoński zlewozmywak, zniszczyły meble.

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *paz-* są przede wszystkim czasowniki z przedrostkiem *roz-* (*разбрасывать* — *rozrzucać*; *разбрызгивать веера света* — *rozbryzgiwać półkregi światła*; *развешивать хлеб* — *rozdzielać chleb*; *разлить водку* — *rozlać wódkę*; *разослать всем билеты* — *rozesłać wszystkim bilety*; *расныцнуть* (*трупны*) — *roznosić, rozpuścić* (*trupę*); *рассеиваться* (*тучи пыли*) — *rozwiewać się* (*tumany kurzu*); *расставит: широко расставлены глаза* — *szeroko rozstawione oczy*; *рассыпать* — *rozsywać*; a także z przedrostkiem *po-*: *разложить все по полочкам*

²¹ *Пересчитать* 'sosчитать тщательно одно за другим'.

— *wszystko posegregować*, oraz — *rzadko* — czasowniki poliprefiksalne: *разбросать тетради* — *porozrzucać zeszyty*, np.:

*Шариковский рот тронула едва заметная сатирическая улыбка, и он **разлил** водку по рюмкам.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*Wargi Szarikowa wykrzywił ledwie dostrzegalny satyryczny uśmieszek, po czym **rozlał** wódkę do kieliszków.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

*Но Вайнгартен, **разложивший** все по полочкам, превращается в магнитофон.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Ale Weingarten, który wszystko **posegregował**, zamienia się w magnetofon.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

*Маленький Владлен Будягин делал уроки, сидел, **разбросав** по столу тетради, поджав под себя ноги в длинных коричневых чулках. Лена рассеянно следила за движением пера, которым брат выводил косые буквы, улыбнулась Юре, кивнула — садись...*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Mały Władlen Budiagin odrabiał lekcje, siedział nad **porozrzucanymi** na stole zeszytami, podwinąwszy pod siebie nogi w długich brązowych pończochach. Lena rozrzuconym wzrokiem śledziła ruch pióra, którym brat kreślił koślawe litery, uśmiechnęła się do Jury, skinęła głową — siadaj...*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Wśród ekwiwalentów dystrybtywów z przedrostkiem *раз-/pac-* (+ *-ся*) od czasowników ruchu wystąpiły ekwiwalenty wyrażone czasownikiem tego samego RA z przedrostkiem *roz-*, np. *разбежаться* (o всех) — *rozbiec się* (o wszystkich); *разогнать* — *rozpędzić*, *выгнать*; *разойтись* — *rozejść się*; *разъезжать по всей России* — *rozjeżdżać po całej Rosji*; *разлететься* — *rozlecieć się tu i tam*; *расползаться* (o потоках) — *rozpełznąć się*; *разойтись* — *rozejść się*, np.:

*Мало-помалу **разошлись** и разъехались все новые собственники стульев.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*Stopniowo **rozchodzili się** i rozjeżdżali wszyscy nowonabywcy krzesel.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

*Потомственные железнодорожники Тиверзины были легки на подъем и **разъезжали** по всей России по даровым служебным удостоверениям.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Тиверзинowie, kolejары з дзiада прадзiада, былі людзьмі рухлівымі і **роз'їздзали** ся по цалей Росіі за службовымі білетамі волнеј jazdy.*

(Б. Пастернак: *Доктор Жiwаго*)

*Вот и одна она на пороге Святой, покинули, **разлетелись**, кто куда.*

(Б. Пастернак: *Доктор Жiwаго*)

*No i oto tuż przed świętami wszyscy oni ją opuścili, **rozlecieli się** tu i tam.*

(Б. Пастернак: *Доктор Жiwаго*)

W jednostkowym przykładzie pojawił się czasownik z innym przedrostkiem:

*Я ведь тебе говорю, все **разбежались**.*

(Б. Пастернак: *Доктор Жiwаго*)

*Mówię ci przecież, że wszyscy **pouciekali**.*

(Б. Пастернак: *Доктор Жiwаго*)

Odnotowano jeden przykład z przedrostkiem *из-*: *изрезать речушками — poprzecinać rzeczulkami*:

*Предыдущие операции корпус проводил на юге, в степях Украины и Молдавии, здесь же наступать предстояло в болотистых лесах, **изрезанных** речушками и ручьями с заболоченными берегами.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Poprzednie operacje корпус przeprowadzał na południu, w stepach Ukrainy i Mołdawii, tu natomiast trzeba było rozwijać natarcie w podmokłych lasach, **poprzecinanych** rzeczulkami i strumykami o bagnistych brzegach.*

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *об-* są czasowniki z przedrostkiem *об-/о-*²²: *обойти всех старинных знакомых — obejść wszystkich dawnych znajomych; обегать все места — obieć wszystkie miejsca; обвешивать себя сумками и ремнями — obwieszać się torbami i futerałami; обставить себя бутылками с вином — obstawiwszy się butelkami wina; облететь весь лагерь — oblecieć cały obóz; объезжать места — objeżdżać okolice; облететь весь круг (о вести) — obieć cały krąg (o wieści), np.:*

*Они **обежали все места**, куда предположительно он мог забрести, побывали в Мучном городке и Сивцевском доме, наведались во все Дворцы Мысли и Дома Идей, где он когда-либо служил, **обошли** всех старинных его знакомых (...)*

(Б. Пастернак: *Доктор Жiwаго*)

²² Wyjątkiem jest *объездить полземли чужой и нашей — zjeździć pół świata*.

***Obiegli wszystkie miejsca**, w których przypuszczalnie mógł być, byli w Mącznym Gródku i w domu na ulicy Siwcew Wrażek, sprawdzali we wszystkich Pałacach Myśli i Domach Idei, w których kiedyś pracował, **obeszli** wszystkich jego dawnych znajomych (...)*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *c-* (+ *-ся*) są czasowniki z przedrostkiem *z-* (*-s-*): *сбежаться* — *zbiegać się*; *сзывать народ* — *zwoływać ludzi*; *сзывать к себе гостей* — *sprasać do siebie gości*; *сойтись: стекаться* (o ludziach i rzeczach) — *zbiegać się* (o ludziach i przedmiotach); *сходиться* (o myślach) — *zbiegać się* (o myślach); *расходятся, потом снова сходятся* — *rozchodzą się, potem się schodzą*; *съезжаться (со всех сторон)* — *zjeżdżać się (ze wszystkich stron)*; *съехаться* — *zjechać się*, np.:

*Происходили торжественные процессии (...) **сзывали** народ.*

(M. Bułgakow: *Жизнь господина де Мольера*)

*Przechodziły uroczyste procesje (...) **zwoływali** ludzi.*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

*Потрясенный буржуа заявил, что он свободен в любую минуту, например завтра вечером, и немедленно после спектакля поехал **сзывать** к себе гостей.*

(M. Bułgakow: *Жизнь господина де Мольера*)

*Wstrząśnięty mieszczanin oświadczył, że jest do dyspozycji w każdej chwili, na przykład jutro wieczorem, i natychmiast po spektaklu ruszył **sprasać** do siebie gości.*

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

— *Девочка, бывают размолвки, молодые люди принимают их слишком близко к сердцу, расходятся, потом снова **сходятся**.*

(A. Rybakow: *Дети Арбата*)

— *Дziecko, zdarzają się nieporozumienia, młodzi ludzie zbyt poważnie biorą je do serca, rozchodzą się, potem **się schodzą**.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*Ей принадлежало в уезде большое имение „Раздольное”, и дом в городе служил только опорным пунктом для деловых наездов в город, а также сборным местом для гостей, **съезжавшихся** летом со всех сторон в имение.*

(B. Pasternak: *Доктор Живаго*)

*Hrabina posiadała w powiecie wielki majątek Razdolne i z domu w mieście korzystała, tylko przyjeżdżając tu w interesach lub urządzając punkt zborny dla gości, którzy latem **zjeżdżali się** do majątku ze wszystkich stron.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (6). Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem innego RA pojawiły się czasowniki innych RA (6):

- kumulatywnego RA: *понаделать ложки из бересты* — *nastrugać brzożowych łyżek*:

*Тот же продавец устроил, что не в очередь пошел с ними конвоиром хороший, услужливый парень и умелый — на привале **понаделал** ложки из бересты.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Ten sam sprzedawca załatwił, że poza kolejnością konwojował partię dobry, usłużny i zręczny chłopak — на postoju **nastrugał** brzożowych łyżек.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

- deminutywnego RA: *переговорить*²³ — *potówić, porozmawiać*, np.:

*С Софьей Александровной, как и обещала, она **переговорит**.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Z Sofią Aleksandrowną oczywiście **porozmawia**, skoro już obiecała.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

- augmentatywnego RA: *понабраться*²⁴ — *nasłuchać się czegoś*:

*И до самой своей смерти квартирант будет сыпать юридическими словечками, которых **понаберется** в разных присутственных местах (...)*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Taki lokator już do końca życia będzie się posługiwał różnymi terminami prawniczymi, których **się nasłuchał** w różnych sądowych instancjach (...)*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

3.2.2.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (8)

W nielicznej grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych i wyrażających znaczenie dystrybutywno-augmentatywne (8) pojawiły się czasowniki z przedrostkiem *раз-* (*разойтись* — *rozprościć się*; *разойтись* — *rozstać się*; *разойтись* (с женой) — *rozwieść się*; *разъехаться* — *rozstać się*), np.:

*Не сбивайтесь в кучу, **разойдитесь**.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

²³ *Переговорить* ‘обменяться мнениями о ком-, чем-л., коротко поговорить’.

²⁴ *Понабраться* разг. ‘постепенно набраться в большом количестве’.

*Nie zbijajcie się w gromadę, **rozproszcie się**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Наконец они раздружились и **разъехались**.*

(B. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Wreszcie przestali być przyjaciółmi i **rozstali się**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Оказывается, Дудоров был женат около года, а потом **разошелся** с женой.*

(B. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Otóż Dudorow był żonaty około roku, a potem **się rozwiódł**.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Do tej grupy należą także ekwiwalenty czasowników *перебурать* (*перебурать* кульки и пакеты — przeglądać zawiniątka i paczuszki; *перебурать* последние месяцы своей жизни — analizować dzień po dniu wydarzenia kilku ostatnich miesięcy) oraz *перелистать* (*перелистать* — przejrzeć papiery):

*Саша **перебурал** кульки и пакеты, аккуратно сложенные мамой, а потом раскиданные чужими руками (...)*

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Sasza **przeglądał** zawiniątka i paczuszki, starannie ułożone przez matkę, a potem rozgrzebane cudzymi rękami (...)*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*Столпер взял Сашино дело, **перелистал**²⁵.*

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Stolper wziął teczkę ze sprawą Saszy, pobieżnie **przejrzał** papiery.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*День за днем **перебурал** Саша последние месяцы своей жизни.*

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

*Sasza **analizował** dzień po dniu wydarzenia kilku ostatnich miesięcy.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Ekwiwalentami czasownika bazowego (7) są również czasowniki, od których w tekście przekładu możliwe jest utworzenie czasownika wyrażającego RA: *побросали цацки* — rzucić zabawki; *повскакать с мест* — zerwać się z miejsc; *позабыт-позаброшен* — gnany-zapomniany; *распродавать свои тощие и случайные книжные собрания* — sprzedawać swoje ubogie i przypadkowe księgozbiory, np.:

*Часть сидевших **повскакала** с мест.*

(B. Пастернак: *Доктор Живаго*)

²⁵ *Перелистать* ‘перевернуть страницы, листы (книги альбома, календаря и т.п.)’ (БТС).

Часть бiesiadników **zerwała się** z miejsc.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Увидав разгневанного слесаря, дети в испуге **побросали** цацки и убежали.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Na widok rozgniewanego ślusarza dzieciaki **rzuciły** zabawki i w pośpiechu uciekły.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

Dystrybutywność wyrażana jest w tych przypadkach przez mnożność subiekty lub/i obiektu.

Odnótowano także 2 przykłady dystrybutywów od czasowników ruchu: *разойтись спать* — *pójść spać*; *расходиться с работы* — *iść do domu*:

Они поговорили еще немного, заперли дверь и **разошлись спать**, оба сожалея, что тревога оказалась ложной.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Chwilę jeszcze porozmawiali, zamknęli drzwi i **poszli spać**, żałując, że alarm okazał się fałszywy.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem bez formantu modyfikacyjnego i niewyrażającym RA (26) znalazły się czasowniki, od których w tekście przekładu jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego RA, np. *разбежаться* — *uciec* (por. *пouciekać*, *porozbiegać się*, *rozbiec się*); *разъехаться* — *wyprowadzić się* (por. *powyprowadzać się*); *расходятся по домам* — *wracać do domu* (por. *popowracać*):

Сами со страху **разбежались**, как бы опять чего не вышло.

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Sami **uciekali** ze strachu, żeby się znów co nie stało.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Разъехаться? Лишить и себя, и стариков редкого в Москве преимущества отдельной квартиры?

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Wyprowadzić się? Pozbawić siebie i swoich starych rzadkiego w Moskwie przywileju, jakim jest samodzielne mieszkanie?

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Граждане довольные **расходятся** по домам.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

Przyzwóicie, grzecznie — i zadowoleni obywatele **wracają** z niczym do domu.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

W przekładzie znalazły się także derywaty od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego, które jednak nie wyrażają dystrybutywności: *попрыгать* — *wyskoczyć*; *разбегаться по многочисленным лестницам* — *wbiegać na schody*; *разъехаться* — *wyjechać*; *расползлись* — *wysunąć się*; *расставил* — *ustawić*. Wskaźnikiem dystrybutywności — w jej szerokim rozumieniu — jest w tych przypadkach mnożność subiektu lub/i obiektu:

*Свои, где занялось, вон **попрыгали**, а пришлые, никто их не поджигал, те, ясное дело, живьем сгорели до одного.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Z chaty, co się pierwsza zajęła, swoi od razu **wyskoczyli**, а obcy oczywiście — nikt ich nie ostrzegł — spalili się żywcem co do jednego.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*(...) несколько человек (...) решили во что бы то ни стало **разъезжаться** с будущей недели, а для удобства посадки отправляться в разные дни поодиночке.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*(...) kilka osób (...) postanowiło za wszelką cenę **wyjechać** w przyszłym tygodniu, pojedynczo, każde innego dnia, żeby łatwiej się dostać do pociągu.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Из нее **расползлись** врозь протоколы старых партизанских собраний.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

***Wysunęły się** z niej протоколы давnych zebrania partyzanckich.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Он **расставил** по полкам мытую посуду и заглянул в калямову кастрюлю.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

***Ustawił** na półkach umyte naczynia i zajrzał do miski Kalama.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

Gdy akcja obejmuje część obiektów / subiektów, wówczas jest to podkreślone eksplicytnie:

***Часть** из них окончила курс и **разъехалась** по назначениям, часть была исключена за академическую неуспеиность.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

***Чаść** dawno już ukończyła studia i **wyjechała** na posady, część za brak postępów w nauce została usunięta z uczelni.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem nienależącym do RA i niewyrażającym RA wystąpiły także inne ekwiwalenty: *перебрать разло-*

женные на столе инструменты — sprawdzić leżące na stole narzędzia; разбрасывать отсохшие сучья — zestrzeliwać uschnięte gałęzie; рассеяться (о последних сомнениях) — prysnąć (o resztkach złudzeń); перекусать — zdemaskować, np.:

*Свои, где занялось, вон **попрыгали**, а пришлые, никто их не поджигал, те, ясное дело, живьем сгорели до одного.*

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

*Z chaty, co się pierwsza zajęła, swoi od razu **wyskoczyli**, a obcy oczywiście — nikt ich nie ostrzegł — spalili się żywcem co do jednego.*

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

*Тут уж последние сомнения директора **рассеялись**: и сама пьеса, и он сам в роли Гарсиа провалились окончательно и бесповоротно.*

(М. Булгаков: Жизнь господина де Мольера)

***Pryśły** resztki dyrektorskich złudzeń — i sztuka, i on sam jako wykonawca roli Garcii zrobił całkowitą i nieodwołalną klapę.*

(M. Bułhakow: Życie Pana Moliera)

3.2.2.1.3. Związki stałe (5)

Odnotowano ekwiwalenty frazeologiczne: *разойтись — nie mieć już z sobą nic wspólnego; неперезабуть грамоты — wtórny analfabetyzm; разойтись — stracić się z oczu²⁶; повскакать — zerwać się na równe nogi; разбежаться: собираясь разбежаться — gotować się do biegu:*

*Кое-кто из **повскакавших** мужчин, насилу уяснив себе, в чем дело, бросились вдогонку, но грабителя и след простыл.*

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

*Kilku mężczyzn **zerwało się** na równe nogi i z trudem pojmując, o co chodzi, ruszyło w pogoń, ale złodziej wpadł jak kamień w wodę.*

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

*Оттуда на общую половину вышел Галиуллин, увидел Живаго и движением всего корпуса, словно собираясь **разбежаться**, поманил доктора разделить царившее там оживление.*

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

*Wyszedł stamtąd Galiullin, na widok Żywagi **zakołysał** całym tułowiem, jakby gotował się **do biegu**, i zaprosił doktora do udziału w zabawie.*

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

²⁶ Stracić się, potracić się z oczu a) 'przestać widzieć siebie wzajemnie, pogubić się'; b) 'przestać się orientować, co do miejsca swego pobytu; zabłąkać się'. W tłumaczeniu pojawiły się odcienie znaczeniowe niewyrażone w oryginale.

3.2.2.1.4. Ekwiwalenty opisowe (12)

W grupie ekwiwalentów wyrażanych adwerbiami i wyrażeniami adwerbialnymi z czasownikiem niewyrażającym RA (6) wskaźniki kontekstowe dystrybucyjności *wszyscy*, *wszystko*, *wiele* występują z ekwiwalentami rosyjskich czasowników bazowych: *переговорить обо всем на свете* — *rozmawiać o wszystkim*; *перепробовать все в жизни* — *próbować wszystkiego w życiu*; *разбежаться* — *uciec* (o wszystkich), z derywatami od rosyjskich czasowników bazowych: *переговорить со всеми сотрудниками* — *porozmawiać ze wszystkimi pracownikami*; *разъезжаться в разные дни поодиночке* — *wyjechać pojedynczo, każdy innego dnia*, oraz z innymi czasownikami: *перекусать всех* — *zdemaskować wszystkich*; *порассказать много интересного* — *mieć wiele ciekawych rzeczy do opowiedzenia*, np.:

— Все в жизни **перепробовала**, — пояснила она, заметив, как изумлен доктор, что это все оказалось наготове.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

— Wszystkiego w życiu **próbowałam** — wyjaśniła, widząc zdumienie doktora, że wszystko jest w pogotowiu.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

В течение этих дней они **переговорили** обо всем на свете.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

W ciągu tych kilku dni **rozmawiali** o wszystkim.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

Наверное, придя в себя, они устыдились и **разбежались** кто куда! Вы нашли их?

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: Волны гасят ветер)

Zapewne kiedy się już ocknęli, tak im się zrobiło wstyd, że **wszyscy uciekli**, gdzie oczy poniosą! Znalazł ich pan?

(A. Strugacki, B. Strugacki: Fale tłumią wiatr)

Чего доброго, этот проклятый вице-король **всех нас перекушает**.

(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

W dodatku ten przeklęty wicekról gotów jeszcze **wszystkich nas zdemaskować**.

(I. Ilf, E. Pietrow: Złote ciele)

Korpus zawiera 6 ekwiwalentów opisowych niewyrażających znaczenia dystrybucyjno-augmentatywnego: *рассаживаться: стали рассаживаться* — *zrobił się harmider*; *перевидать: Сколько он перевидал таких девочек* — *He takich dziewczyn już było w jego życiu*, np.:

Когда она вышла переодетая, все захлопали, загалдели, **стали рассаживаться**, и начался шум, как несколько дней тому назад на свадьбе.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

*Gdy wyszła, wszyscy zaczęli klaskać, krzyczeć, biegać i **zrobił się harmider** jak kilka dni wcześniej w czasie wesela.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

Odnotowano także dystrybucję od czasowników ruchu, np. *разойтись* давным-давно — już dawno nie być razem, np.:

Мы с тобой разошлись.

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Nie mamy już z sobą nic wspólnego.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Но мы уже разошлись давным-давно!

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Ależ my już dawno nie jesteśmy razem!

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

3.2.2.2. Ekwiwalenty polskich czasowników dystrybucyjno-augmentatywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (134)

3.2.2.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (68)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (66). Wśród czasowników dystrybucyjnych w badanym korpusie wystąpiły czasowniki poliprefiksalne i monoprefiksalne z inicjalnym *po-*, czasowniki z przedrostkiem *wy-*, a także z przedrostkami *raz-* i *ob-*²⁷. Ekwiwalentami czasowników poliprefiksalnych (dwuprzedrostkowych) z inicjalnym *po-* są zarówno czasowniki dwuprzedrostkowe z inicjalnym *no-*: *попретра́ца́ть лапы* — *nonepe-ломать лапы*; *поу́сина́ть го́лову* — *поотруба́ть го́лову*; *поу́мieráть* — *по-вымира́ть*; *поза́бijáть się* — *поубива́ть*; *поро́зпина́ть мунду́ры* — *порас-тегива́ть мунди́ры*, jak i jednoprzedrostkowe z inicjalnym *nepe-*: *попро́зецина́ть себе́ с́iega* — *перепреза́ть сүхожyли́я*, z inicjalnym *no-*: *попро́зкpы́wiać się* (o monolitach) — *потpеска́ться* (o монолитах); *поро́зса-дза́ть schoды* — *потpеска́ться* (o ступенях); *поу́кpы́wać się* w kpзакach i за-ро́слах — *попpята́ться* в заpослях; *поу́pада́ть* — *попа́да́ть*, oraz *паз-/pac-*: *поро́збijáть się* (o kadłubach) — *разбyться* (o остовах); *поро́згания́ть motyle i птаki* — *размета́ть мотыльков и птиц*; *поро́злеpiáть obwieszczenia* — *pa-склеи́ть обя́вления*; *поро́зpзyса́ть (kości / przedmiociki / inkunabuły)* — *раз-бpоса́ть кости / предме́ты / инкунабулы*; *поро́зpзywać* — *разбyть*; *поро́зpзyса́ть przedmioty* — *расивы́рять что-л. во все стороны*; *поpзpу́wać dachy domów* — *развоpочить кpыши домов*, np.:

— *Wlokłem go, choć się zapierał. Belkotał, że złapie ławkę i paru buldogom łapy **poprzetrąca**.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

²⁷ Czasowniki realizujące model *roz-* + *się* i *z-* + *się* zostały omówione w osobnej grupie.

*Я тащил его с собой, старый сержант упирался. — Схвачу скамью и **попереломаю** бульдогам лапы.*

(В. Жуковский: *На троне в Блабоне*)

*Co do cholery, **powymieraliście** tutaj! Dodzwonić się nie można.*

(Т. Долега-Мостович: *Kariera Nikodema Dyźmy*)

*Что за дьявол, **повымирали** вы, что ли? Дозвониться нельзя.*

(Т. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызьмы*)

*Będę musiała nie tylko wyprostować ci kregosłup i łopatkę, ale i wyleczyć ręce. Tnąc żyły, **poprzecinałaś** sobie ścięgna. A ręce czarodziejki to ważne instrumenty, Yennefer.*

(А. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Придется не только выпрямлять позвоночник и лопатку, но и вылечить руки. **Перерезая** сосуды, ты **перерезала** и сухожилия. А руки чародейки — серьезный инструмент, Йеннифэр.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

*Dookoła starego dębu zgromadziły się wszystkie zwierzęta i ptaki, starannie **poukrywane** z krzakach i zaroślach.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

*A у старого дуба к этому времени собрались все обитатели леса. Разумеется, они не торчали на виду, а **попрыгались** в зарослях или в ветвях деревьев.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

Ekwiwalentami czasowników monoprefiksalnych z inicjalnym *po-* są przede wszystkim czasowniki monoprefiksalne z inicjalnym *no-*: *pochować się* — *попрыгаться*; *pogiąć się* (o kadłubach) — *погнуть* (o остовах); *pokaleczyć język* — *покалечить* язык; *połamać się* (o masztach) — *поломаться* (o мачтах); *potopić* — *потопить*; *potrzaskać się* (o masztach) — *потрескаться* (o мачтах), z inicjalnym *raz-/pac-*: *podzielić na dwie części* — *разделиться* на две части; *porękać* (o beczkach) — *растрескаться* (o бочках); *poszarpać* — *растерзать* останки, *pere-*: *policzyć dziki* — *пересчитать* кабанов, *iz-/uc-*: *podziurawić ławę* — *изъесть* лавку, w przykładach jednostkowych odnotowano także czasowniki poliprefiksane: *poszaleć* (o wszystkich), *powariować* — *посходить* с ума, *pr-*:

*Niebo zasnuły czarne chmury, powiał potężny wichur, lunął deszcz i zaczęły walić pioruny. Zwierzęta **pochowały się** w domach albo pod różnymi krzakami i przeczekiwały niecierpliwie.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

*Хлынул ливень, гром гремел не переставая, сверкали молнии. **Звери и птицы попрятались** где кто мог: в норах, дуплах деревьев, просто в укромных местах, и пережидали грозу.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

*Dno zasłane rdzewiejącym żelastwem, skrzyniami, szpulami. Z **porękanych** beczek wylała się zastygła już żywica.*

(A. Zaniewski: *Cywilizacja ptaków*)

*Дно покрыто ржавеющими железками, ящиками, катушками. Из **растрескавшихся** бочек вылилась и давно уже застыла смола.*

(A. Заневский: *Цивилизация птиц*)

— Czyście **wszyscy poszaleli**? — wyszczała z wściekłością.

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

— Вы что? — воскликнула темпераментная выдра. — **С ума посходили**?

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *roz-* są czasowniki z przedrostkiem *raz-/pac-*: *rozdzierać dziobem własną pierś* — *раздирать* клювом собственную грудь; *rozkroić ptaszka na talerzu* — *рассечь* птицу на блюде; *rozlać do kubków gorzałkę* — *разлить* водку по кубкам; *rozsyrać się* (o pliku) — *рассыпаться* (o листовках); *rozszarpać na sztuki (krasnołuda)* — *разорвать* краснолюда на части; *roztawić stoliki* — *расставить* карточные столы:

— *To pelikan, który **rozdziera** dziobem własną pierś, by krwią wykarmić dzieci. Jest to alegoria szlachetnego poświęcenia.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Это пеликан, **раздирающий** клювом собственную грудь, чтобы кровью выкормить детей. Аллегория благородного самопожертвования.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

*Gorzałkę **rozlano** do kubków w ciszy i dostojenstwie. Spojrzano sobie w oczy i wypito.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Водку **разлили** по кубкам в тишине и возвышенности духа. Взглянули друг другу искренне в глаза и выпили.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

*W kilku pokojach **roztawione stoliki** do kart, uderzające świeżością zielonego sukna, i małe stoliczki, pokryte białymi serwetkami, zastawione tacami, na których piętrzyły się ciastka i tartinki.*

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyzy*)

*В двух-трех комнатах **расставлены обтянутые новеньким** зеленым сукном карточные столы, покрытые белой скатертью столы с подносами, уставленными пирожными и бутербродами.*

(T. Доленга-Мостович: *Карьера Никодема Дызмы*)

Podobnie ekwiwalentami dystrybutywów z przedrostkiem *roz-* od czasowników ruchu są rosyjskie dystrybutywa z przedrostkiem *raz-/pac-*: *rozbiec się*:

wszyscy się rozbiegli — *все разбежались*; rozbiegać się: rozbiegały się gwiazdździe uliczki — *разбегались улочки*; rozejść się — *разойтись*, *разбредуться*; rozleźć się — *расползтись во все стороны*; rozesłać na wszystkie strony — *разослать во все стороны*; roznieść się: wieść się rozniosła — *разошлась весть*; rozpedzić ludzi — *расходиться*; rozprysnąć się w różne strony — *разбредуться по свету*; rozsypać się — *рассыпаться*; rozsypać się — *рассыпаться*, np.:

Wszyscy się rozbiegli.

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

Все разбежались.

(B. Żukrowski: *На троне в Блабоне*)

Francuzi rozeszli się po parku. Starsi z nich usiedli nad wodą, aby popatrzeć, jak i jakie łowią w tym kraju ryby ludzie opanowani ciłym szaleństwem rybołówstwa. Młodszy poszukiwali kobiet.

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

Французы разбрелись по парку. Те кто постарше, уселись у воды поглядеть, как и какую рыбу ловят в этой стране люди, держимые манией рыболовства. Те, кто помоложе, искали женщин.

(B. Чешко: *Покolenie*)

Nadjechała „dziewiątka” i chłopak wskoczył na tylną platformę jeszcze w biegu, zawadził jednak przy tym teczką o poręcz i listy się rozsypały.

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyzy*)

Подошла девятка, Не дожидаясь, пока трамвай остановился, мальчик на ходу вскочил на заднюю площадку, зацепился папкой за поручень и рассыпал письма.

(T. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызы*)

Ekwiwalentami czasowników z przedrostkiem *wy-* są czasowniki z przedrostkiem *вы-*: *wymrzeć* — *вымереть*; *wyzamykać* — *попересажать*, np.:

— *Niech ich Dyrektor wyzamyka. Może się opamiętają, kapuściane głowy!*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

— *Вот Директор всех попересажает. Может, тогда опомнятся, головы еловые.*

(B. Żukrowski: *На троне в Блабоне*)

Odnutowano jeden przykład z przedrostkiem *ob-*: *obszarpać księgę* — *обшарпать книгу*:

Nim Geralt i Jaskier dotarli na Wiązowo, złożono im mnóstwo atrakcyjnych propozycji. Zaoferowano im między innymi (...) obszarpaną księgę o tytule „Cud mniemany albo Głowa Meduzy” (...)

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Прежде чем Геральт с Лютиком добрались до Вязова, им пришлось отказаться от массы заманчивых предложений, например (...) **обшарпанной** книги с названием „Чудо мнимое, оно же — Голова Медузы” (...)*

(A. Sapkowski: *Владычица озера*)

Ekwiwalentami czasowników z formantem *z-* (+ *się*) są czasowniki z przedrostkiem *c-* (+ *-ся*): *schodzić się* — *сходиться*; *zjechać do...* — *съехали в Цинтры*; *zlatywać się* — *слетались в стаю*; *zjeżdżać się* — *съезжаться*:

*Rozproszone gryzącymi wyziewami kawki powoli **zlatywały się**, zbierały wokół mnie, narzekając i zerkając niespokojnie na płonący gmach.*

(A. Zaniewski: *Cywilizacja ptaków*)

*Рассыпавшиеся в стороны от жгучего запаха гари галки постепенно снова **слетались** в стаю, собирались вокруг меня, испуганно вскрикивая и поглядывая на горящее здание.*

(A. Zanevskij: *Цивилизация птиц*)

*Księżę z Wokulskim przyjechali o pierwszej, a w kwadrans po nich **zaczęli** schodzić się i **zjeżdżać** inni uczestnicy sesji.*

(B. Prus: *Lalka*)

*Князь и Вокульский приехали в час, а минут пятнадцать спустя начали **сходиться** и **съезжаться** остальные участники совещания.*

(B. Prus: *Кукла*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (2). Odnutowano 2 przykłady ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem innego RA. W jednym z nich pojawił się czasownik kumulatywny jako ekwiwalent polskiego czasownika dystrybutywnego: *porozrzucać* — *набросать*:

*Nie mogą zrozumieć, gdzie się wszystko podziało, te śmieci, które **porozrzucali** (...)*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

*Говорят, столько мусора **набросали**, и куда он мог подеваться.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

a w drugim — czasownik deminutywny: *pogryźć rybę* — *откусить кусок рыбы*:

*Wskoczyła sama, wyciągnęła rybę, **pogryzła ją**, resztkami rzuciła w Remigiusza, znów wyczerpała siły i padła na zwiedniętą trawę.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

Тогда она сама прыгнула в озеро, вынырнула с большой рыбиной, откусила от нее кусок, а остальное швырнула в мерзко хихикающего Ремигия, чему тот был только рад.

(Й. Хмелевская: Пафнутий)

3.2.2.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (58)

W grupie ekwiwalentów werbalnych bez formantu modyfikacyjnego wyróżniono podgrupę, w której wystąpiły ekwiwalenty czasownika bazowego (5), chociaż w tekście przekładu jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego RA: *powytlukiwać szybki* — *выбить стекла*; *pozdjejmować portrety wodza* — *снять портреты фюрера*; *pozmywać naczynia* — *вымыть посуду*; *pozwiżać bilety tramwajowe* — *скатать трамвайные билеты*; *rozbiegana tłuszcza* — *мечущаяся толпа*:

Kilka szybek powytlukiwały dzieci, bawiące się w wojnę, otwory przysłonięto byle jak kawałkami blachy, a nawet dykty.

(W. Żukrowski: Na tronie w Blabonie)

Несколько стекол выбили дети, когда играли в войну, отверстия кое-как заслонили листами жести или картоном.

(В. Жукровский: На троне в Блабоне)

— *Musiałam mamusi naczynia pozmywać. Naschodziło się gości. Poprzynosili mnóstwo podarków, bo mamę ludzie nie tylko lubią, ale i poważają.*

(W. Żukrowski: Na tronie w Blabonie)

— *Помогала маме посуду вымыть. Собралось много гостей. Принесли подарки, потому что маму люди не только любят, но и почитают.*

(В. Жукровский: На троне в Блабоне)

Nie wiedzieć kiedy, były już wśród uliczek pełnych rozbieganej i wyjącej tłuszczy.

(A. Sapkowski: Pani Jeziora)

Они и сами не заметили, как оказались уже в лабиринте улочек, забитых мечущейся и воющей толпой.

(А. Сапковский: Владычица озера)

Wśród ekwiwalentów należących do tej grupy bez znaczenia danego RA niebędących ekwiwalentem czasownika bazowego (53) wyróżniono podgrupę, w której w tekście przekładu nie jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego RA: *porozpinać mundury* — *растегнуть мундиры*; *pościnać drewno* — *спезать деревья*; *poukładać (koszule, skarpetki i chustki do nosa)* — *уложить (сорочки, носки, носовые платки)*; *pozakręcać lampy* — *привернуть газовые лампы*; *pozalać drobne sprawunki* — *закупить, что нужно из мелочей*, np.:

*Żołnierze rozbitych dywizji pozrzucali niepotrzebne już płaszcze, szli całymi gromadami w **porozpinanych**, sukiennych **mundurach**, nie otrzymali jeszcze drelichów, bo niespodziewana wiosna zaskoczyła kwatermistrzów.*

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

*Солдаты разгромленных немецких дивизий, сбросив с себя уже никому не нужные армейские шинели, беспорядочно брели по дорогам в **растегнутых** суконных **мундирах**.*

(A. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

***Pozakręcał** lampy i przepuściwszy Wokulskiego, zamknął sklep.*

(B. Prus: *Lalka*)

*Он **привернул** газовые лампы и, пропустив Вокульского вперед, запер магазин.*

(B. Прус: *Кукла*)

*Wszystko było w najzupełniejszym porządku, przynajmniej na pozór; koszule, skarpetki i chustki do nosa **poukładane** jak przedtem starannie.*

(A. Zbych: *Stawka większa niż życie*)

*Как будто все было в полном порядке. Сорочки, носки, носовые платки **уложены** как и прежде.*

(A. Збых: *Ставка больше, чем жизнь*)

W drugiej podgrupie ekwiwalentem jest derywat od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego²⁸: *połamane belki* — *сломанные балки*, *por. połamać*, *изломать*, *переломать*; *połamać komuś żebra* — *сломать кому-л. ребра*, *por. переломать кости кому-л.*; *połamać komuś palce obu rąk* — *сломать пальцы обеих рук кому-л.*; *potrzeć* — *скончаться (ровесники)*; *por. помереть*, *перемереть*; *porobić skrytki* — *сделать тайники*, *por. наделать*; *poszaleć* — *сдуреть*, *por. сойти с ума*, *помешаться*, *обезуметь* (o многих); *potopić* — *потопить*, *por. потопить*, *утопить* (многих), *перетопить*; *pozapalać wszystkie światła* — *зажечь в комнатах свет*; *rozjeżdżone wyboje* — *пробитые выбоины*, *por. разъездить*; *rozbić* — *drogę rozbić* *дорогу*; *wyrżnąć* — *зарезать*, *por. перерезать*, *пр.*:

— *Dokąd? Czy wyście **poszaleli**? Tu żywi czekają na ratunek, a wy pchacie się ze zwłokami?*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

— *Куда? Вы что, **сдурели**? Тут живые ждут спасения, а вы претесь с трупом?*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

²⁸ W języku przekładu byłoby możliwe utworzenie derywatów dystrybutywnych.

*Po sześciu latach zwolniono go. Był wówczas bardzo chory. Szkorbut odebrał mu wszystkie zęby, anemia włosy, jaskra wzrok, astma oddech. Palce obu rąk **połamano** mu na przesłuchaniach.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Через шесть лет освободили. К тому времени он уже был совершенной развалиной. Цинга лишила его зубов, анемия — волос, глаукома — зрения, астма — дыхания. Пальцы обеих рук ему **сломали** на допросах.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

*Wstał, **pozapalał wszystkie światła**, zdjął palto, kapelusz, frak i zaczął chodzić po pokoju.*

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyźmy*)

*Встал, **зажег в комнатах свет**, снял пальто, шляпу, фрак, принялся взад и вперед шагать по спальне.*

(Т. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызымы*)

3.2.2.2.3. Związki stałe (4)

Odnutowano 4 ekwiwalenty tej grupy: *pootwierać wszystkie drzwi* — *все двери настежь*²⁹; *pootwierać szopy* — *распахнуть настежь сараи*; *porozbijać laboratorium* — *разнести вдребезги лабораторию*; *rozbiec się* — *затаять возню*, пр.:

*Mieszkanie pani Przełęskiej, po raz trzeci widziane przez Dyźmę, po raz trzeci wyglądało inaczej. **Wszystkie drzwi pootwierane**, wszędzie moc światła.*

(T. Dołęga-Mostowicz: *Kariera Nikodema Dyźmy*)

*Квартиру Пишеленской Дызма видел в третий раз, и каждый раз она производила на него иное впечатление. Сегодня **все двери настежь**, отовсюду потоки света.*

(Т. Доленга-Мостович: *Карьера Никодима Дызымы*)

*Mat ochotę albo **porozbijać swoje laboratorium** i utonąć w życiu salonowym, do którego mnie ciągną, albo — trzasnąć sobie w łeb...*

(B. Prus: *Lalka*)

*Mne хочется либо **разнести вдребезги мою лабораторию** и броситься в омут светской жизни, куда меня увлекают, либо пускать себе пулю в лоб.*

(B. Prus: *Кукла*)

*Przy stertach dziewczęta **rozbiegły się**. Jurek gonił je z aparatem.*

(B. Czeszko: *Pokolenie*)

²⁹ *Настежь* открыть, отворить, распахнуть и т.п. (дверь, окно, ворота и т.п.) ‘со всем, до конца (открыть, отворить, распахнуть и т.п.)’.

Неподалеку от скирд девушки затеяли возню. Юрек побежал за ними с фотоаппаратом.

(Б. Чешко: *Поколение*)

3.2.2.2.4. Ekwiwalenty opisowe (4)

W odnotowanych 4 przykładach wystąpiły kontekstowe wskaźniki dystrybucyjności: *все, много, многих*; w 3 przykładach wskaźniki te znalazły się w tekstach polskich: *poobcinać wszystkie gałęzie* — *обрубить все ветви*; *rozwierać okna domów* — *раскрыть во многих домах окна*; *porobić duże zakupy* — *сделать много покупок*; *powruchać wszystkich* — *многих сбросить*, np.:

*(...) trzeba by było unieść go bardzo wysoko, żeby przetoczyć na drugą stronę, albo też wszystkie gałęzie **poobcinać**.*

(J. Chmielewska: *Paŋnucy*)

*Вот они и не понимали, что виной всему не сам ствол, а его ветви, большие и маленькие, опиравшиеся о землю на большом расстоянии от ствола. Вот если их все **обрубить**, тогда другое дело.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

*Dzień był piękny, niebo prawie bez obłoku, bruk bez kurzu. Okna domów **pootwierane**, niektóre dopiero myto; figlarny wiatr miotał spódnice pokójówek.*

(B. Prus: *Lalka*)

*День был прекрасный, на небе ни облачка, на мостовой ни пылинки. Во многих домах окна были уже **раскрыты**, тут и там их только принимались мыть.*

(Б. Прус: *Кукла*)

3.2.3. Ekwiwalenty kumulatywno-augmentatywnego rodzaju akcji

3.2.3.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników kumulatywno-augmentatywnego rodzaju akcji w języku polskim (51)

3.2.3.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (27)

Ekwiwalent wyrażony czasownikiem tego samego rodzaju akcji (25).
W analizowanym materiale dominują kumulatywa przechodnie, np.: *наболтать* — *napleść*; *набрать у всех денег* — *нароžысцаć od wszystkich pieniędzy*; *наделать много шума* — *narobić dużo szumi*; *наделать множество ошибок* —

porobić mnóstwo błędów; наездить много на тридцать рублей — najeździć się tramwajem za trzydzieści rubli; нажарить рыбы — pasmażyć ryb; наколоть гору мелких чурок — narąbać masę drobnych klocków; закупить всякой механической дряни — nakupić rozmaitego technicznego szmelcu; нарезать хлеба — nakroić chleba; нарезать бумагу — naciąć papieru; нарубить слез — narąbać drągów; насылать³⁰ мор — mór nasylać; натащить опилок — nanieść trocin; натворить глупостей — narobić głupstw; нашуметь — narobić tyle hałasu. Odnotowano także kilka przykładów kumulatywów nieprzechodnich: навывдумывать — nazmysłać; нагромоздить — namieszać; накурить до того, что... — nadymić tak, że...; насплетничать — naplotkować; нахозяйничать — narozrabiać trochę³¹. Oto kilka przykładów:

Набрал у всех денег, никому не отдает.

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Napożyczał od wszystkich pieniędzy, nikomu nie oddaje.

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*В ожидании Комаровского Лариса Федоровна **нарезала** черного пайкового **хлеба** и поставила на стол тарелку с несколькими вренными картофелинами.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Na przyjęcie Komarowskiego Lara **nakroiła** czarnego kartkowego **chleba** i postawiła na stole talerz z kilkoma gotowanymi kartoflami.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Егоровна **насплетничала**, будто бы вы сомневаетесь, ехать ли вам послезавтра на елку.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Jegorowna mi **naplotkowała**, że **macie** jakoby wątpliwości, czy jechać pojutrze na choinkę.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

***Накурили** они до того, что дым двигался густыми медленными плоскостями, даже не колыхаясь.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

***Nadymili** tak, że dym przesunął się w powolnych gęstych warstwach i nawet nie falował.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

³⁰ Пор. *наслать* разг. послать в каком-л. (обычно большом) количестве.

³¹ W jednym z przykładów:

— *Мы тут без вас **нахозяйничали** (...)*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

— ***Narozrabialiśmy trochę** bez pana (...)*

(А. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

w celu złagodzenia negatywnego odcienia znaczeniowego wnoszonego czasownikiem kumulatywnym pojawił się wskaźnik deminutywności.

Użyte zostały środki leksykalne wnoszące dodatkową informację o wielkości zbiorowości: liczebniki nieokreślone: *сколько глупостей натворил* — *ile głupstw narobił*; *накурить до того, что...* — *nałudzić tak, że...*; *наделать множество ошибок* — *porobić ze strachu mnóstwo błędów*; *наделать много шума* — *narobić dużo szumu*; *такое сам нагромоздил* — *tylę już namieształ*, wyrazy wskazujące dużą liczbę czegoś: *наколоть гору мелких чурок* — *narąbać całą masę drobnych klocków*, a także rzeczowniki nazywające jednostki miary odnoszące się do obiektów lub subiektów:

Отец Федор начинал варить мраморное стирочное мыло; наваривал его пуды, (...)

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Nagotował kilka pudów, (...)

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

W materiale pojawił się jeden kumulatywny dwuprzędostkowy czasownik *навывдумывать* — *nazmyślać*:

— *Какая гадина! Чего наговорила! Чего навывдумывала!* — *возмущалась Рина.*

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— *Co za świnią! Napłotła diabli wiedzą co! Nazmyślała!* — *odezwiała się Rina z oburzeniem.*

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (2). W tłumaczeniu czasownika kumulatywnego pojawiły się 2 czasowniki dystrybutywnego RA: *нанашивать запас дров* — *znosić zapas drew*; *накопить* — *zebrać*:

Однажды Марина с Юрием Андреевичем, (...) нанашивала запас дров в кабинет квартирохозяину, (...)

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Pewnego razu Marina i Jurij Andriejewicz, (...) znosili zapas drew do gabinetu właściciela mieszkania, (...)

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Точно она уже двадцать раз жила на свете, без счета теряла Юрия Живаго и накопила целый опыт сердца на этот счет, так что все, что она чувствовала и делала у этого гроба, было впадом и кстату*³².

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

Jak gdyby już dwadzieścia razy żyła na świecie, wciąż traciła Jurija Żywagę i zebrała w sercu tyle doświadczenia, że wszystko, co odczuwała i robiła przy tej trumnie, było właściwe i na miejscu.

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

³² *Накопить* przen. 'nabrać czego, nabyć czego, co, nagromadzić co' (WSRP).

3.2.3.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (14)

Odnotowano 2 przykłady zawierające ekwiwalent czasownika bazowego:

*Дорогою он **наказал** Юрию Андреевичу разных ужасов.*
(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

*Po drodze chłopiec **opowiadał** mu różne przerażające rzeczy.*
(B. Pasternak: Doktor Żywago)

*На остальную сумму пришлось **накупить** тяжестей.*
(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

*Za resztę trzeba było **nabyć** przedmioty ciężkie i nieporęczne³³.*
(I. Ilf, E. Pietrow: Złote ciele)

Od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego utworzony został derywat niewyrażający rodzaju akcji, chociaż możliwe byłoby jego utworzenie w języku przekładu (12 przykładów): *натворить с номерами* — *zrobić z numerkami*, por. *натворить* rozg. ‘(наделать) narobić; nawyprawiać, nawygrabiać’ (WSRP); *навредить* — *zaszkodzić*, por. *навредить* ‘naszkodzić, narobić szkody; wyrządzić szkodę’ (WSRP); *robić* — *zrobić*, por. *наделать* ‘narobić’ (WSRP); *нарыть много ям* — *wykopać mnóstwo dołów*, por. *нарыть* kanaв ‘nakopać rowów’ (WSRP); *набросать жирной бумаги* — *wyrzucić załuszczone papiery*, por. *набросать* (накидать) ‘narzucać, ponarzucać’ (WSRP); *нарезать остатки колбасы* — *pokroić resztkę kielbasy*, por. *нарезать* ‘nakroić, nakrajać co, czego; pokroić, pokrajać co’ (WSRP); *набирать* — *uzbierać*, por. *набирать* gm. ‘nazbierać, uzbierać’ (WSRP)³⁴. Oto kilka przykładów:

*Ах ты Параскева-путаница, что ты, Жорж, опять **натворил** с номерами!*

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

*Ach, Żorż, ty gapo, coś **zrobił** z numerkami! Mówilem, bombonierki z drażetkami na stół, a puste na kanapę.*

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

***Нарыли** очень много глубоких и больших ям.*
(И. Ильф, Е. Петров: Двенадцать стульев)

***Wykopali** mnóstwo dużych i głębokich dołów.*
(I. Ilf, E. Pietrow: Dwanaście krzeseł)

³³ Wystąpił ekwiwalent rosyjskiego czasownika bazowego *купить* — *nabyć*. Od ekwiwalentu rosyjskiego czasownika bazowego nie jest możliwe utworzenie w języku przekładu rodzaju akcji. W tekście tłumaczenia możliwe byłoby natomiast użycie kumulatywów; por. *наоповидаć* różnych przerażających rzeczy, *накупить* przedmiotów.

³⁴ Por. *наскрести последние крохи* — *добыć* ostatnie grosze ‘wyskrobać, wydobyć’ (WSRP).

*Летом можно смотаться в Сокольники, там есть особенная, очень хорошая трава, а кроме того, нажрешься бесплатно колбасных головок, бумаги жирной **набросают** граждане, налижешься.*

(М. Булгаков: *Собачье сердце*)

*Latem poleciałbym na Sokolniki rośnie tam takie specjalne bardzo dobre ziele, w dodatku można się nażreć bezpłatnie piątek od kielbasy, wylizać zatuszczone papiery, które **wyrzucają** tam obywatele.*

(M. Bułhakow: *Psie serce*)

*Я, между прочим, всегда был уверен, что когда они наконец объявятся, они будут совершенно не похожи на все то, что про них **навыдумывали** (...)*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *За миллиард лет до конца света*)

*Nawiasem mówiąc, zawsze byłem przekonany, że kiedy oni nareszcie się ujawnią, będą absolutnie niepodobni do wszelkich **naszych wyobrażeń** na ich temat...*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Miliard lat przed końcem świata*)

3.2.3.1.3. Związki stałe (5)

Jeden z ekwiwalentów wyraża znaczenie kumulatywno-augmentatywne: *нагнать на кого-л. страху — napędzić komuś strachu:*

*Ну и **нагнали** вы на меня страху, шеф!*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: *Волны гасят ветер*)

*Ale mi pan **napędził** strachu, szefie!*

(A. Strugacki, B. Strugacki: *Fale tłumią wiatr*)

W grupie ekwiwalentów będących związkami frazeologicznymi i kolokacjami pojawiły się przykłady niewyrażające znaczenia kumulatywno-augmentatywnego: *наделать всевозможных гадостей — wylazić ze skóry; он может натворить что-нибудь не то — może się to skończyć diabli wiedzą czym³⁵; наговорить черт знает чего — palnąć jakieś głupstwo; надавать пощечин³⁶ — dostać po głbie:*

*Ртов прошу не открывать. Не то вы черт знает чего **наговорите**.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Ale gęby nie otwierać, bo można **palnąć** jakieś głupstwo.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

³⁵ *Diabli go (ich, je) wiedzą, diabeł wie* 'o kimś, o czymś nic nie wiadomo, nikt nic nie wie' (USJP).

³⁶ *Надавать пощечин* 'нанести много пощечин, щлепков и т.п.'

— *Надавали бы тебе в старое время пощечин, тогда бы заворачивал.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

— *Dawniej dostałbyś po gębie i od razu wiedziałbyś, jak się zwraca.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

3.2.3.1.4. Ekwiwalenty opisowe (5)

W określonych kontekstach czasownikom kumulatywnym towarzyszą środki leksykalne³⁷ — liczebniki nieokreślone wnoszące dodatkową informację o wielkości zbiorowości: *накопить бездну понятий* — *zgrupować nieprzebrane mnóstwo pojęć*; *накупить множество шуб и ваз* — *kupić mnóstwo innych futer i wazonów*; *накупить всякой механической дряни* — *kupić rozmaitego technicznego szmelcu*:

Шубу и вазу пришлось подарить номерному, потому что Остап не любил возиться в дороге с громоздкими вещами. Кроме того, в случае надобности он мог накупить еще множество шуб и ваз.

(И. Ильф, Е. Петров: *Золотой теленок*)

*Futro i wazon podarował zresztą wkrótce numerowemu w hotelu, bo bardzo nie lubił dużego bagażu, a w każdej chwili mógł sobie przecież kupić mnóstwo innych futer i wazonów*³⁸.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Złote ciele*)

Odnotowane w korpusie 2 ekwiwalenty opisowe wskazują stan rezultatywny: *набежать к вечеру* — *wieczorem będzie tłok*; *накурено* — *ciemno od дыму папиросового*:

Накурено, душно, бледные лица, испитые морды.

(А. Рыбаков: *Дети Арбата*)

Ciemno od дыму папиросового, duszno, blade twarze, pijackie gęby.

(А. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

К вечеру набегут.

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

Wieczorem będzie tłok.

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

³⁷ Te określniki (3 przykłady) pojawiają się w tekście rosyjskim.

³⁸ Brak natomiast znumeralizowanych rzeczowników: *миллионы, сотни, десятки*, wyrazów wskazujących dużą ilość czegoś: *куча, уйма, масса*, oraz rzeczowników nazywających jednostki miary odnoszące się do obiektów lub subiektów: *мешок, охапка, телега*.

3.2.3.2. Ekwiwalenty polskich czasowników kumulatywno-augmentatywnego rodzaju akcji w języku rosyjskim (17)

3.2.3.2.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (13)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego rodzaju akcji (12).
Wśród ekwiwalentów wyrażonych czasownikiem tego samego RA pojawiły się zarówno czasowniki przechodnie, np. *naszeptać* — *наплести всякой всячины*; *naopowiadać* — *наплести*; *napichć ciast* — *наделать пирожных*; *nakarać obficie laku* — *накапать обильно сургуца*; *namażyć powideł* — *наготовить повидла*; *naznosić patyków* — *наносить палок*, jak i czasowniki nieprzechodnie, np. *trochę narozrabiać* — *малость наскандалить*; *narozrabiać* — *натворить*; *nieco nabroić* — *малость набедокурить*; *parobiło się* — *наделали мы дел*, np.:

*Nasmażę powideł, przyrządzę w słodkim occie z goździkiem, trochę w szabaśniku **nasuszę**.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

***Наготовлю** повидла, намариную в сладком уксусе с гвоздикой, малость в духовке **насушу**...*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

*Usiadłem na wilgotnym piachu, jaki woda **naniosła**.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Я сел на влажный песок, **нанесенный** водой.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

*Musiałem **naznosić** patyków na rozpalkę.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Пришлось **наносить** палок на растопку.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

— *A mama czeka, tyle się nabiegała, **napichciła** ciast, żeby ci tylko dogodzić.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

— *Мама ждет, набегалась, **наделала** пирожных, только чтобы тебе угодить.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

W przykładzie użyte zostały określniki o charakterze augmentatywnym, np. *обильно* *накапать сургуца*, oraz wskazujące niską intensywność akcji, np. *малость* *наскандалить*, *набедокурить*, występujące zarówno w języku wyjściowym, jak i w przekładzie:

*Nachylony nad Księgą, którą przyniosła Staruszka, wklejałem ostatnie brakujące strony, przewlekłem sznur i **nakapalem** obficie laku podobnego do zakrzepłej krwi.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Я склонился над Книгой, принесенной старушкой, и, вклеив последние недостающие страницы, скрепил их шнуром и обильно **накапал** сургуча, похожего на загустевшую кровь.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

*W moim własnym świecie **nabroiłam nieco** i zamieszalam w przeznaczaniu, więc chwilowo nie powinnam się tam pokazywać.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*В моем собственном мире я **малость набедокурила** и запуталась в Предназначении, так что временно мне нежелательно там появляться.*

(А. Сапковский: *Владычица озера*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (1). Odnotowano jeden przykład, w którym pojawił się ekwiwalent innego (ponadnormatywnego) RA:

*Zięba **naplotkowała** trochę przesadnie i zdążyła śmiertelnie przerazić wszystkie zwierzęta.*

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

*Пугливый зяблик **преувеличивал** опасность, грозящую лесу, и вызвал панику среди лесных зверей и птиц.*

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

3.2.3.2.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (3)

Odnotowano 3 przykłady zawierające ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego. W 2 przykładach w języku przekładu ekwiwalentem czasownika rosyjskiego mógłby być czasownik kumulatywny: *gałęzie **nałamały** wichurą* — *обломанные ветром ветки*, por. *nałamać gałęzi* ‘наломать ветвей’ (WSPR); *narobić* — *сотворить*, por. *narobić* ‘наделать, натворить’ (WSPR), a w jednym przykładzie brak natomiast ekwiwalentu kumulatywnego: *naschodzić się* — *собраться*, por. *naschodzić się* ‘сойтись’: *naschodziło się wiele ludzi* ‘нашло много народу’ (WSPR):

*Zapytajcie, czemu nie próbowałem ucieczki? Ależ próbowałem i to nieraz. Jednak zawsze zza drzew niespodziewanie wynurzał się wartownik, a ja wtedy udawałem, że łażę po parku, żeby przed nocą zebrać trochę gałęzi **nałamanych** wichurą.*

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

*Вы спорсите, почему я не пытался бежать? Пытался и не раз. Но всегда из-за деревьев неожиданно появлялся караульный, а мне приходилось делать вид, что иляюсь по парку, собирая к ночи охапку **обломанных** ветром веток.*

(В. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

*Wiedziała, że tego, co **narobiły**, zatrzymać się nie da, że przypadkiem rozpętały żywioł, który musi się wyszaleć, że wyzwoliły siłę, która musi się przesilić. I wkrótce się przesili.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Знала, что **сотворенное** остановить невозможно, что совершенно случайно они разбудили стихию, которая должна — и вскоре иссякнет — сама.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Naschodziło się gości.

(W. Żukrowski: *Na tronie w Blabonie*)

Собралось много гостей.

(B. Жукровский: *На троне в Блабоне*)

3.2.3.2.3. Związki stałe (1)

Odnotowano jeden przykład ze związkiem stałym:

— *Panie mecenasie! Ależ my nie chcemy absolutnie zrezygnować z pana pomocy. Ktoś pewno **narobił** plotek (...)*

(K. Boruń: *Próg nieśmiertelności*)

— *Сеньор! Мы и не думаем отказываться от вашей помощи. Кто-то, видимо, **пустил сплетню**³⁹ (...)*

(K. Борунь: *Грань бессмертия*)

3.2.3.2.4. Ekwiwalenty opisowe

W części polsko-rosyjskiej korpusu brak ekwiwalentów opisowych będących ekwiwalentami czasowników kumulatywno-augmentatywnego RA.

3.2.4. Ekwiwalenty przemiennej rodzaju akcji

3.2.4.1. Ekwiwalenty rosyjskich czasowników przemiennej rodzaju akcji w języku polskim (40)

3.2.4.1.1. Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (4)

Ekwiwalent wyrażony czasownikiem tego samego rodzaju akcji (1). Odnotowano jeden przykład:

*Так они **перебрасывались фразами**, лежа на песке, плывя в море или обтираясь после купания. Врач видел листки, лежавшие рядом с Кировым, не хотел мешать, держался деликатно.*

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

³⁹ Сплетня 'слух о ком-, чем-либо, основанный на неточных или заведомо неверных, ложных сведениях' (БТС).

*Tak oto **przerzucali się słowami**, wylegując się na pisaku, pływając w morzu lub wycierając się po kąpieli.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

Ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego rodzaju akcji (3). W badanym korpusie w roli ekwiwalentów czasowników przemiennej rodzaju akcji wystąpiły czasowniki iteratywnego RA: *переписываться* — *pisywać* (do kogoś), deminutywno-iteratywnego RA: *пересвистываться* — *pogwizdywać*, oraz augmentatywno-iteratywnego RA: *переговариваться* — *nawoływać się*:

— *С Соловейчиком я изредка **переписываюсь**.*

(A. Рыбаков: *Дети Арбата*)

— *Do Sołowiejczyka **pisuje** z rzadka.*

(A. Rybakow: *Dzieci Arbatu*)

*В пустой и тихой канцелярии писаря, недовольные все усложняющимся делопроизводством, молча писали, иронически **перезаглядывались**.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*W pustej i cichej kancelarii urzędnicy, zirytowani komplikującymi się ciągle sprawami, pisali w milczeniu, **popatrując po sobie** ironicznie.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

*Эти люди были поголовно между собою знакомы, **переговаривались** издали, здоровались, поровнявшись друг с другом.*

(Б. Пастернак: *Доктор Живаго*)

*Wszyscy ci ludzie znali się nawzajem, **nawoływali się** z daleka, witali.*

(B. Pasternak: *Doktor Żywago*)

3.2.4.1.2. Ekwiwalenty werbalne bez formantu modyfikacyjnego (18)

W grupie ekwiwalentów wyrażonych czasownikami bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem danego RA (11) w języku przekładu wystąpiły czasowniki *porozумiewać się* i *korespondować*: *переговариваться* — *porozумiewać się*; *переписываться* — *korespondować*; *перестукиваться* — *porozумiewać się*, np.:

*Пока „Скрябин” готовился к дальнейшему плаванью, пока капитан **переговаривался** в трубку с машинным отделением и паровые топки пылали, грея воду, духовой оркестр снова сошел на берег и к общему удовольствию стал играть танцы.*

(И. Ильф, Е. Петров: *Двенадцать стульев*)

*W czasie kiedy „Skriabin” przygotowywał się do dalszej drogi, kiedy kapitan **porozумiewał się** przez tubę z obsługą maszyn, kiedy podsycono ogień w paleniskach dla nagrzania kotłów, dęta orkiestra ponownie zeszła na brzeg i ku ogólnej radości zaczęła przygrywać do tańca.*

(I. Ilf, E. Pietrow: *Dwanaście krzeseł*)

— Она ничего не знает. Я ее после этапа не видел. Переписывался? Я со многими **переписывался**.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

— Она о ничем не wie. По etapie jeszcze się z nią nie widziałem. Korespondowałem z nią, to prawda. Ale nie tylko z nią **korespondowałem**.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

Савелий показал Саше, как надо **перестукиваться**: алфавит делится на шесть рядов, по пять букв в каждом.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

Sawielij wyjaśnił Saszy, jak **porozumiewać się** przez ścianę: alfabet podzielony jest na sześć rzędów, po pięć liter w każdym.

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

Ekwiwalenty niewyrażające znaczenia przemennego rodzaju akcji (7).

Wśród ekwiwalentów niewyrażających znaczenia przemennego rodzaju akcji znalazły się ekwiwalenty czasownika bazowego (7 przykładów), przy czym w tekście przekładu nie jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego RA: *перестукиваться* — *stukać*; *крыша перестукивалась с крышей* — *woda bębniła po dachach*; *переругиваться* — *spierać się*; *пересмеиваться* — *śmiać się*:

Невидимые, в темных углах **перестукивались** лошади.

(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

W mrocznych zakamarkach podwórza **stukały kopytami niewidoczne** konie.

(I. Ilf, E. Pietrow: Złote ciele)

W przypadku *пересмеиваться* — *śmiać się* w przekładzie nie zostało oddane znaczenie przemienności:

В мастерской хихикали, **пересмеивались** и махали на него руками, гоня его прочь от окна.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

W pracowni szwaczki **chichotały, śmiały się i machały** na niego rękami, odpędzając od okna.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

3.2.4.1.3. Związki stałe (10)

Odnutowano ekwiwalenty ze znaczeniem przemennym (8 przykładów): *переглянуться* — *spojrzeć po sobie* ‘spojrzeć jeden na drugiego porozumiewawczo, przyjrzeć się sobie wzajemnie’; *переглядываться* — *poratrywać po sobie*⁴⁰; *переглядываться* — *wymieniać spojrzenia*; *перекидываться* заме-

⁴⁰ Modyfikacja wymieniająca związek *spojrzeć po sobie* poprzez użycie czasownika deminutywno-iteratywnego RA.

чаниями — wymieniać uwagi; переписываться — wymieniać żarciki; переписываться — prowadzić ożywioną korespondencję; переговариваться — prowadzić ożywione rozmowy⁴¹; переговариваться — pozostawać z sobą w ścisłym kontakcie (o radiostacjach):

Он **переписывался** с конкурентами, ему лично знакомыми.

(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

Prowadził ze znanymi mu osobami konkurentami ożywioną korespondencję.

(I. Ilf, E. Pietrow: Złote ciele)

Читавшие **перекидывались** замечаниями и предавались размышлениям. К середине чтения стемнело, им стало трудно разбирать печать, пришлось зажечь лампы.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

Wymieniali uwagi, rozmyślali, tymczasem zapadał zmrok, czytać było coraz trudniej. Zapalili lampę.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

W korpusie znalazły się jednostkowe przykłady ekwiwalentów wyrażonych związkami stałymi: **переглядываться** — robić miny; **перешептываться** — chodzić (o słuchach):

По этому поводу **перешептывались**, что часть подозреваемых ушла за реку.

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

Chodziły słuchy, że część podejrzanych uciekła za rzekę.

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

При этих словах должностные лица юмористически **переглядывались** и запирали окна.

(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

Na te słowa osoby urzędowe **robiły drwiące miny** i zamykały okna.

(I. Ilf, E. Pietrow: Złote ciele)

3.2.4.1.4. Ekwiwalenty opisowe (8)

Do grupy ekwiwalentów wyrażonych adwerbiami i wyrażeniami adwerbialnymi z czasownikiem niewyrażającym RA (6) należą ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych z wyrażeniami adwerbialnymi „przyimek + zaimek zwrotny *siebie/sobą*”: **переговариваться между собой** — rozmawiać ze sobą; **перемигиваться** — mrugać do siebie; **переписываться с ними** — pi-

⁴¹ Innowacja rozwijająca związek *prowadzić zebranie, spotkanie, dyskusję...* ‘czuwać nad przebiegiem zebrania, spotkania, dyskusji itp. ...’ poprzez dodanie przymiotnika *ożywiony* (zwiększenie intensywności).

sać do siebie; переешептываться — szeptać między sobą oraz jeden derywat od ekwiwalentu czasownika bazowego z określnikiem *sobie nawzajem*: *перепродавать друг другу* — odsprzedawać sobie nawzajem, np.:

*В лагере только **перемигивались** и покачивали головами.*

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

*W obozie wszyscy tylko **mrugali do siebie** i kiwali głowami.*

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

*По возвращении в Москву я ведь некоторое время **переписывался с ними**.*

(Б. Пастернак: Доктор Живаго)

*Przecież po moim powrocie do Moskwy **pisaliśmy do siebie** przez jakiś czas.*

(B. Pasternak: Doktor Żywago)

*Люди старались держаться группами. Они неторопливо **переговаривались** между собой, не отрывая глаз от окон Совета.*

(А. Стругацкий, Б. Стругацкий: Далекая радуга)

*Ludzie starali się trzymać grupami. Bez pośpiechu **rozmawiali ze sobą**, nie odrywając oczu od okien Rady.*

(A. Strugacki, B. Strugacki: Daleka tęcza)

*И заграничным тряпкам, что девчонки **перепродавали друг другу**, Варя не завидовала.*

(А. Рыбаков: Дети Арбата)

*Nie musiała im też zazdrościć zagranicznych fatalaszek, które **sobie nawzajem odsprzedawały**.*

(A. Rybakow: Dzieci Arbatu)

W korpusie znalazły się 2 przykłady niewyrażające znaczenia przemienne-go RA: *переглядываться* — *patrzeć sobie w oczy*; *переешептываться* — *trwać* (o szeptach):

*Пока молодые супруги ели флотский борщ, высоко подымая ложки и **переглядываясь** (...)*

(И. Ильф, Е. Петров: Золотой теленок)

*W czasie kiedy młodzi małżonkowie jedli barszcz marynarski, podnosząc wysoko łyżki i **patrząc sobie w oczy** (...)*

(I. Ilf, E. Pietrow: Złote ciele)

*В ложах тревожно **переешептывались**: в публице побегал слух, что Като — это, несомненно, Катерина Рамбуйе, а Мадлон — это Мадлена Скюдери.*

(М. Булгаков: Жизнь господина де Мольера)

*W łóżach trwały zaniepokojone szepty, wśród publiczności przeważało zdanie, że Kasia to bez wątpienia Catherine de Rambouillet, zaś Magdusia to Madeleine de Scudery*⁴².

(M. Bułhakow: *Życie Pana Moliera*)

3.2.4.2. Ekwiwalenty polskich czasowników przemiennego rodzaju akcji w języku rosyjskim

Brak przykładów, w których w tekście polskim występowałyby czasowniki przemiennego RA, odnotowano natomiast takie, w których w tekście polskim brak czasowników tego rodzaju akcji, pojawiają się zaś w tekście rosyjskim.

W roli ekwiwalentu czasownika *mówić, rozmawiać* występuje czasownik *переговариваться*, por.:

Mogli rozmawiać swobodnie, bo ludzie robili jakieś dziwny hałas (...)

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

Звери могли переговариваться свободно, потому что люди подняли ужасный шум, заглушающий все звуки.

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

Obaj chodzili po całej porębie, patrzyli w ziemię, zaglądali za krzaczki i rozgarniali trawę. Coś mówili.

(J. Chmielewska: *Pafnucy*)

Оба ходили по полянке, раздвигали траву и громко переговаривались.

(Й. Хмелевская: *Пафнутий*)

3.3. Podsumowanie

Liczba czasowników semelfaktywnych jest w tekstach rosyjskich prawie 2 razy większa niż w tekstach polskich. W obu częściach korpusu dominują ekwiwalenty tego samego RA (464 przykłady, czyli 57% w tłumaczeniu na język polski, i 362 przykłady, czyli 79,7% w tłumaczeniu na język rosyjski). Na drugim miejscu w obu częściach korpusu znalazły się ekwiwalenty wyrażone czasownikiem innego RA (177 przykładów, czyli 21,7% w tłumaczeniu na język polski, i 75 przykładów, czyli 16,4% w tłumaczeniu na język rosyjski), przede wszystkim determinatywno-momentального RA; por. *всхлипнуть* — *załkać*; *кашлянуть* — *zakaszleć*; *шепнать* — *prosięntać*; *мрукнуть* —

⁴² Kontekst powoduje dwuznaczność, gdyż przekaz informacji mógł odbywać się jednostronnie, czyli bez sprzężenia zwrotnego.

пробормотать. Kolejne miejsca zajmują ekwiwalenty wyrażone czasownikami bez formantów modyfikacyjnych i niebędące ekwiwalentami czasownika bazowego (69 przykładów, czyli 8,5% w tłumaczeniu na język polski, i 12 przykładów, czyli 2,6% w tłumaczeniu na język rosyjski), por. *хмыкнуть* — odburknąć; *хлопнуть (печатью)* — przyłożyć (pieczętkę); *блкнуть* — odpowiedzieć; *блзнуть латarką* — oświetlić фонариком. W tłumaczeniu na język polski dość liczną grupę stanowią ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem danego RA (58, czyli 7%), np. *хлопнуть дверью* — zatrzaskać drzwi; *шевельнуться* — poruszyć się.

W przypadku pozostałych ekwiwalentów odnotowano przykłady jednostkowe. Na podkreślenie zasługuje grupa związków frazeologicznych w tłumaczeniu na język polski, np. *сболтнуть* — co komu ślina na język przyniesie; *взглянуть (холодно)* — zmierzyć lodowatym wzrokiem.

W korpusie wystąpiło małe zróżnicowanie liczebności grup czasowników iteratywnych w badanych tekstach (92 przykłady w tekstach rosyjskich i 84 przykłady w tekstach polskich). W obu językach największą grupę stanowią ekwiwalenty tego samego RA (30 przykładów, czyli 32,7% w przekładzie rosyjsko-polskim, i 45 przykładów, czyli 53,6% w przekładzie polsko-rosyjskim). Na drugim miejscu znalazły się ekwiwalenty opisowe (45 przykładów, czyli 48,9% w tłumaczeniu na język polski, i 24 przykłady, czyli 28,6% w tłumaczeniu na język rosyjski). Pozostałe ekwiwalenty są reprezentowane przez przykłady jednostkowe.

Podobnie między liczbą czasowników dystrybutywno-augmentatywnego RA w obu językach różnica nie jest znaczna (180 w tekście rosyjskim i 134 w polskim). W obu językach dominują ekwiwalenty tego samego RA (116 przykładów, czyli 64,5% w tłumaczeniu na język polski, i 66 przykładów, czyli 49,3% w tłumaczeniu na język rosyjski). W przekładzie na język polski drugą pod względem liczebności grupę stanowią ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych niewyrażające znaczenia dystrybutywno-augmentatywnego i niebędące ekwiwalentami rosyjskich czasowników bazowych (26 przykładów, czyli 14,5%), np. *разбежаться* — uciec; *попрыгать* — wyskoczyć. W tłumaczeniu na język rosyjski ekwiwalenty te również plasują się na drugim miejscu pod względem liczebności (53 przykłady, czyli 39,5%), jednak różnice między ich liczbą w obu językach są znaczne; np. *поламать* — słamać; *поукладаć* — ułożyć. Pozostałe grupy stanowią przykłady jednostkowe.

Odnótowano bardzo małą liczbę kumulatywów (51 w języku rosyjskim i 17 w języku polskim). Największą grupę ekwiwalentów stanowią ekwiwalenty tego samego RA (25, czyli 49% w tłumaczeniu na język polski, i 12, czyli 70,6% w tłumaczeniu na język rosyjski). Na drugim miejscu w przekładzie na język polski znalazły się ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych niewyrażające znaczenia danego RA i niebędące ekwiwalentami ro-

TABELA XVII. Ekwiwalenty niejednokrotnych rodzajów akcji w języku polskim i rosyjskim

Typ przekładu	Typ					
	ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi				ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem danego RA	
	ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego RA		ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego RA			
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
Semelfaktywny						
Przekład rosyjsko-polski	464	57,0	177	21,7	58	7,0
Przekład polsko-rosyjski	363	79,7	75	16,4	1	0,2
Iteratywny						
Przekład rosyjsko-polski	30	32,7	1	1,1	13	14,0
Przekład polsko-rosyjski	45	53,6	—	—	—	—
Dystrybutywno-augmentatywny						
Przekład rosyjsko-polski	116	64,5	6	3,3	8	4,4
Przekład polsko-rosyjski	66	49,3	2	1,5	—	—
Kumulatywno-augmentatywny						
Przekład rosyjsko-polski	25	49,0	2	3,9	—	—
Przekład polsko-rosyjski	12	70,6	1	5,9	—	—
Przemienny						
Przekład rosyjsko-polski	1	2,5	3	7,5	11	27,5
Przekład polsko-rosyjski	—	—	—	—	—	—

syjskich czasowników bazowych (12, czyli 23,6%). W tłumaczeniu na język rosyjski wszystkie pozostałe grupy są reprezentowane przez jednostkowe przykłady.

Brak przykładów przemiennego RA w tekstach polskich. W tłumaczeniu na język rosyjski (40 przykładów) największą grupę (13, czyli 32,5%) stanowią ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem danego RA, np. *переговариваться* — *porozumiewać się*; *переписываться* — *korespondować*, oraz związki frazeologiczne (8, czyli 20%), np. *переговариваться* — *wymieniać spojrzenia*; *переговариваться* — *prowadzić ożywione rozmowy*.

(charakterystyka kwantytatywna)

[illegible]

Zakończenie

Celem niniejszej pracy było wskazanie ekwiwalentów tekstowych rosyjskich *Aktionsarten* w języku polskim i polskich w języku rosyjskim. Materiał pochodził z wybranej grupy tekstów. Na podstawie zebranego korpusu materiałowego sformułowano wnioski dotyczące sposobów przekładu czasowników z formantami modyfikacyjnymi na język polski i rosyjski. Wnioski dotyczące poszczególnych grup były zatem na tyle obiektywne, na ile pozwalał na to zebrany korpus przykładów rosyjsko-polskich i polsko-rosyjskich. W przeprowadzonych badaniach uwzględniałam indywidualne cechy języka tłumaczy. Miałam świadomość możliwości rozmijaniania się tekstu przekładu z tekstem oryginału przy zachowaniu relacji ekwiwalencji. Podkreślić należy, z jednej strony, znaczenie ciągłego odwoływania się do słowników objaśniających w celu wyjaśnienia znaczenia jednostki wyjściowej i oceny zasadności użycia translatu, z drugiej zaś — znaczenie dwutekstów dla stworzenia korpusu równoległego i jego zastosowania w praktyce leksykograficznej oraz przy testowaniu systemów wspomagających tłumaczenie automatyczne.

Oto uwagi dotyczące charakterystyki kwantytatywnej i kwalitatywnej translatów:

1. W powieściach rosyjskich najliczniejszą grupę RA stanowią czasowniki inicjalne (1 569 przykładów, czyli 30,8%). Na drugim miejscu pod względem liczebności znalazły się czasowniki semelfaktywne (814 przykładów, czyli 16,1%). Kolejne miejsce zajęły formacje determinatywno-deminutywnego RA (473 przykłady, czyli 9,3%), formacje prefiksarno-postfiksarne augmentatywnego RA (398 przykładów, czyli 7,8%), formacje determinatywno-momentального RA (281 przykłady, czyli 5,5%), formacje prefiksarne augmentatywnego RA (250 przykładów, czyli 4,9%). Najmniej odnotowano przykładów podnormatywnego RA (17, czyli 0,3%) oraz iteratywno-suplementarno-deminutywnego RA (20, czyli 0,4%).

Charakterystykę kwantytatywną wystąpień poszczególnych RA w korpusie w powieściach rosyjskich zawiera tabela XVIII.

TABELA XVIII. Dane liczbowe oraz procentowe dotyczące wystąpień poszczególnych RA w korpusie w powieściach rosyjskich

Rodzaj akcji	Liczba przykładów	Udział procentowy danego RA w ogólnej liczbie przykładów
Augmentatywno-iteratywny	164	3,2
Augmentatywny*	250	4,9
Augmentatywny**	398	7,8
Deminutywno-iteratywny	220	4,3
Deminutywny	164	3,2
Determinatywno-augmentatywny	76	1,5
Determinatywno-deminutywny	473	9,3
Determinatywno-momentalny	281	5,5
Dystrybutywno-augmentatywny	180	3,5
Finalny	70	1,4
Inicjalny	1 569	30,8
Iteratywno-prospektywny	143	2,8
Iteratywno-reduplikatywny	25	0,5
Iteratywno-suplementarno-deminutywny	20	0,4
Iteratywny	92	1,8
Komitatywno-deminutywny	28	0,5
Kumulatywno-augmentatywny	51	0,9
Podnormatywny	17	0,3
Ponadnormatywny	26	0,5
Przemienny	40	0,8
Semelfaktywny	814	16,1
R a z e m	5 101	100,0

* Formacje prefiksalne.

** Formacje prefiksально-postfiksalne.

2. W powieściach polskich również najwięcej odnotowano przykładów inicjalnego RA (569, czyli 31,1%). Drugie miejsce zajęły czasowniki semelfaktywnego RA (456 przykładów, czyli 24,9%), których udział procentowy jest większy niż w tekstach rosyjskich w ogólnej liczbie rodzajów akcji. Na trzecim miejscu uplasowały się czasowniki prefiksально-postfiksalne augmentatywnego RA (133 przykłady, czyli 7,3%) i dystrybutywno-augmentatywnego RA (134 przykłady, czyli 7,3%). Ich udział w ogólnej liczbie RA jest większy niż w powieściach rosyjskich. Natomiast udział determinatywno-deminutywnego

RA w ogólnej liczbie rodzajów akcji jest w powieściach polskich mniejszy niż w rosyjskich — wynosi 5% (91 przykładów). Najmniej odnotowano przykładów ponadnormatywnego RA (2 przykłady, czyli 0,1%) i iteratywno-reduplikatywnego RA (4 przykłady, czyli 0,2%).

Charakterystykę kwantytatywną wystąpień poszczególnych RA w korpusie w powieściach polskich zawiera tabela XIX.

TABELA XIX. Dane liczbowe oraz procentowe dotyczące wystąpień poszczególnych RA w korpusie w powieściach polskich

Rodzaj akcji	Liczba przykładów	Udział procentowy danego RA w ogólnej liczbie przykładów
Augmentatywno-iteratywny	42	2,3
Augmentatywny*	30	1,6
Augmentatywny**	133	7,3
Deminutywno-iteratywny	56	3,1
Deminutywny	51	2,8
Determinatywno-augmentatywny	15	0,8
Determinatywno-deminutywny	91	5,0
Determinatywno-momentalny	95	5,2
Dystrybutywno-augmentatywny	134	7,3
Finalny	10	0,5
Inicjalny	569	31,1
Iteratywno-prospektywny	20	1,1
Iteratywno-reduplikatywny	4	0,2
Iteratywno-suplementarno-deminutywny	8	0,4
Iteratywny	84	4,6
Komitatywno-deminutywny	8	0,4
Kumulatywno-augmentatywny	17	0,9
Podnormatywny	7	0,4
Ponadnormatywny	2	0,1
Przezienny	—	—
Semelfaktywny	456	24,9
R a z e m	1 832	100,0

* Formacje prefiksalne.

** Formacje prefiksально-postfiksalne.

3. W tłumaczeniu na język polski dominują ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (3 104 przykłady). Mniejszą pod względem liczebności grupę tworzą ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych (1 355 przykładów). Pozostałe ekwiwalenty (642 przykłady) to związki stałe

i ekwiwalenty opisowe. Ekwiwalenty wyrażone czasownikiem tego samego RA stanowią 46% wszystkich ekwiwalentów (2 339 przykładów). To prawie połowa wszystkich ekwiwalentów rosyjskich RA w języku polskim.

Drugie miejsce zajmują ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych niewyrażające znaczenia danego RA (916 przykładów, czyli 18%). Wśród nich należy szczególnie podkreślić wystąpienie ekwiwalentów rosyjskich czasowników bazowych. Na trzecim miejscu znalazła się grupa ekwiwalentów wyrażanych innym RA (765 przykładów, czyli 15%). Kolejne miejsce zajęły ekwiwalenty opisowe (477 przykładów, czyli 9%), a wśród nich adverbialia i wyrażenia adverbialne z ekwiwalentami czasowników bazowych. Tłumacze wybierają w roli ekwiwalentów zdecydowanie czasowniki tego samego RA w przypadku większości rodzajów akcji. Wyjątkiem są w korpusie ekwiwalenty deminutywno-iteratywnego, iteratywno-prospektywnego i augmentatywnego RA. Największą grupę ekwiwalentów rosyjskich czasowników deminutywno-iteratywnego RA w języku polskim stanowią ekwiwalenty rosyjskich czasowników bazowych (46,3%). Wśród polskich ekwiwalentów iteratywno-prospektywnego RA dominują ekwiwalenty wyrażone czasownikiem bez formantu modyfikacyjnego ze znaczeniem prospektywnym (51,7%), podobnie jak wśród polskich ekwiwalentów augmentatywnego RA (formacje prefiksalne) — ze znaczeniem augmentatywnym (38,8%).

Typy ekwiwalentów rosyjskich rodzajów akcji w języku polskim przedstawione zostały w tabeli XX.

4. W tłumaczeniu na język rosyjski największą grupę stanowią ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi (1 500 przykładów). Drugie miejsce pod względem liczebności zajęły ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych (259 przykładów). Natomiast pozostałe ekwiwalenty (74) to związki stałe i ekwiwalenty opisowe. Ekwiwalenty wyrażone czasownikiem tego samego RA stanowią aż 70% wszystkich ekwiwalentów (1 285 przykładów). Na drugim miejscu (215 przykładów, czyli 12%) znalazły się ekwiwalenty wyrażone czasownikiem innego RA. Na trzecim miejscu (170 przykładów, czyli 9%) uplasowały się ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych niebędące ekwiwalentami czasowników bazowych. W przekładzie na język rosyjski tłumacze decydują się przede wszystkim na użycie ekwiwalentów należących do tego samego RA. Jedynie przy tłumaczeniu deminutywnego RA największą grupę stanowią ekwiwalenty wyrażone czasownikiem bez formantów modyfikacyjnych niebędącym ekwiwalentem czasowników bazowych.

Typy ekwiwalentów polskich rodzajów akcji w języku rosyjskim zestawiono w tabeli XXI.

TABELA XX. Typy ekwiwalentów rosyjskich rodzajów akcji w języku polskim

Typ ekwiwalentu	Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi		Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem danego RA	Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych niewyrażające znaczenia danego RA			Związki stałe	Ekwiwalenty opisowe	Razem
	ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego RA	ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego RA		ekwiwalent niebędący ekwiwalentem czasownika bazowego	ekwiwalent niebędący ekwiwalentem czasownika bazowego	ekwiwalent niebędący ekwiwalentem czasownika bazowego			
Augmentatywno-iteratywny	86	5	36	27	2	—	—	8	164
Augmentatywny*	92	6	97	7	32	1	1	15	250
Augmentatywny**	170	41	25	59	66	22	15	398	
Deminutywno-iteratywny	58	14	—	102	9	5	32	220	
Deminutywny	58	4	11	52	21	4	14	164	
Determinatywno-augmentatywny	48	3	—	—	1	—	24	76	
Determinatywno-deminutywny	285	44	—	17	60	17	50	473	
Determinatywno-momentalny	112	69	—	4	88	3	5	281	
Dystrybutywno-augmentatywny	116	6	8	7	26	5	12	180	
Finalny	31	7	11	—	12	2	7	70	
Inicjalny	680	373	69	68	121	60	198	1 569	
Iteratywno-prospektywny	33	3	74	2	13	3	15	143	

Iteratywno- -reduplikatywny	4	—	16	1	1	—	3	25
Iteratywno- -suplementarno- -deminutywny	14	1	—	2	1	2	—	20
Iteratywny	30	1	13	2	1	—	45	92
Komitatywno- -deminutywny	8	5	1	9	5	—	—	28
Kumulatywno- -augmentatywny	25	2	—	2	12	5	5	51
Podnormatywny	15	—	—	—	1	1	—	17
Ponadnormatywny	9	1	7	—	5	1	3	26
Przenienny	1	3	11	7	—	10	8	40
Semelfaktywny	464	177	58	2	69	24	20	814
R a z e m	2 339	765	437	370	546	165	479	5 101

* Formacje prefiksalne.

** Formacje prefiksarno-postfiksalne.

TABELA XXI. Typy ekwiwalentów polskich rodzajów akcji w języku rosyjskim

Typ ekwiwalentu	Ekwiwalenty werbalne z formantami modyfikacyjnymi		Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych ze znaczeniem danego RA	Ekwiwalenty werbalne bez formantów modyfikacyjnych niewyrażające znaczenia danego RA		Związki stałe	Ekwiwalenty opisowe	Razem
	ekwiwalenty wyrażone czasownikami tego samego RA	ekwiwalenty wyrażone czasownikami innego RA		ekwiwalent czasownika bazowego	ekwiwalent niebędący ekwiwalentem czasownika bazowego			
Augmentatywno-iteratywny	19	14	—	—	3	3	3	42
Augmentatywny*	22	—	—	—	3	5	—	30
Augmentatywny**	80	23	6	6	15	5	3	133
Deminutywno-iteratywny	34	5	—	—	11	2	—	56
Deminutywny	16	2	1	1	4	25	1	51
Determinatywno-augmentatywny	13	2	—	—	—	—	—	15
Determinatywno-deminutywny	77	11	—	—	2	—	1	91
Determinatywno-momentalny	63	18	—	—	1	11	2	95
Dystrybutywno-augmentatywny	66	2	—	—	5	53	4	134
Finalny	4	3	—	—	—	2	1	10
Inicjalny	435	56	6	6	20	39	13	569
Iteratywno-prospektywny	18	—	2	2	—	—	—	20

Iteratywno- -reduplikatywny	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Iteratywno- -suplementarno- -deminutywny	3	1	—	1	3	—	—	—	—	8
Iteratywny	45	—	—	9	6	—	—	24	—	84
Komitatywno- -deminutywny	3	2	—	1	1	—	—	1	—	8
Kumulatywno- -augmentatywny	12	1	—	—	3	1	—	—	—	17
Podnormatywny	7	—	—	—	—	—	—	—	—	7
Ponadnormatywny	1	—	—	—	—	1	—	—	—	2
Przenienny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Semelfaktywny	363	75	1	1	12	—	—	4	—	456
R a z e m	1 285	215	16	73	170	13	—	60	—	1 832

* Formacje prefiksalne.

** Formacje prefiksarno-postfiksalne.

Przekład „nieekwiwalentny” może być uwarunkowany systemowo poprzez brak danego typu semantyczno-strukturalnego w jednym z języków. Polskie czasowniki inicjalne z przedrostkiem *za-* wyrażające znaczenie krótkiego trwania akcji z naciskiem na początek (*zadrżeć*, *zagwizdać*) są tłumaczone przez semelfaktywa (*zaskrzypieć* — *скрипнуть*; *zadrżeć* — *содрогнуть*). Czasowniki semelfaktywne jako ekwiwalenty polskich czasowników inicjalnych pojawiają się przede wszystkim przy wyrażaniu znaczenia aorystycznego; por.:

*Niespodziewanie **zakołysał** łodzią, silnie napierając nogą na burtę. Ciri **zabalansowała** zręcznie, zrównoważyła łódź mocnym wychyleniem ciała, niemal natychmiast sama spróbowała tej sztuczki, skacząc na burtę obu nogami.*

(A. Sapkowski: *Pani Jeziora*)

*Неожиданно он **качнул** лодку, сильно оперишись ногой о борт. Циря ловко **забалансировала**, уравнив весила лодку сильным наклоном тела, почти тут же сама попыталась проделать такой же трюк, прыгнув на борт обеими ногами.*

(A. Сапковский: *Владычица озера*)

Czasowniki determinatywno-momentального RA występują także jako ekwiwalenty polskich czasowników inicjalnych z przedrostkiem *za-*: *zabrznieć* — *прозвучать*; *zagrznieć* (o wystrzale) — *прогреметь* (o wystrzale). Jednak ani semelfaktywa, ani czasowniki determinatywno-momentального RA nie oddają znaczenia inicjowania akcji krótkotrwałej z naciskiem na początek.

„Nieekwiwalentny” przekład może być także uwarunkowany leksykalnie i semantycznie. W pierwszym przypadku brak dokładnego ekwiwalentu czasownika w języku przekładu (*ноофицировать*, *досмеиваться*, *перепробовать*; *przykłęknąć*, *dygnąć*), natomiast w drugim związany jest z adekwatnością semantyczną czasownika oryginału i czasownika przekładu przy ich przynależności do różnych RA. Przykładowo można przytoczyć przypadki tłumaczenia czasowników determinatywno-deminutywnego RA przez inicjalne czasowniki w części rosyjsko-polskiej korpusu, jeśli te czasowniki powstały od podstaw multiplikatywnych (*pokiwać głowami* — *закивать головами*)¹, czy przypadki przekładu przez czasowniki determinatywno-deminutywnego RA polskich czasowników inicjalnych (*zapukać* — *постучать*). Oba czasowniki wyrażają znaczenie kilkakrotnego powtórzenia akcji.

Ekwiwalenty opisowe stanowią 9,3% ekwiwalentów w części rosyjsko-polskiej korpusu i 3,3% w części polsko-rosyjskiej korpusu. W tych przypadkach tłumacz nie trzymał się niewolniczo oryginału. Użył ekwiwalentu opisowego, mimo istnienia w języku przekładu dokładnego odpowiednika, np. *докупить* — *skończyć papierosa*; *помолчать* — *nie mówić*; *пошептать* — *poroz-*

¹ Wielokrotność podkreślona jest także poprzez mnożność obiektu.

таwiać шепотом; запукать до двери — раздаться (о стуке); притыпувать — щёлкать каблучками.

Odnotowano wiele przypadków swobodnego tłumaczenia, np. *закричать — odpowiedzieć; завывать — krzyknąć; воскликнуть — powiedzieć; wychрипеть — хрипло проговорить; заякнать się — задуматься, не сразу ответить, неуверенно начать*. Przykłady nieadekwatne zdarzają się rzadko, np. czasownik augmentatywny *расцеловать* przetłumaczony został jako *ucalować*, a *замучить* — jako *zmęczyć* (zamiast bliższego znaczeniu rosyjskiego czasownika *замечить, умечить*), podobnie czasownik deminutywny *подпешиловать* przełożony został za pomocą czasownika *вырегулировать* (por. *подрегулировать*). Niezbyt licznie wystąpiły ekwiwalenty czasowników bazowych języka oryginału (7,3% w części rosyjsko-polskiej korpusu, 4% w części polsko-rosyjskiej korpusu). Wśród ekwiwalentów rosyjskich czasowników bazowych wyróżniono dwie podgrupy. W pierwszej znalazły się czasowniki, od których w tekście przekładu możliwe byłoby utworzenie czasownika należącego do inicjalnego RA, natomiast w drugiej — takie, od których w tekście przekładu nie jest możliwe utworzenie czasownika wyrażającego inicjalny RA. W tych przykładach znaczenie RA nie zostało wyrażone; por.: *раскричатся — krzyczeć; дожидаться — czekać; прислушиваться — słuchać; приоткрыть — otworzyć; раздзвонить się — звенеть; заłkać — рыдать; rozwrzeszczeć się — кричать; впаstrywać się — смотреть*.

Interesujące byłyby badania przeprowadzone na szerszym materiale w celu potwierdzenia bądź uzupełnienia wynikających z jego analizy wniosków. Charakterystyka sposobów przekładu rosyjskich rodzajów akcji na język polski i polskich na język rosyjski pozwoliła jednak wskazać pewne prawidłowości w sposobach tłumaczenia modyfikacji znaczeniowych czasowników w języku wyjściowym na język przekładu. Badania takie mogłyby zostać uzupełnione wskazaniem zależności między pojawieniem się w języku przekładu czasowników należących do RA również wówczas, gdy w języku oryginału brak takich czasowników. Celowe byłoby także przeprowadzenie tego typu badań wielojęzycznych przekładów tego samego tekstu oryginalnego.

Wykaz źródeł

Lista wykorzystanych dwutekstów źródłowych rosyjsko-polskich

БУЛГАКОВ М.А.: *Жизнь господина де Мольера*. <http://www.lib.ru/BULGAKOW/molier.txt>.

BULHAKOW M., 1999: *Życie pana Moliera*. Przekł. I. LEWANDOWSKA, W. DĄBROWSKI. Warszawa.

БУЛГАКОВ М.А.: *Собачье сердце*. <http://www.lib.ru/BULGAKOW/dogheart.txt>.

BULHAKOW M., 1989: *Psie serce*. Przekł. I. LEWANDOWSKA. Warszawa.

ИЛЬФ И., ПЕТРОВ Е.: *Двенадцать стульев*. <http://www.lib.ru/ILFPETROV/dwenadcatx.txt>.

ILF I., PIETROW E., 1976/1987: *Dwanaście krzeseł*. Przekł. J. BRZECHWA, T. ŻEROMSKI. Warszawa.

ИЛЬФ И., ПЕТРОВ Е., 1995: *Золотой теленок*. Ковчег. <http://www.lib.ru/ILFPETROV/telenok.txt>.

ILF I., PETROW E., 1958: *Złote cielę*. Przekł. J. BRZECHWA, T. ŻEROMSKI. Warszawa.

ПАСТЕРНАК Б.Л.: *Доктор Живаго*. <http://www.bestlibrary.ru/download/class/class21.shtml>.

PASTERNAK B., 1990: *Doktor Żywago*. Przekł. E. ROJEWSKA-OLEJARCZUK. Warszawa.

РЫБАКОВ А.Н., 1988: *Дети Арбата*. Роман. Москва. <http://www.gramotey.com/dooks/111133717023.htm>.

RYBAKOW A.N., 1989: *Dzieci Arbatu*. T. 1. Przekł. M.B. JAGIEŁŁO. T. 2. Przekł. Z. GADZINIANKA. Warszawa.

СТРУГАЦКИЙ А., СТРУГАЦКИЙ Б.: *Волны гасят ветер*. <http://www.lib.ru/STRUGACKIE/wolny.txt>.

STRUGACKI A., STRUGACKI B., 1989: *Fale tłumią wiatr*. Przekł. I. LEWANDOWSKA. Warszawa.

СТРУГАЦКИЙ А., СТРУГАЦКИЙ Б.: *Далекая радуга*. <http://www.lib.ru/STRUGACKIE/rainbow.txt>.

STRUGACKI A., STRUGACKI B., 1988: *Daleka tęcza*. Przekł. E. MADEJSKI. Warszawa.

СТРУГАЦКИЙ А., СТРУГАЦКИЙ Б.: *За миллиард лет до конца света*. <http://www.lib.ru/STRUGACKIE/milliard.txt>.

STRUGACKI A., STRUGACKI B., 1984: *Miliard lat przed końcem świata*. Przekł. I. LEWANDOWSKA. Warszawa.

Lista wykorzystanych dwutekstów źródłowych polsko-rosyjskich

BORUŃ K., 2000: *Próg nieśmiertelności*. Gdańsk. www.literaaura.net.pl.

БОРУНЬ К., 1967: *Грань бессмертия*. Перевод с польского Е. ВАЙСБРОТ. Москва. <http://www.lib.ru/SOCFANT/BORUN/immortal.txt>.

CHMIELEWSKA J., 2001: *Pafnucy*. Warszawa.

ХМЕЛЕВСКАЯ Й., 1998: *Пафнутий*. Перевод с польского В. СЕЛИВАНОВОЙ. Екатеринбург.

CZESZKO B., 1985: *Pokolenie*. Warszawa.

ЧЕШКО Б., 1965: *Поколение. Роман*. Перевод с польского С. СВЯЦКОГО. Москва.

DOŁĘGA-MOSTOWICZ T.: *Kariera Nikodema Dyzmy*. <http://univ.gda.pl/~literat/dyzma>.

ДОЛЕНГА-МОСТОВИЧ Т., 1966: *Карьера Никодима Дызмы*. Перевод с польского И. ФОЛЬК. Москва—Ленинград.

PRUS B., 1956: *Lalka*. Warszawa.

ПРУС Б., 2004: *Кукла*. Перевод с польского Н. МОДЗЕЛЕВСКОЙ. Москва. <http://www.lib.ru/INOSTRHIST/PRUS/kukla.txt>.

SAPKOWSKI A.: *Pani Jeziora*. <http://www.4shared.com>.

САПКОВСКИЙ А.: *Ведьмак VII. Владычица озера*. Перевод с польского Е. ВАЙСБРОТА. <http://www.litportal.ru/genre35/author990/book6239.html>.

ZANIEWSKI A., 1996: *Cywilizacja ptaków*. Warszawa.

ЗАНЕВСКИЙ А.: *Цивилизация птиц*. Перевод с польского Е. СМЕРНОВОЙ. <http://www.litportal.ru/genre39/author2078/book10528.html>.

ZBYCH A.: *Stawka większa niż życie*. <http://www.4shared.com>.

ЗБЫХ А., 1981: *Ставка больше, чем жизнь*. Перевод с польского В. ГОЛОВЧАНСКИЙ. Москва. <http://www.lib.ru/DETEKTIWY/ZBYH/quarters.txt>.

- ŻUKROWSKI W., 1985: *Na tronie w Blabonie*. Warszawa.
- ЖУКРОВСКИЙ В., 1989: *На троне в Блабоне*. Перевод с польского И. КОЛТАШЕВОЙ. Москва.

Źródła leksykograficzne

- ДОБРОВОЛЬСКИЙ Д.О., КАРАУЛОВ Ю.Н., 1994: *Ассоциативный фразеологический словарь русского языка*. Москва.
- ЕВГЕНЬЕВА А.П., глав. ред., 1981—1984: *Словарь русского языка*. Т. 1—4. Москва.
- КУЗНЕЦОВ С.А., глав. ред., 2000: *Большой толковый словарь русского языка*. Санкт-Петербург (БТС).
- МОЛОТКОВ А.И., 1967: *Фразеологический словарь русского языка*. Москва.
- МОЛОТКОВ А.И., ЦЕСЛИНСКА В., 2001: *Учебный русско-польский фразеологический словарь*. *Dydaktyczny rosyjsko-polski słownik frazeologiczny*. Москва.
- ОЖЕГОВ С.И., 1990: *Словарь русского языка*. Москва (О).
- СКЛЯРЕВСКАЯ Г.Н., глав. ред., 1998: *Толковый словарь русского языка конца XX века. Языковые изменения*. Москва.
- ТЕЛИЯ В.Н., 2006: *Большой фразеологический словарь русского языка*. Москва.
- ТИХОНОВ А.Н., ред., 2004: *Фразеологический словарь современного русского литературного языка*. Т. 1—2. Москва.
- ФЕДОСОВ И.В., ЛАПИЦКИЙ А.Н., 2003: *Фразеологический словарь русского языка*. Москва.
- ФЕДОРОВ А.И., 2008: *Фразеологический словарь русского литературного языка*. Москва.
- ЧЕРНЫШЕВ В.И., глав. ред., 1950—1965: *Словарь современного русского литературного языка*. Т. 1—17. Москва—Ленинград (БАС).
- BOGUSŁAWSKI A., 1968: *Mały słownik rosyjsko-polski i polsko-rosyjski*. Red. A. MIROWICZ. Warszawa.
- BOGUSŁAWSKI A., 1983: *Ilustrowany słownik rosyjsko-polski i polsko-rosyjski*. Warszawa.
- BOGUSŁAWSKI A., MEDELSKA J., red., 1997: *Współczesny język polski i rosyjski. Konfrontacja przekładowa*. Warszawa.
- CHLEBDA W., GOŁUBIEWA A., WAWRZYŃCZYK J., WIELG T., 2004: *Idiomy polsko-rosyjskie. Польско-русские идиомы*. Warszawa.
- DOROSZEWSKI W., red., 1958—1969: *Słownik języka polskiego*. Warszawa (Dor).
- DWORECKI J., red., 1969: *Podręczny słownik rosyjsko-polski*. Warszawa (D).
- DUBISZ S., red., 2003: *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Warszawa (USJP).
- HESSEN D., STYPUŁA R., 1979: *Wielki słownik polsko-rosyjski*. Т. 1—2. [Okolo 80 000 haseł]. Wyd. 2. poprawione i uzupełnione. Moskwa—Warszawa. [Wyd. 1. 1967; wyd. 3. 1988; wyd. 4. 1996].
- KAROLAK S., 1998: *Słownik frazeologiczny rosyjsko-polski*. Т. 1—2. Warszawa.

- LUKSZYN J., red., 1998: *Wielki Słownik frazeologiczny polsko-rosyjski, rosyjsko-polski*. Warszawa.
- MIROWICZ A., DULEWICZ I., GREK-PABIS I., MARYNIAK I., 1970: *Wielki słownik rosyjsko-polski*. T. 1—2. Warszawa—Moskwa. [Wyd. 2. 1981; wyd. 3. 1986; wyd. 4. 1993; wyd. 5. 1996].
- MOSIOŁEK-KŁOSIŃSKA K., CIESIELSKA A., 2001: *W kilku słowach. Słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa.
- MÜLDNER-NIECKOWSKI P., 2004: *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa.
- SKORUPKA S., 1967—1968: *Słownik frazeologiczny języka polskiego*. T. 1—2. Warszawa.
- SZYMCAK M., red., 1978—1981: *Słownik języka polskiego*. Warszawa (Sz).
- SZYMCAK M., 1994: *Słownik ortograficzny języka polskiego*. Warszawa.
- TEKIEL D., red., 1982: *Nowe słownictwo polskie. Materiały z lat 1972—1980*. Warszawa.
- WAWRZYŃCZYK J., 1996: *Rosyjsko-polski słownik wyrazów i zwrotów trudnych*. Warszawa. [Wydanie poszerzone 2000].
- WAWRZYŃCZYK J. i in., 2004: *Wielki słownik rosyjsko-polski z kluczem polsko-rosyjskim*. Warszawa.
- WAWRZYŃCZYK J., KURATCZYK M., MAŁEK E., BARTWICKA H., 2005: *Wielki słownik polsko-rosyjski*. Warszawa.
- Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*. Warszawa.
- WIERZCHOŃ P., 2006: *Indeks a tergo jednostek przekładowych „Wielkiego słownika rosyjsko-polskiego z kluczem polsko-rosyjskim”: porządek translatowy*. Warszawa.
- ZGÓŁKOWA H., red., 1994—2003: *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. Poznań.

Bibliografia

- BARNETOVÁ V., BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ H., LEŠKA O., SKOUMALOVÁ Z., STRAKOVÁ V., 1979: *Русская грамматика*. T. 1. Praha.
- BARTWICKA H., 2005: *Konfrontacja przekładowa języka polskiego i rosyjskiego. Grafemowe porządkowanie danych*. Łódź.
- BARTWICKA H., 2006: *Ze studiów konfrontatywno-przekładowych nad językiem polskim i rosyjskim*. Warszawa.
- BĄBA S., 1989: *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*. Poznań.
- BEAUGRANDE R.A., 1997: *Textlinguistik. Zu neuen Ufern?* In: ANTOS G., TIETZ H., Hrsg.: *Die Zukunft der Textlinguistik*. Tübingen.
- BEAUGRANDE R.A., DRESSLER W.U., 1981: *Einführung in die Textlinguistik*. München.
- BEAUGRANDE R.A., DRESSLER W.U., 1990: *Wstęp do lingwistyki tekstu*. Przekł. A. SZWEDEK. Warszawa.
- BEDNARCZYK A., 1999: *Wybory translatorskie. Modyfikacje tekstu literackiego w przekładzie i kontekst asocjacyjny*. Łódź.
- BOGUSŁAWSKI A., 1976a: *Problem „tertium comparationis” w porównaniu lingwistycznym*. „Kwartalnik Neofilologiczny”, T. 23, nr 3, 295—303; por. przedruk w: BOGUSŁAWSKI A., 1994: *Sprawy słowa. Word Matters*. Warszawa, 15—21.
- BOGUSŁAWSKI A., 1976b: *O zasadach rejestracji jednostek języka*. „Poradnik Językowy”, nr 8, 356—364.
- BOGUSŁAWSKI A., 1978: *Uwagi o przekładzie i jego wartościowaniu*. „Przegląd Humanistyczny”, z. 2, 39—52.
- BOGUSŁAWSKI A., 1987: *Zagadnienie jednostek przekładowych*. W: BOBRAN M., red.: *Problemy językoznawstwa porównawczego*. Rzeszów, 41—62.
- BOGUSŁAWSKI A.: 1987: *Obiekty leksykograficzne a jednostki języka*. W: SALONI Z., red.: *Studia z polskiej leksykografii współczesnej*. T. 2. Białystok, 13—34.
- BOGUSŁAWSKI A., 1997: *Zagadnienie jednostek przekładowych*. W: BOGUSŁAWSKI A., MĘDELSKA J., red.: *Współczesny język rosyjski. Konfrontacja przekładowa*. Warszawa, 7—22.
- BRZEZIŃSKI J., WARDOMACKI L., 1986: *Ekwiwalenty semantyczne związków frazeologicznych w językach rosyjskim i polskim*. Zielona Góra.

- CATFORD J.C., 1965: *A Linguistic Theory of Translation. An Essay in Applied Linguistics*. London.
- COSERIU E., 1981: *Kontrastive Linguistik und Übersetzung: ihr Verhältnis zueinander*. In: KÜHLWEIN W., THOME G., WILSS W., Hrsg.: *Kontrastive Linguistik und Übersetzungswissenschaft. Akten des Internationalen Kolloquiums Trier/Saarbrücken. 25.—30.9.1978*. München, 183—199.
- GLADROW W., 1977: *Zur Frage der zwischensprachlichen Äquivalenz*. „Zeitschrift für Slawistik”, H. 22, 10—15.
- GLADROW W., 1979: *Die Determination des Substantivs im Russischen und Deutschen. Eine konfrontative Studie*. Leipzig.
- GREK-PABISOWA I., 1997: *Z historii słowników polsko-rosyjskich i rosyjsko-polskich*. W: POPOWSKA-TABORSKA H., red.: *Leksyka słowiańska na warsztacie językoznawcy*. Warszawa, 61—73.
- GROCHOWSKI M., 2005: *O cechach gramatycznych i znaczeniu jednostek o postaci „trochę”*. W: GROCHOWSKI M., red.: *Przysłówki i przyimki. Studia ze składni i semantyki języka polskiego*. Toruń, 101—111.
- GROSBART Z., 1984: *Teoretyczne problemy przekładu literackiego w ramach języków bliskopokrewnych*. Łódź.
- HARTENSTEIN K., 1994: *Konstrukcje z czasownikiem funkcyjnym (opisowe) we współczesnym języku rosyjskim — rozważania na temat definicji*. W: KURZOWA Z., ŚLIWIŃSKI W., red.: *Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej)*. Kraków, 45—63.
- IŁEK B., 1975: *Granice ścisłości znaczeniowej w tłumaczeniu literatury pięknej*. W: POLLAK S., red.: *Przekład artystyczny. O sztuce tłumaczenia. Księga druga*. Wrocław—Warszawa—Kraków, 99—107.
- JÄGER G., MÜLLER D., 1982: *Kommunikative und maximale Äquivalenz von Texten*. In: JÄGER G., NEUBERT A., Hrsg.: *Äquivalenz bei Translation*. Leipzig, 42—57.
- JĘDRZEJKO E., 1992: *Słownictwo tzw. analityczne w opisie leksykalno-semantycznym*. W: MARKOWSKI A., red.: *Opisać słowa*. Warszawa, 50—61.
- JĘDRZEJKO E., 1998: *Z problemów lingwistycznego opisu kolokacji werbo-nominalnych*. W: JĘDRZEJKO E., red.: *Słownik polskich zwrotów werbo-nominalnych*. Warszawa, 17—65.
- JĘDRZEJKO E., 1999: *Verb-Nominal Phraseology In Lexicography*. In: KAKIETEK P., ed.: *Topics in Phraseology*. Katowice, 33—51.
- KIELAR Z.B., 1988: *Tłumaczenie i koncepcje translatoryczne*. Wrocław.
- KLEMENSIEWICZ Z., 1955: *Przekład jako zagadnienie językoznawstwa*. W: RUSINEK M., red.: *O sztuce tłumaczenia*. Wrocław, 85—99.
- KOLLER W., 1997: *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg.
- KOSCHMIEDER E., 1934: *Nauka o aspektach czasownika polskiego w zarysie. Próba syntezy*. Wilno.
- KOTOROVA E., 1997: *Äquivalenz im Wörterbuch und im Text*. „Zeitschrift für Slawistik”, H. 42, z. 4, 450—465.
- KUROCZYCKI T., 1977: *Z problematyki rosyjsko-polskiego przekładu artystycznego. Kazimierz Iłakowiczówny tłumaczenie „Anny Kareniny” na język polski*. Poznań.
- LEBIEDZIŃSKI E., 1981: *Elementy przekładoznawstwa ogólnego*. Warszawa.

- LEWICKI R., 1986: *Przekład wobec zjawisk podstandardowych. Na materiale polskich przekładów współczesnej prozy rosyjskiej*. Lublin.
- LIBEREK J., 1998: *Innowacje frazeologiczne w powojennej fraszce polskiej*. Poznań.
- MICEWICZ T., 1971: *Zarys teorii przekładu*. Warszawa.
- NIDA E.A., 1977: *The Nature of Dynamic Equivalence in Translating*. „Babel”, T. 23, nr 3, 99—103.
- OTFINOWSKI A., 1982: *Z zagadnień transformacyjnego opisu elementarnych struktur składniowych*. Bydgoszcz.
- PAJDZIŃSKA A., 1993: *Frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji*. Lublin.
- PIERNIKARSKI C., 1969: *Typy opozycji aspektowych czasownika polskiego na tle słowiańskim*. Wrocław.
- PRZYBYLSKA R., 2006: *Schematy wyobrazeniowe a semantyka polskich prefiksów czasownikowych „do-”, „od-”, „prze-”, „roz-”, „u-”*. Kraków.
- SEKANINOVÁ E., 1980: *Sémantická analýza predponového slovesa v ruštinie a slovenčine*. Bratislava.
- SNELL-HORNBY M., 1988: *Translation Studies. An Integrated Approach*. Amsterdam—Philadelphia.
- STAWNICKA J., 1997: *Uwagi o innowacjach frazeologicznych w aforyzmach*. W: ALEKSIEJENKO M., SIEKIERZYCKI E., red.: *Słowo. Tekst. Czas. Materiały z II Międzynarodowej Konferencji Naukowej, Szczecin 16—17.10.1997*. Szczecin, 279—284.
- STAWNICKA J., 2002: *Aktionsarten w języku rosyjskim i ich niemieckie translaty*. Katowice.
- STAWNICKA J., 2005a: *Delimitatywa w języku rosyjskim i polskim*. W: CZERWIŃSKI P., FONTAŃSKI H., red.: *Język a rzeczywistość. Rusycystyczne studia konfrontatywne*. Katowice, 89—101.
- STAWNICKA J., 2005b: *Znaczenie rosyjskiego czasownika w czasie przeszłym*. W: BOREK M., FONTAŃSKI H., red.: *Leksyka i gramatyka w tekście: konfrontatywne studia rusycystyczne*. Katowice, 9—22.
- STAWNICKA J., 2006: *Czasowniki inicjalne w języku polskim (na materiale czasowników z przedrostkiem „za-”)*. „Poradnik Językowy”, nr 2, 3—17.
- STAWNICKA J., 2007: *Aspekt — iteratywność — określiniki kwantyfikacyjne*. Katowice.
- STAWNICKA J., 2009: *Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słotwórczą Aktionsarten w języku rosyjskim i polskim*. T. 1: *Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi*. Katowice.
- WAWRZYŃIAK Z., 1980: *Praktyczne aspekty translacji literackiej na przykładzie języków niemieckiego i angielskiego*. Warszawa.
- WAWRZYŃCZYK J., 1982: *Problemy konfrontacji przekładowej języka polskiego i rosyjskiego (w świetle krytyki leksykograficznej)*. Bydgoszcz.
- WAWRZYŃCZYK J., 1991: *Nowoczesność w polsko-rosyjskiej leksykografii przekładowej*. „Przegląd Humanistyczny”, T. 24, nr 4, 187—193.
- WAWRZYŃCZYK J., 1995: *Wkład tłumaczy literatury pięknej do leksykografii rosyjsko-polskiej. Materiały sondażowe*. Bydgoszcz.
- WAWRZYŃCZYK J., 1997: *Rosyjsko-polskie relacje przekładowe w praktyce leksykograficznej i w dziełach tłumaczy*. Warszawa.
- WAWRZYŃCZYK J., 2000: *Teoretyczne i praktyczne aspekty przekładu rosyjsko-polskiego*. T. 1: *A—M*. Łódź.

- WAWRZYŃCZYK J., 2001: *Teoretyczne i praktyczne aspekty przekładu rosyjsko-polskiego*. T. 2: *H—Я*. Łódź.
- WAWRZYŃCZYK J., red. 1995: *Bilingual Lexicography in Poland: Theory and Practice*. Warszawa.
- WOTJAK G., 1982: *Äquivalenz, Entsprechungstypen und Techniken der Übersetzung*. In: JÄGER G., NEUBERT A., Hrsg.: *Äquivalenz bei der Translation*. Leipzig, 113—124.
- ŻMIGRODZKI P., 2000: *Właściwości składniowe analitycznych konstrukcji werbo-nominalnych w języku polskim*. Katowice.
- АВИЛОВА Н.С., 1976: *Вид глагола и семантика глагольного слова*. Москва.
- БАРНЕТ Вл., 1983: *К проблеме языковой эквивалентности при сравнении*. В: ШИРОКОВА А.Г., ГРАБЬЕ В., ред.: *Сопоставительное изучение грамматики и лексики русского языка с чешским и другими славянскими языками*. Москва, 9—30.
- БАРХУДАРОВ Л.С., 1975: *Язык и перевод*. Москва.
- БОГУСЛАВСКИЙ А., 1976b: *За рациональное построение словарной статьи в русско-иностранноязычных и иностранно-русских словарях*. В: БЯЛОКОЗОВИЧ Б., СПИРЫДОВИЧ О., ред.: *III Международный Конгресс преподавателей русского языка и литературы. Варшава, 23—28 августа 1976 года. Основные доклады и сообщения польской делегации*. Warszawa, 179—189.
- БОНДАРКО А.В., 1971: *Вид и время русского глагола*. Москва.
- БОНДАРКО А.В., 1987: *Замечания об отношениях недифференцированного типа*. В: БОНДАРКО А.В., ред.: *Теория функциональной грамматики*. Ленинград, 253—256.
- БОНДАРКО А.В., 1996: *Проблемы грамматической семантики и русской аспектологии*. Санкт-Петербург.
- БОНДАРКО А.В., БУЛАНИН Л.Л., 1967: *Русский глагол*. Ленинград.
- ВАСЕВА И., 1982: *Теория и практика перевода*. София.
- ВЛАХОВ С., ФЛОРИН С., 1980: *Непереводимое в переводе*. Москва.
- ГАК В.Г., 1969: *К проблеме синтаксической семантики (семантическая интерференция «глубинных» и «поверхностных» структур*. В: *Инвариантные синтаксические значения и структура предложения*. Москва, 77—86.
- ГАК В.Г., 1971: *Семантическая структура слова как компонент семантической структуры высказывания*. В: ЛЕОНТЬЕВ, ред.: *Семантическая структура слова*. Москва, 78—86.
- ГАК В.Г., 1973: *Высказывание и ситуация*. В: *Проблемы структурной лингвистики*. Москва, 349—373.
- ГАК В.Г., 1979: *Сопоставительные исследования и переводческий анализ*. „Тетради переводчика”, № 16.
- ЗЕМСКАЯ Е.Я., 1955: *Типы одновидовых приставочных глаголов в современном русском языке*. В: ПОСПЕЛОВ Н.С., ШВЕДОВА Н.Ю., ред.: *Исследования по грамматике русского литературного языка*. Москва, 5—41.
- КОМИССАРОВ В.Н., 1980: *Лингвистика перевода*. Москва.
- КОМИССАРОВ В.Н., 1990: *Теория перевода*. Москва.
- КОМИССАРОВ В.Н., 1999: *Общая теория перевода*. Москва.

- Комри Б., 2001: *Общая теория глагольного вида*. В: ЧЕРТКОВА М.Ю., ред.: *Труды аспектологического семинара филологического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова*. Москва, 115—121.
- КОШЕЛЕВ А.Д., 1999: *Референциальные значения глагольного времени. Когнитивный подход*. В: *Материалы Международной конференции «Когнитивное моделирование»* (Пушино, 17—19 сентября 1999); http://fccl.ksu.ru/winter.99/cog_model/koshelev.pdf
- ЛЕВИЦКАЯ Т.Р., ФИТЕРМАН А.М., 1975: *Чем вызваны лексические трансформации при переводе?* В: *Тетради переводчика*. Выпуск XII. Москва, 50—69.
- НЕЛЮБИН Л.Л., 1983: *Перевод и прикладная лингвистика*. Москва.
- НОРМАН Б.Ю., 1987: *Язык — знакомый незнакомец*. Москва.
- ПАДУЧЕВА Е.В., 1996, *Семантические исследования*. Москва.
- ПЕТРУХИНА Е.В., 2000: *Особенности употребления и семантики видов в повествовательных текстах (на материале русского и западнославянских языков)*. В: БОНДАРКО А.В., ШУБИК С.А., ред.: *Проблемы функциональной грамматики. Категории морфологии и синтаксиса в высказывании*. Санкт-Петербург, 52—67.
- ПЛОТНИКОВ Б.А., 1989: *О форме и содержании в языке*. Минск.
- ПРОКОПОВИЧ Е.И., 1982: *Глагол в предложении: Семантика и стилистика видо-временных форм*. Москва.
- РЕВЗИН И.И., РОЗЕНЦВЕЙГ В.Ю., 1963: *Основы общего и машинного перевода*. Москва.
- РЕГИНИНА К.В., ТЮРИНА Г.П., ШИРОКОВА Л.И., 1980: *Устойчивые словосочетания русского языка (для говорящих на польском языке)*. Москва—Варшава.
- РЕЦКЕР Я.И., 1974: *Теория перевода и переводческая практика*. Москва.
- СОБОЛЕВА П.А., 1980: *Словообразовательная полисемия и омонимия*. Москва.
- ФЕДОРОВ А.В., 1968: *Основы общей теории перевода*. Москва.
- ШВЕЙЦЕР А.Д., 1988: *Теория перевода: статус, проблемы, аспекты*. Москва.

Ядвига Ставницка

Сопоставительное изучение семантико-словообразовательной категории *Aktionsarten* в русском и польском языках

Том II

Глаголы с модификационными формантами в русско-польском и польско-русском сопоставлении (на материале переводов художественной литературы)

Р е з ю м е

Цель предлагаемой работы состояла в изучении способов перевода глаголов с модификационными формантами с русского языка на польский и с польского языка на русский. Книга представляет собой вторую часть исследования *Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słotwórczą Aktionsarten w języku rosyjskim i polskim*, разрабатываемого в рамках проекта *Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słotwórczą Aktionsarten w językach słowiańskich*, финансируемого Министерством науки и высшего образования Польши. Том I исследования был посвящен сопоставительному изучению семантико-словообразовательной категории *Aktionsarten* в русском и польском языках с целью разработки принципов синхронного описания этой категории в обоих языках.

Вторая часть посвящается характеристике текстовых эквивалентов русских способов глагольного действия в польском языке, а также польских способов глагольного действия в русском.

Объектом исследования были русскоязычные тексты, из которых выбирались глаголы, передающие способы глагольного действия, для которых определялись эквиваленты при их переводе на польский язык. С целью проверки выводов, полученных в результате такого анализа, было предпринято также исследование в направлении противоположном, т.е. от польского к русскому языку.

Языковой материал выбирался из текстов художественной литературы, соответственно, русской (как основного объекта) и польской (с целью проверки выводов) и их переводов на польский и русский. Для соблюдения симметрии и объективности получаемых результатов тексты охватывали общий период времени (XX век).

Структура разделов и подразделов, т. е. изучение единиц и их эквивалентов, давались с учетом классификации способов глагольного действия, представленной в Томе I *Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słotwórczą Aktionsarten w języku rosyjskim i polskim. Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi*.

Глава I предлагаемого Тома II посвящена характеристике эквивалентов темпоральных способов действия (фазисных, детерминативных и реляционных модификаций) одного языка в другом, сначала русского в польском, затем польского в русском.

Глава II содержит такую же характеристику эквивалентов квантификационных способов глагольного действия, определяющих квантификацию меры проявления действия (аугментативные и диминутивные модификации), сначала от русского к польскому языку, затем от польского к русскому.

В главе III описываются типы эквивалентов итеративных способов действия (однократные и неоднократные модификации) в том же порядке — от русского к польскому и от польского к русскому языку.

Каждый из подразделов глав, относящийся к тому или иному способу действия, состоит в свою очередь из двух частей. В первой даются типы эквивалентов описываемого способа действия, выделяемые на основе материала, в котором исходным языком является русский, а языком перевода — польский. Во второй представлены типы эквивалентов, следуемые из материала, в котором, наоборот, исходным языком был польский, а языком перевода — русский. При характеристике каждой из групп указывалось количество соответствующих примеров из текстов.

Предлагаемая книга посвящена проблемам перевода, представляющим в последние десятилетия большой интерес как в научном, так и в дидактическом отношениях.

Выбранный материал, включающий тексты и их переводы для двух языков — русского и польского, может быть использован при составлении параллельных корпусов, включающих два и более языков, не только славянских, но и неславянских. Результаты исследований могут быть полезны в переводческой и лексикографической практике. Исследуемый материал может представлять интерес при составлении словарей, как двуязычных, так и одноязычных, а также в теоретическом отношении, для тех, кто занимается проблематикой перевода.

Jadwiga Stawnicka

A comparative study of the semantic-derivational category of Aktionsarten in Russian and Polish

Volume II

**Verbs containing modificational formatives in translation
(on the basis of translations from Russian into Polish and from Polish into Russian)**

S u m m a r y

The aim of the study is to analyse how verbs containing modificational formatives are translated from Russian into Polish and from Polish into Russian. The book is the second volume of *A comparative study of the semantic-derivational category of Aktionsarten in Russian and Polish*, written within the framework of the grant *A comparative study of the semantic-derivational category of Aktionsarten in Slavonic languages* financed by the Polish Ministry of Science and Higher Education. The first volume was devoted to a synchronic description of the semantic-derivational category of *Aktionsarten* in Russian and in Polish.

The second volume aims at identifying Polish textual equivalents of Russian *Aktionsarten*. The analysed material comprises Polish translations of Russian literary texts and Russian translations of Polish literary texts. All the source texts were created in the same period (20th century). The analysis starts from Russian texts with verbs belonging to types of action, for which I identified translational equivalents in the Polish target texts. In order to compare the results of this analysis, also translations in the opposite direction, i.e. Polish literary texts and the corresponding Russian target texts, were analysed.

The structure of chapters and subchapters, and, consequently, the sequence of equivalents of types of action under discussion follows the classification from the first volume: *A comparative study of the semantic-derivational category of Aktionsarten in Russian and Polish. Verbs containing modificational formatives*. Chapter I of the second volume discusses Polish equivalents of Russian temporal types of action (phase, determinative and relational modifications) and Russian equivalents of Polish temporal types of action. Chapter II is devoted to Polish equivalents of Russian quantitative types of action expressing quantification of the degree of the progress of action (augmentative and diminutive modifications) and to Russian equivalents of Polish quantitative types of action. Chapter III discusses Polish equivalents of Russian iterative types of action (individual and multiple modifications) and Russian equivalents of Polish iterative types of action. Each subchapter refers to one type of action and is divided into two parts. The first part contains equivalents identified on the basis of the part of the corpus in which Russian is the source language and Polish is the target language. The second part, on the other hand, contains equivalents identified on the basis of the part of the corpus in which Polish is the source language and Russian is the target language. The number of examples from the corpus is specified for each type of equivalents.

This monograph takes up some problems within the scope of translation studies, a field attracting a lot of attention from scholars and trainers.

The corpus I compiled, comprising the Russian-Polish and the Polish-Russian language combinations, can be useful for work on a parallel corpus comprising two or more languages, not only Slavonic ones.

The results of the study may influence the translational and lexicographic practice. The analysed material can be useful for compiling dictionaries (of one or both the languages), and also in translation studies. It can be used by everyone interested in various aspects of translation studies.

Na okładce zamieszczono: Tadeusz Ślimakowski: *Kompozycja* (1958, technika mieszana, papier)
ze zbiorów Muzeum w Chorzowie
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego dziękuje Muzeum w Chorzowie
za umożliwienie reprodukcji

Redaktor: Olga Nowak

Redaktor techniczny i projektant okładki: Małgorzata Pleśniar

Korektor: Barbara Jagoda

Copyright © 2010 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1938-4

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 19,5. Ark. wyd. 22,0.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 27 zł

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: SOWA Sp. z o.o.
ul. Hrubieszowska 6A, 01-209 Warszawa

Cena 27 zł

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1938-4